

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İSRAİLLİ AYDIN EYAL WEIZMAN'IN GÖZÜYLE

Asgari kalorili Filistin diyeti

TÜRKİYE TARIM POLİTİKALARI

Çiftçinin neoliberalizmle imtihanı

JUDITH BUTLER TÜRKİYE'DEYDİ

Bedenler ve barikatlar

DÜNYA KUPASI BAŞLIYOR

Handikaplar, plaseler, sürprizler

BURASI TÜRKİYE, İSRAİL DEĞİL BU DERGİ İSRAİLİ ÇAKSAMA

İletişim'den

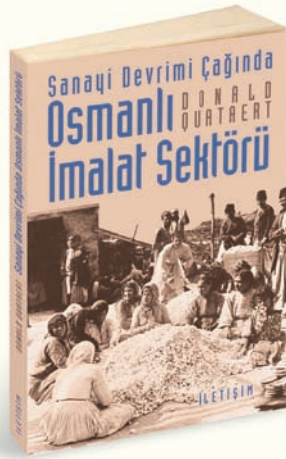
OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE İŞÇİLER VE EMEK...

DERLEYENLER: DONALD QUATAERT -
ERIK JAN ZÜRCHER

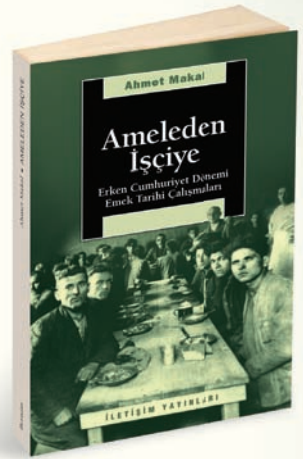
Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiye'si'ne İşçiler 1839-1950

Çeviren: Cahide Ekiz
242 sayfa

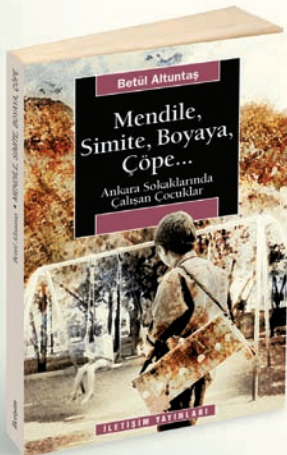
Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü

Çeviren: Tansel Güney
543 sayfa

Ameleden İşçiye Erken Cumhuriyet Dönemi Emek Tarihi Çalışmaları

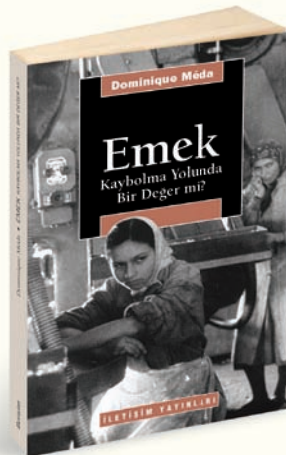
357 sayfa

Mendile, Simite, Boyaya, Çöpe...

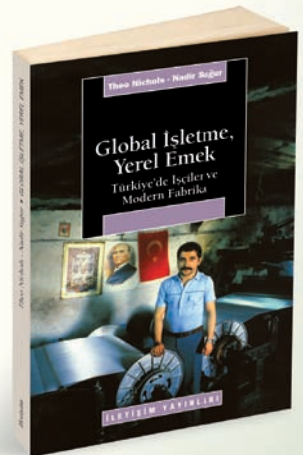
Ankara Sokaklarında
Çalışan Çocuklar

256 sayfa

Emek Kaybolma Yolunda Bir Değer mi?

Çeviren: Işık Ergüden
320 sayfa

Global İşletme, Yerel Emek Türkiye'de İşçiler ve Modern Fabrika

271 sayfa

İletişim Yayınları

www.iletisim.com.tr • e iletisim@iletisim.com.tr • twitter.com/iletisimbirlikim • www.facebook.com/pages/Iletisim-Yayinlari/107362772630656

Genel Dağıtım PUNT t 212 496 10 50 f 212 551 30 13 e punto@puntokitap.com • www.puntokitap.com

Bu dergi İsrail'de çıksaydı

• Eyal Weizman'la İsrail üzerine ...	6
• Selahattin Demirtaş	8
• Mavi Daktilo	12
• Bilgi Üniversitesi'nde sendika ...	13
• Zeytinburnu'nda deri işçileri	16
• Ayazma'da TOKİ yalanları	18
• Türkiye'nin tarım raporu	20
• Avrupa'nın göçmen zulmü	27
• Radyo Express	30
• Kıraat & Dumanı Üstünde	34
• 1870'lerde Ermeniler	36
• Judith Butler	40
• Radyo Brecht	44
• Meşin Yuvarlak	46
• Ağır Çekim	48
• Müzik Dolabı	49
• Kılavuz	50

Ahmet Ergenç, Ahmet Gürata, Alican Tayla, Asena Günel, Arslan Eroğlu, Atalay Göçer, Ayşe Çavdar, Cemil Cahit, Cihan Uzunçarşılı Baysal, Çiğdem Öztürk, Didem Danış, Doruk Yurdesin, Emine Bora, Ender Ergün, Erdir Zat, Ertan Kenksoy, Ertan Önsel, Fevzi Can Abacıoğlu, Firat Genç, Gökşun Yazıcı, Hakan Lokanoğlu, Haziran Düzkan, Hüsamettin Bahçe, İrfan Aktan, Koray Löker, Kürşad Kızıltuğ, Merve Erol, Milen Nae, Muhsin Akgün, Murat Meric, Özyaz Selmo, Pelin Özer, Pelin Tan, Pinar Uygun, Ragıp Duran, Sener Şen, Sarkis Paçacı, Selçuk Oktay, Serkan Seymen, Siren İdemen, Şahan Nuhoglu, Tolga Sezgin, Turgut Yüksel, Uğur Biryol, Ulus Atayurt, Yücel Göktürk, Zeynep Nuhoglu **Baskı:** Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No:10 Yenibosna / İstanbul Tel: 0.212.452 23 02 **basım yeri ve tarihi** İstanbul, Haziran 2010 **dağıtım** Doğan Dağıtım A.Ş. **yönetim yeri:** Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Demek Sok. no: 11/4 Oda 3 Beyoğlu - İstanbul **tel-faks:** 0.212.251 87 67 **e-mail** expressroll@gmail.com **abonelik** expressroll@gmail.com **yurtdışı abonelik** Alican Tayla (alicantayla@gmail.com) **yıl 9 sayı 112 Haziran 2010 imtiyaz hakkı** Bilge Ceren Sekerciler **sorumlu yazarları** müdürü Merve Erol **ilan ir-tibat** Özyaz Selmo (0.533.514 90 49) **YEREL SÜRELİ YAYINDIR. 15 GÜNDE BİR YAYINLANIR. ISSN 1307 - 461X**

Mavi Marmara katliamından beri Türkiye medyası İsrail'in muhalif seslerine kulak kesiliyor, başta Ha'aretz olmak üzere muhalif basından iktibas yapıyor. Zehir zemberek yorumlar; İsrail hükümeti ve ordusu topa tutuluyor, ahmaklıktan giriliyor, canilikten çıkılıyor. Ve akla ister istemez şu soru geliyor: Aynı şeyler Türkiye hükümeti ve ordusu için yazılabilir mi?

Express İsrail'de yayınlansaydı, aşağı yukarı Ha'aretz'in söylediklerini söylerdi. Ve ne hapse mahkûm edilirdi, ne de para cezasına. Maçlarda polis taraftarlara copla giriştiğinde tribünlerden yükselen standart tezahürat bir ironi olarak duruyor önümüzde: "Burası Türkiye, İsrail değil!"

Müdavimlerinin gayet iyi bildiği gibi, Express her bakımdan bağımsız bir yayın. Hiçbir sermaye grubu veya türüyle, sivil toplum kuruluşuyla, fon mekanizmasıyla bağlantısı olmadığı gibi, hiçbir partiyle, örgütle, siyasal oluşumla da ilişkisi yok. Yüzde yüz bağımsız ve aynı zamanda yüzde yüz angaje. Neye angaje olduğumuzu Ocak 1994'te, ilk sayımızda ilan etmiştik, 16 yıldır o söze bağlıyız: Savaşsız ve sömürsüz, efendisiz ve tahakkümsüz bir dünya idealine. Bu angajman, Express'in varoluş sebebi. Öyle olmasa, niye böyle bir yayın olsun ki? Varoluşumuzu ifade etmeyeceksek varolmamız abes olmaz mı?

"Burası Türkiye" olduğu için düzenle banışık olmayan herkese dendiği gibi, bize de "varoluşunu ifade etmeyeceksin" deniyor. Buna boyun eğecek değiliz. Bedeli var tabii. En taze, "Kandil'de ve bölgede hava durumu" üstbaşlıklı yazı nedeniyle, İrfan Aktan'a 15 ay hapis, yazarları müdürü sorumluluğunu taşıyan Merve Erol'a 16 bin lira para cezası kesilmesi. Başka gazetecilere kesilenin yanında -örneğin Vedat Kurşun'a 166, Hacı Boğatekin'e 10 yıl- devede kulak, ama sancısı da sancı.

"AKP demokrasisi" 2006'da Terörle Mücadele Kanunu'nda yaptığı "düzeltme", ifade özgürlüğünü eskisinden beter bir cendereye soktu. 2006 öncesinde olsaydık, böyle bir yazıya dava dahi açılmayacaktı. Zira, AKP öncesindeki düzenlemelerde, dava açılması için söz konusu "propaganda"nın "şiddet veya diğer terör yöntemlerine başvurmaya teşvik" içermesi gerekiyordu. Şimdi ise "şiddet veya teröre teşvik" içermesi gerekmiyor, örgüt üyelerinin

haber niteliğindeki beyanlarını nakletmek bile ceza için yeterli. Evet, 2010 Türkiye'sindeyiz ve "terör örgütünün propagandasını yapmak"tan hüküm giymiş durumdayız. Bütün Türkiye'nin "Kürt açılımı"nın konuştuğu günlerde, Eylül 2009'da işlemez o suç. O günlerde Hasan Cemal'in, PKK'nın iki numaralı ismi Murat Karayılan'la Kandil'e giderek yaptığı söyleşi Milliyet'te tefrika ediliyor, hemen her köşeyazarı o söyleşiyi referans alarak yorum yapıyor, ekranlarda hemen her tartışma programında "PKK masaya yatırılıyor", örgüt sözcülerinin açıklamalarına atıfta bulunuluyordu. Anaakım medyanın hemen her mecrasında "PKK silah bırakıyor" havasının estiği o günlerde, arkadaşımız İrfan Aktan durumun öyle olmadığını söylemişti, "Kandil'de ve bölgede hava durumu" üstbaşlıklı haber-analizde. Bunu da masa başında değil, bölgeye giderek, orada iki PKK militanı da dahil olmak üzere birçok kişiyle görüşerek, PKK sözcülerinin çeşitli demeçlerini inceleyerek ve ABD, İran, Irak ve Suriye'nin Kürt politikalarını irdeleyerek yapmıştı. İrfan'ın yazısına koyduğumuz "Mücadele olmazsa çözüm olmaz" başlığı, PKK'nın aldığı pozisyonu özetliyordu. Zira, PKK'da ağır basan eğilim, "silahlı mücadele bırakılırsa devletin çözümünden yan çizeceği" yolundaydı. Ancak, bir de şerh vardı İrfan'ın yazısında. Birlikte okuyalım: "Örgüt içinde AKP'nin 'açılım' projesini farklı yorumlayanlar var. Kandil'le yaptığımız görüşmelerden edindiğimiz izlenim, açılım müjdesinin Türkiye'de yarattığı tartışma ortamının örgütte pek de pozitif bir yansıması olmadığı, PKK'nın hâlâ uzun vadeli çatışma planları üzerinde durduğu yönünde. Ayrıca PKK liderlerinden Cemil Bayık, TBMM'nin açıldığı gün çarpıcı açıklamasıyla ortaya çıktı. 'Süreç savaş yönünde gelişmekte ve savaş kaçınılmaz görünmektedir' diyen Bayık, PKK birliklerini ve Kürtleri 'son ve büyük savaşa' hazır olmaya çağırırdı. Bayık'ın bu açıklamasının inisiyatifini ele geçirmek için yapılmış bir politik şantaj olup olmadığını önümüzdeki aylarda göreceğiz."

Avukatımız Tora Pekin'in mahkeme heyetine sorduğu soruyu mealen tekrarlayalım: Örgüt propagandasını yapan bir yazıda, o örgütün liderlerinden birinin "politik şantaj" yapma ihtimalinin vurgulandığı nerede görülmüş?

Aradan geçen zaman haberimi-

zi doğruladı. Kürt açılımı, moda deyişle "yalan oldu": DTP kapatıldı, 1500 parti yöneticisi ve yüzlerce çocuk tutuklandı. PKK ise silah bırakmadı, aksine, tek taraflı ilan ettiği ateşkesi bozdu. Ve sadece son iki ayda 38 asker öldürdü. Perşembe'nin gelişini çarşambadan söylemenin "terör örgütü propagandası yapmak"la ne alakası var? Her şey bir yana, Express niçin PKK propagandası yapsın?

O yazıya 15 ay hapis, 16 bin lira ceza kesilmesinin akla, mantığa, adalet kavramına, hatta ve hatta TMK'ya sığar bir tarafı var mı? Bu dergi İsrail'de çıksaydı, böyle bir "hukuk"a maruz kalır mıydı?

4 Haziran sabahı DGM (ismi değişti, cismi bakı) önünde toplanmıştık da, beraat edeceğimize kanyidik. Ve "tatil'i konuşuyorduk. Daha önce ayrıntılarıyla anlattığımız dağıtım sorununu henüz çözemediğimiz için Express'i sonbahara kadar tatile çıkarmaya karar vermiştik. "Henüz çözemedik" diyoruz, zira bayilerde olabilmeyen bir yolunu bulduk gibi. Ama, realize etmek vakit istiyor. Vakı, bu durumda da nakit ve o nakdi kaldıracabilecek durumda değiliz. Mecburen tatile çıkıyoruz.

Laf aramızda, bu mecburiyetten şikâyetçi sayılmayız. Tatil, öyle ya da böyle, tatil. Bir teneffüsü çok özlemiştik. Yeni abonelerimiz merak etmesin, abonelik süreleri üç ay uzayacak elbette. Bu arada, tatilde boş durmayacağız: İnanması zor ama, temmuz ayında sitemiz (birdirbir.org.) yayına başlıyor. Başladığında erişebildiğimiz mecralarda duyurusunu yapacağız. Aşağı yukarı okulların açılmasıyla birlikte, Express de bayilerde olacak.

Şimdi, eylülde buluşmak üzere, bayrağımızı göndere çekip türkümüzü söyleyelim; Ekşisözlük'te, "judge fudge" müstearının Express'in hüküm giymesine üzerine, "mensubu olmaktan kıvanç duyduğum yüce Türk yargısına göndermek istiyorum" dediği türküyü... Şiir Fazıl Hüsni, beste Tahsin İncirci: "Deli Kuşun Öttüğü". Ahmet Kaya yorumlamıştı, "Resitaller'de ve son albümü "Kalsın Benim Davam"da.

"Sen söylersin, o susar mı bel'olmaz" diyor Fazıl Hüsni'nün "deli kuşu". Ekşisözlük yazarı türkünü sonuna bir not düşmüş: "Siz söyleyeceksiniz, biz susmayacağız." Aynen klaynen. 4 Haziran'da ve sonrasında Express'e destek veren herkese bin selâm.

“Büyük öngörü ve feraset”

Dokuz ölü, onlarca yaralı... İsrail, işlediği insanlık suçlarına Mavi Marmara katliamını da ekledi. Peki Erdoğan-Davutoğlu ikilisi ne kadar masum?

O lup bitenin adını 2 Haziran sabahı, NTV'nin Yazı İşleri programında M. Ali Birand koydu: “Bu bir Erdoğan-Davutoğlu operasyonudur.”

Aynı gün iki de “taksi oturumu”na tanık olduk. İlkinde, 30 yaşlarında, doğma büyüme İstanbullu, askerliğini Gabbar dağlarında yapmış bir şoför anlatıyor: “Bu İsrail işi, Fatihlilerin tezgâhı. Şehit olmak için gittiler zaten. Bunların peşine takılıp savaşa mı gireceğiz? Savaşı çocuk oynucağı zannediyorlar.” İkincisinde 50 yaşlarında bir şoför “Bu olayı ikiye ayırarak düşünmek lâzım. Saldırıdan öncesi ayrı, saldırı ayrı. Saldırı büyük gaddarlık. Ama İsrail bunu hep yapıyor. Adamlar günlerce ‘buraya sokmayız, yaklaştırmayız’ dedi. Hepimiz kulaklarımızla duyduk, baskından hemen önce de uyarıyorlar, ‘yaklaşmayın, vururuz, sizi biz yönlendireceğiz’ diyorlar. Hükümet şimdi atıp tutuyor, İsrail ilk tehdit ettiğinde, ‘buraya sokmam’ dediğinde niye ses çıkarmadılar? Bu söyleyeceğimi ayıplayacaksınız ama, bence böyle olmasını hükümet istedi. Sürdüler o insanları İsraililerin önüne, arkasından kahramanlık nutukları atıyorlar. Seçimlere az kaldı, yoksulluk, işsizlik diz boyu, bir sürü sorunu çözer gibi yapıp yüzlerine gözlerine bulaştırdılar. ‘One minute’ten beri bir tezgâh var ama, ayarlarını bilemiyoruz...”

30 Mayıs’ta, katliamdan bir gün önce, öğle sularında “İslamî aktivist” Hakan Albayrak ekranlardaydı. Mavi Marmara gemisinden konuşuyordu. Yardıma değil, gazaya gidiyor gibiydi. Dönüşlerinde, Sabah’ın “Gaza’dan dönüş” manşeti atması boşuna değil.

Albayrak, aynı gün Yeni Şafak’taki köşesinde şöyle diyordu: “Dünyanın dört bir yanından 600 Filistin dostu, İHH İnsani Yardım Vakfı’nın Mavi Marmara gemisiyle Akdeniz’de ilerliyoruz. Gazze’ye doğru tam yol ileri. Bugün inşallah Gazze açıklarına varacağız ve ne olarsa olacak. İsrail hükümeti ‘Kuralımızı çiğneyen filoya geçit vermeyeceğiz. Gemileri Aşdod limanına çekip herkesi memleketine geri göndereceğiz ve yardımları Gazze’ye biz sokacağız’ diyor. Biz de böyle bir şeye teşebbüs edilmesi halinde direneceğimizi söylüyoruz. İsrail pozisyonunu değiştirmese bugün (veya bir ihtimal yarın) Gazze açıklarında ciddi bir kriz yaşanır. Gün, şeytanın bacağı kırma günüdür.”

Ertesi günkü yazısında –“Bu satırları 30 Mayıs 2010 Pazar günü saat 14:00 civarında yazıyorum”– söylediklerini Taraf yazarı Hilal Kaplan’ın yorumuyla okuyalım: “Hakan Albayrak Mavi Marmara’dan yazdığı son yazısını şöyle bitirmiş: ‘İsrail donanmasının –Gazze

açıklarına girmemizi beklemeyip- bizi uluslararası sulara karşılamaya hazırlandığına dair bir haber aldık. Hayırlısı olsun. Duayla, niyazla, aşkla, şevkle, ileri! Yarın ve sonraki günlerde başımıza nelerin geleceğini bilmiyorum. Ama yeni bir dünyanın şekillenmekte olduğunu ve Gazze’ye Özgürlük Filosu’nun bu sürece önemli bir katkı teşkil ettiğini, Cenab-ı Hakk’ın bizi büyük bir devrimde enstrüman olarak kullandığını iliklerime kadar hissediyorum.’ Nasıl büyük bir öngörü ve feraset, değil mi?”

Mavi Marmara’daki “aktivist”lerin aldığı haberi Erdoğan-Davutoğlu ikilisinin almadığı düşünülebilir mi? Peki, İsrail yöneticilerine “siz insan öldürmeyi iyi bilirsiniz” diyen Başbakan, İsrail donanmasının “Gazze’ye Özgürlük” filosunu uluslararası sulara karşılamaya hazırlanması’na nasıl bir tedbir almış? Anlaşılan o da “büyük bir öngörü ve feraset” örneği vermiş. Yani: a) İsrail sivil-lerin canını yakmaz. En fazla, daha önce ilan ettiği gibi, yardım gemilerini Aşdod limanına çeker. Kriz ve bizim rolümüz büyür. Daha iyisi can sağlığı. b) İsrail sivil-milivil dinlemez, bir arbede çıkarır. Kriz ve bizim rolümüz büyür. Daha iyisi can sağlığı.

Her halükârda, “yeni bir dünya şekilleniyor” ve Cenab-ı Hakk’ı bilemeyiz ama, Erdoğan-Davutoğlu ikilisinin bu “büyük devrimde” kimi “kullar”ı enstrüman olarak kullandığı “hissediliyor”. Erdoğan, bu “feraset”in, günümüz Türkçesiyle “uyanıklığın” sinyalini, katliama çeyrek kala vermişti. 29 Mayıs’ta yaptığı açıklamada şöyle diyordu: “İsrail insanî bir tutum gösterirse bir sıkıntı olmaz.”

Ya göstermezse ne olur? Nasıl bir “sıkıntı” olur? Can kaybı mesela? “Büyük öngörü” bu ihtimali görmemiş olabilir mi? İsrail’in sicili bir yana, katliamdan önce yaptığı üç uyarı var. İlki 18 Mayıs’ta: İsrail’in Dışişleri Bakanlığı, söz konusu gemilerde yurttaş olan bütün devletlerin büyükelçilerini, elbette Türkiye’ninkini de çağırıp o gemilerin Gazze’ye gitmesine izin verilmeyeceğini söylüyor, “ayağınızı denk alın” demeye getiriyor. İkinci uyarı 23 Mayıs’ta: Tel Aviv’de, cumhuriyet mitingleri misali “sivil” bir gösteri yapılıyor, yardım filosuna karşı “ordu-millet elele” mesajı veriliyor. Üçüncüsü 27 Mayıs’ta: Bu defa İsrail ordusu açıklama yapıyor: “Gemileri Gazze’ye sokmayacağız.” Önce Dışişleri, ardından “sivil toplum”, sonra da ordudan gelen bu uyarıların ertesinde veriyor Erdoğan o demeci: “İsrail insanî bir tutum gösterirse bir sıkıntı olmaz...”

İsrail’in “insanî bir tutum” göster-

meyeceği ortadaydı. Göstereceği şiddetin şekli ve dozu meçhuldü sadece. AKP yandaşı köşelerde “böyle olacağını kimse öngöremezdi” nakaratı dolaşıyor. Söz konusu “kimse”, sokaktaki vatandaş, medya mensubu, kanaat önderi filansa, öngöremeyebilir elbette. Ama, Başbakanın, Dışişleri Bakanının, Millî İstihbarat’ın işi bu değil mi? Üstelik, İsrail’in gayet açık uyarıları, daha doğrusu tehditleri ortadayken.

Dokuz ölü, onlarca yaralıyla sonuçlanan baskından sonra, Davutoğlu’nun ağzından “hiçbir vatandaşımızın hukukunu çiğnetmeyiz” diyen hükümet, Mavi Marmara’daki vatandaşların hukukunu, en başta da yaşam hakkını çiğnetmemek için kılını kırırdatmadı. Ya öngörmedi ya da umursamadı. İkisi de birbirinden beter, ama ikinci şık daha güçlü ihtimal. Sürecin hükümetin lehine işliyordu: Mavi Marmara’daki yandaşları “enstrüman”lığı kabullenmişlerdi; İsrail öyle ya da böyle müdahale edecek, her halükârda, Gazze ablukası delinecek, İsrail “madara” olacak ve parsayı AKP toplayacaktı. Üstelik bu, küresel ölçekte bir parsaydı; bu sayede iktidarını “ihya” edebilecekti.

E rtuğrul Kürkçü’nün kaleminden okuyalım: “Erdoğan ‘Gazze’ye yardım’ edecekti, ama Gazze Erdoğan’ın imdadına yetmişti. Başbakan, baş aşağı giden meşruiyetini, 2002’de işe başlarken olduğu gibi bir kez daha ‘dışarıdan ihya etmeyi deniyor. Gerçi başlangıçta ‘dışarı’ küresel sermaye başkentleriydi. Ama dünya yuvarlak, şimdi ‘dışarı’, ‘eski Üçüncü Dünya’... Erdoğan Arap sokağında, İsrail’den mazlumların âhını alan Seyfullah [Allah’ın kılıcı], Acem çarşısında ‘şeytan’ Amerika’ya pabucu ters giydiren ‘sadarazam’, Brasília’nın ‘business’ âleminde Bağdat Kadısı Abdurrahman Efendi’nin ahfadından müderris tüccar ‘El Turco’ olarak parlatıyor yıldızını.” (Ekmek ve Özgürlük, Haziran 2010)

Albayrak’ın dediği gibi, “yeni bir dünya” değilse de, “yeni bir Ortadoğu” kuruluyor. Kurucu, elbette ABD. Obama’nın Ankara ve Kahire’de anlattığı “yeni oyun planı” Irak işgaline tedricen son verilmesini, Filistin’de iki devletli çözümü, İran’la diyalog kapısının aralanmasını öngörüyordu. Yeni planın Ankara ve Kahire’de ilan edilmesi boşuna değildi. Kahire gücendirilmeden Mısır’ın rolü Türkiye’ye verilmişti.

Obama yönetimi, ABD kamuoyunu bu planın Irak ayağına ikna etmekte zorlanmadı. Ama, Filistin ve İran için öyle olmayacağı belliydi. İnce ayar gerekiyordu. İsrail’e yakınlıklarıyla ünlü Joe Biden’ın başkan yardımcılığını, Rahm Emmanuel’in Beyaz Saray’ın genel sekreterliğini üstlenmesi sebepsiz değildi. ABD için taşınması iyice güçleşen bir yük haline gelen İsrail’in “iki devletli çözüm”den yan çizen politikasından caydırılması gerekiyordu. Bu da Biden ve Emmanuel gibi tescilli İsrail yandaşları ve “stratejik müttefik” Türkiye hü-

kümetiyle yapılacaktı. Alenen değil el-bette, el altından.

Katliamın ertesinde Obama, İsrail'i kınamaya yanaşmadı, "derin üzüntü duyduğum"un ötesine geçmedi, Joe Biden ise "İsrail başını yapmakta haklıdır" demeyi görev bildi. 26 Mayıs'ta, yani İsrail ordusunun "gemileri vururuz" tehdidinden bir gün önce, Rahm Emmanu-el İsrail'deydi, savunma bakanı -ve muhtemel yeni başbakan- Ehud Barak'la başbaşa görüştü. Barak'a "muhtemel yeni başbakan" demek kehanet değil. Obama yönetiminin aşırı sağcı Netanyahu hükümetinin defetlerini dürmek istediği de biliniyor, Barak'ın en güçlü seçenek olduğu da. Netanyahu hükümetiyle köprüleri atan, ama İsrail'le yaptığı askeri ve ekonomik anlaşmaları iptal etmeye yanaşmayan AKP'nin müstakbel Barak hükümetiyle el sıkışması hiç de uzak ihtimal değil. Gazze ablukasını kaldıran bir Barak'la tabii.

Mavi Marmara'daki katliamı gayet serinkanlı duyuran, İHH'nin Hamas'a yakınlığını vurgulayan 1 Haziran tarihli New York Times'ın başyazısı, önümüzdeki günlerde Beyaz Saray'ın nasıl bir yol izleyeceğini gösteriyor: "İsrail ve ABD'nin sorması gereken büyük sorular var: Abluka işe yarıyor mu? Hamas'ı zayıflatıyor mu? Yoksa sadece Gazze'nin 1.4 milyon sakinini mi cezalandırıyor ve Hamas'ın İsrail şehirlerini bombalamayı ve İsrail'in varolma hakkını tanımayı reddetmeyi de içeren suistimallerini dikkatlerden kaçırıyor mu? Bu noktada, ablukanın adaletsiz ve İsrail'in uzun vadede güvenliğinin aleyhine olduğu açıktır."

Bu başyazıdan beş gün sonra, Ha'aretz'in şu haberi Türkiye medya-

sında yankılandı: "İsrail Sosyal Güvenlik Bakanı Yitzak Herzog, Gazze'ye uyguladıkları ablukayı kaldırma zamanının geldiğini söyledi. Konunun 'dost ülkelerle' müzakere edilmesini isteyen Herzog, 'bir taraftan Hamas için durumu güçleştirirken, diğer taraftan Gazze halkının yaşamını kolaylaştırmak, ablukayı kaldırmak için yaratıcı, doğru çözümler bulmaya çalışmalıyız' dedi."

ABD-Türkiye ve Türkiye-İsrail ilişkilerinin düğümünün İran olduğu biliniyor. Obama yönetimi İran'la diyalog kapısını aralamak istiyor, ama Filistin'de Hamas'ın, Lübnan'da Hizbullah'ın İran destekli hegemonyası sürdükçe, İsrail'i ve kendi kamuoyunu buna ikna etmesi zor. Ancak, Gazze ablukasını kalkarsa ve İsrail'in müstakbel hükümeti iki devletli çözüme yönelirse, Hamas ve Hizbullah'ın ve hamileri İran'ın ellerinin zayıflayacağı, dolayısıyla İsrail'in ve ABD kamuoyunun Beyaz Saray'ın İran'la diyaloga geçmesine itiraz etmeyeceği yanlış bir hesap sayılmaz. "Uranyum takası" anlaşmasına Hillary Clinton "caz" yapınca, Lula, dünya basınındaki yaygın ifadeyle "diplomatik temayüllere aykırı olarak" Obama'nın bu anlaşmayı teşvik eden mektubunu açıklayınca -seçim arefesinde olmasaydı "diplomatik temayüllere" uymayı tercih edebilirdi- ABD'nin "tavşana kaç, taziye tut" politikası ifşa oldu.

"Yeni Ortadoğu planı"nında başrol-lerden birini üstlenen AKP hükümetinin İran'la dostane, İsrail'le hasmane ilişkisi ABD'nin başını ağrıttırıyor olabilir mi? Tam tersi geçerli gibi. Türkiye, bölgenin iki çatışmacı aktörüne karşı fren vazifesi görüyor. ABD açısından ideal

durum, Türkiye'nin İran'a daha az sıcak, İsrail'e daha az soğuk olması. AKP hükümetine, ölçüyü kaçırdığı takdirde konumunu koruyamayacağı sinyali Wall Street Journal üzerinden Fethullah Gülen vasıtasıyla geldi. Başbakan yardımcısı Bülent Arınç, "mesajı" aldıklarını derhal beyan etti: "Hoca efendi her zaman olduğu gibi doğruyu söylüyor. Her şart altında müspet davranmamız lâzım... Benim çevremden de pek çok insan bunlara (İsrail'e) hak ettikleri cezayı vermemizi istiyor olabilir. Ben hissiyatımla, kalbimle de onları destekliyorum. Ama dünyada reel gerçekleri, reel politikayı görmemiz lâzım ki, bundan sonraki yolumuza devam edebilelim." Özetle, gösteri bitti, ölenlere rahmet, yakınlarına başsağlığı... Şimdi gelsin referandum. Bu rüzgârla o da cepte sayılır. Acaba?

Medyada da sokakta da hava dönüyor. Başta naklettığımız "taksi oturma"ndaki görüşler 2 Haziran itibarıyla istisna sayılabildi, ama aradan geçen üç-beş gün içinde, ekrandaki oturumlarda genel kanı olarak belirmeye başladı. Zira, Başbakanın sevdiği deyişle, "mızrak çuvala sığmıyor". Yalnız yardım gemilerinin ve İHH aktivistlerinin değil, Filistin'in de "neo-Osmanlı"cı bir güç ve nüfuz politikasının "enstrüman"ı olduğu aşikâr. Kudüs'le İstanbul'un kaderini bir tutan Yavuz Selim zihniyetinden iç politikada "demokratik açılım" beklenebilir mi? Malûm, demokrasi tramvay misali bir enstrüman. İstikametlerine uyduğu yerde kullanırlar, uymadığı yerde seferden kaldırılırlar. Hele söz konusu Kürt, Alevi ve işçi-emekçi haklarıysa.

Yücel Göktürk

Asgari kalorili Filistin diyeti

İsrail'in Mavi Marmara'da yaptığı katliamın mantığını, her yıl Edward Said anısına düzenlenen konferansın bu yılki konuşmacısı İsrailli aydın Eyal Weizman'a sorduk, tüyler ürpeten cevaplar aldık.

İsrail ordusu neden böyle kanlı bir saldırı düzenledi? Hükümetin Gazze'ye yönelik insanî yardıma karşı çıkma gerekçeleri nedir?

Eyal Weizman: Aslında bu meselenin temelinde, insanî yardımın düşmanca bir tehdit olarak algılanması yatıyor. Gazze'ye yardım filosu yola çıkmadan önce Dışişleri Bakan Yardımcısı Danny Ayalon, "Gazze'de bir insanlık krizi yaşanmadığını" öne sürerek, bunun "bir yardım filosu değil, İsrail'in meşruiyetini sarsmaya yönelik bir provokasyon olduğunu" açıkladı. Saldırı sonrasında ise filonun " Hamas terör örgütünü destekleyen bir nefret ve şiddet armadası" olduğunu söyledi. Bu, İsrail hükümetinin sivil toplum gönüllülerine bakışının tipik bir yansıması. Ancak, esas strateji değişikliğinin geçen yıl başladığını söyleyebiliriz. Eylül 2009'da Goldstone Komisyonu'nun raporu yayınlandı. Bu komisyon, BM Güvenlik Konseyi'ne sunulmak üzere Gazze'deki koşulları inceliyordu. Raporda, İsrail'in Gazze'de uluslararası insan haklarını ve insanî yardımı düzenleyen kuralları ciddi anlamda ihlal ettiği kaydediliyor. Aynı zamanda, İsrail'in eylemlerini savaş suçu ve insanlık suçu olarak nitelendiriliyor.

Bu rapora hükümetin tepkisi ne oldu?

Hükümet bu raporu kolayca gözardı edebilir ya da İsrail-karşıtı olarak nitelendirip geçersiz sayabilirdi. Ancak, bunun yerine Netanyahu hükümeti, rapora ve bu vesileyle "Goldstone'culuk" olarak nitelendiği anlayışa karşı savaş açmaya karar verdi. "Goldstone etkisi" olarak adlandırılan bu anlayış, hükümete göre, İsrail'in varolma hakkını inkâr ederek meşruiyetini sarsmaya yönelik bir uluslararası girişim. Kasım 2009'da, İsrail'in önde gelen savunma kurumlarından Saban Forum'da yaptığı bir konuşmada, Başbakan Netanyahu İsrail'e yönelik üç stratejik tehdit bulunduğunu açıkladı. Birincisi, ülkeyi haritadan silecek olan İran'ın nükleer saldırısı. İkincisi, ekonomiyi tahrip edecek olan Hizbullah ve Hamas gibi İslamcı örgütlerin sınır-ötesi roket saldırıları... Peki bu iki tehditle eşdeğer olarak görülen üçüncü stratejik tehdit hangisi dersiniz? İnsanî yardım! Üstelik, Netanyahu'ya göre, bu öyle sıradan bir tehdit de değil, devletin bekasına yönelik bir tehdit. Bu mantığa göre, insanî yardım sağlayanlar da terörist ve devlet düşmanıdır. Bütün bu açıklamaları dinleyen bir asker, insanî yardım görevlileriyle karşılaştığında ne yapar? Tabii ki, onlara düşmanlara davrandığı gibi davranır, yani şiddete başvurur.

Yani, saldırının iddia edildiği gibi gemide silah bulunduğu gerekçesiyle yapılmadığını söylüyorsunuz.

Bu saldırının arka planında iki şey yatıyor: İlki, insanî yardım çabalarının ve insan hakları eylemcilerinin stratejik tehdit ve devlet düşmanı ilan edilmeleri. İkincisi, devletin Gazze'ye yönelik insanî yardımı bir siyaset aracı olarak kullanma girişimi. Mavi Marmara'ya yönelik saldırı, insan hakları örgütlerinin ve diğer uluslararası aktivistlerin "dokunulmazlıklarının" bundan böyle İsrail hükümeti

Netanyahu üç stratejik tehdit açıkladı: Bir, İran'ın nükleer saldırısı. İki, Hizbullah ve Hamas gibi örgütlerin roket saldırıları. Üçüncüsü ne dersiniz? İnsanî yardım! Bu mantığa göre, insanî yardım sağlayanlar da terörist.

Eyal Weizman

Weizman, Londra Üniversitesi Goldsmiths Koleji'ne bağlı Mimarî Araştırmalar Merkezi'nin yöneticisi. Filistin merkezli Mimarlığı Sömürgecilikten Kurtarmak adlı kolektifin üyesi ve B'Tselem yönetim kurulu üyesi. Kitapları: "The Lesser Evil" (Kötünün İyisi, 2009), "Hollow Land" (Sahte Ülke, 2007), "A Civilian Occupation" (Sivil İşgal, 2003).

tarafından tanınmadığı anlamına geliyor. İnsanî yardım artık İran'ın nükleer silahları ya da roket saldırısıyla eşdeğer bir stratejik tehdit. Elbette, yardımın gerek alan, gerekse yardımında bulunan açıslardan politik amaçlarla kullanılabileceği bir gerçek. Bu nedenle, güçlü devletlerin, giderek artan oranda, insanî yardımın tanımını ve yardım dağıtımını kendi amaçları doğrultusunda kullanmaya ve tekellerine almaya çalıştığını görüyoruz. İsrail, yardım kuruluşlarının kendisiyle işbirliği yapmasını istiyor. Bunu yaptığınız taktirde ister istemez İsrail'in denetim mekanizmasının bir parçası durumuna geçiyorsunuz. Uluslararası Kızılhaç Komitesi gibi uluslararası kuruluşların gönderdiği yardımlar aslında İsrail'in bu topraklarda yaşayan insanlara sağlamakla yükümlü olduğu ihtiyaçlar. Yardım kuruluşları, işgalci gücün sağlaması gereken temel ihtiyaçları karşılıyor. Dolayısıyla, İsrail bu durumu da kendi lehine kullanıyor. Elbette, İHH'nin kendine özgü bir ideolojik, dinî ve siyasî gündemi var. Ancak, İsrail'in gemilerde silah bulunduğu endişesiyle saldırdığını sanmıyorum. Esas tehlikeli olan insanî yardım. Zira, bu insanî yardım Gazze'deki insanlara ulaşırsa, insanî yardım üzerindeki tekelleri sarsılacak.

İnsanî yardım üzerindeki bu tekel nasıl

işliyor?

İsrail, işgal ve denetim politikasında bazı temel değişikliklere gitti. Geçmişte işgal altındaki topraklara Yahudi yerleşimciler yerleştiriyordu. Ancak, askerlerinin Hamas tarafından rehin alınması üzerine, İsrail 2005'ten itibaren Gazze'den çekildi. O tarihten bu yana, mekânı kuşatma altına alarak nüfusu denetim altına almaya çalışıyor. Duvarların inşa edilmesiyle Gazze'nin çevresindeki kuşatma giderek sertleşti. Ancak, bu kuşatmanın da bir sınırı var. İsrail Yüksek Adalet Mahkemesi'nin 2008 başlarında aldığı bir karara göre, devlet Gazze'de yaşayanlara "asgari miktarda" insanî yardım sağlamakla yükümlü. Bu kararın altındaki mantığı eski Başbakan Ehud Olmert'in danışmanı Dov Weisglass çok iyi özetliyor: "Amaç Filistinlileri aklıktan öldürmek değil, diyete sokmak". Peki bu asgari miktar nedir? İnsanî yardım, pek çok mal akışı üzerinden hesaplanıyor. Örneğin, İsrail'deki elektrik şirketleri, hayatın normal akışını kesintiye uğratabilecek, ancak sağlık gibi temel bazı hizmetlerin sürmesini sağlayacak asgari elektrik miktarını hesaplıyor ve bölgeye ancak bu miktarda elektrik veriyor. Bu hesaplama her türlü mal için geçerli. Ancak en korkuncu, kalori hesabı. Ha'aretz gazetesinde yayınlanan bir resmi belgeye göre, Gazze'ye girmesine izin verilen kalori miktarı konusunda "kırmızı çizgiler" belirlenmiş. BM'nin açlık tanımına dikkate alınarak, insanların ihtiyacı olan asgari kalori miktarı, yaş ve cinsiyet gruplarına göre son derece ayrıntılı biçimde hesaplanmış. Örneğin, yetişkin bir erkek için günlük 2100 kalori öngörülürken, kadınlar için bu miktarın 1700 kalori olması kararlaştırılmış. Daha sonra bu miktarı karbonhidrat, yağ, tahıl vb. gıda türlerine göre ayırıyorlar. Buna göre, kamyonlara yüklenecek gıdanın tonajını belirliyorlar. Gazze'ye girecek olan her kalenin hesabını tutuyorlar. Bunu yaparak da Hamas hükümetini düşürebileceklerini sanıyorlar.

Abluka nasıl işliyor?

İsrail, Batı Şeria ve Gazze'yi duvarlarla çevirerek, burada yaşayan Filistinlileri bir açık hava hapishanesine kapattı. Buna karşı, Filistin direnişi de yeraltına kayıyor. Gazze'nin altında çok sayıda tünel var. Bunların bir kısmı da Mısır topraklarına çıkıyor. İsrail, bununla mücadele etmek için, yer altında patlayan özel bombalar kullanıyor. Aynı zamanda, hava sahasını da denetim altında tutmaya çalışıyor. Yeraltını, yerüstünü ve hava sahasını kapsayan bir denetim sistemi var. Şimdi bunu karasularına taşımaya çalışıyorlar. Daha önceki çalışmalarımda göstermeye çalıştığım gibi, İsrail yasadışı istihlak gibi araçlarla bir tür kent savaşı yürütüyordu. Bugünse çatışmanın eksenini insanî yardım savaşına kaymış durumda. Bu savaşın amacı ise, beden aracılığıyla nüfusun siyasal açıdan denetim altına alınması. Duvarın burada önemli bir işlevi var: Mal ve insan akışını düzenliyor. İnsanların biyolojik varlıklarını denetim altında tutan bu mekanizma, Foucault'nun işaret ettiği türden bir biyo-iktidar. İsrail'in Aralık

2008 ve Ocak 2009'da Gazze'ye yönelik 22 gün süren saldırısında 1400 kişi ölmüştü. Bu korkunç bir rakam, ancak abluka nedeniyle meydana gelen "ölünebilir ölümlerin" yanında çok küçük. İsrail kuşatması, pek çok şeyin yanı sıra tıbbi yardımı da etkiliyor. İşte bu tür sorunlar nedeniyle ölen insanların sayısını bilmiyoruz. İsrail'de epey tartışma yaratan bir çalışmaya göre, Gazze'deki Filistinlilerin nüfusu önümüzdeki birkaç yıl içinde 1.5 milyondan 2 milyona çıkacak. Bu bölgede 2 milyon insanı barındırmak ve denetim altında tutmak neredeyse imkânsız. İsrail, "demografik bir sorun" olarak nitelendirdiği bu durumdan çekindiği için, çeşitli mekanizmalarla nüfusu denetim altında tutmaya çalışıyor. Bugün Gazze'de ortalama ömür giderek kısalırken, çocuk ölüm oranları da artıyor.

İsrail Uluslararası İnsani Hukuk'a (UİH) nasıl meydan okuyor?

Öncelikle şunu belirtmekte yarar var: UİH sınırlı bir yasal düzenleme. Savaşta kime ve nasıl saldırıda bulunulabileceğini sınırlıyor. Amacı acıları ortadan kaldırmak değil, azaltmak. Askerî hukuk uzmanları, militan hedeflere yönelik "zorunlu" bir saldırı ile ölen sivillerin sayısı arasında sözde "doğru" bir oran bulmaya çalışıyorlar. Burada önemli olan, neyin zorunlu ve doğru olduğu değil, hangi tarafın yorumunu haklı kılacak derecede güçlü olduğu. Bu anlamda, UİH şiddeti meşrulaştırmakla kalmıyor, bizzatihi şiddetle dayanıyor. İsrail, UİH'i kendi lehine kullanma konusunda çok deneyimli. Saldırıların da buna göre düzenliyor. İsrail ordusu sözcülerinin, "meşru" hedefler, "arzu edilmeyen" sonuçlar gibi yasal kavramlarla konuştuğunu görüyoruz. UİH, uluslararası kamuoyu tarafından hoşgörülebilecek ölçünün sınırlarını belirliyor. Ancak bu sınırlar askerî uygulamalarla esnetilebiliyor. İsrail'in yaptığı da bu sınırları esnetmeye çalışmak. Hukukun bu şekilde bir savaş aracı olarak kullanılmasına "hukuk savaşı" (lawfare) adı veriliyor. Bu durumda bir paradoksla karşı karşıyayız: UİH kavramını kullanırken, içerdiği tehlikelerin farkında olmak gerekiyor. Aynı zamanda UİH'in meşruiyetini ve otoritesini de sorgulamalıyız. İsrail'in şiddetine karşı başvuracağımız yegâne yol bu olmamalı. Bununla birlikte, İsrail'in son bir yıl içinde tutumunda ciddi bir değişikliğe gittiğini de görmezden gelemeyiz. İsrail, UİH'i tanımama, ihlal ya da esnetme çabasının ötesinde, onu ve savunucularını varlığına yönelik tehdit olarak algılıyor ve sistematik bir mücadeleye girişiyor.

Bu durumda BM Güvenlik Konseyi kararının ve uluslararası tepkilerin nasıl bir sonuç vermesini bek-

leyebiliriz?

Sanıyorum, Goldstone Komisyonu'nun öngördüğüne benzer bir araştırma komisyonu kurulacaktır. ABD ve Avrupa, Goldstone komisyonu raporunun itibarını sarsmak için ellerinden geleni yaptı. Şimdi bu mücadelenin ikinci raundu oynanacak. BM, bir yandan uluslararası hukukun hükümlerini uygulamaya çalışacak, bir yandan da uluslararası hassasiyetleri göz önünde tutmaya çalışacak. Zira, araştırma sonuçları itibarını sarsacağı için, İsrail bunu kendine yönelik bir husumet olarak algılayacaktır. Burada da bir paradoks yatıyor: Komisyon, siyasi yönden ne kadar güçlü bir karar alırsa, o denli etkisiz olacaktır. Bu nedenle, ihtiyatlı bir tutum benimseyecektir. İki taraf da Goldstone sürecinden ders çıkardı. İsrail, belirli ölçüde komisyonla işbirliğine yanaşacaktır. Elindeki video kanıtlarını delil olarak sunacak, İHH'li gönüllülerin direnişini bir mazaret olarak sunacaktır. Ancak, bu pozisyonun kabul göreceğini sanmıyorum. Varsayalım ki İHH'liler İsrail askerlerine saldırdı. Peki, o askerlerin o gemide işi ne? Uluslararası sularda seyreden bir gemiye, ağır silahlarla ve gözyaşartıcı bombalarla çıkarma yapmak uluslararası hukukun ihlalidir. Bu nedenle, gemidekilerin durumu yasal açıdan meşru müdafaa olarak değerlendirilecektir.

İşgal Altındaki Topraklarda İnsan Hakları Enformasyon Merkezi B'Tselem'in yönetim kurulundasını- nız. Ne gibi güçlüklerle karşılaşıyorsunuz?

Bizler de aynı stratejik tehdidin bir parçası olarak değerlendiriliyoruz. Kişilerin ve kurumların itibarını zedelemek üzere inanılmaz bir kampanya yürütüyorlar. Sivil toplum kuruluşları da bir kuşatma altında ve bu şartlarda çalışmakta çok zorlanıyorlar. Elbette bu, Filistinlilere yönelik kuşatmayla karşılaştırılmaz. Bizler hâlâ belirli ölçülerde toplanma ve yayın yapma gibi özgürlüklere sahibiz. Ancak, aşırı ve merkez sağın desteğini alan hükümet, sivil toplum kuruluşlarına acımasızca saldırıyor. Knesset'te şubat ayında ezici çoğunlukla kabul edilen bir yasaya göre, yabancı ülkelere destek alan kuruluşların vergi muafiyeti kaldırıldı. Hükümet, sivil toplum kuruluşlarını "iç düşman" olarak görüyor. Sivil toplum kuruluşlarına yönelik bu saldırı ile insanî yardım gemilerine yönelik saldırı, insan haklarını devletin düşmanı olarak gören aynı zihniyetin ürünü. Buna göre, uluslararası yardım kuruluşları da, "dış düşman".

İsrail'in bu politikalarına karşı ne yapılabilir?

Daha fazla gemi gelsin. Belki bu yolla bu abluka kırılabilir.

Söyleşi: Ahmet Gürata

"Tahrik unsuru"

Plajda...

Beklenti...

Kimsenin koltuk değneği değiliz

Tayyip Erdoğan oyuncusundan futbolcusuna “açılım”ı herkese anlatıyor ama, daha açılan bir şey yok. Üstelik, anayasa tartışmaları ve tırmanan çatışmalarla, gerilim ve “kapanım” artıyor. Ve her gelişmede gözler Barış ve Demokrasi Partisi'ne çevriliyor. BDP eşbaşkanı Selahattin Demirtaş partinin tavrını ve gündemi Express'e yorumladı..

Mayıs başında, olumlu bir gelişme gerçekleşmediği takdirde “süreçten çekilirim” diyen Öcalan, 1 Haziran itibarıyla bütün inisiyatifin PKK'de olduğunu ilan etti. PKK de başta Isparta olmak üzere Türkiye'nin çeşitli yerlerinde eylemlerini yoğunlaştırdı. Örgüt, önümüzdeki dönemde saldırılarını daha da sıklaştıracağını açıklarken Türkiye'nin İsrail'le yaşadığı gerilimin gölgesinde Mesut Barzani Ankara'ya geldi. Türkiye'nin askerî operasyonlarına destek vermeyeceğini muhtelif zamanlarda açıklayan Barzani'nin Ankara'daki temaslarının sonuçları önümüzdeki dönemin önemli belirleyicisi olacağı benziyor. Diğer yandan, İran ordusu PJAK'a yönelik operasyonlarını Irak sınırları içine kadar genişletti, idam cezalarını uygulamayı sürdürdü. Her iki taraf ağır kayıplar vermeye devam ediyor. “Habur açılımıyla” Türkiye'ye gelen PKK militanlarından Şerif Gençdal'ın 1 Haziran'da “örgüt propagandası” yaptığı gerekçesiyle tutuklanması ise, “Habur açılımı”nın geldiği noktayı açıklamaya yetiyor. Üniversitelerde Kürt öğrencilere yönelik saldırıların artması, TMK'da çocuklar lehine yapılması planlanan düzenlemenin MHP ve CHP'nin desteğine rağmen sonbahara ertelenmesi, BDP yöneticilerinin ABD'deki diplomatik arayıştan elleri boş dönmesi ve operasyonların tüm bölgeye yayılması, Öcalan'ın tüm inisiyatifini örgüte devrettiğini açıklaması önümüzdeki günlerde yaşanacak acıların habercisi gibi görünüyor. Türkiye kara bir yaza hızla yol alıyor. Mayıs ayında ABD'de çeşitli görüşmeler yapan BDP lideri Selahattin Demirtaş, bu süreçte nasıl bir politika izleyeceklerini, anayasadaki düzenlemeye neden destek vermediklerini anlatıyor...

Devletin Öcalan'ın önemini idrak ettiğini neye dayanarak söylüyorsunuz?

Selahattin Demirtaş: Devlet 11 yıldır yüzlerce milyon dolar harcayarak Öcalan'ı bir adada tutuyor. Sırf buna bakarak bile devletin Öcalan'ı olağanüstü bir kişi olarak tanımladığını, bu önemi atfettiğini söyleyebilirsiniz. Ayrıca, 1999'dan beri çeşitli heyetler aracılığıyla devlet kendisiyle görüşmeler yapıyor. Öcalan bunu muhtelif zamanlarda açıkladı.

Öcalan'la görüşmek onun öne sürdüğü koşulları kabul etmek anlamına gelmeyeceğine göre, nasıl bir fayda sağlar?

Bir tartışma, müzakere süreci olarak ele alınabilir; örgütü ikna etmeye yönelik bir süreç olur bu. Öcalan örgüt üzerinde etkili bir insan; devlet örgütü böyle dinleyebilir.

“Savaşı PKK başlattı, BDP bitirsin” gibi bir değerlendirme, BDP'ye karşı bilinçli bir haksızlıktır. Devlet otuz yıldır PKK'yle savaşıyor, BDP'yle değil. Bugün BDP'yi suçlayan çevrelerin önemli bir kesimi, savaş yıllarında savaş çığırkanlığı yapıyordu.

Habur sürecine kadar böyle bir diyalog olduğu hissediliyordu...

Evet, çıkan sonuçlar böyle olduğunu düşündürüyor.

Öcalan geçtiğimiz yıl, yine bu tarihlerde “Ağustos'a (2009) kadar gelişme olmazsa çekileceğim” demişti. Ama yıl sonuna doğru bir gelişme oldu ve Habur'dan bir grup PKK militanı Türkiye'ye giriş yaptı. Sonra ne oldu da süreç hızla çatışmaya doğru evrildi?

Gözlemlediğim kadarıyla, devlet oyalamaya çalışıyor. PKK de her seferinde, bu oyalama ihtimalini göz önüne almasına rağmen, barış arayışlarına girişiyor. Öcalan'ın yakalanmasından bu yana, iki yılda bir, bu tür gelgitler tekrar ediyor. Fakat, Öcalan'ın bu seferki yaklaşımı bence öncekilere benzemiyor. Bu defa sanki Öcalan kendisi üzerinden yürütülmeye çalışılan taktiği kabul etmiyor. Devletten ciddi bir adım atmasını bekliyor bence. Hükümet bu konuda samimi olursa, bence çok kısa sürede sorun çözülür ve çatışmalar bir anda durur gibi geliyor bana.

Özellikle “liberal kesim” BDP'yi pasif

kalmakla, rolünü üstlenmekten korkmakla eleştiriyor. Öcalan'ın “geri çekilmesi”, PKK'nin saldırılarını artırması durumunda, rolünüz ne olacak, ne yapacaksınız?

Çatışmaların sonlanması ve barışın sağlanması için siyasî çabalarımızı yükselteceğiz. Biz hiçbir dönemde çaresiz değiliz ve yaklaşımımızı çatışmalara göre belirlemeyiz. Hükümetin doğru bir politikayla sorunu çözmesi için demokratik basıncımızı artıracğız. Olumlu bir yaklaşım görürsek hükümete destek veriz. Böyle bir durumda, biz de “çekildik” demeyiz. BDP'nin bir parti programı var, programımızın gereğini yerine getiririz. PKK ise PKK'dir; merak edenler kuruluş bildirgesini, ne yaptığını, ne yapmak istediğini, hangi araç ve yöntemlerle mücadele ettiğini okusunlar. PKK'nin sözcüleri vardır ve kendi taleplerini kendileri dile getiriyorlar. Dolayısıyla, kimse bizden PKK'nin yerine geçip savaşı bitirmemizi talep ederek manipülasyon yapmasın. “Savaşı PKK başlattı, BDP bitirsin” gibi bir değerlendirme BDP'ye karşı bilinçli bir haksızlıktır. Devlet otuz yıldır PKK'yle savaşıyor, BDP'yle değil. Ama BDP ve geldiği gelenek tam yirmi yıldır bu savaşın bitmesi için çaba sarfediyor. Bu gelenek savaşı bitirmede başarılı olamıyorsa, bunun tek sebebi BDP değildir. Bugün BDP'yi suçlayan çevrelerin önemli bir kesimi savaş yıllarında, savaş çığırkanlığı yapıyordu. Bunlar ne çabuk unutuluyor. Biz en acılı dönemlerde bile dilimizden halkların kardeşliği sözünü düşürmedik. Asla Kürt ırkçılığı yapmadık. Asla Kürt milliyetçiliği yapmadık. Buna rağmen, Türk milliyetçiliği ve ırkçılığıyla tanınan çevreler bizi etnik milliyetçilikle suçluyor. Barış koşullarının oluşması isteniyorsa, BDP'ye daha vicdanlı yaklaşılmalıdır.

Anayasa görüşmelerinde, özellikle siyasî partilerin kapatılmasıyla ilgili maddenin onaylanmasını desteklediğiniz için çok eleştirildiniz; MHP-CHP cephesinde yer almakla suçlandınız. Hatta 8. Madde değişikliğini desteklememenize “ahmaklık” diyenler oldu. Bu değerlendirmeleri nasıl yorumluyorsunuz?

Pozitif manada yapılan eleştiriler kıymetlidir; onlardan sonuç çıkarmaya çalışıyoruz. Hakaretlere ise yanıt vermeye tenezzül etmiyorum. Onlar büyük ihtimalle aldıkları maaş kadar BDP'ye hakaret ediyorlar. BDP'nin politikasını dar bir alana sıkıştırmakla eleştirenler yanılıyor; BDP haftalık veya aylık öngörülerle politika yapmıyor. Biz önümüzdeki on yılı, elli yılı düşünerek politika yapıyoruz. Anayasa tartışmalarında hep şunu düşündük: Ortada bir Kürt sorunu var mı, var. Bizi eleştiren liberaller de bunu kabul ediyor mu, ediyor. Peki, yeni bir anayasa yapılmasın, Kürt sorununun çözüm yolunu açabilir miyiz, açamayız. Yeni bir anayasa yapılmadan, Türkiye'de sağlıklı bir demokrasiyi işletmek mümkün değildir. Peki, yeni anayasa talep edenler sesini

çıkarmasın mı? AKP'nin sunduğu pakete razı mı olsun? Hiç itiraz etmesin mi? Türkiye'de sanki sadece AKP ve ona karşı duran CHP ve MHP varmış gibi düşünüyor. Kürtlerin kendi siyaseti yokmuş ve olamazmış gibi düşünüyor. Biz 12 Eylül anayasasının ömrünün uzadığını düşünüyoruz. Referandumla bu paket onaylarsa, göreceğiz, yeni anayasa önümüzdeki on yıl boyunca gündemden çıkarılacak. AKP bu değişikliklerle toplumdaki yeni anayasa taleplerini törpülemiş olacak, yeni anayasa talep edenlerin gücü azaltılacak. Mevcut anayasanın bedelini ödemiş olan demokratların, liberallerin bunu görmemesini hayretle karşılıyoruz. Tamam, AKP'yi desteklesinler, buna itirazımız yok. Anayasa değişikliğini de desteklesinler. Ama müsaade edin de "bu değişiklikler yetmez, yeni anayasa yapalım" diyelim kardeşim. Bunu diyen ve AKP'nin düzenlemesini oylamayan BDP'ye de hakaret etmeyin ya! Bu kadar da vicdansızlık olmaz ki. Eleştiriler son derece haksız ve vicdansız. AKP'yi Türkiye'nin devrim ve demokrasi öncüsü olarak görmeyi çaresizlik olarak değerlendiriyoruz.

Türkiye'de hükümetlerin, özellikle Kürt meselesi gibi konularda, devlet politikalarının geçici uygulayıcıları olduğu görüşünde olanlar BDP'yi devletten ziyade AKP'ye yüklenmekle eleştiriyor...

Çünkü bu süreçte AKP devletleşmiştir. Hiçbir dönemde hükümetler bu kadar devletleşmemiştir. Ulusal ve uluslararası konjonktür AKP'yi bu noktaya taşıdı. Artık ikili yapıya izin verilmiyor, hükümetlerin iktidar olması isteniyor. İkili yapı Ortadoğu politikaları açısından uluslararası güçlerin de hesabına gelmiyor. AKP uluslararası güçlerin bu politikalarına karşı çıkacak yapıda değil. Nitekim, Erdoğan Büyük Ortadoğu Projesi'nin eşbaşkanı olduğunu açıklamıştı. Dolayısıyla, derin devlet denen yapının tasfiyesi, iktidarın hükümete teslim edilmesi gerekiyordu. Uluslararası güçlerin desteğiyle bu yapıldı. AKP de kadrolaşmaya, partizanca örgütlenmeye iştahla hazır; Milli Eğitim'den başlayıp memur atamalarına, hâkim-savcı atamalarından rektör atamalarına ve medya alanına kadar, her yeri ele geçirdiler.

Sizce AKP ve sözünü ettiğiniz uluslararası güçlerin Kürt politikası birbirine paralel mi?

AKP'nin de uluslararası güçlerin de Kürt sorunu konusunda bir çözüm politikaları olduğunu düşünmüyorum. Bilinçli bir çözümsüzlük politikası sürdürülüyor. Kürtlerin ne istediği biliniyor; bunun verilmesi için ne gerekiyorsa yapılıyor. AKP de bununla uyumlu hareket ediyor.

"Habur süreci"nde, ABD'nin artık bölgede karışıklık istemediği, dolayısıyla Türkiye'deki Kürt sorununu çözmeye çalıştığı söyleniyordu. Bu değerlendirmeye yanlışlandı mı?

ABD'nin Irak'taki Kürdistan Federe Bölgesi'nde istikrar aradığı ortada. Fakat bu, ABD'nin bütün Ortadoğu'da istikrar istediği anlamına gelmez. Irak'ta, Kürdistan'da istikrar istiyor ve bunun için de PKK'nin etkisiz kılınması gerekiyor.

PKK'nin etkisiz kılınması için Kürt halkının desteğinin azalması gerekiyor. Bunun için de birtakım demokratik adımlar atılması lâzım deniyordu. Böyle bir düz mantıkla yola çıkıldı. Fakat, Kürt halkının siyasal, ekonomik ve sosyal talepleri karşılanmadığı müddetçe, PKK denen olgunun bir sonuç olarak orada kaldığı ve o halkın örgütü desteklemeye devam edeceği görüldü. Bunun bir çözümsüzlük politikası olduğu baştan kendini hissettiriyordu; ama buna rağmen, bu tartışma sürecinde Türkiye toplumuna sorunu bütün çıplaklığıyla anlatabiliriz diye başından beri sürece destek verdik. Ama Habur süreciyle beraber, hükümetin çözümsüzlük politikaları iflas etti; PKK'nin üçer-beşer kişilik gruplar halinde dağlardan inmeyeceği, inemeyeceği, bunun böyle mümkün olmadığı anlaşıldı. Sonuç itibarıyla AKP bu işin altında kaldı.

Mayıs başında Ahmet Türk ve Emine Ayna'yla birlikte ABD'ye giderek çeşitli görüşmelerde bulundunuz. ABD'li yetkililerle yaptığınız görüşmeler nasıl sonuçlandı?

ABD'nin bu konudaki resmî politikalarının ve tezlerinin kısa vadede değişeceğini zannetmiyorum. Bu politikalar çerçevesinde AKP hükümetini destekliyor ve desteklemeye devam edeceğini düşünüyorum.

ABD ve Türkiye PKK'ye karşı ortak hareket ederken İran da PJAK'a yönelik operasyonlarını arttırarak, tutukladığı PJAK üyelerini idam ederek bu ikilinin politikalarıyla aynı hatta yürüyor; bu ilginç değil mi?

Hepsinin ortak paydası, kendilerine göre bir Kürt sorununun olması ve Kürt sorununu demokratik olmayan yollarla halletmeye çalışmaları. Uzlaştıkları nokta bu. Demokratik çerçevede çözüm aransa, sorun çok rahat çözülür. Ama sorun çözüldüğü an, Ortadoğu'daki dengeler değişecek; Türkiye'nin rolü azalacak, İran'ın Irak ve Kürdistan bölgesine müdahale şansı azalacak, Suriye'nin etkisi önemsizleşecek. Dolayısıyla, herkes Kürt kartını elinde tutmak için sorunun sürdürülebilir halde kalmasını istiyor. Bu konuda İran, Suriye ve Türkiye çok iyi anlaşıyor zaten.

İranlı Kürtler ve PJAK ne istiyor?

Kürtlerin kültürel faaliyetlerini yürütmelerine, örgütlenmelerine, demokratik bir yaşam sürdürmelerine imkân vermiyor İran rejimi. Şeriatın ağır hükümleri uygulanıyor ve dış dünyayla ilişki kurulamıyor. İran sınırları içindeki bütün halklara yoğun bir baskı ve tecrit uygulanıyor. Kürtler, İran'ın baskıcı politikasına son vermesini istiyor.

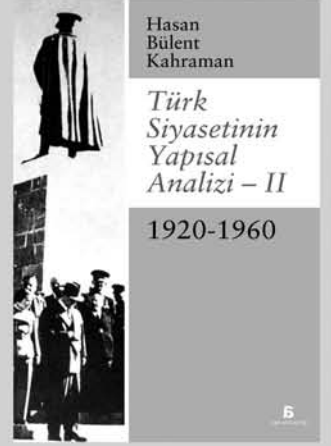
Bir yıl kadar önce görüştüğümüz İranlı bir imam, son genel seçimlerle birlikte İran rejiminin Kürtlere yönelik politikasını yumuşattığını, Kürt imamlara kadro açtığını, üniversitede Kürtlerin öğretim üyesi olmasına olanak sağladığını anlatmıştı...

İran'ın Türkiye'den ne farkı var? Türkiye de bir yandan TRT-6'ı açıyor, bir yandan 1500 Kürt siyasetçisini hapse atıyor. Türkiye'de baskının İran kadar katı uygulan-

SIYASET ➤

TÜRK SİYASETİNİN YAPISAL ANALİZİ – II: 1920 - 1960
Hasan Bülent Kahraman

Yazarın, ilk cildi "Kavramlar. Kuramlar ve Kurumlar" alt başlığını taşıyan ve dört ciltten oluşacak "Türk Siyasetinin Yapısal Analizi" adlı büyük çalışmasının, Cumhuriyet'in kuruluşundan 27 Mayıs darbesine kadar uzanan 1920-1960 yılları arasındaki dönemi ve bu dönemin belli başlı olayları, çelişkileri ve sarsıntılarını ele aldığı kitabı...

SIYASET ➤

ŞOK DOKTRİNİ
Naomi Klein
Türkçesi: Selim Özgül

Daha önce yazdığı "No Logo" kitabıyla bütün dünyada adından söz ettiren Naomi Klein, 680 sayfalık bu kapsamlı çalışmada, 1970'lerden beri şok terapileriyle, cuntalarla, işkencelerle, savaşlarla, 'yeniden inşa' teraneleriyle geliştirilen kapitalizmin yeni modelinin, sadece dünya çapındaki büyük çokuluslu şirketlerin çıkarlarını kollayan bir dünya oluşturmaya hizmet ettiğini gösteriyor...

ROMAN ➤

YAĞMURUN YEDİ YÜZÜ
Süheyla Acar

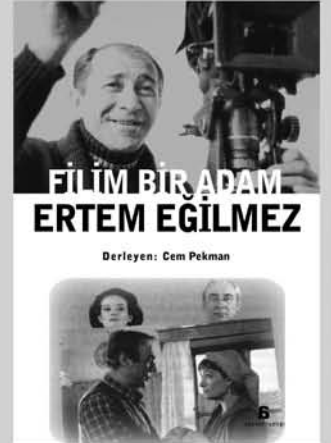
Süheyla Acar'ın "Yağmurun Yedi Yüzü" başlıklı romanı, 1970'li yılların siyasal mücadelesi içinde yer alan bir arkadaş grubunun 12 Eylül cuntasıyla kesintiye uğrayan hayatlarını, darbe sonrasında yaşadıkları savrulmalar ve hayata tutunma çabalarını anlatır ve bu ülkede yazılan az sayıdaki iyi '12 Eylül romanları' arasında yerini almıştır.

SİNEMA ➤

FİLM BİR ADAM: ERDEM EĞİLMEZ
Derleyen: Cem Pekman

Cem Pekman'ın, akademik bir derleme olarak hazırladığı bu kitap, Türk sinemasının en renkli kişilik ve yönetmenlerinden olup, Arzu Film'le işbirliği içerisinde köşe taşı niteliğinde keşiflerde bulunup, "Hababam Sınıfı"ndan "Arabesk'e unutulmaz filmlere imza atmış Ertem Eğilmez üzerine yayınlanmış en kapsamlı eserdir...

Genel Dağıtım: **PUNT** ➤

Prof. Dr. Korkut Boratav

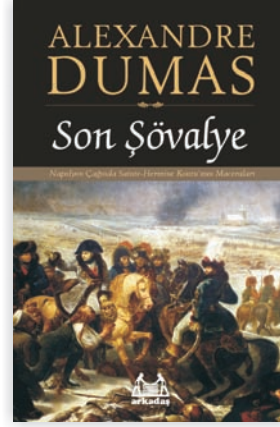
BİR KRİZİN KISA HİKÂYESİ

Bir Krizin Kısa Hikayesi

Korkut Boratav'ın güçlü kaleminden, krize ve bu krizi getiren süreçlere dair açık ve anlaşılır değerlendirmelerin yer aldığı bir derleme.

264 sayfa, 14 TL

Son Şövalye

Dumas'ın Paris Milli Kütüphanesi'nin arşivlerinde 125 yıl boyunca saklı kalan romanı.

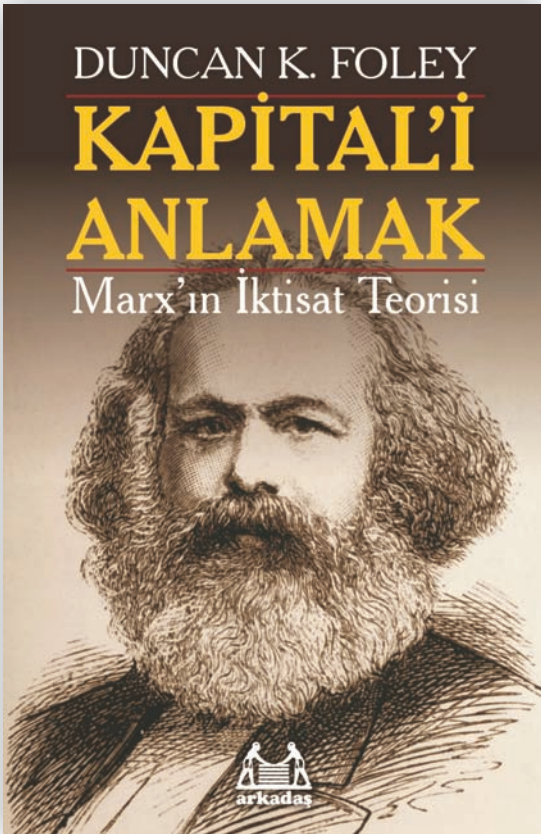
784 sayfa, 19 TL

Mavi Elyazması

Paha biçilemez Mavi Elyazması'nı bulmak için Mısır'a giden bir grup arkeolog ve yöre halkı arasındaki ilişkiler çerçevesinde tarihin ve iç içe geçmiş hayatların ustalıkla örülmüş öyküsü.

336 sayfa, 16 TL

DUNCAN K. FOLEY KAPİTAL'İ ANLAMAK Marx'ın İktisat Teorisi

Kapitali Anlamak

Kapital'in üç cildindeki tüm konu başlıklarını içeren *Kapital'i Anlamak*, Marx'ın iktisadi düşüncesinin en yaygın olarak bilinen unsurlarından en karmaşık ve detaylı konularına kadar önemli bir giriş kitabı özelliği taşımaktadır.

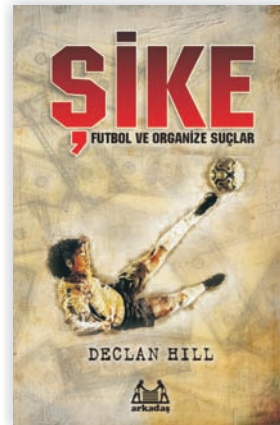
256 sayfa, 12,50 TL

Devrim Bitmeyen Sevdâ

Uğruna nice canlar verilmiş "Devrim" sözcüğünü önüne katıp yola çıkan Mehdi Bektaş devrimi siyasal ve toplumsal açıdan her yönüyle ele alıyor.

648 sayfa, 24 TL

Şike Futbol ve Organize Suçlar

Avrupa Şampiyonlar Ligi, Olimpiyat ve Dünya Kupası gibi dünyanın en prestijli futbol etkinliklerinde bağlanan maçlar ve düzenin nasıl işlediği, Türkiye'den de örneklerle tüm ayrıntılarıyla gözler önüne seriliyor.

416 sayfa, 19 TL

maması, yıllardır sürdürülen sol ve devrimci, demokratik mücadele sayesinde. Avrupa Birliği süreci de eklenince, Türkiye kendi çapında baskı uyguluyor. İran idam ediyor, Türkiye hapse atıyor, infaz ediyor, Azadiya Welat'ın yayın yönetmenine 166 yıl ceza veriyor. Suriye de çok farklı değil.

Türkiye'de yoğun hak ihlalleri devam ediyor. İHD Adana şube başkanı Ethem Açıkalın "açılım" sürecinde İsviçre'ye iltica etti örneğin; pek çok gazeteci ve insan hakları savunucusu yargılanıyor. Sizce, buna rağmen nasıl oluyor da AKP demokrat bir parti illüzyonu yaratabiliyor?

AKP 2002'de arkasına çok büyük bir rüzgâr alarak işe başladı. 2002'de dünya çapında pozitif bir ekonomik gidişat vardı. MHP-DSP-ANAP koalisyonunun aldığı ekonomik tedbirlerin sonuçları da AKP döneminde meyvelerini verdi. Yine üçlü koalisyon döneminde AB konusunda önemli mesafeler alındı; bunun sonuçları da AKP döneminde ortaya çıktı. İdam cezasını o koalisyon kaldırdı örneğin. AKP bedel ödemedi ve çaba sarfetmeden böyle bir mirasa kondu. Türkiye'de seksen yıldır süren sol, devrimci mücadelenin yarattığı birikim vardı, ama solda bir dağılma söz konusuydu. AKP bundan da faydalandı ve halk dilini, sol jargonu kullandı. Kürtlere sıcak mesajlar verdi, Kürt sorununu çözme konusunda irade ortaya koydu. Bu dönemde PKK de sınır dışına çekilmişti. Fakat, AKP bu güçlü rüzgârı yeni ve demokratik bir anayasa ile kalıcılaştırmak yerine, kendisini güçlendirmek, kadrolaşmak için kullandı. Bugün geldiğimiz noktada AKP eşittir devlet. Üniversitelerin yüzde 80'inde AKP'nin atadığı rektörler var, YÖK AKP'nindir; Anayasa Mahkemesi ve yüksek yargının AKP'nin kontrolüne geçmesine az kaldı. Bu yapıların eskiden iyi olduğunu söylemiyorum, ama şu anda AKP'nin elindeler. Bakanlık bürokratlarının çok büyük bir kısmı artık AKP'nin kontrolünde. Sendika ve konfederasyonlar hakeza. Ordu ve medya da artık AKP'nin denetiminde. Dolayısıyla, böyle bir güce sahip olan iktidar, istediği illüzyonu yaratabilir. Bu güce karşı koyabilmek kolay değil. BDP ve Kürtlerin şu ana kadar ayakta kalması da bir mucizedir.

AKP bu gücüne rağmen, neden Kürt sorununu demokratik bir çözüme kavuşturmakta çaba sarfetmiyor?

Felsefi ve ideolojik altyapısı buna uygun değil; AKP'nin demokrasi anlayışı Kürt sorununu kapsayacak ve anlayacak genişlikte değil. Kürt sorunu ancak sol veya sosyal demokrat bir anlayışla kalıcı çözüme kavuşturulabilir. Türk-İslâm ideolojisinden gelenler, Kürt sorununu anlamakta da, çözmekte de felsefi birikim açısından yetersiz kalırlar. **CHP'deki değişim bu konuda bir tesir yaratabilir mi?**

Kılıçdaroğlu başarılı olursa, Baykalcı, İttihatçı ve alışlagelmiş Kemalist zihniyeti mahkûm edip sol veya sosyal de-

AKP'nin demokrasi anlayışı Kürt sorununu kapsayacak ve anlayacak genişlikte değil. Türk-İslâm ideolojisinden gelenler, Kürt sorununu anlamakta da, çözmekte de felsefi birikim açısından yetersiz kalırlar.

mokrat bir anlayışı CHP'de güçlendirecek bir politika izlerse, Kürt sorununun çözümü için umut var demektir. Yoksa, biz CHP'den zaten umudu kesmiştik; BDP kendi yolunda mücadelesini sürdürmeye, bu mücadelenin motor gücü olmaya devam eder. Ama CHP'de dönüşüm olursa, bu iş daha kolay olur. **CHP'nin bölgede artık tabelası bile kalmadı. Olası bir durumda, CHP'yle koalisyona gider misiniz?**

Bunu konuşmak için çok erken. Zamanı gelince konuşulur. Ama değişim ve dönüşüm yaşamış, sosyal demokrat bir CHP'yle niye olmasın?

ABD seyahati izlenimleriniz, Öcalan'ın açıklamaları ve bölge ülkelerinin genel politikası çerçevesinde Kürt sorunu açısından önümüzdeki dönem nasıl görüyorsunuz?

Kürt halkı 2010'da bu işin çözülmesini istiyor ve bu isteğinde çok kararlı. 2011'e ancak çözüm adımlarının aşamaları sarkabilir; çözümsüzlük politikası 2010'da iflas etmiş olacak. Bu iddiayı ilk defa Express'te söylüyorum: 2010'u bitirdiğimizde Kürt sorunu başka bir aşamaya girmiş olacak. Kürt halkındaki bu kararlılık, otuz yıllık mücadele tarihinin ilk defa görülüyor. Artık hiçbir şey eskisi gibi devam etmeyecek.

Aynı kararlılığı, çözümsüzlüğü sürdürmek isteyen güçler de göstermeyecek mi?

Meşru ve haklı olanlar kazanacak. Kürt halkı haklıdır ve talepleri meşrudur.

Azadiya Welat'ta Barzani yönetimiyle Türkiye'nin PKK'ye karşı ittifak kurduğu iddia ediliyordu. Siz böyle bir bilgiye sahip misiniz?

Barzani ve hükümeti daha çok kendi geleceklerini düşünüyorlar. Fakat asla 1990'lardaki gibi bir karşı duruş sergilemeyecekler. Bunu başkan Barzani son ABD seyahati sırasında açıkça dile getirdi: "PKK'ye karşı silahlı bir operasyonun içinde olmayacağız, ancak siyasi bir çözüm süreci başlarsa katkı sunarız" dedi. Barzani'nin kendi kurtuluşunun da Kürt halkının Ortadoğu'daki bütünlüklü kurtuluşundan bağımsız olmadığını bildiğini düşünüyorum. Ama uluslararası güçler ve Türkiye, Barzani yönetimini kendi politik hatlarına çekmek için çabalarını sürdürecektir.

Geçenlerde bir BDP milletvekiliyle sohbet ederken, partisinin anayasa konusundaki tavrına katılmadığını, BDP'ye yönelik eleştirileri haklı bulduğunu söyledi. BDP içinde bu konuda ciddi bir görüş ayrılığı var mı?

Bizim gibi kapısını bütün demokratik güçlere açmış bir partide herkesin aynı şeyi düşünüp söylemesi beklenemez. Ama partinin bir politikası var ve o politika uzun tartışmalar sonucunda belirleniyor. Dolayısıyla, her partinin tartışmalar sonucu ortaya çıkan bu parti politikasını takip etme sorumluluğu vardır; bu hem ahlakî hem de siyasi bir vazifedir. Bir partide olup, tartışma sürecine katıldığınız halde parti kararına aykırı hareket etmek, her şeyden önce siyasi ahlakla bağdaşmaz. Partimizde olmayıp da bize gönül bağıyla bağlı kesimlerin bize yönelttikleri eleştirileri çok değerli ve anlamlı buluyoruz. Bunlara mümkün mertebe yanıt olmaya çalışıyoruz. Hep söylüyoruz, BDP'nin bir siyasi parti olduğunu ve ağırlıklı olarak Türk ve Kürt emekçilerinin haklarını, Kürt halkının özgür geleceğini savunan bir politik hatta ısrarlı olduğumuzu unutmayın. Anayasa tartışmalarını düşünürken Lozan'ı, 1921 ve '24 anayasasını hatırlayın diyoruz. Kürtler o zaman kararlı bir siyasi duruş sergileseydi, seksen yıllık bu sorun şu an yaşanmıyor olacaktı. Bu dönemde kararlı bir iradî duruş sergiliyoruz. Diyoruz ki, ya bu sorunu çözersiniz veya siz çözülürsünüz. Hükümete "oyunlarınıza, entrikalarınıza dâhil olmak zorunda değiliz" diyoruz. Hepinizden ayrı ve hepinize karşı bir gücüz. Biz kimsenin koltuk değneği değiliz, ne AKP'ye ne CHP ve MHP'ye yaranmak zorundayız. Ya bizim taleplerimiz kabul edilir veya attığınız her adım, sizin adımınız olur. İyi veya kötü, o adımda biz yer almayacağız. BDP kararlılığını ısrarlı bir şekilde sürdürdüğü müddetçe kazanır ancak. Bugün AKP'ye, yarın CHP'ye yaranmaya çalışarak Kürt sorunu çözülemez. Geçmişte bu hatalar çok yapıldı. Bizi eleştiren aydınlar ve düşünürler bunu bir kez daha düşünsünler lütfen. Bilinçli saldırıları, hakaretleri veya paralı tetikçileri ise dikkate almaya değer bulmayız zaten.

Söylendi: İrfan Aktan

Gazeteci misin, siyasetçi mi?

Yeni görünümlü CHP'nin yeni Parti Meclisi'nde, köşeyazarı akademisyenlerin yanı sıra, üç profesyonel aktif gazeteci bulunuyor. Bu meslektaşlar artık gazeteciliği bırakıyor mu? Yoksa bir yandan yazı yazıp bir yandan da parti yöneticiliği mi yapacaklar?

Siyasetle medya arasındaki ilişkiler eskiden beri tartışılır. Çünkü bu iki alan, Türkiye'de de, dünyada da gereğinden fazla iç içe geçmiştir. Geçmişte de, bugün de, memlekette de, yurtdışında da, siyasetçiler medyada görünmeyi pek sever; medya mensupları da meslek kariyerleri boyunca, ama daha çok da sonlara doğru, kalıcı bir iktidar arayışı içinde, siyasî koltuklara oturmayı dener.

Üniversitedeki birtakım şahsiyetler, akademik dünyanın popüler olmak için yeterli bir mecra olmadığını düşünerek, danışman, köşeyazarı, uzman kimlikleriyle medyada kendilerine yer edinmeye bakıyor. Medyadaki bazı arkadaşlar ise, bu mecranın kiri nedeniyle giderek kendilerini akademik alana atmaya çalışıyor.

Gazetecilik için "zamanında terketmeyi becerirsen iyi bir tramlendir" derler. Gerçekten de, basına tanınan öncelik ve imtiyazlar sayesinde gazeteci, kısa süre içinde, haber toplamak, söyleşi yapmak, bilgi teyid ettirmek gibi çeşitli gerekçelerle, herkesin kolaylıkla yaklaşmadığı iktidar, mülk ve popülarite sahibi kişi ve kesimlere kolaylıkla ulaşabilir. Gazeteci, mesleğin temel ilke-lerinden biri olan "temas ve mesafe" yaklaşımına saygı göstermezse, bu şan-şöhret, mülk ve iktidar sahibi kişi ve kesimlerin dünyasına yerleşir, onlarla yatar kalkarsa, kendini de artık bu mülk ve iktidar dünyasının şöhretli bir mensubu olarak görmeye başlar, ki mevcut durum böyledir. Üst düzey gazeteciler ve köşeyazarlarının neredeyse hepsi artık dikenli teller ve güvenlik kameralarıyla çevrili sitelerde oturuyor, özel araçlarını şoförleri kullanıyor, villa-plaza-layla üçgeninde yaşamlarını sürdürüyorlar.

Bunların bir kesimi hâlâ tramlende zıplayarak kendilerini gazeteci olarak tanıtıyor ama, gazetecilikten çok, danışmanlık ya da başka işlerle uğraşıyorlar. Bu işlerin başında da siyaset geliyor. Siyasî dünyada gazetecilik yapmak, yani siyasal konularda haber-yorum yazmak bir şey, siyaset dünyasında liderin yan-başında gönüllü-profesyonel, gizli ya da açık danışmanlık yapmak başka bir şey. Bunların ekonomiyile ilgilenen kesimi, zaten uzun yıllardır iş dünyası, yani "sevgili kapitalist patronlar" sayfaları haline gelen ekonomi sayfalarında düzeni savunmaya çalışıyor. E-mail adresi olarak açıkça Yönetim Kurulu üyesi olduğu bankanın adını veren bile var.

Gazetecilikle siyaset, çıkar çelişkisi barındıran iki alandır. Dolayısıyla bu iki uğraş, aynı zamanda aynı kişi tarafından yapılamaz, yapılmamalı. Rahmetli İsmail Cem, aslında gazeteci kökenli bir

siyasetçi. Yakın geçmişte bir aralar Dışişleri Bakanı olmuştu. Ama baktık ki, köşesini yazmaya devam ediyor. Olur mu? Olmaz! Bir Dışişleri Bakanının elindeki istihbarat, emrindeki olanaklar, sadece gazetecilik yapan bir meslektaşın-kiyle kıyaslanabilir mi? Daha da önemlisi, gazetecilik alanı değerlendirme, eleştiri, yani esas olarak muhalefet alanıdır, Dışişleri Bakanlığı ise diplomasi-nin iktidar kalesi.

Daha da eskiden gazete sahibi ya da köşe yazarı mebuslar vardı, hem Demokrat Parti'de hem de Halk Partisinde.

Yurtdışındaki örnekleri belki de ayrı ayrı ele almakta yarar var: Demokrasisi hiç gelişmemiş ülkelerde, yani diktatörlüklerde, devlet başkanı genel yayın yönetmeni, başbakan yazı işleri müdürü,

Nuran Yıldız, CHP PM üyesi iken, Genelkurmay'ın İletişim Danışmanı olarak mı söz alıp konuşacak? Yoksa iletişim akademisyeni olarak mı? Bazı kişilerin ille de her yerde olmaları şart mıdır?

enformasyon bakanı da haber müdürü olan gazete, radyo ve televizyonlar var. Bizde işler daha bir inceldi, yandaş medya denilen dünyada yandaş işadamları başbakanın yakınları aracılığıyla üç aşağı beş yukarı aynı modeli uygulamaya çalışıyor. Recep Tayyip modeli mi daha eski, yoksa Sarkozy mi, belli değil ama, Fransız medyası da yandaşlaştırılıyor son zamanlarda.

Berlusconi modeli artık eskidi. Ne Maxwell ne de Murdoch doğrudan başbakanlığı hedeflemişti, Berlusconi çizgi dışına çıktı. Aslında çok da başarılı olduğu söylenemez. Çünkü İtalya'da çok büyük bir çoğunluk, medya ile siyaset arasındaki enstest ilişkiyi gördü ve yaşadı, dolayısıyla daha da bilinçlendi.

Şimdi bizim gazeteler, "CHP yeni Parti Meclisi'nde yedi gazeteci var" deyip liste bile yayınladılar: Prof.Dr. Süheyl Batum, Cumhuriyet gazetesi yazarı, Bahçeşehir Üniversitesi öğretim üyesi. Prof.Dr. Hurşit Güneş, Milliyet gazetesi ekonomi yazarı, Bahçeşehir Üniversitesi öğretim üyesi. Doç.Dr. Nuran Yıldız, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde akademisyen. Mehmet Faraç, Cumhuriyet gazetesi yazarı. Enver Aysever, SKY Türk'te Aykırı Sorular programını hazırlıyor. Melda Onur, eski gazeteci, iletişim danışmanı. Korkmaz Karaca, Fox programcısı.

Listedeki yedi kişiden halen profesyonel ve aktif olarak gazetecilik yapan sadece üç kişi var: Faraç, Aysever, Karaca. Geri kalanların üçü, sıfat veya unvanlarından da anlaşılacağı üzere akademis-

yen, yedincisi de iletişim danışmanı.

Aslında akademisyenlerin de parti yönetici olmaları doğru değil. (Parti üyesi olmalarında bence bir sakınca yok). Akademisyen bağımsızlığı, siyasî angajmanla çelişir. Ders verirken mesele, özellikle de sosyal bilimler dalında, öğrenciler hocalarının siyasî kimliği ile akademik kimliğini birbirinden kolayca nasıl ayırt edebilecek? Hoca, ders verirken, araştırma yaparken ya da yönlendirirken, master ya da doktora jürisinde görüş belirtirken, siyasal kimliğinden arınıp akademik kimliğiyle nasıl konuşabilecek? Mümkün mü?

Oturup tek tek her akademisyen hakkında görüş belirtecek değilim ama, vakti zamanında (halen yapıyor mu?) Genelkurmay başkanına da iletişim danışmanlığı yapmış Yıldız'ın şimdi de CHP Parti Meclisi'nde boy göstermesi üçlü bir çıkar çelişkisine işaret ediyor: Yıldız, CHP PM üyesi iken, Genelkurmay'ın İletişim Danışmanı olarak mı söz alıp konuşacak? Yoksa iletişim akademisyeni olarak mı? Bazı kişilerin ille de her yerde olmaları şart mıdır?

Gelelim üç meslektaşımıza: Karaca'yı tanımam. Ama Fox'ta siyasî programlarda yapımcı olarak çalışıyorsa sorun var. Aysever, SKY Türk'de oldukça etkin bir role sahip, ayrıca başka mecralarda da yazı yazıyor, çalışan bir arkadaşımız. Ama artık onun yöneticiliğini üstlendiği programlarda mesela kolay kolay AKP'lileri göremeyiz. Keza, CHP ile aynı fikirde olmayan şahıslar da Aysever'in davetlerine icabet etmeyebilir. İzleyiciler ise Aysever'i dinlerken, sorduğu soruları irdelerken, görüşlerini tahlil ederken "bu sunucu CHP'nin görüşlerini mi savunuyor, yoksa kendi adına mı konuşuyor?" diye soracak ve yanıtını da kolay kolay bulamayacaktır.

CHP PM listesini oluşturan şahsiyetler Mehmet Faraç ismini saptarken çok derin bir arayış sürecine mi girmişler? CHP, Faraç'ın Kürt konusundaki engin bilgi, deneyim ve perspektiflerini benimseyecekse, Hakkâri'deki 47 seçmenini de çok kolay bir şekilde kaybedecektir. Medyada özellikle o hararetli tartışmalardaki pek de tutarlı olmayan, ayrıca hiç de nazik olmayan tutumlarıyla tanınan bu meslektaşımızın otopark görevlileriyle giriştiği silahlı vukuat da Parti Meclisi'ne üye olmak için aranan şartlardan biri miydi acaba?

Fransız Le Monde gazetesi, sorunu daha '90'larda çözmüş ve "tarzımız/il-kelerimiz" kitapçığına kaydetmişti: Belediye Meclis üyeliği dahil en küçük bir siyasî birimde bile aday olan Le Monde çalışanı, kampanya başlangıç tarihinde gazeteden geçici olarak istifa eder. Seçimi kaybetmişse, arzu ederse eski görevine dönebilir. Seçimi kazanmışsa, geçici istifa kesin istifa halini alır. Sonuç: Ya gazetecilik ya da siyasî parti yöneticiliği!

Ragıp Duran

Not: Bu yazı, CHP kurultayının hemen ertesinde yazılmıştı, konu anaakım medyada da gündem oldu, Süheyl Batum ve Hurşit Güneş köşelerine veda etti.

Sendikasız üniversite olmaz

İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde önemli bir sendikal tecrübe yaşıyor. Halen üç sendikal işçi, ahşap atölyesinin kapatılıp taşeronlaştırılmak istenmesi sonucunda işten atıldıkları için direnişte. Üniversitedeki sendika çalışmaları da zaten taşeronlaşmaya karşı tepkilerle hız kazanmıştı. Bir yandan da Bilgi, vakıf üniversiteleri içinde tüm hizmetlerini taşeronla devretmemiş az sayıda kurumdan biri olduğu için, beyaz yakalılarla mavi yakalılar aynı mücadelenin içinde. İş kolu sendikacılığının günümüzde yaşadığı zorluklar, diğer özel, hatta kamusal üniversitelerin akıbeti, akademik özgürlük ve eğitimin ticarileşmesi... Bilgi'deki mücadeleden öğrenecek çok şey var. Dayanışma çadırından bildiriyoruz...

Ne zamandır Bilgi Üniversitesi'nde çalışıyorsunuz?

Bülent Karaceper (Ahşap atölyesi çalışanı): 2003 ağustosunda işe başladım. İşten beraber atıldığımız Kadir abi (Karabulak) sayesinde girmiştim bu işe, daha önce de beraber çalışıyorduk. İşveren ödemelerde sorun yaşıyınca biz de hakkımızı isteyip beraber atılmıştık. Şimdi de sendikal olduğumuz için Bilgi'den yine beraber atıldık.

Gerekçe buysa, başka sendikalılar varken neden ilk sizi seçtiler?

Biz 4 Mayıs 2010'da atıldık, çalıştığımız birimin yeterince kâr etmediğini gerekçe gösterdiler. Ama ahşap atölyesi düz mantıkla kâr etme amacıyla kurulmamıştı. Kampüs içerisindeki ahşap malzemelerin üretimi, tamiri ve bakımını sağlamak için kurulan bir atölyeden bunu bekleyemezsiniz zaten. Ama okulun yeni yönetimi, birimlerin ne kadar kârlı çalıştığını bizzat kontrol etti. Bu

hizmet biriminin ne kadar kârlı olduğu, 2008 ve 2009'da kendi hazırladıkları raporlarda gözüküyor. Kendi gerekçelerini kendileri yalanlıyorlar. Direnişe başladıktan sonra bize ahlâksız bir teklif yaptılar, "bir firma kurun, bir senesi opsiyonlu iki senelik anlaşma yapalım" dediler. Bizim daha baştan reddettiğimiz taşeron sistemini yine bizim yapmamızı önerdiler.

Eski yönetimde taşeron eğilimi yok muydu?

Karaceper: Bazı arkadaşlar "eski yönetim çalışanlarına sahip çıkıyordu" diyor ama, bizim durumumuz hiç parlak değildi. Sömürü hâlâ devam ediyor. Bizim derdimiz zaten eski yönetim / yeni yö-

taşeronlaştırma sadece vakıf üniversitelerinin sorunu değil. Bologna Süreci'yle birlikte özelleştirme uzun süre önce başlamış durumda. Vakıf ve devlet üniversitelerinin önümüzdeki yıllarda sorunları ortak.

netim değil, olmamalı da. Ama eski yönetim zamanında gücümüzün farkında değildik.

Akın Tek (Türk Dili bölümünde okutman): 2008'den önce de işten atılmalar oldu. O dönemlerde sendika olsaydı, bunu kolayca yapamazlardı. İnsanlar üzüldü, ağladı, ama kimsenin karşı koyacak gücü yoktu.

Karaceper: Sendikanın yetki almasına ramak kala bu baskıların artması ve işten çıkarmaların yaşanması manidar. Yönetim "biz çalışanların haklarına saygılıyız" diyor, ama amirler, müdürler bu baskıyı doğrudan yapıyor. Ben hiç baskıya uğramadım. Ama zaten örgütlü birisi olarak biliniyorum. "Nasıl da bu adamda baskı işe yaramaz" demişlerdir. Kadir abi idarî koordinatör yardımcısıydı. Sendikalı olduktan sonra ordan oraya derken, ahşap atölyesi sorumlusu oldu en sonunda. O atölye de zaten kapatılacaktı, Kadir abiyi atmak için böyle bir politika yürüttüler. Odalara çekilen arkadaşlarımız var: "Sendika bir haktır ama, ne gerek var şimdi sendikaya? Bunlar sizi kullanıyorlar. Hocalar bir şekilde kendini kurtarır, siz kendinize bakın. İhtiyacınız varsa para verelim..." Bu baskı işlerini genelde bölüm şefleri yapıyordu. Özellikle güvenlik, teknik ve temizlik birimindeki arkadaşlar baskı görüyor. Bizim şefimiz Kadir abiydi, ben baskı görmedim, evet ama, dolaylı olarak bir baskı ve yalıtma vardı. Biz daha önce teknik bölüme bağlıydık, yaklaşık üç ay önce idarî birime geçtik. İdarî birimin amiri "Bülent, senin bu sendika konuşmalarından rahatsızlık duyuyorum" deyince diğer arkadaşlar da mesafeli durmaya başladı haliyle.

Başak Tuğ (Tarih bölümü öğretim üyesi): Bir rotasyon başladı, kampüsler arasında insanların görevleri değiştirildi, yani insanların belli bir yerde kalması engellendi. Örgütlenme çalışması yapılacağından mı korkuluyor, doğrudan çalışanları korkutmak için mi yapılıyor, bilmiyoruz ama, bir tedirginlik havası yarattığı kesin.

Siz ne zaman başladınız Bilgi'de çalışmaya? Daha önce bir sendikal deneyiminiz var mıydı?

Tuğ: Eylül 2009'da başladım. 2002'de doktora yapmak için Amerika'ya gitmiştim. Şansına, gittiğim sene New York Üniversitesi'nde (NYU) araştırma görevlileri sendikalaştı. 2000 dolar civarında maaşlar, iyi çalışma koşulları vardı. Sendikadan önce 1000 dolar civarında olan maaşların 700 doları zaten kiraya gidiyormuş. Hiçbir sağlık sigortası olmadan, açlık sınırının altında yaşıyorlarmış. NYU asistanları United Auto Workers sendikasında örgütlenmişlerdi. Gittiğim gün sendikadan mektup geldi. 2005'e kadar ne maaş alacağımız, hangi şartlarda çalışacağımız, çalışma saatlerimiz, sağlık sigortamızın kapsamı, "beraber çalıştığınız öğretim görevlileri şunları şunları istediğinde yapmama hakkınız vardır, şu durumlarda bizimle temas kurabilirsiniz" gibi bilgiler yazıyordu mek-

Fotoğraf: Şahan Nuhoglu

Bilgi Üniversitesi Santral kampüsünde kurulan dayanışma çadırında soldan sağa: Tarih bölümü öğretim görevlisi Başak Tuğ, sendika yüzünden işini kaybeden ilk üçlü Rıza Karaceper, Bülent Karaceper, Kadir Karabulak ve Tarih bölümü okutmanı Akın Tek

Fotoğraf: Ertan Önsel

tufta. 2005'te toplu iş sözleşmesinin süresi bitti. NYU ne yaptı etti, her türlü imkânını kullanarak sendikânın tekrar yetki almasını engelledi. Çünkü NYU, aynı Bilgi Üniversitesi gibi, özel üniversiteler içinde sendikalaşan ilk üniversite; peşinden Columbia, Harvard gibi üniversiteler de sendikalaştı. New York'ta sendikânın bitmesiyle bir anda maaşlar düştü, sağlık sigortasının kapsamı daraltıldı, kayıplar çok net görüldü. Araştırma görevlileri, tıpkı buradaki özel üniversitelerde olduğu gibi, burslu öğrenci statüsüne indirildi. Haliyle NYU'da sendikânın bitmesi diğer üniversite yönetimlerinin de işine yaradı.

Bilgi'de akademik kadroda örgütlenme nasıl başladı?

Tuğ: 2009'da başladığımda az da olsa sendika lafı ediliyordu. Eğitim-Sen'li arkadaşlarla nasıl yapılır diye konuşuyorduk. Derken taşeronlaştırma kampanyası başladı. Destek ekibiyle bu yönde pazarlıklar yapılıncaya, taşeronlaştırma karşıtı imza kampanyası düzenlendi. İmzalar daha yönetime gönderilmeden dolaylı yollarla bir cevap geldi, "göndermeyin, biz zaten yapmayacaktık" dendi. Bu sadece vakıf üniversitelerinin sorunu değil. Eğitim-Sen'den öğrendiğim kadarıyla, Bologna Süreci'yle (Avrupa düzeyinde üniversite uyum programı) birlikte özelleştirme uzun süre önce başlamış durumda. Bir bakıma vakıf ve devlet üniversitelerinin önümüzdeki yıllarda sorunları ortak ve bu sorun özelleştirme, taşeronlaştırma. İşveren açısından bu örgütlenmenin korkutucu tarafı da bu aslında. Sosyal-İş, bu işin önünü kesmek için Eğitim-Sen'le birlikte hareket etmeli. Bu, Türkiye'de de başlatılan Bologna Süreci'ni sekteye uğratabilir.

Bu sürecin emareleri Bilgi'de ilk nasıl

görüldü?

Tuğ: Bütçe hesapları yapılmaya başlandı. Kütüphane, öğretim üyelerinin konferansları gibi olmazsa olmaz akademik faaliyetler masraf olarak gösterildi, bütçeden kısıldı. Temel ve Sosyal Bilimlerden Matematik, Tarih, Sosyoloji, Türkçe, İngilizce, Karşılaştırmalı Edebiyat gibi olmazsa olmaz bölümlerin kâr etmiyor diye küçültülmesi ya da içeriklerinin değiştirilmesi gündeme geliyor. Eğitime akademik bir kriterle değil, malî verimlilik kriterleriyle bakılmaya başlandı. Bu bölümler, "fazla teorik" ya da "fazla bilimsel" olmakla suçlanmaya başladılar. Buralardan, akademik özgürlüğün ve akademik mücadelenin sendikası olamayacağı noktasına geldik. Ama tabii bazı akademisyenlerden olaya hâlâ "entelektüel emek, emek değildir" tonunda yaklaşanlar da var.

Tek: Tuhaf şeylerden birisi de, özellikle annesi, babası, yakınları daha önce sendikal mücadele içinde olan arkadaşla-

Eğitime akademik bir kriterle değil, malî bir kriterle bakmaya başladılar. Akademik mücadelenin sendikası olamayacağı noktasına geldik. Ama aramızda olaya hâlâ "entelektüel emek, emek değildir" tonunda yaklaşan arkadaşlarımız var.

rın sendikaya çok daha geç girmeleri. Aileleri "aman durun, bir bakın ne oluyor?" diyor hemen. Çok yakın arkadaşlarımmın annesinin babasının sendika avukatı olduğunu bu süreçte öğrendim. Birisinin sendika avukatı olan babasını çocukluğu boyunca hiç göremediğini öğrendim. Bir de, çok büyük bir sermayeye karşı durulduğu ve toplu sözleşme sürecine hiç erişilemeyeceği için uzak durulduğunu söyleyenler var. Maceracı bir iş gibi görüyorlar.

Hak arama mücadelesi Türkiye'de hep

Bilgi Üniversitesi çalışanları ve destekçileri, işten atılmaları protesto etmek için 8 Mayıs'ta Taksim'den Galatasaray'a yürüdü. Santral kampüsündeki dayanışma çadırında her hafta düzenlenen seminer ve tartışma programları devam ediyor. Yaz boyunca çalışanlara ve çocuklarına yönelik kurslar ve dayanışma eğlenceleri de düzenlenecek. Ayrıntılar ve takip için: www.bilgicalisanlari.com...

maceracı bulunur, eğitim sistemi de bu algıyı pekiştiriyor galiba, öyle mi?

Tek: Benim annem babam da öyleydi. Almanya'da işçilik yapmış insanlardı. Sistem insanları çok kapsamlı bir şekilde kuşatmış durumda. Ama biraz dışarı çıkılıp bakılınca aslında öyle olmadığını görüyorsunuz. Geri duranların bir kısmının temel gerekçesi, ev taksidine girmiş olması. Eşimle birlikte oturup konuştuk, kendi çocuğumuzun gözünde "her koyun kendi bacağından asılır" lafının örneği olmayalım dedik. Daha önce hiçbir sendikal deneyimim yoktu. Sadece öğrenci birliğinde yönetimde söz hakkımız olsun diye uğraşmıştık.

Tuğ: Eylül ayında burada işe başlayana kadar buradaki problemlerden haberdar değildim. Eski yönetimde İngilizcilerin taşeronlaştırılması gibi bir süreç yaşanmış. Örgütlü olmanın kendisi, birbirimiz hakkında bilgi sahibi olmamızı kolaylaştırıyor. Kendi küçük birimimizdeki ufak sorunların aslında ne kadar yapısal sorunlar olduğunu görüyoruz. Bütün okuldaki değişimin bir parçası oluyoruz aslında. Bu bilinçlenmenin kendisi de çok anlamlı. O küçük, güzel dünyanızdan çıkıyorsunuz bu sayede.

Bilgi'deki sendikalıların iş güvencesi dışında temel talepleri ne, nasıl bir üniversite ve çalışma ortamı arzu ediyor?

Tek: Akademik ve destek kadrolardan, sendika yetkililerinden oluşan bir komisyon kuruldu. Yurtdışındaki üniversitelerdeki toplu sözleşmeler inceleniyor. Bizim yapımıza benzer çalışma koşulları olan Hava-İş var mesela, pilotlardan kontrol ve tamir ekibine, memuruna, herkesi örgütlüyor.

Tuğ: Maaş ve mesainin ötesinde, görev tanımının iyi yapılması, ilişkilerin düzenlenmesi, akademik özgürlüğün sağ-

lanması bizim esas taleplerimiz olabilir. Yardımcı doçentle asistan iş ilişkisi kapsamında farklılıklar var, asistanların korunabilmesi için görev tanımının, hiyerarşi içindeki düzenlemenin yapılması gerekiyor. Sözleşme komisyonumuz birimlerden oluşuyor, ama bu birimlerin de kendi içlerinde başka birimler var. Mesela akademi-sendika diye bir grup kurduk, içinde farklı statülerde sendikalı akademisyenler var. Ayrıca bu grubun içinde öğretim üyelerinin ayrı, okutmanların ayrı, asistanların ayrı grupları var. Bu sürece girildikten sonra toplu sözleşme olmasa bile bazı ortak sorunlarımızı konuşmaya başlayabiliriz ve böylece zaten çözüm yolunda adım atmış oluruz.

Sendikaya üye olanların sayısı nasıl çoğaldı, örgütlenmede nasıl sorunlar yaşadınız?

Karaçeper: Üniversiteli de olsa, Türkiye toplumu feodal bir toplum. Şükürcüyüz ve itaat bizim damarlarımızda var. Bir birimin şefi, başkanı üye olmuşsa, o birimin neredeyse tamamı üye oluyor. Amiriniz, müdürünüz üye olmamışsa, siz de olmuyorsunuz. Maalesef bölüm başkanları, şefleri üye olmadığı için

Hukuk, İktisat gibi bazı bölümlerde, bazı destek birimlerinde üye sayımız az. Hukuk fakültesinde 52'de 18 üyeyi başka nasıl açıklayabiliriz? Gerçi örgütlenme her durumda aşağıdan yukarıya olmalı, yukarıyı da aşağılar belirlemeli. Bir şekilde tabanın örgütlenerek söz, yetki ve kararı alması, iş modelini kendi oluşturması önemli. Ama okumuş,

Gittiğimde New York Üniversitesi'nde 2000 dolar civarında asistan maaşları, iyi çalışma koşulları vardı. Sendikadan önce 1000 dolar civarında olan maaşların 700 doları zaten kiraya gidiyormuş. Sigortasız, açlık sınırının altında yaşıyorlarmış.

mürekkep yalamış insanlar da bu tür olaylarda çok farklı davranmıyor.

Tek: O bahsettiğin 18 kişi de aslında çok önemli ama. Diğerlerinin yolunu da onlar açıyor.

Karaçeper: İlginçtir, bölüm başkanlarının sekreterlerini daha hiç üye yapamadık. Teknik servisin müdürü de sendikalı olmadığı için çok sınırlı sayıda üyemiz var. Bir tarafta ağa var, bir tarafta maraba. Ağa ne derse maraba da onu yapıyor. İşin aslı bu. Eleştirilerden biri, "niye DİSK'e üye oldunuz? Orası ko-

münistlerin yeri". Sanki Türk-İş'e bağlı bir sendika gelse üye olacak da, DİSK'e bağlı olduğu için olmuyor. Ya da Türk-İş'e bağlı olunca yönetim sorun çıkar-mayacak da, DİSK'e bağlı olduğu için sorun çıkartıyor.

Sizin Sosyal-İş'i seçmenizin nedeni neydi?

Karaçeper: Tez-Koop-İş'le ilgili daha önceden kulağımıza gelen birtakım dedikodular en başta soğuttu zaten beni. Herkesin farklı bir gerekçesi vardır, ama benim için DİSK'te bir dolu arkadaşımın olması da önemli bir faktördü.

Tek: Benim için asıl belirleyici olan, Sosyal-İş'in tüzüğüne uygun olarak Bilgi Üniversite'sinin bir şube gibi olacak olmasıydı.

Tuğ: Daha başlangıçta "Bilgi bizim, sendika bizim ve bu sendikayı biz oluşturacağız", "buradan çıkan ihtiyaçlardan yola çıkarak bir sendika oluşturacağız" diye düşünüyorduk, bu hassasiyeti karşılayacak bir sendika arayışındaydık. Gücümüzün ve etkimizin ne kadar farkındayız, bazen emin olmuyoruz. Bu örgütlenme modeli aslında Türkiye'deki sendikal mücadelenin önünü açabilir.

Söyleşi: Ender Ergün - Merve Erol

SENDİKALI ÖĞRETİM ÜYELERİNDEN CHRIS STEPHENSON

Asimetrik ilişkiler

Ne zamandır Bilgi Üniversitesi'nde çalışıyorsunuz, neden sendikalı oldunuz?

Chris Stephenson (Bilgisayar Bilimleri bölüm başkanı): 1991'de Türkiye'ye geldim, '99'dan beri Bilgi'deyim. Bir yerde işveren varsa, asimetrik bir ilişki vardır. Bu ilişkinin daha simetrik, daha demokratik olması için çalışanların bir araya gelmesi lâzım, bu son derece doğal bir durum. Daha önce de düşünmüştük sendikalı olmayı, ama kimse bir adım atmamıştı. Bu iş biraz cesaret ister. Kimse kendini tehdit altında hissetmezse de adım atmak zor olur. 2008'de Hazırlık bölümünde kitlesel atılmalar olmuştu, hepimiz çok üzümüştük. Ama bir adım atmadık. Bilgi'nin Laureate'a (dünyanın en büyük ticarî üniversite ağlarından biri) bağlanması ne kadar cepheden bir saldırı, tartışılabilir. Ama destek personelin taşeronlaştırılması, cepheden bir saldırı. İlk adımımız, taşeronlaştırmaya karşı bir imza kampanyası oldu, akademisyenlerin üçte ikisi imza verdi. Destek personeli kanıştırmamızın sebebi, onları saymadığımız için değil, arkadaşları tehlikeli bir duruma sokmamak içindi. Yönetim bu kampanyadan sonra yarım yamalak geri adım attı ama, "kesinlikle yapmayacağız" demediler, hâlâ bir tereddüt vardı. Bir sonraki doğal adım sendikaydı.

Bu süreç imza kampanyası kadar kolay olmamıştır herhalde...

Baskı ve korku vardı elbette, ama yine de işler biraz değişti. '90'ların başında sendikalı olduğumuz için dayak bile yiyebilirdik. Sonuçta seçilmemiş bir parlamentonun oluşturduğu iş yasasıyla uğraşıyoruz.

İngiltere'de üniversitelerin durumu nasıl?

Akademisyenler ve idarecilerle destek personelin ayrı sendikaları var, ama aşağı yukarı bütün üniversite çalışanları sendikalı. İngiltere'de pek özel üniversite yok, ama artık devlet üniversitelerinin de daha ticarî boyuta geçtiği bir dönemdeyiz. Middle-

sex Üniversitesi'nin çok meşhur felsefe bölümü, kâr etmiyor diye kapatılıyor. Karan protesto eden hocalar, üniversite işgaline katıldıkları için atıldı. Öğrencileri üniversiteden uzaklaştırıyorlar. Bütün bunlara karşı geniş katılımlı kampanyalar düzenleniyor.

Türkiye'de özellikle beyaz yakalıların kafası sendika konusunda hayli karışık. Sizce sendikanın çalışanlara, topluma faydası ne?

İşçiyle işveren arasında hiçbir zaman tam simetrik veya demokratik bir ilişki olamaz. Ekonomik olarak çok büyükler, arkaalarında devlet, polis, mahkemeler var. Her şey onların lehine, ama sendikayla dengeyi bir nebze kendi lehimize çevirebiliriz. Sendika sayesinde maaşlar, izinler artar, ama en az bunlar kadar önemli bir şey daha var: İşyerindeki ilişkiler daha uygar olur. Bilgi'de sendikalı olan arkadaşlar sadece zamlarla, sosyal haklarla uğraşmıyorlar, artık pasif olmadıkları kesin. Çalıştıkları üniversitenin nasıl bir üniversite olması gerektiğini de konuşur hale geldiler. "Nasıl bir üniversite istiyoruz, üniversite ne iş yapar" sorularına dayanışma çadırında başladığımız derslerle cevap anıyoruz. Bu bile başlı başına iyi bir şey.

Akademisyenler ve idareciler işçi kadrosunda gösterildiği için hocasından temizlik görevlisine hepiniz aynı sendikada örgütleniyorsunuz. Türkiye'de pek karşılaştığımız bir sendikacılık modeli değil...

Bu, Türkiye sermaye sınıfı için önemli bir kaza. Bu iş kanunu yüzünden bizi aynı sendikaya zorladılar. Ve bence çok iyi oldu. Bu birliği aslında bize dayattılar. Bütün işgücünün birleşmesi çok

önemli. Temizlikçi profesörsüz, profesör de temizlikçi olmadan hareket edemiyor. Daha önce sadece "merhaba, nasılsınız?" dediğim insanları artık çok daha yakından tanıyorum. O kadar uzak olmadığımızı görmeye başlıyoruz. Çünkü herkesin ortak derdi eğitim. Kapının önünü silen kişinin iki çocuğunu üniversitede okutmak için çalıştığını görüyorsunuz. Türkiye'de insanlar çocuklarının eğitimi için her türlü fedakarlığı yapıyorlar.

Bir de sendikayı üniversiteye, akademisyenlere yakıştırmayanlar var...

Nerden çıkıyor bu, anlamıyorum. Maaşın için çalışıyorsan, işçisindir. Kendini işçi olarak görmeyen hoca hayal dünyasındadır. Belki daha fazla sorumluluğun vardır, bölüm başkanıdır falan ama, sonuçta işten atılabilen bir çalışandır. Başımıza daha yeni geldi. Mart ayında Nevin Ateş rektöre hakaret ettiği gerekçesiyle tazminatsız işten atıldı.

Bir yandan da, sendikaların güç kaybettiği bir dönemde sendikalı oluyorsunuz...

Sendikaları sürükleyen işkolları artık yok. İngiltere'de madenlerde 500 bin kişi çalışıyordu, şimdi maden ocağı yok. Hayatımıza yeni işkolları giriyor, örneğin "call center"lar. Korkunç çalışma koşulları, düşük ücretler... Her zamankinden daha fazla sendikaya ihtiyacımız var. Yoksulla zengin arasındaki uçurum her geçen gün artıyor.

Chris Stephenson

Merdivenaltının isyan celbi

Orada işçiler kot kumlar, deri ceket yaparlar. Her parça ciğerlerinden, böbreklerinden biraz daha götürür. Çoğu zaman susarlar. Ama bazen de ses verirler, şikâyet ederler, Zeytinburnu'nda haklarını alabilmek için işverenlerine dava açan deri işçileri gibi. Bu davalar o kadar artmaya ve ses getirmeye başladı ki, Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin Çalışma Bakanı Ömer Dinçer'le düzenlediği Genişletilmiş Başkanlar Kurulu Toplantısı'nda deri işverenleri bu davaları açan avukatları bakana şikâyet ettiler. Dava açan ve dava açmanın eşğine gelmiş işçilere ve bu davaları yürüten avukatlardan Kaptan Yılmaz'a sorarsanız, kazın ayağı öyle değil. Davaları sürdürdüğü için ismi bizde mahfuz işçiler, akıl almaz ihlalleri ve sağlıksız çalışma koşullarını anlatıyor...

İşverenlerin gazetelere yansıyan ifadelerine göre, avukatlar sizin gittiğiniz kahvehanelere gelerek sizi dava açma yönünde kışkırtıyormuş...

Ahmet: Öyle bir şey kesinlikle yok. Avukatlar bizim çalışma şartlarımızı bilmezdi ki. Biz kendimiz gittik avukatlara. Haklarımız elimizden alındığı için mahkemeye koştuk. Eskiden, "iki sene mahkemeye mi uğraşacağım?" diyorduk. Ama öğrendik ki, işin aslı öyle değil. Biz de gidip hakkımızı mahkemede aramaya başladık. Biraz da kulaktan kulağa yayıldı bu durum.

Zeytinburnu'ndaki işçiler arasında mahkemeye başvuran çok mu?

Ahmet: İşten çıkarılan işçilerin aşağı yukarı tamamı dava açtı. Patronlar kârlarından vazgeçmemek için işçiden kısıyorlar; kısmak az bir kelime, çalışıyorlar. O yüzden arkadaşlarımıza yol gösteriyoruz. Parası olmayana icabında para bile veriyorum.

Siz ne zaman ve neden mahkemeye başvurdunuz?

Ahmet: 2003'te bir deri firmasından haksız yere çıkarıldım. Bana iki haftalık, yani iş bulana kadar geçindirecek bir meblağ verirler diye bekliyordum. Ama 300 lira vermek yerine, daha önce değiştirdiğimiz bir parçanın parasını ve yevmiyemi kesip 12 lira verdi patron. Sini- rimden neredeyse adamı boğazlayacaktım. Çıktım, ama içimde bir ukde kaldı. Sonra bir büyüğümüzle tanıştık. "Niye

mahkemeye vermiyorsunuz?" dedi. Gittim, avukata danıştım. Hakikaten de bir sürü hakkımız varmış. Dava bitti. Anlaşmayla 9 bin lira aldım.

Dava açınca işverenin tepkisi ne oldu?

Ahmet: Patron beni aradı ve üstü kapalı tehdit etti. "Benim arkam kuvvetli. Savcı tanıdığım var. Senin için iyi olmaz" gibi şeyler söyledi. Ben de "tanıdığınız kim olursa olsun, ölümden öte yol yok" dedim. Mesela, kuzenim dava açınca ona şu an davalı olduğu işyerinde iftira atıldı. Davayı kaybetmiş diye dendi ki, "burada biriyle ilişkisi vardı, o ilişki yüzünden işi bıraktı". Kendisi evlidir. Ama böyle bir

Zeytinburnu'nda dericilerin yüzde 90'ı bodrumda çalışıyor.

Ben altı sene, bodrumun da bodrumunda, sığınak denen yerde çalıştım. Havalandırma yok, pencere yok, rutubet diz boyu, içerisi çöp, toz, ilaç kokusu dolu.

şey olmadığı şahitlerle kanıtlandı.

Mehmet: Bir arkadaşımızı işyerinde tehdit ettiler. "Senin bacaklarını kırarız, sen kim oluyorsun ki bizi mahkemeye veriyorsun" dediler. Bize "sizi hırsızlıktan mahkemeye vereceğiz" dediler.

İşverenler davaları çalışma bakanına şikâyet etmişti; onun dışında organize bir tepki geldi mi?

Ahmet: Davaların önünü kesmeye çalışıyorlar. Ben sezonda iki ay sigortalı oluyorum. Patron "seni sigortadan düşüyorum, üç-dört aylık hakkın 300-400 mil-

yon" dedi. Sonra imza attırdı. Böylece davanın önüne geçmiş oluyor. İşçileri imza attırmadan göndermiyorlar. İşçi imza atmaya mecbur kalıyor. Şu an mesela, söylemesi ayıp, cebimdeki 40-45 liradan başka param yok. Yarn patron "seni işten çıkarıyorum" dese, vereceği 300-400 liraya muhtacım. O parayı da almazsam, iş bulana kadar geçinemem. Belki hakkım daha fazla, ama mecburen 500 liraya imza atıyorum.

Siz mahkemeye gittiniz mi?

Mehmet: Üç buçuk sene çalıştığım firmadan geçen sene çıkartıldım. İki sene sigortam yoktu. Bize imza attırdılar; "sizi yeniden işe alacağız" dediler. Biz de "tamam, bizi 15 gün sonra çağırıcaksanız imza atalım" dedik. Adam söz verdi, ama o günden sonra hiç aramadı. En az beş-altı defa işyerine gittim. Sonra, yerimize başkalarını aldıklarını gördük. Şimdi ben ne yapmalıyım? "Sizi mahkemeye vereceğim" dedim. Bunlar tutuştu. Ama ben gene vermedim.

Neden?

Mehmet: 300 liram olsun, ben de mahkemeye vereceğim, param yok diye veremiyorum. Pazar parası bulamam diye korkuyorum.

Atölyelerdeki çalışma koşulları nasıl?

Ahmet: Ben bu işe bir akrabamın vasıtasıyla, 1989'da çırak olarak başladım. 1998'e kadar, bizim ne sigorta problemi ne de alacak meselemiz vardı. İyi para kazanıyorduk. Ama hep sağlıksız ortamlarda çalıştık. Zeytinburnu'nda dericilerin yüzde 90'ı bodrumda çalışıyor. Ben altı sene, bodrumun da bodrumunda, sığınak denen yerde çalıştım. Zeytinburnu'nda Potalı İşhanı'na gidin, arkadaşlar sığınakta çalışıyor kirası ucuz diye. Bir kere, oraya çalışma ruhsatı verilmesi yanlış: Havalandırma yok, pencere yok, rutubet diz boyu, içerisi çöp, toz, ilaç kokusu dolu. Ben bugüne kadar hep bodrumda çalıştım. İllâ ki ya bir solunum rahatsızlığı geçirirsin ya böbreklerinden rahatsız olursun. Ben hep rutubetli yerlerde çalıştığım için böbreklerden hastayım.

Günlük çalışma süreleri nasıl?

Ahmet: Yoğun bir sezonda 15-16 saat. Sabah 8'de başlarsın, gece 12'ye, 1'e kadar.

Hüseyin: Sabah 8 buçukta işbaşı yapıyoruz, sabaha karşı 4'te çıkıyoruz. Dört ay boyunca bu şekilde çalışıyoruz.

Ahmet: Sezonda çalışmazsak, sezon dışında aç kaldık demektir. Sezonda çalışıp borçlarımızı ödüyoruz. Sezon bitince tekrar borçlanıyorsun. Mecburen böyle bir döngü devam ediyor.

Mehmet: Bizim bir çalışma standardımız yok. Patron "gel çalış" dediği zaman çalışıyoruz. Hatta şöyle de oluyor: 7'ye kadar bir yerde çalışıyoruz, birisi telefon ediyor, "verecek işim var" diyor, gidip orada da çalışıyoruz saat 12'ye, 1'e kadar. Sabah esas işe gidiyoruz.

Genelde sigorta yapılıyor mu?

Mehmet: Zeytinburnu'nda 100 bin kişi çalışıyordur. İddia ediyorum, en fazla 10 bini sigortalıdır. Mesela, bildiğim bir yer var, 14 makine çalışıyor, makine başı iki

işçi var, hiçbirinin sigortası yok. Son çalıştığım yerde, hepimizin sigortası vardı. On tane müfettiş geliyordu gündüz. Bizim sigortamız var zaten, bize niye geliyorsun? Ama öbür tarafta 28 kişinin sigortası yok; bir tek müfettiş gitmiyor. Hatta bir arkadaş telefon ediyor, “ben bu adreste çalışıyorum, hiçbirimizin sigortası yok, teftiş edin” diyor. Üç kere aramış, bir kişi bile gelmedi. Bu ne demek? **Ahmet:** Büyük firmaların çoğu bütün işçilerini boşalttı. İşçinin sigortası ya da diğer haklarıyla uğraşmak istemiyorlar. Atölyecilere makine ve deri veriyorlar. “Ben işçiyle uğraşmam. Sen sigortasını ister yap işi yapma” diyorlar. Büyük firma kendisini işçiden sıyrıyor. Siparişini fason atölyesine veriyor.

Uzun zamandır bu böyle değil mi?

Ahmet: Hayır, yeni başladı. Atölyeciler de maliyet düşürmek için sigorta yapmıyor.

Atölyeler teftiş edilmiyor mu?

Ahmet: Müfettişler aşağıya inmez.

Mehmet: Dedim ya, telefon edildiği halde gelmedi müfettiş.

Ahmet: Gelen müfettiş yukarıda 100 dolar alıyor, gidiyor.

Bunu gözünüzle gördünüz mü?

Ahmet: Biz bodrumda çalışıyoruz, ama alıp gittiklerinin haberleri bize geliyor. Yukarıda çalışan arkadaşlarımız var.

Mehmet: Çalıştığımız yer Zeytinburnu Belediyesi’ne çok yakın. Üç makinede sigortalı çalışıyor, yedi makinede sigortalı yok. Belediyeden atölyelere gelmek o kadar zor mu? Sadece biz değil, sahilde bir sürü derici var.

Müfettişler veya belediye yetkilileri aşağıya inmeye kalktığında ne oluyor?

Ahmet: Acı şeyler yaşıyoruz. Müfettişler ön kapıdan giriyor. İşverenler hemen aşağıya geliyor, diyorlar ki “boşaltın atölyeyi”. Mecburen, makineden kalkıp hayvanlar gibi kaçıyoruz. Adam, eğer dürüst bir müfettişe tabii, iniyor aşağıya, sigortalı olan üç makineci görüyor... Sonra da “gittik, teftişimizi yaptık” diyorlar. Yine böyle bir gün müfettişler gelince, “çıkamayacağım, ben sigortalı değil miyim?” dedim. İşveren “ya abi ne olur çık!” demeye başladı. Sonra, “senin sigortanı yaptım, ama emin değilim olup olmadığından” dedi. Bana üç ay önce sigortalı olduğumu söylemişti. Meğersem, beni sigortalıym diye kandırıyormuş. Durumumu düşünün. Kendimi sigortalı biliyordum, ama müfettişten kaçıyorum. Bodrumun bodrumunda saklandığımı bilirim. Bir arkadaşımız yine öyle bir durumda, müfettişler gelince saklandığı yerden çıkmış. Sigortası yoktu. O gün onu tartakladılar sonra. Mahkemeye gitmesin diye de 2 bin dolar verdiler. O parayı aldı, gitti, yine de mahkemeye verdi. Onun mahkemesi devam ediyor.

Sigortasız ve tamamen patronun keyfine bağlı çalışmak ev hayatınızı nasıl etkiliyor?

Ahmet: Zeytinburnu’nda dericilerin yüzde 80’i evini geçindirmek için kredi çekmiştir. Araştırın, hepsinin bankalara borcu var. Tanıdığım yirmi-otuz kişi üç-dört ayrı bankaya borçlu. Bankalar bulmasın diye durmadan adres değiştiriyorlar, “beş sene kaçayım da belki borcum affedilir” diye düşünüyorlar. Çoğunun karısı, çocukları çalışmak zorunda kalıyor. Her ay 500 lira kira ödüyorsun. Bir kere 500 lira olması lâzım ki kira ödensin. İnanın, Zeytinburnu tarafında şans oyunlarını zengin edenler dericilerdir. Biraz para kazanırım da borçlarımı kapatırım, kiramı öderim diye bundan medet umuyor insanlar.

AVUKAT KAPTAN YILMAZ

Kara bir düzen

Bu davalar size nasıl geldi?

Kaptan Yılmaz: Birkaç müvekkilimizin dava dosyalarını kazanınca, diğer arkadaşlarını da yönlendirdiler. İşverenler işçilerin kendi haklarının haklarını arama yetmeyeceği, mutlaka birilerinin onları ayarttığı varsayımıyla hareket ediyor. Oysa bana gelen işçilerin yüzde 80-90’ı elinde sigorta dökümüyle, hukuki yardım alması gerektiğinin bilinciyle geliyor. İşverenlerin kahvelerde dolaşıp işçileri dava açmaya zorladığımızı iddia ettiğini duydum. Bırakın kahvede görüşmeyi, kendi büromuzun dışında görüşmeyi bile biz etik bulmuyoruz.

Davalara konu olan temel problemler neler?

Önce çalışma saatleriyle ilgili sorunlar geliyor. Hafta sonu ve resmi tatillerde çalışmak zorunda bırakılmak, işten ayrılırken ya da çıkarılırken tazminat ödenmemesi gibi birçok ihtilaf var. Devasa büyüklükte firmalar bile çalışanlarının önemli bir kısmını sigortasız çalıştırıyor, yasal zorunluluk olan belgeler düzenlenmiyor. Bir kara düzen söz konusu. Bu arada, piyasanın daralması sonucu parça başı ücretlerin düştüğünü, işverenlerin işçileri ücretsiz izne çıkardığını gözlemliyoruz. Yoğun dönemlerde çalışma saatleri sabah 8, akşam en az 10 oluyor; bu süre gece 2’ye, hatta daha ileri saatlere kadar uzayabiliyor. Ama çalışanlara ödenen ücret sabit

kalıyor. Yıllık ücretli izin kullandıran işletme son derece az. Sektörde sigortasız işçi çalıştırma oranı çok yüksek. İşveren “işçi, sigortasız çalışmaya razı oldu” diyerek kendini savunuyor. Ama yasa böyle bir hakkı işverene vermiyor, çalışanın rızasıyla bile kimseyi sigortasız çalıştıramazsınız.

Ücretler konusunda şikâyetler var mı?

Maaş alacağı için başvuran çok az sayıda işçi var. Maaş ödemeleri yapılıyor, ama fazla mesai ücreti yok, sosyal haklar yok, ikramiye yok, servis yok.

Zeytinburnu’nda bu sektörde kaç işçi var?

Bunu resmi kurumlardan tespit etmenin mümkün değil, çünkü kaçak çalışan işçi sayısı çok fazla. Vergi kaydı olmayan, bodrumlarda fason üretim ağırlıklı çalışan işletmeler çok arttı. İş davaları ve ekonomik daralma sebebiyle birçok firma üretimi fason atölyelerine kaydırarak işçi yüklerini sıfıra indirdi. Sektörde ciddi bir denetleme yok. Bir gün bile sigortası yapılmaksızın tam on yıl çalıştırılmış bir işçinin tazminat ve sigorta davasına baktım mesela. On yılda bu kişi hastalanmıştır, eşi, çocuğu hastalanmıştır, sigortasız çalıştığını anlamıştır. Ama işini kaybetme endişesiyle çalışmaya devam etmiştir.

İşverenlerin dava açan işçileri kara listeye aldığı, sektörde çalıştırmadığı söyleniyor...

Evet, kara liste oluşturduklarını biliyorum. Bir demek kurmuşlar, her işveren kendisine dava açan işçinin ismini bu derneğe bildiriyor. Müvekkillerim iş başvurusu yaptıklarında, “daha önce işverene karşı dava açmışsınız” denerek geri çevrildiklerini söylüyorlar.

Ekmeğin arasında kaşar, yanında, varsa iki litrelik kola. Bunun bile hesabını yapıyorlar. Eskiden 8’e kadar çalışırken bile yemek yerdik; şimdi 9’a kadar yemeksiz çalışıyoruz.

İşçilerin haklarını savunacak bir dernek, sendika yok mu?

Ahmet: Yapmaya çalıştılar da, olmadı. Bizim insanımızda şöyle bir şey var, solcu diye etiketliyoruz bu çalışmalarını yapanları. Halbuki, hak hepimizin hakkı, bunun sağcısı solcusu yok. Komünist diyorlar, solcu diyorlar, katılmıyorlar.

Mehmet: Güçlü birisi, söz sahibi birisi bu dernekleşmeyi yapabilse, bunun etrafında toparlanabiliriz.

Ahmet: Çok eskiden Zeytinburnu’nda sendika varmış. Deri tabakhaneleri Kazlıçeşme’deyken orada da sendika varmış. Şimdi Tuzla’ya taşındı tabakhaneler. Ama sendikanın oraya girmesine imkân yok. Kapitalizm artık öyle bir yerleşti ki Zeytinburnu’na, sendikanın girmesine imkân yok.

Mehmet: Bizim piyasa çok parçalı.

Ahmet: Bir de, aramızda birlik yok.

Mehmet: Hem birlik yok hem de atölyelerimiz çok ufak. Beş-altı makineli atölyeler bunlar, 15-20 işçiyiz. Sendika on kişi için gelmez ki.

Ahmet: Burada işyerine bağlı olmandan bir sendika kurulsa, herkes gidip üye olur, ama bir atölyede kurmak çok zor.

Mehmet: Bu davalar artınca işverenler bizi şikâyet ettiğine göre, demek ki bizi dikkate alıyorlar. Bir de örgütlenebilsek, hakkımızı arayabilsek...

Söyleşi: Selçuk Oktay

Okyanusta rotamız kayıptır

Aralık 2008'de, Express'te, Ayazma - Tepeüstü mahallesi halkının mücadelesine yer vermiştik: Halkalı - Beziğânbağçe TOKİ konutlarına borçlandırılarak sürülmüşler, akut bir "gettolaşma"ya maruz bırakılmışlar ve spekülasyon yoluyla tekrar yerlerinden edilmeye başlanmışlardı. Aslında mahalle o tarihten çok önce yıkılmıştı, TOKİ'ce yok sayılan kiracılar daha baştan derin bir yoksulluğa terk edilmişti. Şimdi, Ayazma - Tepeüstü mahallesinin tarihinde geri gidiyoruz ve devletin tüm kurumlarının el birliğiyle bir avuç kiracıya reva gördüğü şiddetin şeceresini döküyoruz. Mücadele berdevam...

Kentsel dönüşümün, beş yıldızlı prestij projelerinin lokomotif ilçesi, TOKİ'nin gözbebeği Küçükçekmece, bugünlerde Ayazma - Tepeüstü kentsel dönüşümü sonucunda açığa kalan kiracı ailelerin protestolarına sahne oluyor. Beziğânbağçe TOKİ konutlarına yerleştirilen hak sahiplerinin artık iyice görünür olan ekonomik, sosyal ve kültürel mağduriyetleri bir yana, iki seneye yakın çadır ve barakalarda yaşadıkları sonradan TOKİ tarafından hak sahiplikleri kabul edilen, ancak bu kez de ödeyemeyecekleri 10-15 bin TL'lik peşinatlar nedeniyle bu haklarının anlamı kalmayan kiracı ailelerin yaşadığı acılar vicdanları sarsacak nitelikte. Kuruluşu '70'lerin sonuna dayanan Ayazma'nın ancak 2008'de kamuoyunda tanınması da, Ayazma'yı terketmeyerek hak sahipliği için çadır ve barakalarda direnen bu 18 kadar kiracı aile sayesinde mümkün oldu.

Ayazma sakini kimdir?

'70'lerin sonlarından itibaren göç almaya başlayan Ayazma'ya, iş umuduyla önce Tokat, Giresun, Ordu ve Erzurum'dan gelenlere '90'lardan itibaren Doğu ve Güneydoğu'dan zorunlu göçle gelenler katıldı. Ekonomik nedenlere bağlı önceki dalgalardan farklı olarak, bu ikinci dalga, devlet/korucu baskısı, köy yakma/boşaltma, PKK gibi güvenlik sebepleriyle tetiklenmiş, çok kısa bir süre içerisinde topluca ve hazırlıksız yaşanan bir göçtü. Ailelerin kent yaşamı için gerekli ilişkileri kurma fırsatları, yeterli birikimi elde etme şansları yoktu. Geride köyleri de kalmadığından, diğer grupların aksine, memleketten gelen mal/gıda desteğinden de yoksun yaşayacaklardı. '90'larda Ağrı, Mardin, Muş, Bingöl, Siirt ve Kars'tan gelerek Ayazma'yı memleket edinen nüfus, böyle bir "köysüz köylü" göçünün sonucuydu.

Ayazma'nın seçilmesindeki birincil neden, ucuz barınma ve iş ihtiyaçlarının aynı anda karşılanabilmesiydi. Bu yeni nüfusun büyük bir kısmı, Ayazma'da gecekondu yapıpazakları araziye ilk kuşak gelenlerden satın aldı, bir kısmı ise evlerini akraba-hemşeri bahçesine kurdu. İstanbul şartlarında çok ucuz kira olanakları bir başka tercih nedeniydi. Çevredeki hazır giyim ve trikotaj fabrikalarına, inşaat şantiyelerine yakın olması da Ayazma'yı cazip kılıyordu. Konut inşaatı ve hazır giyim-triko, etnik kökene dayalı yığılmaların en net ortaya çıktığı, eşitsiz güç ilişkilerinin hâkim olduğu sektörler. Doğu ve Güneydoğu'dan gelenler bu sektörlerin en alt basamaklarını

Yakın çevrede Ayazma şartlarında kiralayacak konut bulamayan 24 aile, gidenlerin geride bıraktığı naylon, branda, muşamba ve tuğlaları kullanarak barınaklarını yaptı. Mahalleden Barış, iftiharla "mimar benim" diye anlatıyor...

oluşturuyor. Sigortasız çalıştıkları bu işkollarında bile ekmek aslanın ağzında. Aldıkları düşük ücret karşılığı günde 8-10 saat mesai yapmak zorundalar; sözleşme yok, haftalık, bazen günlük çalışılıyor. Ortalama bir Ayazma hanesine ayda en fazla 600 TL girer. Mahallelinin sağlık güvencesi yok gibidir. Yeşil Kart, yüzde 10'unda bulunur. Yüzde 63'ünün sosyal güvencesi yoktur. Nüfusun yüzde 23'ü, hane reislerinin yüzde 28'i SSK'lıdır. Yüzde 7'sinin nüfus cüzdanı yoktur. Yüzde 79.4'ü ilkökul, 12.7'si ortaokul, 7.4'ü lise ve 0.5'i üniversite mezunudur.

Yeşil alanları, tepeleri ve geniş düzlükleriyle Ayazma, yeni gelenlerin köydeki yaşantılarının bir benzerini burada kurmalarına olanak sağladı. Bahçelerine meyve ağaçları diktiler, sebze yetiştirdiler, mahallelerinin ortak noktalarına tandır ocakları yaparak sırayla haftalık ekmeklerini pişirdiler, memleketlerinde yaptıkları hayvancılığı burada da sürdürdüler. Bakkalda veresiye için işlediği, kesmeşekerin taneyle satın alınabildiği, gerektiğinde arkadaşlardan borç alınıp borcun ertelendiği, kiralardan ricayla ertelenebildiği, piyasa kurallarından bir ölçüde azade sosyal dayanışma ağları, mahallelinin kentte tutunmasını kolaylaştırdı.

TOKİ ve belediyenin soktuğu nifak

Ayazma'daki mal sahipleri gibi, kiracıların yaşamları da zor, hatta kira giderleri nedeniyle daha da katmerliydi. Mahallelinin yüzde 25'i kiracıydı. Kiracıların yüzde 37'si, İstanbul için oldukça makûl sayılabilecek 100-150 TL arasında kira ödü-yordu. 50 TL'den az kira ödeyenler de (yüzde 21) vardı. Kentsel dönüşüm sürecinde belediye, mahalleliye yolladığı ilk notta, amaçlarını, mal sahibi / kiracı ayrımaksızın "bölgede yaşayan vatandaşları mağdur etmeden sağlıklı yaşam koşullarına kavuşturmak" olarak açıkladı. Büyükşehir Belediyesi, TOKİ ve Küçükçekmece Belediyesi logolu ve Belediye Başkanı Aziz Yeniay imzalı kâğıtlarda "gecekondu sahibinden kiracısına kadar herkes için ayrı ayrı çözüm geliyor" sözü verildi. Daha sonra bu sözler tamamen unutuldu, kiracı aileler hak sahibi sayılmadı. 2005 yılında mahallelinin ilk ve son toplu protestosunda Yeniay, kiracılara, "önce gecekondu sahipleriyle anlaşacağız, sonra sıra sizlere gelecek" demişti. İlk başta inanmasalar da, kendilerinden evraklar istendikçe olumlu düşünen kiracı aileler, ev sahiplerine belediyeden gelen "evlerinizi boş teslim edin, yoksa gecikme cezası ödersiniz" tebligatlarıyla acı gerçeğin aydınına vardılar. Senelerdir birlikte yaşamış, ev sahibi / kiracı ilişkilerinden öte dostluklar kurmuş aileler ile akrabalarına ev kiralayanlar böylece belediye eliyle karşı karşıya getirildi. Bir kiracı durumu şöyle özetliyordu: "Çok tartışmalar ya-

şandı. 'Ben senin yüzünden 1 milyar ceza vermek istemiyorum, evi boşalt, eşyalarını çıkart, belediye yıkacak' dedi öz amcam. Evini kendi yıkanlar bile oldu..."

Gecekonududan barakaya

Mahallenin kademe kademe yıkılarak Şubat 2007'de tamamen boşaltılmasından sonra, yakın çevrede Ayazma şartlarında kiralayacak konut bulamayan 24 kiracı aile, Bezirganbahçe'ye gidenlerin geride bıraktığı naylon, branda, muşamba ve tuğlaları kullanarak barınaklarını yaptılar. Mahalleden Barış, iftiharla "mimar benim" diye anlatıyor: "Yukarıda yıkımlar başlayınca ilk Selim Abi'nin barakayı kurduk." Dayanışma içinde 24 baraka bitirildi. Ailelerin Ayazma'da kalma nedenleri ne direniş ne de isyandı: "Ekonomik sıkıntıdan kaldık, mağduriyet nedeniyle gitmedik, çaresizdik." Kendilerine hiçbir hakkın tanınmadığı bu düzende çaresizlik bir savrulma şeklinde de ortaya çıktı: "Okyanusta rotamız kayıptır, rota nereye giderse ben giderim, başka çaremiz yok..." Çevresinden geçen önemli otoyollar ve yanibaşında inşa edilmiş Olimpiyat Stadı nedeniyle kentin artık merkezî önemde bir bölgesi olan -ve tam da bu sebepten kentsel dönüşüm alanı ilan edilen- Ayazma'nın kiracı aileleri, koca megapolün ortasında görülmez ve duyulmaz vaziyette...

30 Kasım 2007 sabahı, "ezan vakti", 1500 kişilik bir çevik kuvvet ekibi "PKK gelmiş" dezenformasyonu sonucu barınaklara baskın yaptı; evlerini terketmek istemeyenler şiddet gördü, yaralananlar oldu. Tüm eşyalar, hatta çocukların okul kıyafetleri ve kitapları paramparça edildi. Mahalleyi terkedenler oldu. 18 aile ise barınaklarını yeniden inşa etti. Bu yeni dönemde de zor ve sağlıksız yaşam koşulları devam etti. Kapısı battaniyeden oluşan tuvalete kadınlar ancak el ayak çekildikten sonra gidebiliyordu, banyo iki-üç ayda mümkün olan bir lüks haline geliyor, yazın sıcakla, böcek ve kenelerle, kışın ayaz ve yağmurla mücadele sürüyordu. Belediyenin dolaylı baskıları (meskûn alan yakınlarına çöp ve inşaat molozlarını döktürme, haber yollayarak tehdit etme vb.) devam etti: "Bir lavabo ihtiyacı, banyo ihtiyacı, sosyal yaşam, aktivite kalmadı. Okula gidecek çocuklar, enkazın altından önlüğü çıkarıyoruz, önlük çıkıyor, defter yok, defter çıkıyor, kitap yok... Mutfak düzeni darmadağın." Hırsız, uğursuz yüzünden rahatları da kaçtı. Süreçten en çok kadınlar ve çocuklar etkilendi. Kadınların çoğu sakinleştirici desteğiyle ayakta dururken, çocukların psikolojileri de, ders notları da altüst oldu: "Takdir alan öğrenciler teşekkür bile alamadılar. Benim kız 'okula gitmeyeceğim' diyor. Çocuklardan birinde süper kafa vardı, psikopat oldu." Çocuklar da nedenini anlayamadıkları bu durum karşısında bazen isyanla seslenirken, bazen de dileklerini yazıya döktüler: "3. sınıf öğrencisiyim, yaklaşık iki yıldır çadırlarda yaşamaktayım. Tek isteğim barınacak bir yer ve okuma olanaklarının olması..." Erkekler açısından bu yıkım, ev-

leriyle birlikte, iş ve iş olanaklarını da yok etti. Güvenlik ve yıkım tehdidi yüzünden ailelerinin yanında bulunma zorunluluğu duyuyorlardı: "Cevizli'de tekstilde çalışıyordum. Olaylar, oğlumun doğduğu güne denk geldi. Çadırlar kurulunca patronla ters düştük, 'her kepece gittiğinde basıp gidiyorsun' diyordu. O korkuyla, endişeyle işi bıraktım."

Direniş genişliyor

Kasım 2008'deki ikinci yıkıma kadar devam eden bu sürecin yeni olan kısmı ise, STK'lar, mahalle dernekleri, siyasi parti ve meslek odaları temsilcileri, aktivistler, basın, fotoğraf sanatçıları ve belgeselcilerden oluşan çok çeşitli bir kitleden gelen dayanışma ziyaretleriydi: "Güç verdiler, birbirimize kenetlenmemizi sağladılar. Moralimiz bir ziyaretçimiz gelse iyi oluyordu." Bilgiler ve deneyimler paylaşıldıkça, mücadelenin duruşu ve dili de değişti: "Geleceğimiz için, çocuklarımız için düşündük. İnsanca yaşam hakkı, barınma hakkı, bir erdeme erişmek için buradayız." Bu süreçte aileler Başbakanlık İnsan Hakları Kurulu'na (İHK) başvurdu; çeşitli mercilere yazılar yazarak durumlarını anlatmaya çalıştılar: "Küçükçekmece Belediye Başkanlığı'ndan bizlere bir zarf verildi, kiralara ilişkin bütün evrakları teslim ettik. Belediye 'sizi konut

Taksitlendirmeleri yeniden düzenleyerek adil ve ödenebilir bir sistem kurmak yerine, gecekondu nüfusunu borç yükünün altına sokup icralık etmek, TOKİ'nin alt gelir gruplarına yönelik anlayışını da açık ediyor.

sahibi yapacağız, insan gibi yaşayacaksınız' diye söz verdi, ama daha bir çözüm gelmedi. Siz bizim Adalet Bakanımızsınız, size sesleniyoruz, adalet bunun neresinde? Anayasamızdaki vatandaşlık hakkımızı, barınma hakkımızı gözetmenizi istiyoruz." Ancak, çabalar nafileydi. Üstelik İHK'dan gelen cevabı yazıda TOKİ tarafından yapılan projede hak sahibi kabul edilmedikleri bildiriliyordu. TOKİ ve belediyeler alenen yalan söyledi, çünkü yukarıda atıf yapılan logolu çağrı metninin yazıldığı tarihte kiracıların hak sahibi olamayacakları belliydi, İHK'ndan gelen açıklama bunu gösteriyordu.

18 Kasım 2008'de ise ikinci yıkım geldi. Bu kez şiddet yoktu, ancak dozerler işlerini o kadar mükemmel yaptılar ki, barakaların yeniden inşası için en ufak bir tahta parçası bile bırakılmadı. Ne var ki, bu kez belediyenin işi kolay değildi,

çünkü akabinde basının da, sivil toplumun da ailelere ilgi ve desteği geldi. Aziz Yeniay geri adım attı ve Kanal D'den Esra Ceyhan'a, NTV'ye, Uğur Dünder'a, bu ailelere Bezirganbahçe'ye yerleştirilmiş olan nüfusla "aynı" (peşinatlı) koşullarda konut sözü verdi. Bu sözünü 2009 yerel seçim sürecinde, Kent Konseyi'ndeki çalışmalarda ve 10 Haziran 2009'da kendisini ziyaret eden BM-Habitat AGFE (zorla tahliyeler üzerine ülke raporları yazan bağımsız danışmanlar grubu) önünde tekrarladı. 22 Şubat 2010'da nihayet hak sahipliği kuralarını çeken 18 aile o an çelişik duygular içindeydi: "Bir yandan çok sevindim, ama bir yandan da inanamıyordum. Üç sene o mağduriyeti yaşatmış, emniyet ve zabıtayla her türlü tacizi yapmış bir insan. Madem biz hak sahibi idik, bu zulüm nedendi? Sonra sözleşme gecikince anladık, 15 bin TL intikam alacağımızı anladık."

İntikam nisanda geldi. Belediye toplu TOKİ'ye attı, TOKİ de peşinatlarda directti. TOKİ başkanı, aracı olan bölge milletvekiline, peşinatları almaları gerektiğini, çünkü taksit ödemelerinde zaten zorluklar yaşanmakta olduğunu beyan etti. Gecekondu dönüşümlerindeki taksitlendirmeleri yeniden düzenleyerek adil ve ödenebilir bir sistem kurmak yerine, gecekondu nüfusunu ödeyemeyecekleri bir borç yükünün altına sokup icralık etmek TOKİ'nin alt gelir gruplarına yönelik anlayışını da açık ediyordu. İlgili yasaya göre, TOKİ başkanı Erdoğan Bayraktar, dönüşüm bölgeleri halkın ödemelerini tayin ederken maddi durumlarına uygun koşullar gözetmekle yükümlüken, bu görevini yapmaktan sakınarak TOKİ'yi bir devlet kurumundan ziyade bir şirket gibi yönettiğini de ilan etti.

Ayazma ailelerinin hak mücadeleleri ise Küçükçekmece Belediyesi yanındaki parkta her cumartesi saat 17:00'den pazar 17:00'ye kadar imza toplama ve ailece oturma eylemi şeklinde beş haftadır devam ediyor. Kuralarını çektikleri konutlarına peşinatlı şartlarda ve uygun koşullarda geçmekten başka bir talepleri yok. 27 Mayıs'ta belediye önünde, ailelerin ve kalabalık bir topluluğun desteğiyle basına okunan ve 32 imzacıdan oluşan bir bildiri de bu mücadelenin sınırlarının genişleyeceğinin ipuçlarını veriyor: "Bizler her çeşit siyasî düşünce, ideoloji, inanç ve görüşten kurum, dernek, meslek odaları ve siyasi parti örgütleri temsilcileri olarak, Ayazma - Tepeüstü kentsel dönüşüm projesinde mağdur olan kiracıların barınma hakkı mücadelelerine destek vermek amacıyla bugün buradayız." Bildiriye göre, bu dayanışma, kent hakkı mücadelesi çatısı altında genişleyerek devam edecek.

Ayazma mücadelesinin ve bu mücadele üzerinden şekillenen birlikte duruşun nerelere evrileceğini zaman gösterecek. Şimdilik, Arundhati Roy'a kulak vermenin sakıncası yok: "Başka bir dünya sadece mümkün değil, o aynı zamanda gelmek üzere... Sessiz bir günde onun nefes aldığını duyabiliyorum."

Cihan Uzunçarşılı Baysal

Çiftçinin neoliberalizmle imtihanı

Buğday, pamuk, tütün, fındık, pancar... Anadolu toprağının pek çok has ürünü, artık üretilmeme tehlikesiyle karşı karşıya. Bunların yerine, kanola, soya, kivi teşvik ediliyor, tarımsal geleneğin canına okunuyor. Arazi ve tapu politikalarıyla küçük üretici yerinden edilirken, teşvik ve kredi çilesi her tür rekabet karşısında Türkiyeli çiftçinin elini zayıflatıyor. Ama, AKP çalışıyor, “havza modeli” ve “üretim haritası”yla tarımın altını üstüne getiriyor. Türkiye tarım politikaları ve üreticinin durumu hakkında geniş kapsamlı bir çalışma yayınlayan Berkeley’de Tarih Bölümü öğretim üyesi Huricihan İslamoğlu ve Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu (Çiftçi-Sen) başkanı Abdullah Aysu’yla, memleket tarımının halini masaya yatırdık...

Tarım Bakanı Mehdi Eker’le görüştüğünüzü duyduk. Konu neydi?

Huricihan İslamoğlu: “Türkiye’de Tarımda Dönüşüm ve Küresel Piyasalarla Bütünleşme Süreçleri” başlıklı çalışmamızın sonuçlarının medyaya açıklanmasının yanı sıra, Tarım Bakanlığı’nın bilgilendirilmesini bir kamu hizmeti olarak değerlendirdik. Hem bakanla hem de müsteşarla iki uzun görüşmemiz oldu. İkisi de 700 sayfalık çalışmamızı gözden geçirmişti. Bu ilginin bir nedeni, bakanlığın 2000’lerin başından bu yana izlenen serbest piyasa uygulamalarının öngördüğü tarımdaki nüfusun düşürülmesi hedefinin ötesine geçip tarımsal üretime, ürüne eğilme ve böylelikle tarımı dış ve iç sermayenin yatırımları için cazip kılma isteği olabilir. Havza modelini ve üretim haritasını bu bağlamda değerlendirmek yararlı olur. Araştırmamız, tarımda yedi ürünün (ayçiçeği, buğday, pancar, mısır, üzüm, tütün, pamuk) üretim, üretim ilişkileri ve mülkiyet yapısı, sermaye birikimi ve yatırım eğilimlerini, her ürün için 100 olmak üzere toplam 700 çiftçi ve çeşitli kredi kuruluşları, kooperatif, borsa, tüccar, çırçır fabrikası sahipleri ile yapılan derinlemesine mülâkatlara dayanarak inceliyor.

Havza sistemini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Doğru tercihler yapılırsa, verimli olabilir. Havza sistemiyle Türkiye’nin üretim haritası oluşturulmaya çalışılıyor. Bunun

çok önceden yapılması gerekirdi. Şimdi bu sayede hangi bölgelerde hangi ürünlerin en verimli şekilde üretilebileceği belirlenip altyapı (örneğin sulama) ve destek sistemlerinin bu doğrultuda yönlendirilmesi öneriliyor. Bunu tarımın bugünkü sorunlarına bir çözüm olarak görmek doğru değil. Söz konusu olan, teknik nitelikte, altyapısal bir düzenlemedir. Bu altyapının diğer bir boyutu, araştırma ve geliştirme (ar-ge) yatırımlarıdır. Bu, üretime ürün düzeyinde bir müdahale veya bir üretim mühendisliği demektir; bunun bugünkü dünya koşullarında rekabet edebilmek için yapılması gerekiyor. Araştırma sürecinde bu tür müdahalelerin eksikliğine çok kez şahit olduk. Örneğin, ürün geliştirmede ve özellikle tütün ve pancar gibi üretimleri kısıtlanmış ürünler yerine üretimi teşvik edilen alternatif ürünlere geçişte teknik destek sağlamaları amaçlanan tarım il ve ilçe teşkilatlarının ihtiyaçlara cevap veremediğini gördük. Bu kuruluşlar genellikle Avrupa projelerinden istifade etmek için oralara üşüşen kesimlerin hareket alanlarına dönüşüyor. Bazı bölgelerde yeni ürün arayışında olan çiftçiler bizlerden bile medet umuyordu. Müsteşar beye tarım ilçe teşkilatları hakkında gözlemlerimi ilettiğimde, sorunun kamu yönetiminde olduğunu belirtti. Bu kuruluşlara atanan kişilerin özendirici bir şekilde ödüllendirilmediklerini vurguladı. Olabilir. Fakat çalışmamızın bulguları ışı-

ğında ben sorunun üretim mühendisliği sorununa indirgenemeyeceğini düşünüyorum. Bu mühendislik gerekli, fakat yeterli değil... Ürün mühendisliği, hangi bölgede neyin, nasıl, ne kadar üretileceğine bakar, ürün ve tohum türleri üzerinde durup üretimi ve üretim koşullarını sermaye ve ürün piyasaları açısından değerlendirir. Bu noktada üretimin iç ve dış sermayenin yatırımları için cazip kılınması, yine üretimin belirli piyasaların ihtiyaçlarına göre yönlendirilmesi önem kazanır. Örneğin havza modeli, ayçiçeği yağı üretiminin ülke ihtiyaçlarını karşılamadığını, ithalata başvurulduğunu işaret ediyor, belirlenen havzalarda ayçiçeği üretiminin yoğunlaştırılmasını öngörüyor. Ne var ki, teknokratik yaklaşım üreticiyi, yani çiftçiyi ve sorunlarını görmekte yetersiz kalıyor. Bu nedenle, araştırmamızda çiftçi ve onun değişen koşulları üzerinde odaklandık. Ağırlıkla, üretim koşullarının kötüleşmesi, maliyetlerin artması ve desteklerin kaldırılmasıyla birlikte hangi çiftçilerin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı, hangilerinin bir ölçüde ayakta kalabildiği, kredi piyasalarının özelleştirilmesinin ve çiftçinin krediye erişiminin tapulu topraklara sahip olunması koşuluna bağlanmasıyla çiftçinin nasıl bir borç esaretine mahkûm edildiği üzerinde durduk. Çiftçinin içinde bulunduğu koşullara tarım sektöründe istihdam edilen nüfusun düşürülmesini hedefleyen politikaların neden olduğunu gösterdik. Dahası, araştırma sonuçları, bugün tasfiyenin sınırlarına ulaşıldığına ve genel ekonomideki işsizlik sorunları bir yana, kırsal bölgede bulunan kesimlerin göç etmeye, çiftçiliği bırakmaya pek hevesli olmadıklarına işaret ediyor. Ana meselemiz, mevcut çiftçilerin varlıklarının korunarak üretimin en iyi maddi şartlar altında nasıl yapılacağı. Yani, havza modelinin mantığından

Abdullah Aysu

Huricihan İslamoğlu

Fotoğraflar: Şahan Nuhoglu

Fotoğraf: Hüsamettin Bahçe / NarPhotos

farklı olarak biz, “üretimin maddi koşulları sağlansın, ondan sonra ürün üreticisini bulur” mantığından hareket etmiyoruz. Burada altı çizilmesi gereken bir diğer husus, meseleyi bir “destek” sorunu na indirgemenin yanlışlığı. Asıl mesele, desteği kimin alacağı, desteklerle kimin özendirilmek istendiği. Eğer küçük üreticiler (0-100 dekar toprak işleyen kesim) özendirilmek isteniyorsa, ürün desteklerinin ötesinde, kredi koşullarının da yeniden düzenlenmesi gerekiyor.

Havza modeline niye ihtiyaç duyuldu? Bu modelin içerdiği anlayış yeni değil. Şimdi söz konusu olan, tarımın bir yatırım alanı haline getirilmesi. Son on yıldır AB Ortak Tarım Politikası doğrultusunda uygulanan politikaların en belirgin sonucu, tarımdaki nüfusun tasfiyesi oldu. 1998-2007 arasında tarımdaki nüfus yüzde 15’e yakın bir oranda düştü ve tarımın istihdamdaki payı yüzde 23’e indi. Ne var ki, küçük üreticilerin tasfiye edilmesine ve büyük işletmeleri (büyük sermayeyi) gözetken kredi ve destek politikalarına rağmen, tarım sektörüne beklenen boyutlarda yurtdışından veya yurtiçinden tarımdışı sermaye akmadı. Bunun bir nedeni, dünya tarım ürünleri piyasalarındaki durum. Bu piyasalarda egemen olan ABD, Kanada gibi bölgelerin ürünleri yüksek oranda destekleniyor. Bu düzeylerde destekleme olmadıktan, sermaye Türkiye’de tarıma yatırım yapmakta isteksiz. Havza modeli aslında bir prim politikası ve bu isteksizliği aşma doğrultusunda bir adım olarak görülebilir. Diğer yandan, hem bakan, hem müsteşar, tarımda tasfiyenin sınırlarına ulaşıldığının ve şehirlere göç etmiş olan kişilerin bir kısmının köylerine geri dönme eğiliminde olduklarının farkındalar. Bu bağlamda bakan, tarımda özellikle 100 dekarın altındaki işletmelerin (ki

bunlar toplam işletmelerin yarısından fazlasını oluşturuyor) kredi, ürün ve girdi piyasalarına olan açılımlarındaki dezavantajlarının aşılması için bu işletmelerin bir araya gelerek şirket kurmaları yolunda öneriler geliştireceklerine değindi. **Tarım kredileri konusuna değindiniz. Oraya dönebilir miyiz?**

2000’lerin başından beri izlenen politikalar çerçevesinde tarım sektöründe tüm açılımlar –kredi, girdi temini, kooperatif üyeliği, sözleşmeli üretim– işlenen toprakların tapusuna sahip olma koşuluna

Durumu çiftçiler gayet iyi teşhis ediyorlar: “Tarım politikaları hakkında ne düşünüyorsunuz” diye sorulduğunda “tarım politikası yok” diyorlar. Haklılar. Uygulanan, bir politika değil, direktifler paketi.

bağlanıyor. Daha büyük tapulu toprakları işleyen çiftçilerin bu kaynaklara erişimi daha fazla. Diğer taraftan, bankaların kredi vermek için sadece tarlaların ipotek edilmesiyle yetinmediklerine, çiftçilerden şehirde sahip oldukları gayrimenkulleri ipotek olarak göstermelerini istediklerine şahit olduk. Şüphesiz bu koşul, tarıma çiftçilerin dışında bir kesimin yatırım yapmasını teşvik edici nitelikte. Öte yandan, banka kredilerine erişimin bu şekilde sınırlanması ve kredi kooperatiflerinden kredi sağlanmasının da yine tapu sahibi olma ve geçmiş borçların ödenmiş olması koşullarına bağlanması sonucu, çiftçilerin tefeciden, tüccardan, çırcırcıdan çok ağır koşullar altında borç almaya zorlandıkları görülüyor. Ayrıca bankalara borçlanabilen çiftçilerin de (örneğin Söke’de pamuk üreticileri) hasattan sonra banka borçlarını ödeyebilmek için yine tefecinin eline düştüklerine şahit olduk. Biz piyasa koşullarında küçük işletmelerin “küçüklük” deza-

vantajlarının aşılması için 0-100 dekarlık işletmelerden meydana gelen kooperasyon alanları oluşturulmasını öneriyoruz. Anadolu’da parçalı ve hisseli toprakların yaygınlığı göz önüne alındığında, köy içinde çeşitli “enformel” kiralama ilişkileri ve hisseli toprak kullanımı çerçevesinde çiftçiler arasında kooperasyon zaten mevcut. Ayrıca farklı yörelerde aynı ürünü üreten köyler ve bireyler arasında iktisadi ve sosyal iletişim ağları bulunuyor. Üreticilerin pazarlama ve kredi kooperatifleri etrafında bir araya gelme alışkanlıkları var. Bu kooperasyon alanları kendi içlerinde toprak ve su kullanımını koordine edebilir; çiftçinin ürününün en avantajlı koşullarda pazarlanmasını, büyük alıcı ve tüccarlar karşısında elinin güçlenmesini sağlayabilir; en uygun koşullarda girdi ve kredi temin edilmesinde rol oynayabilirler. Önemli olan, kooperasyon alanlarının devlet eliyle değil, yerel inisiyatifle oluşturulması. Bunun için büyük bürokratik yapılanmalara gerek yok; varolan muhtarlık yapıları ve genç çiftçilerden oluşacak kadrolar alan işlerini yürütebilir. Araştırma süresince dikkatimizi çeken bir husus, muhtarların önemli bir kısmının genç ve yetkin kişiler olmaları, köylerde dünyaya açık, piyasalara açılmaya hevesli genç kesimlerin bulunmasıydı. Burada söz konusu olan, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin piyasa ortamında varolmayı öğrenmesi; kendi istek ve ihtiyaçlarını yerel organizasyonlarında belirleyip merkezi yönetime götürebilmeleri, merkezi yönetimin tercihlerini etkileyebilmeleri. Tarım sektörünün tarım politikalarını oluşturan mercilerden tamamen kopuk olduklarını gördük. Uygulanan politikalar başka toplumlar veya ortamlar için biçilmiş kaftan niteliğinde, ama Türkiye tarımının koşullarına uydurulması

için hiçbir gayret sarfedilmemiş. Bu durumu çiftçiler gayet iyi teşhis ediyorlar: "Tarım politikaları hakkında ne düşünüyorsunuz" diye sorulduğunda "tarım politikası yok" diyorlar. Haklılar. Uygulanan, bir politika değil, direktifler paketi. Politika olabilmesi için reform paketlerinin oluşturulmasında çiftçilerin de katkısı, katılımı gerekir. Kooperasyon alanı uygulaması, tepeden inme, kolhozvari bir yapı olamaz. Yeni yönetim biçimlerinin yerel koşullara hitap etmesi önemli, yoksa tarım il ve ilçe idarelerinin akıbetine uğrayabilirler. Tarım idareleri, AB öncelikleri ve tarıma dışarıdan gelecek sermaye beklentileri doğrultusunda ortaya çıkmış yerel yönetim yapılarına ve çiftçinin kaygularına çok uzaklar.

Abdullah Aysu: Krediler mülkiyeti muhafazaya yönelik; arazinizi ipotek etmeniz lâzım. Ayrıca, çiftçi 100 dönüm ya da 500 dönüm araziye sahip olsa bile, kredi başvurusunda, kredi miktarının üç katı değerinde kentten ipotek göstermesi zorunluluğu var. Dolayısıyla, küçük çiftçiler krediye erişemiyor. Eskiden, kredilerde imece sistemi vardı: Müteselsil kefil dediğimiz, yedi-sekiz kişinin birbirine kefil olma durumu kolaylık sağlıyordu.

İslâmoğlu: Araştırmada gördüğümüz ana şikâyetlerden biri buydu: "Şehirde bizim nasıl katımız olsun?" Kredi piyasaları açısından önemli olan, kredi alan kişinin gösterdiği ipoteğin sağlam olması. Kırsal gayrimenkul sağlam bir ipotek aracı olarak değerlendirilmediğinden, şehirde bir mülkün ipotek gösterilmesinin istenmesi olağan. Yani kredi piyasaları açısından, kredi alan kişinin niteliği, çiftçi mi, şehirli yatırımcı mı olduğu önemli değil. Gösterdiği ipoteğin sağlam olması önemli. Bu da piyasa ortamında kır / şehir ayrımının giderek ortadan kalktığına, kişilerin kimliklerinin, örneğin çiftçi veya şehirli olarak değil de, piyasa aktörü veya sermayedar olarak tanımlanma eğilimine işaret ediyor.

Bu süreci tarım dışından gelecek sermayedara uygun altyapının hazırlanması olarak yorumlayabiliriz herhalde...

İslâmoğlu: Teorik olarak piyasa ortamında sermayedarın tarım dışından veya tarımdan gelmesi farketmez. Türkiye'de tarımda sermaye birikimi yok denecek kadar az. Araştırma sürecinde en çok rastladığımız durumlardan biri de, en ufak bir yatırımın bile tarımdışı bir faaliyetten-esnafıktan elde edilen, yurtdışında çalışma sonucu- sağlanan birikimlerle yapıldığı. Görüştüğümüz en mutlu çiftçi, Manisa'nın bir köyünde köyüyle şehir arasında minibüs işleten ve kazancını meyve-sebze üretimine yatıran biriydi. En iyi durumda çiftçi, eğer ürünü prim alıyorsa, prim geldikten sonra başabaş gelebiliyor. Çiftçilerin önemli bir bölümü, son derece ticarileşmiş bir tarım ortamında ancak "geçimlik" ihtiyaçlarını, o da çok zorlanarak karşılayabiliyor. Görüştüğümüz çiftçilerin en az yarısı geçim sıkıntısı yaşadıklarını, hatta ailelerinin yiyecek masraflarını karşılamakta zorlandıklarını ifade etti. Tabii önemli olan, bu durumun kendiliğinden ortaya çıkmadığını, çiftçi-

Fotoğraf: Tolga Sezgin / NarPhotos

Güçlü kooperatifleri piyasa aktörü haline dönüştürdüler, diğerlerini de tasfiye ettiler. Erdoğan "çizik attım" demişti. Tansaş'lar bizimdi, sattırdılar. Fiskobirlik'in elindeki malları sattırmak için yükleniyorlar.

nin bu duruma getirilmiş olduğunu unutmamak. Çiftçi bu halde olunca tabii ki yatırımlar dışarıdan sermaye bekler.

Küçük üreticinin tasfiye edilmemesi için kooperasyon alanları yaratılması gerektiği düşüncenize bakanın tepkisi nasıldı?

İslâmoğlu: Bakanlık, tasfiyenin ötesinde, tarımda bulunan küçük işletmelere yönelik olarak ve onların küçüklük dezavantajlarının aşılması doğrultusunda bir şirketleşme modeli önermeyi düşünüyor. Bakan, "şirket"ler çerçevesinde küçük çiftçileri bir araya getirmek projesinin bizim kooperasyon alanları düşüncemize denk düşebileceğine işaret etti. Önerilerini şöyle özetledi: "Çiftçiye tarlanızı ya bize ya bir başkasına satın ya da şirketleşin denecek." Çiftçinin payının elindeki toprak miktarına göre belirleneceği bir şirket seçeneği ortaya konuyor ve bu, küçük toprakların bir bütün içinde yer almasını sağlayacak bir çözüm olarak görülüyor. Gözardı edilen, bu "çözüm"ün 0-50 dekarlık toprakları elinde bulunduran çiftçilerin tasfiyesine yol açma olasılığı... Bakanla ve müsteşarla görüşmemde en çok dikkatimi çeken, kişisel olarak piyasa politikalarının olumsuz sonuçlarına duyarlı görünseler de, örneğin tarımda yeni bir tasfiye dalgasının istihdam sorununda yaratacağı olumsuz etkilerin farkında oldukları izlenimi verseler de, çözüm önerilerine gelindiğinde

yine piyasa mantığına dönmeleri. Bu da büyük olasılıkla tarımdan bir kesimin daha tasfiye edilmesi anlamına geliyor. Biz bunun engellenmesi için kooperasyon alanları üzerinde duruyoruz.

Tarım bakanı, 2008'in sonunda, kriz nedeniyle 800 bin kişinin köye döndüğünü söylemişti...

İslâmoğlu: Sanıyorum şirketleşme modelinin bu dönen kişilere de olanak sağlaması düşünülüyor. Örneğin, satılan toprakların dönüş yapanlara satılıp onların üretim sürecine dahil edilmeleri düşünüyor olabilir. Dönüş, halihazırda oluyor; bu eğilim karşısında hükümet üzerinde kırsal bölgenin bir istihdam alanı olması doğrultusunda bir baskı oluşabilir.

Vahşi piyasa uygulamalarından küçük bir geri adım atıldığı noktasında hemfikir misiniz?

Aysu: Öyle bir eğilim yok bence, adım adım ilerliyorlar, istihdam bürolarıyla da önemli ölçüde hedefe ulaşmış olacaklar. Bilinçli olarak bir yanlış bilgilendirme var havza meselesinde. İlk önce, tarım için çerçeve yasası diyebileceğimiz biyogüvenlik yasasının çıkması gerekiyordu, ki bu yasaya göre de tohumculuk kanunu çıksın. Yine biyogüvenlik yasasına göre havzalar meselesinin organize edilmesi gerekiyordu. Müsteşarla yaptığımız tartışmada toprak tahlilleri, su varlığı gibi kriterleri dikkate aldıklarını söyledi. Ama toprağın tahlili klasik ph değerleri üzerinden yapılıyor. Biliyoruz ki, bir hektar toprağın altında iki ton civarında canlı yaşar, orada fabrika gibi bir faaliyet yürütürler. Çiftçi esas olarak aracıdır, üretici değildir; üretici oradaki fareler, solucanlar, mikroorganizmalardır. Bunlar toprağı işler, gıda haline getirirler; biz de tohumu attığımızda ürünü alırız. Doğa bugüne kadar kendini şekillendirmiştir. Şimdi tersten başlayarak havzalar yasası, tohumculuk yasası çıkıyor. Oysa tohumculuk ve havzalar yasasının biyogüvenlik yasasına aykırı olmaması, dolayısıyla önce onun çıkması gerekirdi. İkinci-si, hep yağlı tohumlar üzerinde duruluyor. Yağlı tohumlardan beş-altı yıldır çok korkar oldum. Bizim yağ açığımız var ama, açığımız aspirle, kanolayla ya da soyayla giderilemez. Buradaki kültürde olmayan bir şekillendirme var. Bunun birkaç adım sonrasının biyoyakıt olmayacağını garantisi yok. Her şey ekonomik gereklilik üzerine kurgulanıyor. Bu yüzden, yağlı tohum konusu tehlikeli.

Havza sisteminin temel hedefi ne?

Aysu: Ana hedeflerden biri, ihracata dayalı üretimin esas alınması. Türkiye, beş-altı yıl öncesine kadar, temel besin maddeleri açısından kendine yetiyordu. Şimdi, ihracata dayalı üretime ağırlık veren, şirketlerin egemen olduğu, küçük çiftçiyi tasfiye eden düzenlemeler yapılıyor. İhraç ettiğimiz ürünleri çiftçiler değil, çokuluslu şirketler belirliyor. Oradan elde edilen döviz de, tarıma yatırılmadığı gibi, fiyatında yine belirleyici olmadığımız petrol gibi alanlara aktarılıyor. Burada bir sürükleniş var. İhracata dayalı bir model bu ülke için geliştirici değil. Öncelikle, temel besin maddelerinde kendine

yeterli olmayı sağlamamız lâzım.

İslamoğlu: Çiftçilerle yaptığımız görüşmelerde, ihracata yönelik modele pek itiraz etmediklerini, piyasa açılımları aradıklarını gördük. Bu özellikle Batı Anadolu'da, örneğin, bütün üretiminin sınırlanması ile meyve-sebze üretimine yönelmeye çalışan çiftçiler için geçerliydi. Genç bir kuşakla karşı karşıyayız; bu kuşak tarımın kendi kendine yeterli olduğu zamanı hatırlamıyor bile... Diğer taraftan, çiftçi açısından önemli olan piyasaya açılım; tüccar geliyor, ürünü alıyor, malın ihraç mı edildiği, iç piyasaya mı sürüldüğü onun bilgisi dahilinde değil. Burada iç ve dış piyasaların bütünleşmesi meselesi var. Onun için dış-iç sermaye ayrımı o kadar önemli olmuyor. Önemli olan, iç ve dış sermayenin, iç ve dış pazarların bütünleşme eğilimi sonucu ortaya çıkan küresel kapitalizm gerçeği ve bu gerçekliğin karşısında güçsüz kalan işçilerin, küçük-orta büyüklükteki çiftçilerin ezilmesinin engellenmesi. 19. ve 20. yüzyıllarda verilen uzun mücadeleler sonucunda ulusal kapitalist ekonomiler çerçevesinde bu kesimleri koruyan kurumlar (sendikalar, kooperatifler, fiyat ve kredi destekleri) ortaya çıkmıştı; şimdi de küresel kapitalizm çerçevesinde dengeyi sağlayacak yeni kurumların ortaya çık-

ması için mücadele verilmesi gerekiyor. Tarım kesimi açısından mesele, tasfiye politikaları karşısında çiftçilerin kendilerini idame ettirmelerini sağlayacak kurumsal ortamların yaratılması. Karşımızda, genel çizgilerini ulusötesi sermayenin belirlediği bir piyasa ekonomisi var; küçük ve orta çiftçilerin mücadeleleri, küresel iktisadi düzende bu kesime yönelik politikaların yönünü ve tercihlerini

19. ve 20. yüzyılda uzun mücadeleler sonucunda sendikalar, kooperatifler, fiyat ve kredi destekleri ortaya çıkmıştı; şimdi de küresel kapitalizm çerçevesinde dengeyi sağlayacak kurumların ortaya çıkması için mücadele verilmesi gerekiyor.

tain etmekte çok önemli olacak. Bu politikaları belirleme doğrultusunda mücadele vermemiz, baskı yapmamız önemli. Konu bütün sistemi alaşağı etmek değil –zira bu çok uzak bir ihtimal gibi duruyor. Ben güncel olarak kurtarılabilecek alanların önemine inanıyorum.

Aysu: Biz bu sistemin karşısında nasıl tutunuruz çabası içindeyiz. Via Campesina'da bunu tartışıyoruz: Yerel üretim ve yerel tüketimi esas alan, üretimden pazarlamaya bütün zincire üreticiyi ve tüketiciyi birlikte egemen kılacak yapıları hayata geçirmek; kendimizi var etmek ve

dönüşüm için bir yol gösterebilmek.

İslamoğlu: Ama yerel model kendi içine kapalılık veya küresel düzlemde çekilme şeklinde mi olmalı? Via Campesina'nın önerdiği “yeniden köylüleşme” mi? Kendi kendine yeterli, geçimlik köylü ekonomisi modelleri böyle bir kapalılık mı öneriyor?

Aysu: Tabii ki hayır. Biz tüketiciler için de “yarı-üretici” terimini kullanıyoruz. 24-25 köyde bir faaliyet başlatmış durumdayız. Oralarda ve İstanbul'da kurulan kooperatiflerle üreticiden tüketiciye sağlıklı ürün getirilecek. Bu örnekler arttığında, çiftçi araçları çıktıktan sonra daha fazla kazandığını gördüğünde, yüzünü bu tarafa çevirecek.

İslamoğlu: Buna katılıyorum. Ulusal olsun, küresel olsun, piyasa ekonomisinin biçimlenmesinde alttan mobilizasyon, tüketicinin, üreticinin örgütlenmeleri ve yasa koyucu mercilere somut önerilerini götürmeleri çok önemli. Artık bürokratik devletin standart mekanizmaları çalışmıyor. Havza sisteminde ise teknokratik bir anlayışı içeren kurumlarla bu işi en “verimli” şekilde (yani, yatırımı cazip kılarak) yürütmeye çabası söz konusu.

Aysu: Havzalarla destekleme politikalarına yön veriyorlar. Trakya'da “500'den az koyunu olana destek vermeyeceğiz”

HAVZA MODELİ NE DEMEK?

Tarımın geleceği

Tarım sektörünün havza modeli çerçevesinde yeniden yapılandırılması aslında yeni bir mevzu değil. 2004 yılında çıkan ve tarım sektörünün genel hatlarını çizen 5262 sayılı kanunun 14. maddesinde “Tarımsal üretimin kendi ekolojisine uygun alanlarda yoğunlaşması, desteklenmesi, örgütlenmesi, ihtisaslaşması ve entegre bir şekilde yürütülmesi için tarım havzaları, Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu'na belirlenir. Havza faaliyet ve işleyiş ile ilgili esas ve usullerinin düzenlenmesine ilişkin yönetmelik, Bakanlık tarafından yürürlüğe konulur” denilerek bu uygulamanın yolu zaten açılmıştı. Ne var ki model ancak Tarım Bakanlığı konuya ilişkin yönetmelikler için hazırlıklara başladığında tartışmaya açılabilir.

Tarım sektörünün havzalar halinde düzenlenmesi-ne ilişkin bakanlık tarafından sıralanan gerekçeler hayli genelgeçer bir nitelik taşıyor: Biyolojik çeşitliliğin, toprak ve su kaynaklarının korunması, verimliliğin ve üretici kârılığının artırılması, arz-talep dengesinin sağlanması. Ancak asıl murad edilen, tarımı daha yönetilebilir, planlanabilir ve öngörülebilir kılmak, bu amaçla destekleme programlarını Türkiye'nin AB ve Dünya Ticaret Örgütü gibi alanlarda verdiği taahhütlere uydurmak şeklinde özetlenebilir. Havza modelinin içerdiği destekleme paketleri, söz konusu hedeflerin daha da iyi anlaşılmasını sağlıyor: Tarımsal ürün alımlarından doğan kamu finansman yükünün azalması ve ihracata yönelik üretim yapılması, havza modelinin desteklemeye ve tarımın finansmanına ilişkin öncelikli hedefleri arasında yerini alıyor. Modele ilişkin tanıtım çalışmaları şimdilik “havza modeli ile çiftçiye fazladan 5.3 milyar TL aktarılacak” türünden, tarımın malî boyutlara indirildiği haberler aracılığıyla yapılıyor.

Tarım havzaları programı Tarım Bakanlığı'nın TOBB, Boğaziçi ve Ege üniversitelerinin de katkısıyla hazırladığı “Havza bazlı destekleme modeli” çerçevesinde yerleştirilecek. Bu yıl uygulamaya konulması bek-

lenen bu sistemde, teorik olarak Tarım Bakanlığı her bir coğrafyada en verimli şekilde yetiştirilebilecek ürünleri tespit edip yalnızca bu ürünleri primle destekleyecek. Böylece her bir havza birkaç üründe uzmanlaştırılacak. Seçilecek ürünlere prim verilirken, diğer ürünlere yalnızca mazot ve gübre desteği sağlanacak. Böylece üreticinin desteklenmeyen ürünlerden vazgeçmesi sağlanacak.

Havzaların belirlenmesinde iklim, toprak ve topografyaya ilişkin veriler kullanılacak. Tarım Bakanlığı'nın belirlenmelerine göre, şu anda bu şekilde belirlenebilecek 190 tarım havzası bulunuyor, ancak bu havzalar yönetilebilirlik meselesi göz önünde bulundurularak 30'a kadar indirilmiş durumda. Bu havzalarda şimdilik 16 ürüne uygulanan prim destekleri kullanılarak model yerleştirilmeye çalışılacak. Bu 16 ürün ise şöyle: Aspir, kanola, soya, arpa, ayçiçeği, buğday, çavdar, çay, çeltik, kuru fasulye, mercimek, mısır, nohut, pamuk, yulaf ve zeytin...

Sorular ve sorunlar

Havza modeli aslında genel olarak 1990'larla birlikte küresel ölçekte şekillenmeye başlayan (AB Ortak Tarım Politikası ve özellikle kriz sonrasında gelişmekte olan ülkeler için önemlice bir tuzak olduğunun farkına varılan Dünya Ticaret Örgütü antlaşmaları, bunun yanı sıra serbest ticaret anlaşmaları –NAFTA, GATT vb.– aracılığıyla yerleştirilmeye çalışılan) tarım piyasalarının coğrafı olarak uzmanlaştırılması eğiliminin devamı olarak görülüyor. Bu eğilim, petrol yerine geçebilecek yağlı bitkilere verilen stratejik önemle de ivme kazanıyor. Nitekim Türkiye'de uygulanacak havza temelli destekleme modelinde aspir, kanola ve soya üretiminde yüzde yüze varan bir artış hedeflenmesi de bu tespiti doğrular nitelikte. Özellikle gıda sektörü aleyhine yağlı tohumlarda görülebilecek bir coğrafî genleşme, bu bitkilere yatırım yapan çiftçiler için kısa vadede kârlı, ancak uzun vadede genel olarak tarım ve gıda sektörü açısından pahalı olabilecek bir dönüşümün habercisi. Öte yandan havza modelinin gerekçelerinde tohum güvenli-

ği, ekolojik denge gibi herkesin üzerinde uzlaştığı kaygılar dile getirilse de, modelin bunu ne şekilde sağlayacağına yönelik herhangi bir ayrıntı en azından şimdilik görünmüyor.

Bir başka sorun da havza modeliyle ilgili düzenlemelerin yönetmelik düzeyinde kalması. Bu durum, bu denli önem verilen bir dönüşümün bile kurumsal ayağının zayıf kalmasına neden olabilir. Öte yandan Tarım Bakanlığı'nda tarımsal bilgi ve yöntem desteği konusunda ciddi bir atalet söz konusu. Manzaraya çiftçi örgütlenmelerinin bir türlü üstesinden gelin(e)meyen güçsüzlükleri de eklendiğinde, bu denli uzmanlık bilgisi gerektiren bir modelin nasıl işletileceği konusunda ciddi bir boşluk bulunduğunu söylemek mümkün.

Havza modelinin en büyük sorunu ise, iki yıl kadar önce terk edilen Doğrudan Gelir Desteği'nin en ölümcül hastalığını devralmış olması. Doğrudan Gelir Desteği'ni sorunlu kılan başlıca özelliği, kayıtlı çiftçiye toprak büyüklüğü ölçüsünde destek vermesiydi. Havza modeli ürün primlerine dayanıyor gibi görüne de, birim topraktaki verimliliği değil, beyan edilen ürün miktarını temel alıyor. Dolayısıyla DGD'deki “büyük toprak sahibine büyük destek” mantığından kurtulabilmiş değil. Dahası, DGD'nin sakatladığı tarımsal kiracılık ilişkilerini düzeltmeye, dolayısıyla mülk sahibini değil, üreticiyi desteklemeye yönelik bir adım da atmıyor.

Araştırma hakkında

2006 yılında TÜBİTAK desteğiyle başlatılan “Tarımda Dönüşüm ve Küresel Piyasalarla Bütünleşme Süreçleri” adlı araştırmada Huricihan İslamoğlu'nun yanı sıra Elvan Gülöksüz, Alp Yücel Kaya, Ulaş Karakoç, Derya Nizam, Göksun Yazıcı ve Ayşe Çavdar çalıştılar. Araştırma kapsamında her bir araştırmacı belirlenen ürünlere odaklanarak, üretim alanlarındaki köylerde yaşayan çiftçilerle derinlemesine görüşmeler yaptı. Pamuk, buğday, ayçiçeği, mısır, pancar, üzüm ve tütün üreticileriyle 700 kayıtlı, yüzlerce destekleyici görüşme yapıldı. Ayrıca bölgedeki kooperatifler, tarım il müdürlükleri vs. ziyaret edildi.

deniyor. Esas olarak, çiftçi nüfusu tırpanlamaya yönelik bir sistem bu; AB'nin talebi olan tarımsal nüfusu yüzde 10'a getirmeye yönelik bir öz taşıyor.

İslâmoğlu: Bu arada, AB'de de geri adımlar var. İstenen amaçlara varılamadı. Avrupa'da tarımdan tasfiye edilen kesimin bir kısmı turizm sektöründe istihdam edildi. Fakat bu sektörde görülen dünya çapındaki patlama herhangi bir bölgede turizmin istihdam yaratma potansiyelini sınırladı. Bilgi teknolojilerine dayanan yeni sanayinin de istihdam yaratma potansiyeli sınırlı. Bu nedenle, 2006'dan bu yana AB çerçevesinde küçük ve orta ölçekli çiftçiler desteklenmeye çalışılıyor. 2008'de yayınlanan Dünya Bankası'nın yıllık gelişme raporunda gayet açık bir şekilde büyük işletmelerin desteklenmesinden yüzde yüz dönüş olmadığı, fakat küçük ve orta boy işletmelerin desteklenmesinin de önemli olduğu vurgulanıyor. Özellikle katma değeri yüksek ürünlerde küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi öneriliyor. 2006'dan beri egemen olan (örneğin, AB'nin Ortak Tarım Politikası) "tarım büyük sanayinin alanıdır, küçük ve orta ölçekli işletmelerin tasfiyesi elzemdir" tavrında yumuşama görülüyor.

Aysu: AB'nin Ortak Tarım Politikası 2013'te değişecek. Örneğin, süte verilen desteğin kesilmesini çiftçilerin kendisi istiyor, çünkü hayvan yetiştiricileri zora giriyor. Süt üretimi yapan büyük şirketlere teşviklerin kesilmesi yolunda bir çaba var; hem örgütler istiyor, hem de AB'nin böyle bir yönelimi var.

İslâmoğlu: Çünkü tarım AB bütçesinden yapılan en büyük harcama kalemini (yüzde 40 kadar) oluşturuyor. Yaşanan dünya krizi ve AB'de (özellikle Almanya'da) krizin şiddetle hissedilmesi, tarım harcamalarının kısılması doğrultusundaki baskıların artmasına neden olacak.

Aysu: AB'ye yeni katılan ülkelerin de etkisi var; onlara eskisi gibi büyük destek verilmiyor. Avrupa kendi içinde zenginler ve yoksullar diye bölünmüyor.

İslâmoğlu: Burada dikkat edilmesi gereken husus, Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinden oluşan ve AB'ye 2000'li yılların başında katılan on yeni üyenin Ortak Tarım Politikası'nın dışında bırakılmaları.

Polonya'nın AB üyeliğinin, tarımdaki kalabalık nüfusu nedeniyle ciddi bir sorun olduğu çok yazıldı, Türkiye'ye çok benzer bir durumda olduğu söylen-di. Hakikaten öyle mi?

Aysu: Polonya'nın bize benzer yanları çok. AB'ye girdikten sonra, Polonya'da çiftçiler iflas etmeye ve yoksullaşmaya başladı. AB'de serbest piyasa açılımının içselleştirilmesi ağırlıklı olarak Polonya üzerinden yapıldı. Polonya'da uygulanan kırsal kalkınma ajansları Türkiye'ye de dayatıldı. "Bu ajansları kurmazsanız fon vermeyiz" diyerek fonları kestiler; ajanslar kurulduktan sonra, Türkiye'ye AB fonları gelmeye başladı. Tarım bakanının bu konudaki danışmanı da Polonyalıydı. Polonya iyi izlenmeli.

AKP'nin de, önceki hükümetlerin de ciddi bir toprak bütünleştirme çabasına

girdiğini biliyoruz. Bu çerçevede mülkiyet dönüşümü nasıl gerçekleşti? Köylü göç hakkında ne düşünüyor?

Aysu: Köylü gitmek istemiyor, "biz burada nasıl varoluruz" diye düşünüyor.

İslâmoğlu: Bizim gözlediğimiz, tarımda bulunan kesimin önemli bir bölümünün orta sınıfa yakın, hali vakti görece yerinde insanlardan oluşması. Fakirleşme var ama, fakir fukara çok sınırlı. Köylere habersiz gittik, hazırlık yapılmadı bizim için. İnsanlarda yırtık pırtık görünüm yok, çocuklarına ilişkin beklentileri çok üst seviyede. Mesela, çocuğu için yerel üniversiteyi düşünmüyor, Bilkent'e gitsin istiyor çiftçilerin önemli bir kısmı. Güngörmüş insanlarla karşı karşıyayız. Diğer taraftan, harcamaların çok kısıldığını gördük. Kahvecilerden sürekli olarak insanların artık kahveye eskisi kadar gelemediklerini, çay parasının bile kendilerine ağır geldiğini dinledik.

Aysu: Bu da iktidar için tehlikeli bir durum arz ediyor.

Tarımsal istihdam yirmi-otuz yıl içinde yüzde 70'ten yaklaşık yüzde 23'e düşmüş. Doğal sınıra gelindi mi?

İslâmoğlu: Bu toplum bunu nasıl kaldırdı diye sormak gerekiyor. Son 10-15 yıl içinde köyden şehirlere göç edenlerin sayısının çok yüksek olduğu göz önünde tutulduğunda, şehirlerde ortaya çıkan asayişsizliğin her şeye rağmen tahammül edilemez düzeylere vardığı söylenebilir. Örneğin, İstanbul bir São Paulo veya bir New Mexico olmadı.

Aysu: Kırsalda göğüs göğüseye bir mücadele durumuna gelindi. Hali vakti görece yerinde olanlar o yaşamdan kopmak

Köydeki eğitimsiz, tarımı bilmeyen insanlar elendi. Kente gelip okul bitirenler tarlalarına dönmek zorunda kaldılar; onlar yaşananların farkında. Bu insanlar dönüştürücü bir nitelik taşıyor.

istemiyor. Bunlar mücadeleyi göze alabilecek, kafa tutabilecek kesimler. Üç-beş dönüm arazisi olan yoksullar zaten toprağı işleyemiyordu, gittiklerinde arkalarından gözyaşı dökülmedi, beceremediler diye algılandı. Ama kalanlar öyle değil, toprağın dilinden, tohumdan anlayan, ürününü satma becerisinde olan insanlar. Bu güçlerini kaybetmek istemiyorlar. Zaten gidecek yer de yok artık...

İslâmoğlu: Çiftçiler bunun bilincinde. Abdullah beye katılıyorum. Köylerde hali vakti yerinde kesimlerle küçük veya hisseli toprakları işleyen ve göç etmemiş çiftçiler arasında ciddi bir gerilim var. Birkaç kez bu gerilimin kahvelerde şiddetli münakaşalara dönüştüğüne şahit olduk. Bu gerilim daha çok buğday ekilen yerlerde veya örneğin tütünden meyve ve sebze gibi ürünlere geçmekte olan daha verimli alanlarda yaygın. Buralarda belli olanaklara sahip (örneğin yurtdışından kaynaklara açılım) kişilerin zenginleşme şansları var. Diğer taraftan, zaten küçük işletmelerin egemen olduğu ve kıraç topraklarda üretim yapılan salt tütün köylerinde (Bafra'da ve Tokat'ta dağ köylerinde) böylesi bir gerilim görülmü-

yor. Kısacası gerilim, servetin olup da dağılımın eşitsiz olduğu yerlerde var. Yalnız fakir-zengin bütün çiftçiler göç etmeye hevesizlik konusunda birleşiyorlar. Bu hevesizlik "gitmeye kalksak, bulacağımız en iyi iş kapıcılık, ki o da yok" şeklinde ifade ediliyor. Diğer taraftan, bir azınlığın dışında çiftçilerin önemli bir kısmı -buna 100-500 dekarlık toprakları işleyenler dahil- fiyat/maliyet kaskacının baskısını hissediyorlar. Daha hali vakti yerinde olanlar piyasalara açılım talep ediyorlar, fakat kendilerine yol gösteren yok. Birtakım gençler (Manisa'da tütünden dönen çiftçiler arasında özellikle bunu gördük) internet aracılığıyla İtalya'dan, İspanya'dan tohum, fide getirip deniyorlar... Bu kesimin gideceği bir yer yok, ayrıca tarımı bir istihdam alanı olarak görüyor ve gitmek istemiyorlar.

Aysu: Köydeki eğitimsiz, tarımı bilmeyen insanlar elendi. Kente gelip okul bitirenler tarlalarına dönmek zorunda kaldılar; onlar yaşananların farkındalar. Emekli olmuş, ailesinden kalan toprağa dönmüş, kentte biriktirdiği parayla köyde evini yapmış, oraya tutunmuş insanlar var. Bu insanlar dönüştürücü bir nitelik taşıyor. Herkes onlara danışıyor, onlar araştırıyor ve dünyayla ilişkiliniyor. Almancıların etkisi de var...

İslâmoğlu: Almanca faktörü, yurtdışında çalışmış olmak veya orada çalışan bir yatacının olması çok önemli. Yakın zamanda herhangi bir yatırım yapmış olan veya yatırım yapmak niyetinde olanların bu tür bağlantıları olan kişiler olduklarını gördük. Bu tür bağlantıları olmayanlar veya tarım dışında bir uğraşları olup birikim yapmayan kişilerin salt tarımdan elde ettikleri gelirlerle birikim sağlamaları, yatırım yapmaları mümkün değil. Pamukta görüldüğü gibi, prim alan ürünlerin üreticileri primler sayesinde sadece başabaş gelme şansına sahipler. Yeni prim yapılanması bu birikimi sağlamaya yönelik olacak mı, bu ciddi bir mesele. Yine pamuktan vereyim örneği: Bizde pamukçuya halihazırda verilen prim 10 cent'lerde, ABD'de 80-140, Yunanistan'da 70-80 cent civarında. Havza modeli çerçevesinde verilecek primler bu primlerle rekabet edebilecek mi? Rekabet sorununu ciddiye alıyorum, çünkü insanların böyle bir beklentileri var, piyasalara açılmak istiyorlar.

Aysu: Piyasayı üretici lehine regüle edecek hiçbir mekanizma kalmayınca, "elimdeki ürünü en iyi nasıl satarım" diye düşünüyorsunuz, çünkü tüccar en ucuza nasıl kapatırım diye bakıyor. Köylü de "başka ne üretirsem daha kazançlı olurum ve eski refah düzeyimi yakalarım" diyor.

İslâmoğlu: Evet, bir de tüccarın eline düşme sorunu var. Şu anda tarımdan en çok kazananlar, tüccarlar. Piyasaya açılım kendiliğinden yarar sağlamıyor, hangi koşullarda piyasalara açıldığını önemli. Özelleşmiş olarak tarım satış kooperatifleri önemlerini korusalar da, alıcı rolünde tüccarların giderek önem kazandığını görüyoruz. Bu önem, çiftçilerin formal kredi kurumlarına olan açılımlarının

sınırlanmasıyla daha da artıyor. Örneğin, çoğu kez çiftçiler yüksek girdi fiyatlarını karşılamak için tüccardan, çırçırcıdan borç almak zorunda kalıyor, böyle olunca da hasat vakti geldiğinde ürünlerini borçlandıkları tüccardan başkasına satma şansları olmuyor. Bu yüzden hasattan sonraki aylarda giderek yükselen ürün fiyatlarından istifade edemiyorlar. Çiftçilerin tüccarlarla olan ilişkilerinin düzenlenmesi açısından sözleşmeler önemli. Çoğu kez sözlü nitelikte olan sözleşmeler çok yetersiz. Üreticilerin bize gösterdikleri sözleşmelerde tüccarın mükellefiyetlerine dair bir kayıt bulunmuyordu. Oldukça tipik bir yazılı sözleşme metninde çiftçinin tüccara satmakla yükümlü olduğu ürün miktarı ve çiftçinin imzası dışında hiçbir şey yoktu. Tüccarın ne imzası ne de malı alma taahhüdü ve ödeyeceği fiyat yer alıyor. Buna rağmen çiftçilerin sözleşmeleri, mümkünse yazılı sözleşmeleri tercih ettiklerini gördük. Ne olursa olsun, sözleşme sınırlı da olsa hasat sonunda malını alacak bir merci olduğunun ve de malına karşı borç alabileceğinin bir göstergesi.

Aysu: Sözleşmeye tâbi ürün ürettiğiniz tarlada bir başka ürün üretemiyorsunuz. Sözleşme demişken, bir fiyat örneği vermek istiyorum. Tekel alımlardan çekilene kadar, devlet “tüccarlar fiyat açıklasın” diye beklemezdi. Çiftçi arkadaşımız Tekel bayisine gider, 70’lik rakının fiyatını öğrenir, bakan da usûlen gelir, o fiyatı açıklar, giderdi. Tekel piyasayı düzenleme işlevini bıraktıktan sonra, şirketlerle aynı koşullarda bir fiyat anlaşması yapamıyorlar. Geçen yıl, birinci kalite tütün için 5.7 lira fiyat verilmişti; 70’lik rakı ise 21 lira civarındaydı. Bu süreçte tütünde dörtte üç oranında gelir kaybı oldu.

Tütün, pamuk ve buğdaydaki ciddi gerilemenin nedenleri ne?

İslamoğlu: Herhangi bir ürünü tarladan sofraya taşıyan sürecin (veya tedarik zincirinin) küresel ekonomi çerçevesinde yeniden düzenlenmesi söz konusu. Bu süreç eskiden ulusal ekonominin tercihlerine göre düzenlenirken, şimdi küresel piyasalardaki aktörlerin tercihleri doğrultusunda düzenlenme eğilimi gösteriyor. AB Ortak Tarım Politikası bu eğilimin yansıması. Tedarik zinciri ulusal ekonominin ihtiyaçlarına göre düzenlendiğinde, kooperatifler en iyi fiyata alıcı, en düşük fiyata satıcı rolünü oynuyorlardı. Bu da tüketicinin düşük tarım ürünleri fiyatları sayesinde gelirinin önemli bir bölümünü ulusal sanayinin ürünlerine harcayabilmesini sağlıyordu. Böylelikle ulusal sanayi de destekleniyordu. 2000’li yıllarda kooperatiflerin küresel ekonominin ihtiyaçlarına göre düzenlendiğini ve artık onlardan çiftçinin malını piyasa fiyatlarında satın alan bir tüccar gibi hareket etmelerinin beklendiğini görüyoruz. Aynı zamanda kooperatif üyelikleri işlenen topraklarda tapu sahibi olma koşuluna bağlanıyor. Kooperatife ödenmesi taahhüt edilen aidatlar ödenmediği veya satılması taahhüt edilen ürün miktarı karşılanamadığında kooperatif hizmetlerinden yararlanamamak söz konusu. Çift-

çilerin büyük bir kısmı, geçmiş borçlarını ödeyemedikleri için tarım kredi kooperatiflerinden de borç alamadıklarını söyledi. Dolayısıyla çiftçi ürününü satmak, girdi temin etmek için ya tüccara ya da yine tüccar gibi hareket etmeye zorlanan kooperatiflere gitmek zorunda. Sonuçta tüm çiftçilerin düşük piyasa fiyatları ile yüksek girdi maliyetleri arasında kaldıkları görülüyor. Bu genel bir durum. Pamukta prim uygulaması var, ancak prim miktarları dünya piyasalarında bu ürüne verilen desteğin çok altında. Türkiye’de üretilen pamuğun dünya piyasalarında rekabet etme şansı yok. Ayrıca son yıllarda yerel tekstil sanayiinde pamuk ithali görülüyor, bu da üretimde düşüşe neden oluyor. Örneğin Çukurova’da, pamuk üretiminden ayçiçeği gibi özellikle iç piyasada talebi yüksek olan ürünlere yönelme var. Diğer taraftan, Söke’de üretilen uzun elyafı pamuk türüne dünya piyasalarında bir talep mevcut, bu talebe cevap verebilecek bir prim politikasına ihtiyaç var. Fakat hikâye bununla bitmiyor. Arz-talep mekanizmalarının ötesin-

Fotoğraf: Hüsamettin Bahçe / NarPhotos

de, Türkiye’de güçlü bir ithalat sektöründen söz etmek gerekiyor. Bu kesimin, Türkiye’de artık süreklilik arzeden cari açığı sorumluluğu hepimizin aşına olduğu bir konu. Pamuk ve buğday üretiminin önündeki engelleri değerlendirirken, ithalat sektörünün tarım politikaları üzerindeki etkilerini değerlendirmek önemli. Tütüne gelince, üretimde görülen yüzde 90’a varan düşüş, yani Türkiye’de şark tütününü üretiminin katledilmesi, onunla birlikte “zanaatkâr” üretici türünün ortadan kaldırılması, dünya piyasalarında Virginia tütününden imal edilen sigaraların egemen olması doğrultusunda dev sigara şirketlerinin uzun dönemli politikalarının sonucu. Bu politikaların tarihi, küreselleşmenin ilk işaretlerinin görüldüğü ‘60’lı, ‘70’li yıllara uzanıyor. Tütün üretiminin alenen kotalar aracılığıyla men edildiğini gördük. Üreticilere piyasalarda mücadele etme şansı bile tanınmadı. Geri kalan yüzde 10 kadar

üretici, sözleşmeli olarak sınırlı da olsa üretimlerini sürdürmeye devam ediyor. Bunlara Bafra’nın ve Tokat’ın dağlarında rastladık. Tütündeki mücadele aynı zamanda yüksek oranlarda desteklenen ve siyasi olarak ABD iç politikasında önemli bir varlık oluşturan Virginia tütününü üreticilerinin şark tütününü üreticilerine karşı bir egemenlik mücadelesi.

Aysu: Kooperatiflerle ilgili bir örnek vereyim. Bize zarar veren dört madde belirlenmişti: Yeniden yapılandırma kurulları, “kamu bankalarından kredi verilmez” maddesi, üç yıl içinde entegre tesislerin özelleştirilmesi, hepsi bizim zararımıza maddeler. Bir de yeni düzenlemeyle “kooperatifler banka kuramaz” diyerek Tarışbank’ı elimizden aldılar.

İslamoğlu: Evet, kooperatiflerin alanlarının ciddi bir şekilde sınırlanması, şirketleştirilmeleri söz konusu. Diğer taraftan, görece büyük çiftçilerden oluşan Trakya Birlik gibi kooperatiflerin, “şirketleşme” ortamına, küçük çiftçilerden oluşan Pankobirlik gibi kooperatiflerden daha iyi uyum sağladıkları görülüyor.

Kooperatiflerin ve tüccarların inisiyatif alanlarını sınırlayan diğer bir faktör de, ürünü alan imalat veya ticaret şirketlerinin yapıları veya güçleri. Tütünde yerel tüccarların çoğu İzmir merkezli; büyük sigara şirketlerinin memuru olarak çalışıyorlar ve hareket alanları çok sınırlı.

Aysu: 2000 yılına kadar, kooperatiflerin yönetimlerini üye olarak bizler seçiyorduk. Ama asıl yöneten, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın atadığı genel müdürdü. Devlet vesayeti altında bir kooperatifçilik sistemi vardı. Pamuğun kaç ve ne kadar alınacağına, ne kadarının işleneceğine, kaç satılacağına genel müdür karar veriyordu. 2000’de 4572 sayılı yasayla bu işlemler sonucunda oluşan borçların tahsil edilmesi için yeniden yapılandırma kurullarına yetki verildi. IMF’nin Türkiye’yle kurduğu ilişki gibi bir ilişki kuruldu. “Tanzim satış mağazalarınızı, arsalarınızı satarsanız, işçilerinizi çıkarırsanız, entegre tesisleri anonim şirketle-

re dönüştürürseniz, borçlarınızı sileriz” dendi. Bu, o kooperatifin işlevsizleştirilmesi demek. Bu yüzden bu kurullara karşı çıktık. Bu borç bizim değildi, çünkü biz yönetmiyorduk kooperatifleri.

İslâmoğlu: Borç nasıl oluştu?

Aysu: Bizatihi devletin yürüttüğü politikalar sonucunda oluştu. Bizim kooperatifler Massey Ferguson traktörlere, kömür ocağına, daha bir sürü ilgisiz yere ortak olmuştu. Hangi şirket batıyorsa bizi oraya ortak etmişlerdi. Hatta İstanbul Bankası ve Hisarbank, batacakları esnada, üretici kooperatiflerinden aktarılan paralarla kurtarılmışlardı. Bildiğim kadarıyla, 38 ortaklığımız vardı. Bu konuda yetkili olan da genel müdür. Zarar altından kalkamaz noktaya geldiğinde, borcu silmek için “entegre tesisleri anonim ortaklığa dönüştürün, size 1 milyar dolar vereyim, siz de bunları özelleştirin” dendi. Güçlü kooperatifleri piyasa aktörü haline dönüştürdüler, diğerlerini de tasfiye ettiler. Kavgamızın sebebi buydu. Tayyip Erdoğan “çizik attım” demişti. Tansaş’lar bizimdi, sattırdılar. Fiskobirlik’in elindeki malları sattırmak için yükleniyorlar. Bunlar, üretimden pazarlamaya olan zincirde çiftçiye dışlayan düzenlemeler. Kooperatifler yeniden düzenlenirken “bizi yok eden bu maddeler kalksın; çalışalım, rekabet edelim, bizden daha iyi ürün verebiliyorlarsa bizi tasfiye etsinler” dedik. Ama biz daha sahaya çıkmadan tasfiye edildik; rekabet sonucu değil, yasa eliyle ortadan kaldırıldık.

Raporunuzda, doğru uygulamalarla, pamuk, tütün, ayçiçeği, pancar ve hatta buğdayda bile küçük işletmeciler piyasada yer alabilir diyorsunuz...

Aysu: Rapor bizi çok umutlandırdı, biz de böyle düşünüyoruz, çiftçilere kahvelerde bunu anlatmaya çalışıyoruz. Eksik kaldığımız yerleri kooperatifçilik aracılığıyla tamamlayabileceğimizi anlatıyoruz. Onun için birlik olmak gerekiyor.

İslâmoğlu: Birlik olmak ve somut düşünmek gerekiyor: Nerede hangi ihtiyaç var, uygulamaları nereye yönlendirmeli?

Bunu Ziraat Odalarının yapması lâzım, yapmıyorlar. 1960’tan bu yana yaşanan askeri darbeler silsilesi genel olarak çok pasif bir toplum yapısının ortaya çıkmasına neden olmuş. 50’li yaşlardaki insanlara “tarıma, çiftçiye karşı büyük bir hak-sızlık yapılıyor, sesiniz çıkmazsa kimse bu politikaları değiştirmez” dediğinizde, “o konuları hiç açma, buralarda çok hapis yatan oldu” diye yanıtlıyorlar. Sindirilmiş bir toplumla karşı karşıyayız. Örgüt, örgütlenme laflarını telaffuz ettiğiniz anda bir sessizlik çöküyor kahveye...

Aysu: Ziraat Odası, 1984’te çıkan bir kanunla Tarım Bakanlığı’nın yan örgütü haline geldi: “Herhangi bir örgütle birlikte

Şahit olduğumuz Türk-Kürt gerilimi şaşırtıcı ve üzücüydü. Bu gerilim büyük ölçüde tarımda olup bitenle yakından ilişkili. Söke’de, Manisa’da çok kuvvetli bir Kürt karşıtlığıyla karşılaştık. “Temiz köy” deniyor, “Kürt yok” anlamında...

bir bildirinin altına imza atamaz, birlikte panel düzenleyemez, miting yapamaz” deniyor. Tekirdağ’da yıllar önce çok kalabalık bir miting yapılmıştı, odanın beş yöneticisi görevden alındı. Oda başkanlarından biri konuşmacı olarak Fransa’ya gidecekti, izin verilmediği için yurtdışına çıkamadı. Ziraat Odaları TOBB’un içinde, ama diğer odalar kadar özgür değiller. Özal döneminde çıkan yasa “sadece Tarım Bakanı’nın verdiği görevleri yapar, yarı-resmî kuruluştur” diyor.

İslâmoğlu: O dönemin sendika yasaları gibi. Dişini çekiyor örgütlenmenin.

Aysu: Biz sendikayız, biraz daha özgürüz, ama bizi de sürekli kapatmaya uğraşıyorlar. Yayılmacı, kapsayıcı bir politika izliyoruz. Yayın yapıyoruz, 10 bin çiftçiye ulaştırıyoruz, her yeri dolaşıyoruz. 1980’den bu yana hangi kanunun hangi iktidar tarafından çıkarıldığının ve yarattığı tahribatın dökümünü çıkaran bir doküman hazırladık. Değişmesi gereken maddeleri belirledik. Şu anda, yedi sanide bir çiftçi iflas ediyor. Bunun nedenlerini bir broşürde çok basit bir şekilde

anlattık ve köylere dağıttık. Sorunun onu yaşayanlar tarafından sahiplenilmesi için çaba harcıyoruz. “Siz yapın, yardım istediğinizde biz gelelim, yanınızda duralım, ama biz sizin adınıza hiçbir şey yapamayacağız” diyoruz.

Araştırmaya başlarken hiç aklınızda olmayan, sizi şaşırtan durumlarla karşılaştınız mı?

İslâmoğlu: Tarımın kendisiyle ilgili şaşırtan bir şey olmadı. Ama, kırsal bölgede, köylerde şahit olduğumuz Türk-Kürt gerilimi şaşırtıcı ve üzücüydü. Bu gerilim büyük ölçüde tarımda olup bitenle yakından ilişkili... Çiftçilerin gelir krizi, bankalardan ve kooperatiflerden aldıkları borçları ödemekte zorlanmaları, tefecilerin eline düşmelerine neden olmuş. Biz tefecilerin önemli bir bölümünün Batı Anadolu’da, özellikle de turizm bölgelerine yakın alanlarda eğlence sanayiinde bulunan Kürtler olduğu söylendi. Örneğin, Didim’de, Kuşadası’nda eğlence sektöründe etkin olan Kürtlerin tefecilik yaptıkları söyleniyor. Söke’de, Manisa’da çok kuvvetli bir Kürt karşıtlığıyla karşılaştık. “Temiz köy” deniyor, “Kürt yok” anlamında... Diğer taraftan, Kürtlük meselesine ilişkin olarak Adıyaman’da çok farklı bir anımız oldu. Burada tütünün desteklendiği dönemde yarıcı olarak tütün üretmiş olan çiftçilerle görüştük. Bu dönemde destekler ürüne verildiğinden hem yarıcı üreticiler hem de toprak sahipleri kazanmışlar. Yarıcı kesim, güngörmüş bir kesim; aralarında muhakemesi kuvvetli, belagatli kişiler var. Bugün düştükleri durumu ve tütün üretimine getirilen kısıtlar sonucu mevsimlik işçiliğe mecbur kalmalarını anlatırken, çok hırpalandıklarını söylediler, ama “Kürt olduğumuz için kötü muameleye maruz bırakılıyor” demediler. Onların derdi tütün politikaları... Tütün Yasası çıktığında, 500 kişi TBMM’ye gitmişler. Meclis birbirine girmiş “Kürtler geldi” diye, bunları derdest edip bir spor salonuna götürmüşler. Ellisi de sendikaya gitmiş. Orada da yine “Kürtler geldi” diye bodruma tıkmışlar. Hikâyeyi anlatan çiftçi, “hocam, bizi böyle böyle Kürt ettiler” diyerek bağladı. Anlatılardan benim çıkarttığım, “bizim derdimiz tütün, onların derdi Kürtlük” şeklindeydi. Batı bölgelerinde genel olarak etnik gerilim yaygın. Doğuda, örneğin Adıyaman’da bu tür bir gerilim hissetmedik. Adıyaman dünyanın çok özel yerlerinden biri –şehrin kozmopolit niteliğinin çok eski zamanlara dayandığını sezmek için asırlar boyunca ticarî yolların kesişme noktasında yer aldığını bilmeniz gerekmiyor. Adıyaman’a ramazanın ortasında gittik, sokaklar erkekli kızlı gençlerle cıvılcıydı. Tütün üretiminin bitmesiyle gençler şehirdeki tekstil sanayiine akıyorlar. Burada bir istihdam olanağı var, dolayısıyla daha iyimser bir tablo ortaya çıkıyor. Madalyonun diğer yüzünde ise, tütünden kopup mevsimlik işçi olarak Karadeniz’e, Antalya’ya meyve toplamaya gidenler var. Bu gençler aşağılanarak Kürt kimliklerini keşfediyorlar.

Fotoğraf: Hüsamettin Bahçe / NarPhotos

Söyleşi: Yücel Göktürk - Ulus Atayurt

Umut ve dehşet arasında

AB göçmenlerle mücadele dozunu yükseltiyor, askerî tedbirlerini ve komşu ülkelere baskılarını artırıyor. Sınır kapısında toplama kampı görevini üstlenen ülkelere Türkiye. Önümüzdeki dönemde, Kumkapı'daki gibi "misafirhane"lerin sayısı artacak, zulümden kaçanları ölüme gönderme kararı Türkiye'nin iki dudağı arasında olacak...

Yıllar boyunca AB'ye girmek için sıra bekleyen Türkiye, yeni bir koz buldu: Avrupa'da yükselen göçmen karşıtı politikalarla sağlamlaştırılan "Avrupa Kalesi"nin jandarmalığını yapmak! AB'nin sınırları dahilinde istemediği göçmenleri engelleme görevi verilen Türkiye, adına Avrupa denilen bu yeni hapis-hane-nin gardiyanlığı işinde yalnız değil. Fas, Libya, Ukrayna, benzer "kader"i paylaşanlardan. Ama bu, Zonguldak'taki madencilerinkinden farklı bir kader. Pazarlık masasına oturanlar için çok kârlı bir al gülüm ver gülüm hesabı: "Siz göçmenleri engelleyin, biz sizin işadami, akademisyen ve gazetecilerinize vize kolaylığı sağlayalım" diyor Avrupa. Birilerinin serbest dolaşım hakkı, diğerlerinin canı pahasına kazanılıyor. Ama sahne sadece onların değil. 27-29 Mayıs'ta İstanbul'da Avrupa ile çevresindeki göçmen kampları üzerine çalışan Fransa merkezli bir aktivist ağı olan Migreurop tarafından uluslararası bir toplantı düzenlendi. Çeşitli ülkelerden gelen örgütlerin katılımıyla Avrupa göç politikaları, yöntemleri ve etkileri tartışıldı. Geçen sayı-da İnsan Hakları Vakfı Van büsundan Soner Çalış mültecilerin halini anlatırken "özgürlüğü kısıtlayan sınırların, bizi hapseden devlet mantığının dışında, nefes alabileceğimiz bir alan"dan bahsediyordu. 2007'de Beyoğlu Polis Merkezi'nde polis kurşunuyla ölen ve 29 Haziran'da davası görülecek Festus Okey'i de anarak, sınırsız bir dünya için mücadele edenlere kulak verelim...

Avrupa hapishanesi

Bugün Avrupa'da ve komşu ülkelerde sınırlara karşı mücadele eden örgütlerden oluşan geniş bir ağ kurmuş olan Migreurop nasıl başladı?

Olivier Clochard (Migreurop): Başlangıçta, Fransız, İtalyan ve Belçikalı derneklerin bir araya geldiği enformel bir ağ idik. 2002'de Fransa'daki Sangatte kampının kapatılmasıyla, "göçmenlerin kapatıldığı başka merkezler var mı" diye soruşturmaya başladık. 2005'te Fransız yasasına tâbi bir dernek kurduk. Lübnan, Fas, Moritanya, İspanya, İtalya, İngiltere ve başka ülkelerden örgütlerin üye olduğu geniş bir ağ haline geldik. Çalışmalarımızın iki ana eksen var. Birincisi, göçmenlerin kapatılması, ama bunu geniş anlamda kullanıyoruz. Sadece dört duvar arasında alıkonmaları değil, sığınma hakkı, sağlık, hukukî destek gibi konulara erişimleri olmaması da göçmenleri bir tür hapis durumuna düşürüyor. İkinci çalışmamız, haritalama. Avrupa ve çeperinde göçmenlerin alıkonduğu çeşitli merkezlerin haritasını çıkardık.

AB dışındaki ülkelerde de kampların sayısının artmış olması çok çarpıcı...

AB ülkelerinin göç politikaları doğrudan komşu ülkeleri etkiliyor. Sadece Türkiye değil, Fas, Ukrayna, Romanya ve Hırvatistan'da da benzer şeyler yaşanıyor. Fas'ta mesela, göçmenlerin alıkonmasını gerektiren bir idarî tanım olmamasına rağmen göçmenler kapatılıyor. Keyfilik hâkim. Migreurop yirmi yıldır kampların sayısının arttığını söylüyordu. Bugün Avrupa'da yeni eğilim, birkaç kampın bir araya getirilmesiyle yatak kapasitesi çok daha yüksek tek kamp kurmak.

AB ülkeleri pek çok konuda anlaşamazken, göçmen karşıtı politikalarda nasıl

Olivier Clochard

bu kadar hemfikir olabiliyorlar?

İster sağ, ister sol hükümetler olsun, bugün AB'nin göç politikalarında ciddi bir mutabakat var. Geri gönderme yönergesinde herkes hemfikir. Düzensiz konumda yakalanan göçmenin maksimum alıkonma süresi başlangıçta altı ay olarak belirlenmişti, sonra 18 aya çıkarıldı. Bu tür durumlarda bazı devletler daha yüksek teklifler yapmaktan da çekinmiyorlar. Ancak gene de bugün her ülkede göçmenlerin alıkonmasıyla ilgili farklı sistemler var. Hepsinde göçmenlerin aleyhine olan ilişkiler mevcut. Mesela Bulgaristan'dan geçerek Fransa'ya girmiş biri yakalanırsa, önce Fransa'da alıkonuyor, Bulgaristan'a sınır dışı ediliyor ve orada da kapatılabilir. Frontex'in "mülteci charter"ını da örnek verebiliriz. AB ülkelerinin göçmenleri geri gönderme işini beraberce yapmak için buldukları bir yöntem, bir tür minibüs-uçak. Ülke ülke gezip geri gönderilecek göçmenleri topluyor. İngiltere ve Fransa arasında böyle bir antlaşma vardı, geçen aralık ayında Afganistan'a gönderilecekler için ortak bir uçak kaldırdılar. Bu tür ortak operasyonlar için Frontex'in bütçesinde sürekli artış yapılıyor. Birkaç yıl önce 1 milyonken, şimdi 10 milyon avroya çıkarıldı; sadece bu operasyonları organize etmek için aldıkları para bu.

Geri Kabul Antlaşmaları sizin ifadenizle "şelale şeklinde geri göndermelere", yani bir sınır dışı silsilesine yol açıyor...

AB, komşu ülkelere empoze ettiği bu antlaşmalar için bu devletlere para yardımı yapıyor. Fas'ta, Mali'de, göç geliri ülkenin en önemli ekonomik girdilerinden biri, turizmden bile daha önemli. Bu antlaşmalar insanların ülkelerini özgürce terketme hakkını kısıtladığı için İnsan Hakları Bildirgesi'ne de ters düşüyor. Fas'ta, geçerli belgeler olmadan ülke dışına çıkmak suç. Senegal'de, ülkeden teknelerle ayrılanlar yakalandıklarında hapse konuyor veya para cezasına çarptırılıyorlar.

Göç yollarında savaş

Toplantıda en çok konuşulan meselelerden biri de Frontex'ti. Özellikle Yunanistan'dan gelen örgütler Frontex'ten çok şikâyetçi. Nedir bu Frontex?

Claire Rodier (Migreurop): AB sınırlarının kontrolü konusunda üye ülkelerin

görevlerini ve faaliyetlerini koordine eden bir AB kurumu. 2004'te kuruldu, 2005'te faaliyete geçti. Kısa sürede göç hareketlerinin denetlenmesi konusunda önemi arttı, tabii ekonomik gücü de. 2007 - 2009 arasında bütçesi iki katına çıktı ve göçmen teknelerini engellemek üzere çok daha fazla sayıda operasyon yürüttü oldu. Kullanılan yöntemler de giderek askerî bir hal aldı. Helikopterler, radarlar, içeride insan olup olmadığını kontrol etmek için kalp atışlarını tespit eden araçlar, termal kameralar... Migreurop olarak, bu kurumu Avrupa'da göçmenlere karşı yürütülen savaşın simgesi olarak görüyoruz. Bu sadece kullanılan askerî yöntemlerden değil, ortaya çıkan sonuçlardan ötürü de böyle. Frontex devriyeleri faaliyetlerine başladığından beri, Libya'nın kuzeyinden Lampedusa adasına veya Afrika'nın batısından Kanarya Adaları'na geçen göç yolları neredeyse tümüyle kapandı. Bunda Malta, İtalya ve İspanya'nın Libya ve Fas gibi Akdeniz'in güneyindeki ülkelerle imzaladığı antlaşmaların da etkisi var. Frontex'le beraber, Avrupa'ya deniz yoluyla geçmeye çalışırken hayatını kaybeden göçmenlerin sayısı çok arttı, çünkü artık çok daha tehlikeli ve pahalı yollar kullanmak zorundalar. Kaçakçılara, insan tacirlerine daha fazla muhtaçlar. Güya Avrupa sınırlarını ve insanların hayatını korumak için kurulduğu iddia edilen bir kurum yüzünden, zorunlu göç mağduru insanlar zarar görüyor, temel insan hakları ihlal ediliyor. Şimdi Frontex'in yeni bir birimi, Yunanistan'da Pire limanına yerleşiyor.

Neden Pire?

Önce Cebelitarık ve Kanarya Adaları, sonra Libya ile Lampedusa ve Malta arasındaki güzergah kapandı. Şimdi göçmenler Avrupa'ya girebilmek için daha da doğuya, Türkiye rotasına yöneliyor. AB stratejisinin bir parçası, Türkiye'yi AB'nin göç politikalarıyla işbirliği yapmaya zorlamak. Böylece Yunanistan'la yeni bir Geri Kabul Antlaşması imzalanıyor. İşin operasyonel boyutunda ise, AB'nin "yasadışı göçle mücadele"sinde simgesel önemi olan Frontex'in bir bürosunu Pire'de açarak, Ege'den gelecek göçmenleri engellemek istiyor.

Frontex operasyonlarının yol açtığı in-

Claire Rodier

SINIRSIZ, ULUSSUZ, SÜRGÜNSÜZ BİR DÜNYA

Göç suç değil, haktır

Savaşların, ekonomik, sosyal ve ekolojik yıkımların hükmü sürdüğü bir dünyada insanlar, ölüm riskini göze alarak, daha iyi bir yaşam kurmak umuduyla sınırları aşmaya çalışıyorlar. Ama bu hiç de kolay bir iş değil. "Yasadışı göçle mücadele" olarak adlandırılan şey, aslında bir cephesinde devletler, kolluk kuvvetleri, özel kuvvetler, sınırlar, silahlar ve hapishaneler, beride ise sade insanların olduğu bir savaş. Avrupa Birliği hamiliğinde yürütülmekte olan bu savaşta, göçmenler için kampların ya da Türkiye'de bilinen adıyla "misafirhane"lerin kullanılması yürürlükteki araçlardan sadece biri.

Üçüncü ülkelerden Avrupa'ya gitmeye çalışan göçmenler, Türkiye'de hukuksuz bir temele dayanan ve alay edercesine "misafirhane" olarak tanımlanan, adı konmamış hapishanelerde çok kötü şartlarda kapatılıyorlar. Bunların en büyüklerinden biri de, "2010 Avrupa Kültür Başkenti" unvanını alan İstanbul'da bulunan Kumkapı Göçmen Misafirhanesi. O çok övülen Türk misafirperverliğinin bir göstergesi olarak, gözaltına alınan göçmenler, belirlenmiş yasal sınırı olmayan, bir aydan bir yıla, hatta daha fazlasına uzayan sürelerde, niçin tutuklandıkları hakkında bilgilendirilmeden, ne kadar zaman için kapatılacaklarını bilmeden, hukukî yardım imkânları bulunmadan ve temel sağlık hizmetlerine erişimleri son derece sınırlı bir şekilde, kalabalık, karanlık hücrelerde tutuluyor.

Şubat 2010'dan beri Kumkapı'daki misafirhaneye yönelik bir kampanya düzenleyen Göçmen Dayanışma Ağı (GDA), Türkiye'de görmezden gelinen göç meselesine dikkat çekmeye çalışıyor. 28 Mayıs'ta Kumkapı'da yapılan son sokak eyleminde sloganların ana teması, kapıların

açılması, sınırların kalkmasıydı. 2010 Kültür Başkenti kapsamında düzenlenen ve normal koşullarda ziyaret edilmesi mümkün olmayan tarihi binaların gezilebildiği "Açık Kapı Festivali"ne atıfla yapılan "Açık Kapı Festivali"nde GDA üyeleri misafirhaneye girmek istediler, ama pek misafirperverce karşılanmadılar!

Bu alıkonma merkezlerinde göçmenlerin insanî olmayan koşullarda ve yasal sınırı belirlenmeyen sürelerde tutulduklarını belirten GDA, Avrupa Kültür Başkenti'nde Kumkapı Yabancılar Misafirhanesi'nin boşaltılmasını talep etti: "Bu ikiyüzlülüğü cümle âleme ifşa etmek istiyoruz. Gurur duyduğunuz kilise ve camilerinin tam ortasında kalan bu merkezdeki insanların hangi şartlar altında yaşadığını gösterin istiyoruz. Bizler hemen yanıbaşımızda sessiz bir işbirliğiyle devam eden bu zulmün suç ortağı olmak istemiyoruz..."

Herkesin koşulsuz serbest dolaşım hakkına ve istediği yerde yaşama özgürlüğüne sahip olduğunu savunan GDA, göçün bir suç değil, bir hak olduğunu hatırlatıyor. Ve küresel dünyada, sermaye, mallar ve düşünce serbest dolaşırken, insanların da koşulsuz serbest dolaşım hakkı olması gerektiğini söylüyor.

Göçmenleri Avrupa'dan uzak tutmak için kullanılan yöntemler giderek askerî bir hal aldı: Helikopterler, radarlar, içeride insan olup olmadığını kontrol etmek için kalp atışlarını tespit eden araçlar, termal kameralar...

san hakları ihlallerine karşı Avrupa'da bir denetim yok mu?

İnsan hakları konusuna en duyarlı kurum olan Avrupa Parlamentosu sık sık Frontex'i bu konuda uyarıyor ve sığınmacılara insanca davranması için ihtarlar bulunuyor. Ama aynı kurum, Frontex'in müdahale gücünü artırmaya yönelik bütçe artışını da onaylıyor. Frontex AB'nin tek "silahı" değil. Pek çok başka araç var, ama onlar daha görünmez. Vize politikaları, AB dışından gelenlerin giriş ve çıkış bilgilerinin depolanması, yeni pasaportlar, AB'nin göçmen politikası, Geri Kabul Antlaşmaları, AB'nin yasadışı göçle mücadelede işbirliği yapmasını istediği Türkiye, Fas gibi komşu ülkelere yaptığı şantajlar... Bunların hepsi, AB'nin sınırlarını korumaya öncelik veriyor ama, insanları gözardı ediyor.

Yeni karantina alanı: Türkiye

Geri Kabul Antlaşması (GKA) ne demek ve Türkiye için ne ifade ediyor?

Lola Schulmann (Migreurop): GKA ikili düzeyde devletler arasında ya da AB düzeyinde toplu olarak üçüncü ülkelerle imzalanan bir antlaşma. Bu antlaşmaların amacı, düzensiz göçmenleri daha radikal

ve etkin bir şekilde ya geçtiği ülkeye ya da köken ülkesine geri göndermek. Bu antlaşmaları imzalatabilmek için ülkeler arasında müthiş pazarlıklar yapılıyor. AB üye ülkeleri, göçmenlerin geçtiği ülkeleri, yani AB'ye komşu olan bütün ülkeleri ikna etmeye çalışıyor. Türkiye'nin burada çok stratejik bir yeri var. Özellikle bir süredir AB'nin uyguladığı önlemler sonucu Avrupa'ya girişin en önemli kapıları olan Kanarya Adaları veya İtalya'nın güneyindeki Lampedusa yolu kapandığı için Türkiye daha da önem kazandı. Türkiye 2001'de Yunanistan'la bir GKA imzalamıştı, ama bu pek iyi işlemiyordu, çünkü Türkiye Yunanistan'ın göndermek istediği göçmenleri almayı reddediyordu. Bu yüzden Yunanistan göçmenleri ya kara sınırı olan Evros bölgesinden veya Ege denizinden yasadışı yollarla, kaçak bir şekilde sınırdışı ediyordu. Erdoğan'ın son Yunanistan ziyaretinde iki ülke ara-

Lola Schulmann

sında yeni bir antlaşma imzalandı, ama aslında bu, eski antlaşmanın yürürlüğe konması içindi. Buna göre, Türkiye her yıl Yunanistan'dan gönderilen bin göçmeni kabul edecek ve Yunanistan'ın almayı reddettiği göçmenler için İzmir yakınlarında bir merkez, bir liman kuracak. Buna paralel olarak, AB'nin bütün olarak Türkiye'yle imzalamak istediği bir GKA var. Böylece bütün AB üyesi ülkeler düzensiz göçmenleri Türkiye'ye geri gönderebilecek. 2002'den beri Türkiye bu görüşmelerde ayak sürüyordu, ama birkaç aydır tavrını değiştirmişe benziyor. Çünkü imzalarsa çeşitli getirileri olacak: Türk vatandaşlarına AB'ye girişte vize kolaylığı, "yasadışı göçle mücadele" için Türkiye'ye maddi destek vs... Görünüşe bakılırsa, bu antlaşma çok yakında imzalanacak.

Böyle bir antlaşma imzalanırsa ne tür etkileri olur?

Türkiye, Avrupa'ya ulaşmak isteyen kişiler için çok önemli bir geçiş ülkesi. Türkiye'den geçtiğinden şüphelenilen bütün göçmenler Türkiye'ye geri gönderilecek. Bu kişilerin sığınmacı olup olmadığına bakmadan ya da Türkiye'ye ne koşullarda sınır dışı edileceklerini önemsemeden buraya gönderilecekler. Sonuçta Türkiye'de daha da çok sayıda göçmen birikecek ve AB finansmanı ile yeni alıkonma merkezleri inşa edilecek.

Bunun göçmenler için sonuçları aşikâr ama, Türkiye için de faydalı olmadığı belli. Neden Türkiye böyle bir antlaşmayı kabul ediyor?

Türkiye'nin birinci önceliği AB'ye girmek, böyle bir antlaşma imzalayarak AB'ye bir adım daha yaklaşacağına inanıyor. Bir de tabii vize kolaylığı meselesi var. Bu çok önemli, çünkü bazı meslek gruplarına AB'ye vizesiz girme fırsatı verilmesi konuşuluyor. Bu, Türkiye ve AB arasında yeni bir işbirliğini simgeliyor. Türkiye bu vize işini çok önemsiyor, çünkü bir süredir kimsenin istemediği bir ülke gibi görülürken, bu antlaşma sayesinde AB sürecinde bir adım atmış olacak.

Cehenneme dönüş

Geri kabul antlaşmalarıyla gönderilen kişilerle ilişkiniz oluyor mu?

İrem Arf (Helsinki Yurttaşlar Derneği, Mülteci Destek Programı): Bizim rastladığımız kişiler ya illegal yöntemlerle geri gönderilmiş ya da Yunanistan'a geçemeden yakalanmış kişiler. GKA çerçevesinde Yunanistan tarafından resmî ve kayıtlı bir şekilde Türkiye'ye gönderilen kimseyle karşılaşmadık. Bu da bizim ofiste endişe yaratıyor: Acaba bu insanlar çok sıkı bir kontrol altında geçirilip hemen geldikleri ülkelere mi gönderiliyorlar?

Türkiye'den doğuya sınır dışı edilenler konusunda müdahaleniz olabiliyor mu?

Haberdar olduğumuzda hemen irtibata geçiyoruz. Özellikle İran sınırında, jandarma tarafından yakalanıyorlar. 2008'de, aralarında kadın, çocuk ve yaşlıların da olduğu birkaç Afgan aile bizi aramıştı. Jandarmayla irtibata geçtik, tuttuk-

ları kişileri polise teslim ettiklerini söylediler. Yabancılar Şubesi önünde bir otobüste bekletildiklerini öğrendik. Bir taraftan onlarla konuşurken, öbür taraftan Yabancı Şube'ye durumu anlatmaya çalışıyorduk. Varlıklarını kesinlikle kabul etmediler. Telefonda en son duyduğumuz, çılgınlık ve zorla sınırdan geçirilme sesleri oldu. Bir daha haber alamadık. Afgan vatandaşıydı hepsi. İran'a İran vatandaşı olmayan birilerini resmî yollardan gönderemedikleri için çok tehlikeli bir bölgeden zorla ileri itiyorlar. İran'ın sınır muhafızları ateş açabiliyor ya da fidye için kaçırıyorlar.

Yunanistan tarafından resmî ve kayıtlı bir şekilde Türkiye'ye gönderilen kimseyle karşılaşmadık. Bu da endişe yaratıyor: Acaba bu insanlar çok sıkı bir kontrol altında geçirilip hemen geldikleri ülkelere mi gönderiliyorlar?

Alandan biri olarak, ne önerirsin?

Türkiye'nin imzaladığı ulusal ve uluslararası yükümlülükler var. Sadece mültecilerle ilgili Cenevre Sözleşmesi değil, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne dair yükümlülükleri de var. Ancak bunları uygulamıyor. Son çıkan AİHM kararı, bu yüzden Türkiye'yi mahkûm etti. Türkiye bu sorumlulukları yerine getirmeli; zulümden kaçan insanları sınır dışı edemez. Bu insanları tehlikeli bir şekilde sınırdışı etmek insanların hayatına da kastetmek demek. Habur'da Dicle'yi yüzerek geçmeye zorlanan beş kişinin boğularak ölmesi gibi. Ne yazık ki bunların hiçbirinde tatmin edici soruşturmalar yok.

Arafta yaşamak

Yeni kurulması planlanan kamplardan biri olan Kırklareli'ni gezdin. Gözlemlerin neler?

Selen Ay (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği / BMMYK): Van, Ankara, Erzurum, Kırklareli gibi yerlerde kamp yapılıyor. Ortak özellikleri, hepsinin şehir dışında, izole olması. 750 kişilik toplam kapasite ve 100 kişilik kapalı bir bölüm olacak. Başvurusu reddedilen kişileri sınırdışı etmek üzere gözaltına alacaklar. Ama hiçbir prosedür, sivil toplum kuruluşlarının oralara girip girmeyeceği, BMMYK'nin rolü belli değil. Kırklareli'ndeki kampın sınıra yakın olması da korkutucu. Ekonomik anlamda yapabilecekleri hiçbir şey yok, bu insanlar muhte-

melen kaçacaklar. Geri gönderme merkezi olan Kırklareli Gaziosmanpaşa kampında Afganlar vardı. Serbest bırakıldılar, şehre gittiler. Ama orada halk bu insanları tanımıyor, bilmiyor. Bir süre sonra, çoğu bilerek yakalanıp kampa geri döndü. Benim gözümün önünde iki aile geldi, "kalacak yerimiz yok, ne yapacağımızı bilmiyoruz" diye.

Bu kampların yapılma amacı nedir?

Bu projenin içinde kabul merkezleri ve geri gönderme merkezleri var. Kabul merkezleri, Türkiye'ye gelen sığınmacıların üç ila altı ay arası kalacakları, bu arada başvurularının değerlendirileceği bir yer. Başvurularına olumlu cevap alanlar uydur kentlere gönderilecek. Düzensiz göçmenler için sadece geri gönderme merkezleri yapılacak. İltica başvurusu yapacak kişilerin oralarda ne kadar kalacağı belirsiz. Bu yıl çıkması planlanan yasa da bunu düzenleyecekler mi, bilemiyoruz, ama bence altı aydan önce oralardan çıkamayacaklar. Daha da kötüsü, çıktıkları zaman ne olacağına dair hiçbir şey öngörülüyor. 5367 sayılı Yabancıların Seyahatleri ve İkametleri Kanunu'nun 23. maddesine göre adrese yerleştirme gibi bir uygulama var. Filistinli, Moritanya ve Somalili düzensiz göçmenler, 23 Belgesi verilerek serbest bırakılıyor. Ama bu, bir ikametleri olduğu anlamına gelmiyor. Belgede "15 gün veya iki ay içinde ülkeyi terket" deniyor. Yakalandıklarında bir müddet tutuluyorlar. İçişleri Bakanlığı'na görüş soruluyor. Sonunda ne sınır dışı ediliyorlar, ne entegre ediliyorlar. "Bu insanlar kaçsın, kendi başlarının çaresine baksın" gibi bir tablo var. Düzensiz göçmenler var, iltica başvurusu yapmış sığınmacılar var, mülteci olmaya hak kazanmış, ama üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeyi bekleyenler var. Herhangi bir politika olmadığı için durum karmakarışık: Çalışma izni yok, ikamet harcı ödemek zorundalar, entegrasyon sözünü zaten söyleyemiyoruz, kabul ile ilgili hiçbir çalışma yapılmadığı için yaşam koşulları çok sıkıntılı. İronik bir şekilde ya gene kampa dönmek istiyorlar ya da Batı'ya kaçmaya çalışıyorlar. AB için de çelişik bir durum: Avrupa'ya göçü engellemek için bu projeyi destekliyorlar, ama proje öyle bir yapılmış ki, gel de kal...

Söyleşiler: Didem Danış

Kandil'e kara harekatı

İRAN Türkiye'nin PKK'ya karşı başlattığı operasyondan sonra İran da Kandil'e müdahale etti. PKK'nın İran'daki uzantısı PJAK'ı etkisiz hale getirmek gerekçesiyle Kandil Dağı çevresini aralıksız bombalayan İran kuvvetleri, mayısın son günü sınırı geçerek Irak topraklarına girdi. İran sınırındaki muntakalar uzun menzilli toparla dövülürken, kara birlikleri sınırın 5 kilometre kadar içinde üs kurdu. Irak Federal Kürt Bölgesi yönetimi bölgenin Türkiye ve İran tarafından sürekli bombalandığını belirterek, İran askeri girdikten sonra çevre köylerde yaşayan ailelerin göç etmek zorunda kaldığını açıkladı.

El Kaide ve Taliban'a darbe

AFGANİSTAN El Kaide'nin sözcülüğünü yapan internet siteleri örgütün üç numaralı ismi olarak bilinen Mısırlı militan Mustafa Ebu El Yazid'in öldürüldüğünü açıkladı. 11 Eylül saldırılarının finans işlemini yürüttüğü iddia edilen El Yazid'in Pakistan'da aşiretlerin kontrolündeki bir bölgede düzenlenen özel tim operasyonu sonucu bütün ailesiyle birlikte öldürüldüğü sanılıyor. Eşzamanlı olarak Afganistan'ın doğu kesimlerinde, NATO kuvvetleri tarafından düzenlenen hava saldırılarında Taliban'ın Pakistan örgütüne mensup grupların kampları imha edildi, çok sayıda militan öldürüldü.

İSRAİL-TÜRKİYE Yere çakılan siyaset

"La Haine" filminde anlatılan öyküde yüksek bir apartmandan düşen adam her katta aynı şeyi söyler: "Buraya kadar her şey yolunda." Aynı filmde baş karakterlerden Said, "Ölüm yoksa sorun da yok" demişti. Türkiye ile İsrail arasındaki ilişkiler, Davos'tan sonraki serbest düşüşüne devam etti, etti, İsrail Ordusu'nun Mavi Marmara'ya düzenlediği operasyonla yere çakıldı. Artık ölüm de var, sorun da...

TÜRKİYE ile Brezilya'nın 17 Mayıs'ta İran ile nükleer takas anlaşması imzalaması, dünyada siyasî analistlerin kalın bir çizgiyle ayrılan iki ayrı yorum kümesinde toplaşmasına yol açtı. İlki, bu iki ülkenin söz konusu hamlesinin küresel diplomaside yeni aktörlerin ortaya çıkışının, "hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını" güçlü göstergelerinden biri olarak kabul edilmesi gerektiği idi. İkincisi ise, bu iki ülkenin Tahran'ın tuzağına düştükleri, hatta Tahran'la zımnî suç ortaklığına bulaştıkları. Anlaşmanın duyurulduğu gün Hillary Clinton'un İran'a yeni yaptırımlar içeren bir paketi, hem de bu kez bu yoldaki müzmin takozlar Çin ve Rusya'nın da desteğiyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne sunacaklarını açıklamasının ardından, ortalık karıştı. Acaba Brezilya ve Türkiye, aldıkları inisiyatifle ABD'nin İran politikasına kafa mı tutuyorlardı? ABD'li muhafazakâr yazarlar, tüm yazılarını bu varsayım üzerine kurdu. Ancak Clinton'un açıklamalarından rahatsız olan Brezilya hükümeti, geçtiğimiz hafta diplomatik teamülleri çiğnemek pahasına Obama'nın Lula ve Erdoğan'a gönderdiği mektubu kamuoyuna sundu. 20 Nisan tarihli mektup, Brezilya ve Türkiye'yi görüşmeleri yapma konusunda cesaretlendirmekle kalmıyor, bir ay sonra taraflar arasında imzalanacak olan anlaşmanın tam da ABD yönetiminin ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın (UAEA) belirttiği koşullar doğrultusunda yapıldığını açık ediyordu: "UAEA'nın önerisi adil ve dengeli, iki tarafın karşılıklı güven oluşturmaya katkıda bulunacak biçimde hazırlanmıştır. Bizce, İran'ın 1200 kilogram düşük zenginleştirilmiş uranyumu (DZU) ülke dışına nakli kabul etmesi, hem güven oluşturacak, hem de

İran'ın DZU stokunun hatırı sayılır ölçüde azalmasını sağlayarak bölgesel gerilimi azaltacaktır. Bu ögenin ABD için başat önemde olduğunun altını çizmek isterim."

Çürük havuç, kırık sopa

Bu mektubun ardından gelen dönüşün muhtelif açıklamaları var: Kimi ABD yönetiminde iki kanadın birbiriyle çatışmasını öne sürüyor, kimiyse ABD'nin havuç-sopa oyununu oynamaya çalıştığını. Yalnız, bu oyun, kendini diplomatik havuç olarak görmekten pek hazzetmeyen Lula'nın Obama'nın mektubunu ifşa etmesiyle bozuldu. Hem Obama'nın karizması bir kez daha çizildi, hem de mektubun sonucu hızlı geldi. 27 Mayıs'ta Rusya Dışişleri Bakanı Lavrov, Brezilya ve Türkiye'nin İran'la imzalamış olduğu anlaşmanın uluslararası kamuoyu-

nun istemlerini karşıladığı, bu nedenle yeni bir yaptırım paketine gereksinim olmadığını söyledi. Bu, yaptırımlar konusunda kendinden emin olan ABD yönetimine, özellikle Hillary Clinton'a sert bir yumruk. Tam da aynı gün, iki ülkenin Dışişleri Bakanları Ahmet Davutoğlu ve Celso Amorim'in birlikte kaleme aldıkları mektuptaki ifadeleri, ABD'nin yaptırımlara meşruiyet arama çabalarını bir kez daha boşa çıkarıyordu: "Karşılıklı derin güven-sizlik ortamında görüşmelerden çıkacak herhangi bir sonucun uygulanabilirliğine dahi şüpheyle yaklaşanlar olacaktır. Ancak şu anda görüşmelere bir şans verme konusunda yeterli dayanak vardır. Bu şans kaçırarak, kuşaklar boyunca duyulacak bir pişmanlığa yol açabilir." İki bakanın uyarısı, ABD'de yankı bulmamış olmalı ki, yazının yayınlandığı gün Washington'da konuşan Clinton, Brezilya ve Türkiye'nin inisiyatifinin küresel güvenlik için "tehlikeli" olduğunu söyledi.

ABD'nin İran konusundaki saldırgan tavrını küresel meşruiyete dayandırma gibi bir derdi varsa eğer, oyunu iyi oynayamadıkları kesin. Ancak aynı ABD, Irak'ı pervasızca işgal ederken, hiç de meşruiyet derdinde değildi. Ortadoğu'daki büyük planlar için önlerindeki en büyük engel olan İran'ın defferini düme

Mavi Marmara gemisi Aşdod açıklarında

Oligarşi ilk raundu aldı

KOLOMBİYA Latin Amerika'da "ABD'nin arka bahçesi" sıfatını koruyan tek ülke olan Kolombiya'da yapılan başkanlık seçimlerinin ilk turundan "başkan" çıkmadı. Ama ofiste bulunduğu iki dönemde Amerikan gücünün temsilciliğini yapan Alvaro Uribe'nin iktidar eliti gövde gösterisi yaptı. Uribe'nin savunma bakanı Juan Manuel Santos seçimin ilk turunda sürpriz biçimde oyların yüzde 47'sini topladı. İkinci konumdaki Yeşil Parti adayı Antanas Mockus yüzde 21'de kaldı. İlk turda çeşitli adaylara dağılan sol oylar ikinci turda toplansa da Uribe'nin iktidar bloğunu devrilecek gibi görünmüyor.

Trafigura hesap veriyor

FİLDİŞİ KIYISI Avrupa'nın toksik atıklarını yasadışı biçimde Fildişi Kıyısı açıklarına boşaltarak 15 kişinin ölümüne ve yüzlerce kişinin hastalanmasına yol açan çokuluslu Trafigura şirketi, sonunda mahkemeye çıkarıldı. Şirketin bir üst düzey yetkilisi ile 2006'da Fildişi Kıyısı'nın başkenti Abidjan'ın açıklarına toksik atık bırakan şirket gemisinin Ukrayna asıllı kaptanının yargılandığı dava, Hollanda'nın başkenti Amsterdam'da başladı. Trafigura'nın Fildişi Kıyısı'ndaki temsilcisi daha önce bu ülkede yargılanıp 20 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmıştı. Amsterdam'dan da benzer bir ceza bekleniyor.

Maocular için barış planı

HİNDİSTAN Seçimlerden zaferle çıkan Singh hükümeti, Hindistan'ın en büyük iç politika hamlesine hazırlanıyor: Maoculara barış. İçişleri Bakanı Chidambaram, örgütlerle barış antlaşması yapılması için detaylı bir yol haritası açıkladı. Maocuların sözcüsü barış çağrısına temkinli biçimde olsa da "evet" dedi. 1967'de Batı Bengal eyaletinde başladığı ayaklanmadan beri yüzlerce kanlı eyleme imza atan HKP-Maoist, 6 binden fazla kişinin ölümünden sorumlu tutuluyor. Maoçu militanlar son olarak 27 Mayıs'ta tren kazasıyla sonuçlanan bir sabotaj eylemi gerçekleştirmiş ve 148 kişinin ölümüne yol açmıştı.

Eyyafyallayöküll turizmi

İZLANDA Havayollarını batıran volkan, küresel ekonomik krizin fena halde vurduğu ülkesini ihya ediyor. Avrupa'yı bir ay boyunca felç eden kül bulutunun kaynağı olan Eyyafyallayöküll yanardağı, İzlanda'da bir turizm patlaması yaşanmasını sağladı. Yerel turizmciler adı bile zor telaffuz edilen yanardağı görmeye gelenler sayesinde 300 bin nüfuslu ülkenin büyük bir turist akınına maruz kaldığını ve şimdiden yapılan rezervasyonlara dayanarak bunun yaz boyunca devam edeceğini bildirdi. Başkent Reykjavik turist talebini karşılamıyor. Halk pansiyonculuğa başlamış durumda.

konusunda meşruiyeti takmayacakları bir gün gelir mi, bilinmez. Ancak iyimser olmak için de, karamsar olmak için de, fazla erken.

Apartheid, bomba, cinayet

Bir yandan, küresel takvimde ABD'nin işini zorlaştıracak gelişmeler kapiya dayandı. Mayıs ayı boyunca New York'ta sürdürülen Nükleer Silahsızlanma Antlaşması (NSA) gözden geçirme toplantılarında ilk kez İsrail, hedef tahtasına bu kadar açıkça konuldu. Yalnızca dikkatlerin İran'dan İsrail üzerine kayması anlamına gelmeyecek, Ortadoğu'daki asıl serseri devletin, tehlike ögesinin kim olduğu tartışmalarının da yeniden küresel gündeme oturmasını sağlayacak her türlü gelişme ABD'yi ziyadesiyle ürkütüyor.* Nitekim, bu gelişmenin ilk adımları yine geçtiğimiz haftalarda atıldı. Önce İsrail ile eski, beyaz, ırkçı Güney Afrika hükümeti arasında 31 Mart 1975'te imzalanan gizli nükleer anlaşma gazetelerde gözüktü; bu belge ortaya çıktıktan hemen birkaç gün sonra, New York'taki toplantıda, tüm katılımcılar, Nükleer Silahlardan Arındırılmış Ortadoğu için çağrıda bulunurken, İsrail'e bu doğrultuda NSA'yı imzalama çağrısı yapıldı.

İlkiyle başlayalım: ABD'de hükümete yakın düşünce örgütlerinden biri olan Dış İlişkiler Konseyi'nin dergisi Foreign Affairs'in kıdemli editörlerinden Sasha Polakow-Suransky, Güney Afrika hükümetinden edindiği sarsıcı belgeyi gazetesinin deneyimli ve ödüllü Ortadoğu muhabiri Chris McGreal ile paylaştı. Belgede imzası olan iki isim, zamanın İsrail Dışişleri Bakanı Şimon Peres ile onun Güney Afrikalı meslektaş ve ırkçı apartheid rejiminin mühim isimlerinden Pieter Willem Botha, el altından yaptıkları görüşmelerde İsrail'in Güney Afrika'ya üç nükleer başlık vermesi konusunda anlaşmıştı. Suransky'nin bu ay içinde çı-

kacak olan "Sözü Edilmeyen İttifak: İsrail'in Apartheid Güney Afrika'sı ile Gizli İlişkisi" adlı kitabı, bu iddiayı dallandırıyor.

Aslında İsrail'in ırkçı Güney Afrika rejimiyle muhabbeti, yıllardır bilinen bir gerçek. Bu muhabbeti, dört yıl önce aynı gazetenin aynı muhabiri ortaya çıkarmıştı. İsrail'in Filistin'de uyguladığı baskıcı yönetimin apartheid rejimi ile benzerlikleri, o gün bugündür daha fazla dikkat çekiyor ve dile getiriliyor.

Apartheid uygulamasının gelip dayandığı en vahşi radde ise, İsrail hükümetinin Gazze'ye üç yıldır uyguladığı ambargo. İsrail, uyguladığı ambargonun nedeninin Hamas'a silah transferini engellemek olduğunu söylese de, bu üç yıl sonunda buna inanmak için aptal olmak gerekiyor. En son Birleşmiş Milletler tarafından görevlendirilen Güney Afrikalı yargıç Richard Goldstone, geçtiğimiz yılın eylül ayında yayınladığı raporda söz konusu bloka-jın bir savaş suçu, hatta insanlığa karşı suç olarak nitelendirilmesi gerektiğini söyledi. Ancak konuyla ilgili, Türkiye de dahil tüm hükümetlerin üç maymunu oynadığı bir suç bu.

İsrail'in bütünleme dönemi

Bu görmez duymaz bilmezliğin karşısına en sonunda küresel çapta bir sivil itaatsizlik eyleminin aktörleri dikildi. Türkiye'den İHH (İnsan Hak ve Hürriyetleri) İnsani Yardım Vakfı'nın katıldığı bu eylem, aralarında Avrupalı parlamenterlerin de bulunduğu 40 ülkeden yaklaşık 800 eylemciyi, 10 bin ton yardım malzemesini Gazze'ye ulaştırmak için Türkiye, Yunanistan, ABD, İsveç, İrlanda bayraklı beş gemide buluşturdu. Filonun parçalarından biri olan Özgür Gazze Hareketi, ambargoyu daha önce dört kez delmeyi denemiş, hiçbirinde başarılı olamamıştı.

Gazze'ye yolculuk sorunsuz olmadı şüph-

siz. Güney Kıbrıs, gemilerin birkaçını karasularına kabul etmeyince, gemiler Kuzey Kıbrıs'ta son ikmal molasını verdi. Gemilerin ikisi, Güney Kıbrıs kıyılarında aynı aksam sorunu yüzünden bozuluverdi. İsrail yönetimi ise bu süreçte gemileri Gazze'ye yanaştırmayacağını yinelemeye devam etti. Yine de, beşinci ve çok daha büyük ölçekli deneme için, aralarında Kuzey İrlandalı Nobel Barış Ödülü adayı Mairead Corrigan Maguire'nin, Avrupalı parlamenterlerin, dünyanın 22 ülkesinden eylemcilerin bulunduğu gemiler, 30 Mayıs'ta Kıbrıs'tan yola çıktı.

İsrail'in kullandığı karşı argümanlardan biri, gemideki bazı isimlerin Hamas'la doğrudan temas halinde, hatta Hamas üyesi olduğu, yolculuğun Türkiye ayağını örgütleyen İHH'nin ise Hamas'ın, hatta El Kaide'nin Truva atı olduğu idi. Anlatana değil anlatılana inan derler ya, yükü taşıyana değil, taşınan yüke bakalım. Gemilerin hepsi, yola çıkmadan önce taranmış, silah olarak yorumlanabilecek hiçbir şeyin yardım malzemeleri arasında olmadığı onanmıştı. Hoş, İsrail hükümetine kalırsa, çimento bile bomba yapımında kullanılabilecek bir silah; bu yüzden Gazze'ye ev yapımında kullanılması için çimento sokulmasına bile yıllardır izin verilmiyor.

Öykünün son perdesini biliyorsunuz. İsrail'in bu sivil itaatsizlik eylemi karşısında çığırından çıkıp böylesine vahşi bir tepki vermesi, üstüne üstlük kendine özgü pişkinliğiyle zeytin yağı gibi üste çıkmaya çalışması, ülkenin kendini Gazze ablukasının bekası için ne kadar mühim olduğuna inandırıldığını gösterdi. İlk başta belki haklı, belki haksız gerekçelere dayanmış bir güvenlik tutkusu, bir ülkeye dünyanın en güçlü, hele nüfusa orantılandığında kesinlikle en güçlü gizli servisini kurdurdu, çaktırmadan onlarca, yüzlerce nükleer bomba yaptırdı, aynı zamanda bir halkı yıllar sürececek bir kolektif cezalandırmaya tâbi tutmasına, hatta Cenin'de, Gazze'de katliamlar yapmasına neden oldu.

Yukarıdaki dökümün faillerinin, Rachel Corrie'yi öldürenlerin Mavi Marmara'dakileri öldürmeyeceğini, şiddet olsa da ölüm olmayacağını sanmak saflıkmış. Halbuki İsrail bir hal-ka reva gördüğünü neden bir gemi dolusu insandan esirgesin ki? Ama olsun, insanlık dersinden kalacağımıza beklenti dersinden kalam. İsrail mi? O, 1947'den beri insanlık dersinden çakmış durumda zaten. **Ertan Keskinsoy**

* Bu cümle yazıldığında İsrail henüz Mavi Marmara katliamına kalkışmamıştı. Özgür Gazze Hareketi web sitesi: www.freegaza.org

İsrail'in Nükleer Silahları: Odadaki Fil

İSRAİLİN nükleer bombaları olduğu, herkesin bildiği, ama kimsenin resmîyete dökemediği bir gerçek. İsrail, Kuzey Kore, Hindistan ve Pakistan'la birlikte, NSA'yı imzalamamış olan dört nükleer silah sahibi ülkeden biri. İsrail'in nükleer saplantısı ise, hemen kuruluşunun sonrasına dayanıyor. İroniktir ki, İsrail'in nükleer silah sahibi olmasına yol açan gelişmeler, Mısır Devlet Başkanı Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı 1956'da ulusallaştırmasına dayanıyor. Mısır'ı işgal için bir bahane arayan Fransa ve İngiltere –özellikle Fransa–, İsrail'den askerlerini Sina Çölü'nün ötesine geçirmesini rica eder. Za-

manın Savunma Bakanı –bilin bakalım kim!– Şimon Peres, Fransa'nın İsrail'e bir araştırma reaktörü satması karşılığında bu isteği yerine getirir. İki yıl sonra Fransa'da Devlet Başkanı seçilen De Gaulle'un İsrail ile nükleer işbirliğini sona erdirmesinin ardından, İngiltere, kirli satışa talip olur. 1965 yılı itibarıyla de Dimona Reaktörü, nükleer silahlarda kullanılan yüksek derecede zenginleştirilmiş plütonyum elde edebilecek teknolojiye ulaşır. Aradan geçen 45 yıl sonunda İsrail'in sahip olduğu bomba sayısı ancak tahmin edilebiliyor: Kimine göre 75, kimine göre yaklaşık 300 başlık.

ENERJİ devi BP'nin açıkdeniz üretimini üstlenen Deepwater Horizon tarafından Meksika Körfezi'nde işletilen platformun infilak etmesinin ardından başlayan petrol sızıntısı hâlâ durdurulamadı. Tarihin en büyük çevre felaketlerinden birinin önüne geçilemiyor. Şirketlerin dostu Obama'yı bile "kapa şu lanet deliği" diye isyan ettiren sızıntının 37. gününde araştırmacı Daniela Perdomo, "BP petrol sızıntısı hakkında bilmek istemediğiniz, ama bilmeniz gereken 10 şey"i açıkladı. Sırayla gidiyoruz...

- Petrol sızıntısı her gün milyonlarca dolar zarara yol açarken, birileri el altından kâr ediyor. BP ile yaptığı sözleşmeyle Deepwater Horizon şirketinin işletme haklarını alan İsviçre bazlı Transocean Ltd. sigortadan 270 milyon dolar tazminat aldı.
- BP'nin berbat bir güvenlik sicili var. Örneğin, 2005'te Teksas'ta BP'ye ait bir rafineride meydana gelen patlama 15 işçinin ölümüne, 170'inin yaralanmasına yol açtı. Geçen yıl Alaska petrol boru hattındaki sızıntı 200 bin galon petrolün çevreye yayılmasına neden oldu. Liste uzayıp gidiyor...

- Petrol sızıntıları yılda 1.6 milyar dolarlık ekonomik aktiviteyi riske atıyor. Turizmden işçi ücretlerine uzanan ekonomik mağduriyete çevresel hasar dahil değil. Felaketten bir hafta sonra BP, 2010'un ilk çeyreğinde 6 milyar dolar kâr ettiğini açıkladı.
- ABD'de petrol endüstrisini "regüle eden" otorite Interior Department vurdumduymazlığıyla suça iştirak ediyor. BP'ye sayısız güvenlik ihmaline karşın petrol çıkartma izni veren ID, platform infilak ettiğinden beri 27 yeni izin çıkartmış; ikisi BP'ye...
- Logosunu ve imajını "yeşilleştiren" BP, birtakım yeni deniz temizleme modelleriyle medyanın gözünü boyamaya çalışıyor. Ama

en iyi senaryo bile deniz altındaki ekosistemi ve Louisiana'nın 100 millik kıyı şeridini mahveden milyonlarca galon ham petrolün sadece yüzde 20'sini temizleyebilecektir.

- Gerçek şu ki, BP'nin elinde gerçek bir temizleme planı yok. 600 sayfalık "Petrol Sızıntısını Önleme Planı" bilimciler tarafından yerin dibine batırılmış durumda.
- Mağdurların tazminat davası açma hakkını gasp etmeye çalışıyorlar. Transocean sağ kurtulan işçileri, BP ise balıkçıları püskürtmek için hukuksal dalavere bulma telaşında. Ama çok sayıda sektör, kurum ve kişi mağdur kaldı. Bunların hepsini devredışı bırakacak hukuksal kumpaslar arıyorlar.

AVRUPA Ölü bir siyasî proje

Yaşayan en önemli Marksist düşünürlerden Balibar, Avrupa'nın geleceği hakkında son derece karamsar. Özetle şunu söylüyor: Eğer radikal biçimde yeni temeller üstünde yeniden başlama basiretini gösteremezse, bu kriz Avrupa Birliği için sonun başlangıcıdır. "Avrupa'nın inşaatı" projesi yıkıma doğru hızla ilerliyor...

ÉTIENNE BALIBAR

Guardian, 25 Mayıs 2010

SADECE tek bir ay içinde birçok gelişmeye tanık olduk. Yunanistan Başbakanı Yorgo Papandreu, Avrupa'nın toplumsal kesimler açısından yıkıcı sonuçlar doğuracak bütçe kesintileri uygulamak şartıyla sunduğu kapsamlı yardım kredisi karşısında ülkesinin olası yükümlülüklerini açıkladı. Bunu takiben avronun değerine ve varlığına yönelik bir tehdit olarak Portekiz ve İspanyol borçlarının "kredi değerliliği" düşürüldü. ABD'nin yoğun baskısına maruz kalan Avrupa Merkez Bankası, kendi kurallarını ihlal ederek, egemen ülke borçlarını karşılayabilmek için 750 milyar avro değerinde bir Avrupa güvenlik fonu oluşturdu. Son olarak çeşitli üye ülkeler bütçelerinde kemer sıkma önlemleri açıkladı.

Açıkça görülüyor ki, bu sadece krizin başlangıcı. Avro, zincirin zayıf halkası, aynı şekilde Avrupa'nın kendisi de... Krizin feci sonuçlara gebe olduğuna şüphe yok.

Yunanistan'daki protestolar tamamen haklı çıktı. Önce bütün Yunan halkının kınanmasına tanık olduk. Daha sonra hükümet, bir kez daha, herhangi bir demokratik tartışma olmadan seçim vaatlerine ihanet etti. Son olarak, Avrupa üye devletine karşı gerçek bir dayanışma örneği göstermedi; hatta, ulusları değil, bankaları koruyan IMF'nin baskıcı kurallarını dayattı.

Avroyu kurtarmanın bedeli

Yunanlılar "Avrupa parasını kurtarma siyaseti" önlemlerinin ilk kurbanı oldu, ama son kurban da olmayacaklar. Bütün vatandaşların bu önlemler üzerinde tartışmasına izin verilmeli, zira sonuçlardan herkes etkilenecek. Ne olursa olsun, varolduğu kadarına bakılırsa, bu çok taraflı bir tartışma olacak, çünkü esas saptamalar ya gizli ya da gözden çıkarılmış.

Bugünkü haliyle, baskın toplumsal güçlerin etkisiyle, Avrupa'nın inşası bir ölçüde kurumsal uyum yaratmış ve bazı temel hakları genele yaymış olabilir. Bunlar gözardı edile-

mez, ancak belirlenmiş hedeflere de ters düşüyor; ulusal ekonomilerin ortak bir noktaya, ortak refah bölgesine evrilmesi sağlanamadı. Kimi ülkeler egemen, diğerleri boyunduruk altında. Avrupa halklarının düşmanca çıkarları olmayabilir, ama devletlerin var ve gittikçe artıyor.

İkincisi, ekonomide kamu "güveni" yaratmayı amaçlayan herhangi bir Keynesyen strateji üç bağımsız payandaya dayanır: İstikrarlı para, rasyonel vergilendirme sistemi ve tam istihdamı hedefleyen sosyal politika. Bu üçüncü hal, bugün birçok yorumda sistematik olarak gözardı ediliyor.

Dahası, avro para sistemi ve Avrupa'nın geleceği ile ilgili tartışma, etkilediği halklar ve onların liderleri tarafından siyasî olarak irdelenmedikçe ve malî krizin daha güçlü bir şekilde hızlandıracağı küreselleşmenin gerçek eğilimleriyle ifade edilmediği sürece tamamen soyut kalmaya devam edecek.

Bir uluslararası yarıştan diğerine geçiyoruz ve bu yarışlar artık esas olarak üretim sermayeleri arasında yaşanmıyor. Komşularından daha çok para akışı sağlayabilmek için vergi muafiyetine başvuran ve ücretli emek üzerinde baskı oluşturan ulusal sınırlar arasında bir yarış söz konusu.

Şimdi, açıkçası, Avrupa, ya üyelerini "sistemik risklerden" korumak için etkili bir dayanışma sistemi şeklinde işleyecek ya da sadece hukuksal bir çerçeve çizip üyeler arasında daha büyük çekişmeler yaşanmasını teşvik edecek. Bu iki seçenek arasında yapılacak tercih, Avrupa'nın siyasî, toplumsal ve kültürel akıbetini belirleyecek.

Avrupa'nın ufuktaki çöküşü

Ancak ikinci bir eğilim daha var: Dünyada istihdamın dağılımını kökten istikrarsızlaştıracak olan uluslararası iş bölümünün dönüşümü; kuzey ile güneyin, doğu ile batının yer değiştirdiği yeni bir küresel yapı. Avrupa, veya Avrupa'nın büyük bir bölümü, eşitsizlikte acımasız bir artış yaşayacak: Orta sınıfların çöküşü, kalifiye işlerin daralması, "uçucu" üretici endüstrilerin yer değiştirmesi, refah ve sosyal haklarda gerileme ve kültür endüstrilerinin ve genel kamu hizmetlerinin parçalanması... Bu da, Avrupalı yapının sonsuza dek alt etmek istediği etnik çatışmalara geri dönüşü hızlandıracak.

Bu durumda şu soruyu sormaktan başka çare yok: Bu, elli yıl önce asırlık ütopya temeli üzerine başlayan, ancak şimdi taahhütlerini yerine getiremeyen bir yapı haline gelen Avrupa Birliği için sonun başlangıcı mı? Cevap, maalesef, evet: Er ya da geç, böyle bir yıkımın yaşanması kaçınılmaz görünüyor; üstelik bu şiddetli karmaşalar yaşanmadan olmayacak. Tamamen yeni temeller üstünde yeniden başlama gücünü bulamazsa, Avrupa ölü bir siyasî projedir.

AB'nin kırılması, kaçınılmaz olarak, Avrupa halklarını küreselleşmenin tuzaklarına daha büyük ölçüde maruz bırakacak. Diğer yandan, yeni bir yapı oluşturmak da başarı garantisi vermiyor, ama en azından bir tür jeopolitik kaldıraç kazanma şansı tanıyor. Ancak, orijinal bir ulus-sonrası (post-national) federasyon formu fikrinin getirdiği bütün zorluklarla ciddi olarak ve mertçe yüzleşilmesi şartıyla. Bu durumda, ortak kamu otoritesi –ki bu ne devlet ne de siyasetçiler ve uzmanların "idaresi" olmaz– oluşturmayı, uluslar arasında hakiki bir eşitliği temin ederek gerici milliyetçiliklere

Felaket mağduru: Öküz Balıkcılı

- BP “tasarruf tedbirleri” adına çalışanlarının can güvenliğini ve sağlığını riske atıyor.
- Felaketin yol açtığı çevresel hasara iklimsel zararlar da eklenebilir. BP’nin kısa vadeli çevresel önlemleri yetersiz olmak bir yana, olayın boyutları karşısında “komik” kalıyor.
- Başta Amerikan hükümeti, hiç kimse ne yapılması gerektiğini bilmiyor. Daha da kötüsü, benzer felaketlerin bir daha yaşanmayacağını kimse garanti edemiyor. Deepwater Horizon’ın “anormal” olduğu sanılmasın, tam tersine son derece “normal” bir şirket. Zira bütün sektör böyle işliyor...
Detaylar için: www.globalresearch.ca

karşı mücadele etmeyi ve hepsinin ötesinde Avrupa bölgesinde demokrasiyi yeniden canlandırarak neoliberalizmin ürettiği “demokratiksizleştirme” ya da “devletsiz devletçilik” süreçlerine karşı direnme unsurlarının kurulmasını gerektiriyor.

Yeni bir “taban” hareketi

Nicedir çok aşikâr olan bir şeyi kabul etmek gerekiyor: Eğer demokrasinin kendisi, uluslararası kurumlardaki insanlar için daha fazla nüfuz sağlayarak varolan kalıpların ötesine geçemezse, Avrupa’da –bugün kimilerince haklı olarak savunulan– federalizme doğru bir ilerleme olmayacak. Bugünün tarihini tersine çevirmek, çürüten siyasi yapının ataletini sarsacak bir tür Avrupa popülizmine, yani yaygın kitlelerin, krizin kurbanları olarak, krizin faillerine ve bundan fayda sağlayanlara karşı öfkelerini dile getirdiği ve piyasaların, bankaların, devletlerin el altından yürüttüğü pazarlıklara ve anlaşmalara karşı “tabandan” denetim çağrısı yaptığı eşzamanlı bir harekete ya da barişçil bir başkaldırıya ihtiyacımız olduğu anlamına mı geliyor? Aslında evet. Bunun başka felaketlere yol açabileceğine katılıyorum. Ancak milliyetçiliğin herhangi bir biçimde devam etmesi halinde risk çok daha fazla.

Dünyanın bu bölgesinde, böylesi güçlere geleneksel olarak “sol” denirdi. Fakat Avrupa solu da iflas etti. Daha geniş politik alanda, sınırların ötesinde toplumsal mücadeleyi ifade etme ya da özgürleştirici hareketleri başlatma yetisini kaybetti. Neoliberalizmin dogmalarına ve mantığına teslim oldu. Sonuçta ideolojik olarak parçalara ayrıldı. Güçlü bir halk desteğinden yoksun kaldı, güya solu temsil eden partiler, açık ya da kolektif bir tepki göstermedikleri krizin çaresiz gözlemcileri olarak kaldı.

Bu durumda pekâlâ krizin bir sonraki aşamaya geçmesi halinde ne olacağı sorusunu merak edebiliriz. Kesinlikle protestolar olacak, ancak kendilerini soyutlanmış hissedecekler ve muhtemelen şiddete başvuracak ya da ırkçılık ve zenofobiyi (halihazırda etrafımızda yükseliyor) geri getirecekler.

Mamafih bu soru entelektüelleri de ilgilendiriyor: Avrupa düzeyinde krize karşı demokratik olarak düzenlenmiş bir siyasi tavır ne olmalı ve ne olabilir? Kendilerini reformcu ya da devrimci olarak tanımlayan ilerici aydınların görevi, bu konuyu tartışıp risk almak. Eğer yapmazlarsa, bahaneleri olmayacak...

Çeviren: Zeynep Nuhoğlu

IRAK

İstikrar çok uzak

Bölünmenin derinliğini bir kez daha gösteren parlamento seçimlerinin üstünden üç ay geçmesine rağmen hâlâ hükümet kurulamadı. Irak’tan çekilme programını başlatan ABD bunu görmezden geliyor. Irak yeni bir Lübnan olmaya doğru ilerliyor.

PATRICK COCKBURN

The Independent, 29 Mayıs 2010

ABD ve Britanya’nın Irak’ı işgalinden yedi yıl sonra, ülke hâlâ son derece istikrarsız ve parçalanmış halde. Öyle ki, partilerin ve toplumun bölünmüşlüğünden ötürü, Irak’ın normale dönmesi anlamında önemli bir durak noktası olması beklenen üç ay önceki genel seçimlerden bir hükümet çıkmadı. Siyasi liderler iktidarı paylaşma konusunda ciddi müzakerelere dahi girişmedi. Eski bir dışişleri bakanı “Irak’ın geleceğiyle ilgili hiç bu kadar karamsar olmamıştım. 2003’ten sonra iktidara gelen *siyasî göçmen* egemen sınıf berrbat. Devleti daha ne kadar soyabileceklerinden başka bir politikaları yok” dedi.

Bunların hiçbirisi dış dünya için görünür değil, çünkü 2008’den beri ABD politikası şanlı bir zafer ilan edip birliklerini çekme yönünde. ABD birliklerinin sayısı bu hafta 92 bine düşerek ilk defa Afganistan’daki Amerikan askerlerinin sayısından daha az oldu.

ABD ordusu, Irak’taki savaşı “sevkiyat” yoluyla bir şekilde dönüştürdüğü ve çatışmadan başarıyla çıktığı efsanesini sürdürmek istiyor. Bu iddia her zaman abartıldı. ABD işgaline karşı başkaldırı Sünni Arap cemaatinden çıktı. Şii hükümeti ve milis kuvvetleri 2006-2007’de galip gelince, Sünnilerin Amerikalılarla uyum arayışına girmek dışında pek şansı yoktu. Irak’taki en önemli değişim, ABD’nin askerî-taktiksel yeniliklerinden ziyade, Şii-Sünni mücadelesinin akıbetiyle ilgili. Bu yüzden Amerikalı generalere göre, –Irak’taki çözümüne başarıyla kıyaslandığında– Afganistan’da bu yıl yapılan “sevkiyatın” sonuçları moral bozucu.

Ordunun, ABD hükümetinin sivil kanadı üstündeki dış politika hâkimiyeti Irak savaşıyla güçlendirildi. Daha bu hafta senato Afganistan’daki askerî “sevkiyat” için 33 milyar dolarlık ek bütçeyi onayladı. Dışişleri Bakanlığı buradan sadece 4 milyar dolar alıyor. Bunların Kongre’nin bu yıl Irak ve Afganistan için onayladığı 130 milyar dolarlık bütçenin üstüne eklendiğini not düşelim.

Irak’ta şiddet, üç yıl öncesine göre çok daha az; yani ülke, her ay hizipçi katliamlarda ölen 3 bin insanın cesetlerinin gömüldüğü zamandan “daha iyi” durumda. Fakat düzenli El Kaide saldırıları hâlâ huzuru kaçırmaya yetiyor. Onlara engel olmak için, Bağdat sokaklarını dolduran kontrol noktaları ve patlamaya dayanıklı beton duvarlar, şehir içinde hareketi zorlaştırıyor. Çoğu hafiflemiş olsa da, Iraklıları endişelendiren şey süregelen şiddetin miktarı değil. Başbakan

Nuri El Maliki’nin beceriksiz hükümetinin yerine yenisi getirememiş olmak, Şiiler, Sünniler ve Kürtler arasındaki mezhepsel ve etnik bölünmelerin derinliğini gösteriyor. Çoğu seçmenin komünal bağlılıklarına göre oy vereceği varsayımıyla seçimlerin sonucunu tahmin etmek kolaydı.

Yakın zamandaki katliamlarla kızışan bu bölünmeler ortadan kalkmayacak. Ancak bunları bu kadar yıkıcı yapan, siyasi parti yönetimlerinin, kısmen Kürtler dışında, niteliksiz olması. Yukarıda alıntısı yer alan eski bakan, korkusunun, Irak’ın kleptomanyak yönetici sınıfının hükümeti dolandırıcılıkla yönetmesi olduğunu söyledi.

Kimi Iraklılar, devletin en iyi zamanlarda bile zaten işlevsiz olmasından ötürü yeni hükümetin kurulamamasının bir fark yaratmadığına inanıyor. Bu görüş önemli, ama Bağdat’ta yeni hükümetin bulunmamasının cılız idarî yapıyı felç ettiği yönünde emareler var. Örneğin, parlamentonun kararı olmadan 1100 yeni memur kadrosu doldurulamıyor, hatta önemsiz kararlar dahi alınamıyor.

Komünal bölünmeler ve siyasi felç hali, Iraklılarda, ülkenin ikinci bir Lübnan’a dönüşüyor olduğu korkusunu yaratıyor. İktidar öylesine bölünmüş olacak ki, hiçbir karar alınamayacak, istihdam sağlanamayacak ya da uzun vadeli bir siyaset yürütülemeyecek.

Iraklı eleştirmen ve siyaset bilimci Ghasan Attiyah, “fiili bir bölünme” yaşanacağına inanıyor. Lübnan’da olduğu gibi, iç bölünmeler ülkeyi dış müdahalelere açık hale getiriyor. Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari, İran ve Türkiye başta olmak üzere Irak’ın komşularının önemine dikkat çekiyor. “Sonuçta bu sadece Irak seçimleri değildi, bölgesel bir seçimdi” diyor. Lübnan’daki gibi dış güçlerin müdahalesi –özünde kendi çıkarları için– ülkeyi geçici istikrara kavuşturabilir, ama aynı zamanda Irak’ın sorunlarını daha karmaşık ve kurumsal hale getirir.

Lübnan analogisi abartılı olabilir. Lübnan ve Afganistan’ın aksine, Irak’ın petrolü var. Attiyah, “Iraklılar o kadar değişken ve sert ki, onları sadece petrol bir arada tutabilir” diyor. Uluslararası petrol şirketlerinin bugün işlenecek hale getirmeye çalıştığı, verimli kullanılmayan süper devasa petrol sahaları, petrol gelirlerinin iki yıllık bir zaman diliminde hızla artacağını gösteriyor.

Irak’ın, otuz yıldır dış ve iç savaşa, işgale, yaptırımlara maruz kalan halkının daha iyi bir yaşam düzeyine ulaşması için bütün sorunlarını çözmesi gerekmiyor. Özerk Irak Kürdistanı, Irak’ın geri kalanının bütün kusurağını taşıyor: Yolsuzluk ve kamu yatırımlarına imkân bırakmayan büyük miktardaki maaş giderleri. Fakat Kürt siyasi yönetimi bölgenin canlanması için yeterince güçlü ve sağlam... Erbil semalarında vinçler hâkimken, Bağdat’ta hâlâ bir avuç kadar var...

Irak’taki egemen eliten yükselişi geçici olabilir. Geri gönen *siyasî göçmenler*, bir Avrupa, ABD ya da halden anlayan bir Arap başkentine yerleşmeden önce cukkayı sağlama almak istiyor gibi görünüyor. Daha muktedir halefleri olabilir. Ancak yeni bir hükümet kuramama ve varolan hükümetin gittikçe daha gayrimeşru algılanması, Irak’ı kendini yeniden yapılandıramayacak kadar istikrarsız hale getiriyor. Çeviren: Z.N.

kıraat

"Örümcek Kadın" Louise Bourgeois, 31 Mayıs'ta, 98 yaşında hayata gözlemini yumdu. Son nefesine kadar, başta heykel, gravürlerini, dokumalarını işlemeye devam etti. Sana-tın otobiyografik olması gerektiğini söylerdi, bu savından hiç şaşmadı. Çocukluğunun hatıralarına ve travmalarına, kadınlık durumunun türlü hallerine, sorularına ve sorunlarına hep bağlı kaldı. Bu dünyada erkek kadına ne-yi reva görüyorsa, onu işledi. Doğum ve ölüm, aşk ve aldatılma, şiddet, yalnızlık, bunaltı eserlerinin ana temasıydı. Tate Modern'in girişindeki devasa örümcek, onun elinden çıkmaydı: Annesi gibiymiş o örümcek, onun gibi kınlgan, tığ işi... Tarih en deli, en etkili kadınlarından biriydi Louise Bourgeois. Toprağı bol olsun. (fotoğraf: Robert Mapplethorpe)

X - KÜTÜPHANE

Cem Pekman Filim Bir Adam: Ertem Eğilmez (Agora)

Cevat Çapan Kavafis'ten Yüz Şiir (Helikopter)

Chantal Mouffe Siyasetin Dönüşü (Epos)

Ertuğrul Mavioglu - Ahmet Şık Kontrgerilla ve Ergenekon'u

Anlama Kılavuzu (İthaki)

Giorgio Agamben Tanık ve Arşiv -Auschwitz'den Artakalanlar (Dipnot)

Georges Perec Bahçedeki Gidonlan Kromajlı Pırpır da Neyin Nesi? (Metis)

Harold Pinter Kutlama (Mitos Boyut)

Haydar Karataş Gece Kelebeği (İletişim)

Hurricihan İslamoğlu Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Köylü (İletişim)

● **Joan Jara** Yarım Kalan Şarkı: Victor Jara (Versus)

▲ **John Keane** Şiddet ve Demokrasi (İmge)

Jose Saramago Kopyalanmış Adam (İş Bankası Kültür)

Karl Marx Devlet ve Hukuk Üzerine (Çağdaş Hukukçular Derneği)

Michel Chossudovsky Amerika'nın Terörizme Karşı Savaşı (İmge)

Milan Kundera Bir Buluşma (Can)

Naomi Klein Şok Doktrini -Felaket Kapitalizminin Yükselişi (Agora)

■ **Serge Rezvani** Amerikanomanyaklar (Kırmızı Kedi)

Stanley Cavell Mutluluğun Peşinde (Metis)

Richard Brautigan Talihsiz Kadın (Altıkrıkbeş)

✱ **Thierry Paquot** Bir Sanatır Ögle Uykusu (Can)

* Ögle uykusu belli, zorunlu, alışlagelmiş, makineninkini andıran etkinliğin dışındadır. Herkesin gerçeğe dönüştürmek istediği işin özgünlüğü, büyük ölçüde, bu kendi zamanına hükmetme yetisine bağlıdır. Karşılığı olan çalışma zamanıyla, ister istemez onun içeriğiyle ilgili verecek hesabınız olur. İşveren sizin olabildiğince fazla üretmenizi, boş geçecek zamanların önüne geçmeyi hedefler -mühendis Taylor'ın, kendisince insanları aylıklığa sürükleyen aksilikleri, molaları aza indirmek amacıyla düzenleme alanında sergilediği marifetler bilinir; işçi de her zaman kendisine değer kazandırmayan bir işte, şuradan buradan satın aldığı, elden çıkardığı, yitirdiği zaman kırıntılarını tırtıklamaya bakar. Çalışanların uğraşlarını belli saatlere göre bölüştüren ilk yönetmeliklerin ortaya çıkışıyla, grevler ve "çalışma zamanı" konusunda talepler baş gösterir. (...) Ögle uykusu. İşte size kurumsallaştırılma, zorunlu kılınma, karşılığı ödenme, tıbbileştirilme, vergiye bağlanma, ders olarak okutulma, profesyonelleştirilme tehlikesi altındaki küçücük, anlamsız, sıradan, gündelik, olağan bir "yeti"! (...) Ögle uykusu, saatli denetimler olmaksızın, insanın kendi zamanına yeniden sahip çıkmasıdır. Ögle uykusu özgürleştiricidir.

Eğer Victor yakın zamanda çarşıya uğramışsa, *arrollado* yapıldı. Haftada bir defa, genellikle cumartesi günleri vega'ya, yani sebze pazarına gitmek Victor'un evle ilgili ana uğraşıydı. Çarşıya bayılıyordu ve orada kendisini evindeymiş gibi hissediyordu. Havası küçükken annesine yardıma gittiği çarşının aynısıydı; Victor buranın müdavimiydi ve satıcıların çoğuyla ahabtı. Eve en sevdiği yiyeceklerle dönerdi... *Protos granados*, yani Şili usulü, mısır, kabak ve taze fesleğenle pişirilecek taze fasulye; keçi peyniri; domates ve soğan salatasına konacak dev domatesler; kalkana benzer, Pasifik'e has, lezzetli *corvina* (iyi pişirmeyi becerebildiğim ender şeylerdendi) ve Şili'de pek ucuza alınabilen mevsim meyveleri...

Dansa bayılır, mümkün olduğunca dans eder, fırsat bulduğunda derslere katılır, komik doğaçlamalarıyla hepimizi güldürürdü. Hediyeye vermeyi de çok severdi ve her gittiği yolculuktan mutlaka gezdiği pazarlardan aldığı elişleri, pançolar, seramik eşyalar ve benzerleriyle dönerdi. Bana Meksika'dan getirdiği güzelim nakışlı elbise, Peru'dan getirdiği panço ve Uruguay'dan getirdiği tığ işi hâlâ duruyor. Yüzmeye, tatile çıkmaya, deniz kıyısında balık yemeye, etrafı keşfetmeye, yaz sıcaklarında hepimizi bahçede hortumla sulamaya, 18 Eylül'de cueca dansı için fondalara gitmeye, eve arkadaşlarını doldurmaya, ateş yakıp kestaneye kızartmaya... Pek çok insanın yapmaya bayıldığı şeylere bayılırdı. Akla ziyan ölçüde çalışmasına rağmen iş delisi değildi. Hevesi ve coşkusu, tıpkı gülüşü gibi buluşuydu.

Zavallı bacaklarımız üstünde sürükleniyoruz, eski kentin pazaryerine dek sürükleniyoruz. Buraya sık sık geldiğimiz için herkes bizi tanır. Her yandan: "Merhaba çöp tenekeleri!" (Bizi böyle çağırırlar), "merhaba parçabohçaları!" (bizi böyle de çağırırlar). Ne yani, burda herkes sever bizi doğrusu. Satıcılar her gün, satılmayan ve satılamayacak olan yiyeceklerin en iyilerini bize ayırırlar. Tek dert neleri seçeceğimiz! (...) Şimdi şöyle düşünebilirsiniz: İyi ama, öte dünyaya gönderilen şu Amerikalılar hikâyesi doğrusu, kurban ettikleri cesetleri soyup soğana çevirdiklerine göre, ceplerinde buldukları paraları ne yapıyorlar? Ne yapacağız, dosdoğru "Uluslararası Dayanışma Sandığı"na gönderiyoruz, yaaa! Aldınız mı? Evet, tek bir meteliği alkoymuyoruz. Tek bir doları. Hiç. Kendimiz yaşamak için öldürmüyoruz biz. Amerikalı değiliz! Bir inanç için öldürüyoruz. Hah! Kötülük elle tutulur, somut bir şeydir. Öyle düşünmüyoruz. Evet, kötülük belirsiz, soyut bir şey değildir ki sis gibi, du-man gibi dağılıp gitsin. Yo, yoo, kötülük bal gibi ortadadır. Reziller vardır. Kötülük ederek yaşayan insanlar olduğu gibi rezillik içinde yaşayan halklar da vardır. Örnek mi istersiniz? Ohooo, örnek çok! Hi, hi, hih! Tonla örnek verebilirim size. Herkes her durumda düşmanlarını seçmelidir. Bu düşmanları da çıktıkları yer, bulundukları sınıf açısından iyice tartıp biçmeli ve bir gün kendi toprakları üstünde kısırdı mı en can alacak yerinden vurmalıdır bu düşmanları. (...) Yeşşee-e! Amerikanoslara hücum! Amerikan manyaklığının en son derecesine varmış Amerikanomanyaklarız biz, hih, hih, hih, hi!

Yirminci yüzyılın güç ve şiddet konulu ilk büyük romanlarından birinin, Kafka'nın "Dava"sının suçluluk duygusu değil, utanma teması ile sona ermesi ilgi çekicidir. İki görevlinin Joseph K.'yı metruk bir taş ocağında kalbinden iki kez bıçaklayarak öldürdükü sahnenin, kurban için bitmeyen çilenin sonu olup bağışlanmasını sağlaması beklenebilirdi. Kafka, bunun utancının hiç eksilmeden sürdüğünü belirterek böyle bir sonu reddediyor. Kurban son sözlerini kusarken "bir köpek gibi" tükürükler saçıyordu, sanki işlediği cinayetten duyduğu utancın ömrünü uzatmasını ve gelecek kuşaklara sonsuza dek musallat olmasını ister gibiydi. Bütünleyle iç karartıcı, ama burada edebî biçimiyle bu sahne, şüphesiz, tüm düşünen, yargılayan ve eyleyen demokratlardan hayatlarını mahveden şiddet belalarına ve imgelerine vermeleri gereken hayati önemdeki duygusal tepkilerden birine bir ipucudur. Gelecek kuşaklar demokrasileri neyle hatırlayacaklar? Diktatörleri destekleyişleriyle ve totaliterlerle çay içişleriyle mi? Toplama kampları ve sızdırmaz hapishanelerin icadıyla mı? Yoksa masum sivillerin üzerine yağdırdıkları napalm bombalarıyla, yangın bombası atılan şehirlerle ve ilk yol açtıkları nükleer patlamalarla mı? Yoksa gelecek kuşaklar demokrasileri, tecavüzleri ve cinayetleri nasıl da hafif eğlenceye dönüştürüşleriyle mi hatırlayacak? Soykırımca kan dökme âlemlerini görmezden gelip hiçbir şey yapmadıkları zamanlarla mı? Yoksa dünya çapında teröre karşı savaş ilan ederek dünyayı terörize edişleriyle mi?

Dumanı üstünde

“İçimizdeki Son Tabiat Kalıntısı”

Monika Maron - **Animal Triste** Çev:
Mustafa Tüzel (Alef)

Hatırlamak, insanı geriye götüren bir eylem biçimi, ama edilgen olduğu iddia edilemez. Hatıra, aynı zamanda kurulup yıkılabilen, seçim şansı tanıyan, insanın içinde yaratıcı bir zihni harekete geçirecek güçlü bir mekanizmaya sahip. Kendini bedensel olarak bugüne katmış görünse de, hatıralarına dönerek kendini yeni baştan kuran kişi, bir bakıma bugününü ve gelecekten beklentilerini (dolayısıyla kaygıyı, hırsı, hayali, düşkünlüğünü vb.) bloke eder. Bir nevi, akıp giden hayata feyk atar. Bu da azımsanacak bir eylem biçimi değil. Kendisinin kalabalığını örgütleyip harekete geçirmiş kişi, yerleştiği düzlemde, seçtiği hatıra demirlemiş bir direnişçidir artık. Kurup bozduğu kendi hatırası olduğundan, kimseye zarar vermez. Dilerse, geriye doğru, tıpkı bir elyazmasını düzeltir gibi, kendini hatırasının içişi ilan edebilir. Hayatı bir kez çalakalem yazılmıştır ama, nihayetinde ilk editörü kendisidir. Bir anda, bilinç düzeyine çıkmamış bir kararla durur ve saatinin tersine tiktaklarıyla yeni hayatı başlar. Zihni geriye doğru yürürken, ona biçilmiş ömür ileriye doğru hamle eder görünse de, ne gam. Yaratıcı, aynı zamanda sessiz ve gölgesi bir çekişmedir bu; beden uyurgezerdir, bellek şiirli bir uyanıklıkta. Kalan yıllarının bir bölümünü feda eder, karşılığında hatırasının binasını yeniden kurarak kitabını tamamlar. (Yazarlığın, kendinden menkul yazarlığın tanımlarından biri budur belki de. Eksiltelen, yazıya feda edilen hayattan yeni bir hayat örmek...) Hatırlamak kimi zaman hesaplaşmadır; insan geçmişe dönüp o geçmişte yer almamış bir eylemi uygun bulduğu bir bölüme yerleştirdiğinde, ya da eylemin kendisine, onu tamir ederek özürünü

sunduğunda, akışa müdahalede bulunur. Dinî olmayan bir içgüdüyle bunu yaptıysa eğer, kendine ceza yazma cesareti gösterdiğinde arınmaya da hak kazanır.

Monika Maron'un "Animal Triste" adlı romanı (Türkçede ilk kez) bunları düşündürmekle kalmıyor, aynı zamanda hayat denen muammaya şekil verme çabasının sadece bir sanat türü olarak sınıflandırılmayacağını, bunun aynı zamanda sağlam-kaymaz bir etik düzlem belirleme arzusu olduğunun altını da çiziyor, çizdiriyor. Yaşını bile hatırlamayan, 90'larını, belki de 100'lerini süren bir kadın anlatıcının, müphem bir zamansızlığa demir atarak kendi hayatından anlatılmaya değer bulduğu "aşk"lı bir bölümü aktarışında hem bizzat kendi hayatına (kurgu ile özyaşamöyküsünün birbirinden çözünemeyeceği bir sıkı doku...) hem de çağımızda soyluluğu giderek elden gitmiş roman türüne şövalyece bir meydan okuyuş var. Monika Maron, yalnızca çalıştığı müzedeki dinazor iskeletine saplanmış, "hayvanlığını hiçbir zaman unutmamış", ne güçlü ne zayıf, ne masum ne günahkâr, neredeyse saydamlaştırdığı karakteriyle değil, yaşlılığı bir kurgu olanağı olarak kullanarak da antik metinlerin iskeletine yaklaşıyor: "Yaşlılık hakkında söyleyecek iyi bir sözüm varsa o da, yaşlılığın iki açıdan ölüme hazırlanmaya yaradığıdır: Hatıralarımızı, sonunda hareketli dekor parçalarının az çok

inandırıcı bir biyografi halinde monte edilebilecekleri kadar törpüleyip zımparalayacak vaktimiz vardır; ve sürekli çökme sonucunda kendimize bile o kadar yük oluruz ki, bizi yaşamdaki en sevdiğimizden, kendi kendimizden kurtarsın diye günün birinde ölümü özler hale gelebiliriz; ancak bu, çürümemizin bunamamızdan daha hızlı olması durumunda geçerlidir."

Ölüme epeyce yaklaşmış anlatıcının, hayatını sadece olgunlukta -kızı büyüyüp evden ayrıldığı ve kocası sessizce uzaklaştığında-, yaşadığı engelli (adam evlidir, geceleri aynı saatte kendi evine döner) bir aşkı odağa alarak hatırlaması, geçmişe kafa tutuşunun ne kadar güçlü bir kaynaktan beslendiğini gösterir, "hayatımı, sonu gelmeyen devamlı bir aşk ilişkisi olarak sürdürmeye karar verdiğimde artık genç değildim" derken hayatın tekyönlü düz bir otoban olarak algılanmasının saçmalığını da ortaya koymuş olur. Ama biz son sayfaya kadar bunun sebebinden emin olamayız, ortada somut bir durum yoktur sanırsınız. Ancak hikâye tamamlandığında, bütün altüst oluşları baştan, bir kez daha kurmamız gerektiğini idrak ederiz, ki bu da bir yazarın ulaşabileceği gösterişsiz üst düzey bir kurgu başarısıdır.

Anlatıcının evli sevgilisi Franz ve dinazor Brachiosaurus dışında düşünmekten hoşlandığı kimse yoktur, hatıranın bütün dekorları toplanmış, hayatının müzesinde

sadece onlar kalmıştır. Bir dönem gelir ve insan kısacık ömrünün müzesine bir insanı bir dinazor iskeleti gibi yerleştirebilir. Ancak güçlü bir aş bize bu türden şeyler düşündürür. Romanda anlatılan da böyle bir aşktır: "Yaşamına ve ölümüne". Doğasına pek de uygun düşmeyen bir biçimde "yaşamına", tarif edilemeyecek imkânsızlıkta: "ölümüne". Tanım aralığını en genişinden seçer, bu nedenle aşktır zaten. "Seni kazanmak veya bu dünyadan göçmek" der, "nihayet bu dünyaya aittir, ve nihayet artık bu dünyaya ait değilizdir" der. Ancak aşk kadar keskin bir duygu, "içimizdeki son tabiat kalıntısı", bizi dinazorlar ve karıncalar dünyasına taşıyacak bir yüksek atlayışa olanak sağlar. "Hayatta aşktan başka bir şey kaçırılmış olamaz" diye tekrarlar anlatıcı, aşk buğusundan bir kostüm giydirdiği, yer yer hülyalı, yer yer gerçekçi şarkısını dipte mırıldanırken, hafif gülüşüne havai fişek sözler eşlik eder: "Delilerle ve âşklarla tartışmamalı!"

1941 Berlin doğumlu yazar, duvarın hem varlığında hem yokluğunda, sağında ve solunda, ayrıran ve birleştiren, yasaklayan ve serbest bırakan baskın imgesinde "o yer"li olmanın aşkları bölen halinin duvarsız coğrafyalara yakınlığını da gösteriyor. Belleğe örülen duvarlar, aşk söyleminin duvarları, hayatın kesitleriyle belirlenmiş duvarlar, engellerle yaklaşip bizi ele geçirmek için savaşıırken, hayatı ve metni aynı anda duvarsız bir genişliğe yayabilme becerisinin toprağını sulamış oluyorlar. Maron'un hayatı parçalı-sınırlı bir bütünlükle algılayışı, ham olana, insana ait yabancılaşma doladığı şiiri, esneme kabiliyeti yüksek bir ustalıkla, kendiliğinden bir ferahlıkla yolunu buluyor. Öyle bir ferahlık ki, anlatıcının yaşıyla ağırlaşacağımıza, henüz ölmemiş bedenden ayrılan ruhun hafifliğiyle süzülüyoruz metnin içine. Yaşını hatırlamayan insanın yaşlılığından kim söz edebilir ki zaten? Yazarın zekâsı, kurgusuyla dilini aynı kıvamda tutabilmesinde de kendini gösteriyor. Ancak çocuklukta berrak olabilmış dil, ömrün bir ucu yaşlılığa katlandığında bir kez daha ama son kez o berraklığa erişiyor. Karakteri aracılığıyla geçmişe doğru bükülen yazarın bir o kadar da yaşlılık dilinin berraklığına katlanması karşısında biz de sınırlı ömrümüzü bir kitapta, bir ucundan bir müphem ucuna kat etmiş oluyoruz. İncecik bir kitaptan neler bekleneceğinin müjdecisi bir yoğunluğun mirasçısı olarak.

- Pelin Özer

Monika Maron

Melekler ve narodnikler

Arsen Yarman, "Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihi" adlı çalışmasıyla 2002'de Express'e konuk olmuştu. Ardından, 2008'de "Sivas 1877" kitabı yayınlandı. "Palu-Harput 1878" ise yayınlanan son kitabı. İki cilt halinde yayınlanan kitap bir önsöz ve üç rahibin Ermenice raporlarının çevirisinden oluşuyor. Derlem Yayınları'ndan çıkan kitabın editörü Ali Çakmak ile şehir tarihçiliği, İstanbul ve taşra Ermenileri arasındaki gerilim, 19. yüzyılın sonlarında Anadolu'daki Ermenilerin durumu hakkında söyleştik.

"Palu-Harput 1878", "Sivas 1877"den sonra ikinci şehir tarihi kitabınız. Bu kitabı da şehir tarihi bağlamında değerlendirmek herhalde yanlış olmaz...

Ali Çakmak: Her iki kitap da belirli bir tarihi, 1877 ve 1878 yıllarını merkez alıyor, o tarihlerde şehrin görünümünü açıklamaya çalışıyor. Ancak hem şehrin Ermeni tarihi ve kültürüyle bağlarını ortaya koymaya çalışan yazarların çabası, hem de Arsen Yarman'ın Ermeni rahiplerin yazdıklarını Türkiye'li okur için anlaşılır kılmaya çalışma kaygısı nedeniyle sık sık çok eski tarihlere kadar uzanma ihtiyacı duyuldu. Yalnızca bu rahiplerin değil, Ermeni tarihçilerin de ilginç bir üslubu var. 20. yüzyılın ortalarında Ermenice yazılmış pek çok şehir tarihinde de, muhtemelen şehrin Ermeni kökleriyle bağlarını vurgulamak amacıyla, yazarlar şehrin tarihini Hititlerden, Urartulardan itibaren ele alıyor, Roma-Bizans dönemi üzerinde uzun uzun durduktan sonra 19. ve 20. yüzyıla geliyorlar. Ayrıca, özellikle Ermeni tarihi ve kültürü hakkındaki bilgisi sınırlı olan okur için pek çok açıklayıcı dipnota, çerçeve yazıya, arşiv belgesine ve bahsi geçen kişilerin ya da yapıların eski fotoğraflarına da yer vermek istedik.

Raporlarını Türkçeye çevirdiğiniz rahiplerin nasıl bir üslubu var, Ermeni tarihçiliğindeki genel eğilim nasıl?

Üç rahibin (Vahan Bardizaktsi, Boğos Natanyan ve Karekin Sirvantsdyants) raporları kitabın ikinci cildini oluşturuyor. Bu üslup özelliklerinin Boğos Natanyan ve kısmen de Vahan Bardizaktsi için geçerli olduğu söylenebilir. Her ikisinin raporlarında, özellikle de Natanyan'ınkinde sık sık Ermeni tarihine, mitolojisine göndermeler bulunuyor ve İstanbul'daki Ermeni toplumunun önderlerine eleştiriler sıralanıyor. Aynı zamanda bir etnograf olan Sirvantsdyants ise daha sakin ve ironik bir üsluba sahip. Kitabın birinci cildi, başlangıçta uzun bir sunuş yazısı olarak planlanmıştı. Ancak 1877-78 Osmanlı-Rus harbinin hemen ardından bölgeye giden rahiplerin raporlarında bahsedilen konuların çeşitliliği ve Ermenice bilmeyen okurlar için yabancılığı nedeniyle sunuş yazısının hacmi genişledi ve ortaya birinci cilt çıktı.

Neredeyse rahiplerin raporlarının toplamına yakın bir önsöz yazmışsınız...

Rahiplerin bahsettiği pek çok olaya tarihsel bir bağlam kazandırmak gerekiyordu. Ermeni köylüsünün yoksulluğun-

1789, 1830 ve 1848 devrimlerinden etkilenen Ermeni liberal aydınları, anayasacı bir hareketi başlattılar ve 1863 yılında Nizamname-i Millet-i Ermeniyân'ı kabul ettirdiler. Bu belge, Osmanlı anayasacılık hareketinin ilk adımıdır.

dan, Kürt aşiretlerinin baskılarından, yenilgiyle biten savaşın yol açtığı yıkımdan ve göç hareketlerinden söz ediyorlar. Ayrıca gezdikleri yerlerdeki Ermeni nüfus, okullar, kilise ve manastırlar hakkında bilgiler vermeye özen gösteriyorlar. Kendimizi bütün bunları tarihsel bir çerçeve içinde sunmak zorunda hissettik. Sözelimi, Ermeni köylüsünün yoksulluğunun devletin vergilendirme usulüyle bağlantılı olduğundan ya da aşiret sisteminin belli başlı unsurlarından söz etmeyi zorunlu gördük. Üç rahip de 1877-78 harbinin sonunda Rusya'ya göç etmek isteyen büyük bir Ermeni nüfustan söz ediyorlardı. Ancak durum biraz karıştı ve anlamakta zorluk çektik, çünkü ne Rus Çarı, ne Rus ordusundaki Ermeni kumandanlar, ne Osmanlı yöneticileri ne de İstanbul Ermeni Patrikhanesi böyle bir göçü istiyordu. Buna rağmen Ermeni köylüsünün büyük ümitlerle Rusya sınırlarına doğru hareketlenmesini anlayamıyorduk. Biraz derinlere indiğimizde, bunun 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonraki gelişmelerle bağlantılı olduğunu, bu tür deneyimlerin halkların hafızasında etkisini uzun süre sürdürdüğünü gördük. Bu yüzden Rusya'nın güney Kafkasya politikasına, elli yıl önceki savaşa, savaşın ardından yaşanan büyük göç-

(İran'dan 40 bin, Osmanlı'dan 90 bin Ermeni bu savaştan sonra Rusya'ya göç etmişti) değinmek ve "sunuş"un bir cilt boyutuna ulaşmasını göze almak zorunda kaldık.

Türkçe yazılan şehir tarihlerinden yararlandınız mı, onların bu konuda öne çıkan özellikleri var mı?

Şehir tarihi bakımından yakın zamana kadar iki eğilim öne çıkıyor ve bunlar arasındaki açığı giderek büyüyordu. İlki daha çok yerel kaynakları, sözlü tanıklıkları esas alan ve yazının siyasal tutumuna göre değişik ölçülerde cumhuriyetin kuruluş dönemi yaklaşımını tekrar eden kitaplardı. Daha çok emekli tarih, sosyal bilgiler öğretmenlerinin yazdığı bu kitaplarda şehre dönük bir sevginin izlerini bulmak mümkün olsa da, bunlar genellikle bilinenlere çok fazla şey eklemeyen kitaplardır. Şehrin tarihine dair egemen anlayışa ters düşüncelere pek yer verilmez, şehrin Türklerin hâkimiyetinden önceki dönemleri hızla ve özetle geçilir, gayrimüslimlerden de ya isyanlar ya da kurulan kişisel dostluklar vs. nedeniyle bahsedilir. Gayrimüslimlerin şehrin sosyal, kültürel tarihinde, dokusunda ciddi bir izleri olduğunu bu kitaplardan öğrenmek pek mümkün olmaz. Diğer bir eğilim ise, özellikle son 20-25 yılda çok yaygınlaşan akademik bir tarz. Burada daha çok tahrir defterleri ve diğer Osmanlı belgeleri incelenerek şehrin nüfusu, arazi ve üretim durumu hakkında verilere, bu arada gayrimüslim nüfus hakkındaki bilgilere de ulaşmak mümkündür. Ancak gayrimüslim nüfus hakkındaki bilgiler aslında son derece sınırlıdır; örneğin kiliselerinin onarımı için devlete bir dilekçe verilmişse bu dilekçeden bahsedilir, fakat bu bir bakıma Osmanlı devletinin dinsel hoşgörüsünün kanıtı olarak sunulmak eğilimindedir. Şehirde kaç tane Ermeni kilisesi bulunduğu dair bir bilgiye nadiren rastlarırsınız. Buna mukabil defterler incelenerek şehirdeki gayrimüslimlerin hangi isimleri kullanmayı tercih ettiği bilgisi yaygın olarak değerlendirilir.

Niyet ne olursa olsun, bu bilgiler gene de önemli, öyle değil mi?

Elbette, ama bu bilgilerin sınırlılığına ve ideolojik bir süzgeçten geçirildiğine dikkat çekmek istiyorum. Bu bilgiler, devlet evrakı olarak, yönetenlerin bakışını yansıtır daha çok. Bu kitaplardan köylünün ödediği vergi miktarını ya da ödemediğinde aldığı cezayı öğrenebiliriz ama, vergiyi hangi koşullarda ödediğini ya da bunun için katlandığı sıkıntıyı bilemeyiz. Bunun için ahalinin kendi durumu hakkında ilk ağızdan bilgiler çok önemli. Palu, Harput ve civarındaki köylülerle konuşan Natanyan ve Sirvantsdyants'ın tanıklıkları ve aktardıkları bilgiler bu bakımdan eşsiz değerler.

Osmanlı arşivlerinde çalışan birçok araştırmacı var. Yeni belgeler günışığına çıkıyor, pek çok belgenin çevrimyazısı yayınlanıyor. Ancak, kitabın önsözünde Donald Quataert'in de dediği gibi, gayrimüslim cemaatlerin kendi dillerinde yaptıkları yayınlar hakkında bu

türden çalışmalar son derece sınırlı.

Bu, Osmanlı araştırmaları bağlamında çok önemli bir sorun. Son yirmi yılda yapılan çalışmalar, Türkçeye çevrilen belgeler hesaba katıldığında, Osmanlı tarihine ilişkin kritik bir bilgi eşliğinin aşıldığını, bu bilgiler sayesinde Osmanlı sistemi hakkında yeni açıklama çerçeveleri oluşturulabileceğini iddia eden tarihçiler ortaya çıktı. Bu büyük ölçüde doğru görünmekle birlikte, imparatorluğun gayrimüslim cemaatlerinin kurumları, sosyal yaşantıları ya da iç çelişkileri söz konusu olduğunda geçerliliği tartışmalı bir iddia. Bu konudaki problemlerden biri, Rumca, Ermenice ve diğer cemaat dillerinin bu alanda çalışan tarihçiler tarafından pek bilinmemesi. Daha ideolojik bir sınırlama da var: Anadolu şehirlerindeki Ermeniler hakkında son zamanlarda yayınlanan Türkçe kitaplarda Ermenilerden söz edilme biçimine bakıldığında, neredeyse aynı kaleminden, aynı zihinden çıkma standart bir yaklaşım görürsünüz. Ermenilerden ya şehrin zenginleri olmaları, ya bir isyana katılmaları ya da devletten kiliselerini onarma müsaadesi istemeleri dolayısıyla söz edilir. Burada söylenmek istenen aslında çok açık: Osmanlı sistemi Ermenilerin zenginleşmesini önlememiştir, onların dinlerinin gerektirdiği hizmetleri sağlayarak hoşgörü göstermiştir, oysa Ermeniler böylesine rahat koşullarda yaşamalarına rağmen yabancıların sözlerine güvenerek isyan etmekten geri durmamışlardır. Ne yazık ki, bu zihinsel sınırlamanın dışına çıkarak Ermenilere bakabilen pek fazla çalışma bulamazsınız.

Rumca ve Ermenicenin Osmanlı araştırmaları bağlamında daha yaygın kullanılmasının bu tür sınırlamaları aşacağını düşünüyor musunuz?

Bu dillerden çeviriler yaygınlaşmadan kesin tespitlerde bulunmak güç, ama üç rahibin tanıklıklarına bakarak bazı genel tespitlerde bulunabilirim. Her şeyden önce, bütün Ermenilerin yaşadıkları şehrin zenginleri oldukları düşüncesi koca bir saçmalık. Özellikle Anadolu'daki Ermeni köylüsünün durumu içler acısı. Natanyan ve Sirvantsdyants'ın izlenimleri, Palu, Harput, Dersim, Erzincan ve Hizan Ermenilerinin hem devletin ağır vergi yükü hem de Kürt aşiretlerin baskı, angarya ve haraçları yüzünden nefes alamaz hale geldiğini gösteriyor. Ermeni köylülerin "hafır" adı altında Kürt aşiretlerine ödediği vergi aslında düpedüz bir haraç ve köylüyü yalnızca diğer aşiretlerden değil, onu koruyan aşiretin saldırılarından da koruyor. Üstelik, İslâm dininin bir emri olarak meşrulaştırılıyor.

Ermenilerin Osmanlı toplumunun zengin ve servetleri güvence altına alınmış bir kesimi oldukları düşüncesi, İstanbul Ermenileri için geçerli olabilir mi?

Bu kısmen doğru sayılabilir. 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı sarayıyla kurdukları ilişki sayesinde servetleri ve nüfuzları bir bakıma güvence altına alınan bir tür Ermeni aristokrasisinden –amirallerden– söz edilebilir. Ancak 1830'lu yıllardan itibaren Ermeni toplumunda güçle-

nen bir aydınlanma, rönesans (veradzı-nunt) düşüncesi amiraların ve dinî kurumların Ermeni toplumundaki nüfuzunu geri döndürülemez biçimde sarsmaya başlamıştı. Avrupa'daki 1789, 1830 ve 1848 devrimlerinden etkilenen Ermeni liberal aydınları, gelişen orta sınıftan da destek alarak anayasacı bir hareketi başlattılar ve çeşitli girişimlerden sonra 1863 yılında Nizamname-i Millet-i Ermeniyân adı verilen bir nizamnameyi Osmanlı devletine kabul ettirdiler. Aslında bu belge Osmanlı anayasacılık hareketinin ilk adımıdır, ama bilebildiğim kadarıyla, Bülent Tanör'den başka hiç kimse onun bu yönüne işaret etmedi. 1863 Nizamnamesi Ermeni toplumu tarafından "Azkayin Sahmantrutyun" (Millî Anayasa) olarak adlandırılır ve Ermeni toplumunu düzenleyen kuralları yeniden tanzim eder. İleri bir kazanım olarak değerlendirilmekle birlikte, 1863 Nizamnamesi de İstanbul ve taşra Ermenileri arasındaki gerilimi ortadan kaldırmaz ve İstanbul Ermenileri lehine düzenlemeler içerir.

Anahide Ter Minassian, 1863 Nizamnamesi'nin Ermeni toplumu için önemli bir kazanım olduğu iddiasına da ihtiyatlı yaklaşıyor galiba...

Evet, ama bu eleştiriyi yapan sadece o değil. Pek çok Ermeni tarihçi (Hagop Barsoumian da bunlardan biri) nizamnamenin sadece Ermenilerin dinî ve kültürel özerkliğini teyid ettiğini belirtiyor. Bunun dışında, bireysel ya da kolektif hiçbir yeni hak kazandırmıyor. Minassian ise bu nizamnamenin Ermeni toplumunu Avrupa parlamentarizminin bazı teknik araçlarıyla tanıştırdığına, bunun dışında özellikle Ermeni köylüsünün kaderini değiştirecek bir iyileştirme öngörmediğine dikkat çekiyor. Anadolu'nun

pek çok şehrinde bu nizamname fiilî olarak uygulanamıyor bile. Natanyan, 1878'de, aradan 15 yıl geçtikten sonra da, Harput'ta nizamnamenin neredeyse hiç uygulanmadığını, oluşturulmasını öngördüğü resmî kurulların ortada olmadığını rapor etmiş.

Taşra Ermenilerinin bu duruma isyan etmemeleri biraz şaşırtıcı değil mi?

Aslında 1860'lı yıllarda Anadolu Ermenileri buna karşı seslerini epeyce yükseltiyorlar. Burada bir ruhanîyi, Mıgırdiç Hirimyan'ı özellikle analım. 1869-73 arasında İstanbul Ermeni Patriği de olan Hirimyan'ı Anadolu Ermenilerinin sesi olarak görmek mümkün. Van'da Ardziv Vaspuraganı (Vaspuragan Kartalı), Muş'ta Ardzvig Darono (Muş Kartalcığı) dergilerini çıkaran, Anadolu köylüsünün sesini duyurmaya çalışan Hirimyan'ın patrikliği döneminde İstanbul Ermenileri, taşradaki Ermenilerin sıkıntılarına daha fazla duyarlılık göstermeye başlamışır. Anadolu Ermenilerinin 1860'lardan itibaren yaşadığı baskı, angarya ve çifte vergilendirme olaylarını Babali'ye ve Patrikhane'ye şikâyet etmekten çekinmemelerinde de onun cesaretlendirici rolünü teslim etmek lâzım. Anadolu'daki yoksul Ermeni köylüsünün maruz kaldığı eziyetler hakkında fikir sahibi olabilmek için, bu şikâyet dilekçelerinin dışında, o dönemde çıkan Meğü, Mışag, Arevelyan Mamul, Masis gibi pek çok Ermenice gazete ve derginin de incelenmesi şart elbette.

Raporunu yayınladığınız rahiplerden Karekin Sirvantsdyants da Hirimyan'ın öğrencisi mi?

Evet, aslında onun Hirimyan'ın Ermeniler arasında yarattığı Yergir (Vatan) mitosundan etkilendiği açık. Hirimyan çok ilginç bir öneride bulunmuş: 1863 Nizamnamesi'yle kurulacak Ermeni Cemaati Genel Meclisi'nin merkezi İstanbul değil, Van olmalıdır. Bu öneri hayata geçmemiş gerçi ama, Hirimyan'ın kadim Ermeni tarihiyle bağları koparmamak,

Bütün Ermenilerin yaşadıkları şehrin zenginleri oldukları düşüncesi koca bir saçmalık. Anadolu'daki Ermeni köylüsünün durumu içler acısı. Devletin ağır vergi yükü, Kürt aşiretlerin baskı ve haraçları yüzünden nefes alamaz hale gelmişler.

Havav Köyü, Kağırsahayats Manastırı ve Surp Asdvadzadzin (Meryem Ana) Kilisesi'nin harabeleri (1990'lar)

taşra Ermenilerinin sıkıntılarına duyarlı olmak gibi görüşleri, başkalarıyla birlikte, Sırvantsdyants'ın da yaklaşımını belirlemiş. Sırvantsdyants, Hirimyan'ın yayınladığı Vaspuragan Kartalı dergisinin sorumlu müdür yardımcılığını yapmış. Etnograf kimliğinin şekillenmesinde Hirimyan'ın büyük payı olduğunu söylemek yanlış olmaz herhalde.

Diğer iki rahip için de bunu söylemek mümkün mü?

Onların doğrudan Hirimyan'ın öğrencisi olduğunu söylemek zor, ama Vahan Bardizakti'nin son derece ironik bir dille kaleme aldığı otobiyografisinden Hirimyan isminin tüm Ermeni Kilisesi içinde büyük saygı uyandırdığı anlaşılıyor. Kilise içindeki lâkaplarından biri "Ermenistan'ın Meleği" imiş. Bardizakti ve Natanyan'ın Hirimyan'ın ve ondan sonraki patrik Nerses Varjabedian'ın politikalarıyla uyumlu oldukları ve onların desteğini aldıkları son derece açık. Zaten her üç rahip de patrik Varjabedian tarafından görevlendirilmiş ve raporlarını da ona sunmuşlar.

Ortak noktalarına rağmen söz konusu rahiplerin kişilik ve üslûpları arasında farklılıklar var. Örneğin, Natanyan son derece ciddi, lafını sakınmaz ve sorumluluk sahibi biri gibi görünüyor. Doğru, hatta sorumluluk duygusu ve görevini önemsemesi nedeniyle Sırvantsdyants, Natanyan'la hafiften dalga da geçiyor. Palu'nun Havav (Ekinözü)

ler hakkında yazdığı dilekçeleri dikkate almamakla ve kendisini yalnız bırakmakla suçluyor.

Trajik sonuna bakılırsa, yalnız bıraktığı eleştirisinde hiç de haksız değil.

Öyle görünüyor. Pek çok kesimin çıkarlarını zedelediği düşünülüyor. Özellikle yerel zorbalarla işbirliği yapan Ermeni ağalar asılsız ihbarlarla onu sık sık Kürt aşiretlerine ve devlet yetkililerine şikâyet ediyorlar. Natanyan'ın Palu'daki görevi ve belki hayatı da üç kez ciddi şekilde tehdit ediliyor. Ermeni Kilisesi de onu, özellikle patrik Varjabedian'dan sonra, yalnız bırakıyor. Natanyan bu raporunu o dönem kitap olarak yayınlamış –tarihi pek net değil, 1879 olduğunu düşünüyoruz. Bu tarihten yaklaşık on yıl sonra, Natanyan bu rapor yüzünden tutuklanıyor ve II. Abdülhamid'in emriyle sürgüne gönderiliyor. Bundan sonra hayatı fazla uzun sürmüyor ve 1891'de Şam'da sürgünde ölüyor.

Rahiplerin anlatımlarına dönersek, bunlarda Türkçe çalışmalarda yaygın olarak rastlanan Ermenilere dönük önyargıları ters yüz eden hususlar neler?

Sırvantsdyants, Nahabedagan Cemiyeti'nin Muş ovasında bir köy satın alarak görüşlerini orada hayata geçirmek istediklerinden söz ediyor. Burada köy sosyalizminin ya da bir tür kooperatifçi yaklaşımın izlerini bulmak mümkün.

findan yağmalandığını, yakılıp yıkıldığını görmüşler.

Ermenilerin Rus ordusuyla birlikte hareket ettiği iddiasına ne dersiniz?

İhtiyatla ele alınması gereken bir konu da bu. Bu yönde bazı hareketler ve hatta saldırılar olabilir, ancak mesele bundan biraz daha karmaşık. Aslına bakılırsa, neredeyse bütün 19. yüzyıl boyunca bölgede Osmanlı, Rus ve İran devletleri arasında sürekli bir savaş hali hâkim ve işin ilginç tarafı, her üç devletin sınırları içinde de hatırı sayılır bir Ermeni nüfus yaşıyor. Özellikle Rus ordusunda yüksek rütbeli subayların komuta kademesinde oldukları biliniyor. Dolayısıyla bu üç devletin savaşması, bunların Ermeni tebaalarının da karşı karşıya gelmesi, her üç cephedeki Ermenilerin birbirleriyle savaşmak zorunda kalması sonucunu veriyor. Meselenin bir de bu yönü olduğunu unutmamak gerekir.

Eğin'de 1865'te kurulan, dikkatlerden kaçmaması gereken bir cemiyet var. Bunu kibutz deneyimi ya da bir tür köy sosyalizmi denemesi gibi değerlendirmek mümkün mü?

Nahabedagan Cemiyeti'nden söz ediyorsunuz. Bizim için de çok şaşırtıcı oldu onun varlığını öğrenmek. Bu cemiyetten Sırvantsdyants'ın bahsettiği kadarıyla bilgi sahibiyiz. Sırvantsdyants, cemiyetin kurucularının kendisi aracılığıyla Muş ovasında bir köy satın alarak görüşlerini orada hayata geçirmek istediklerinden söz ediyor, kuruculardan Misak Timuryan'ın yayınladığı kitapçıktan bir bölümü naklediyor. Timuryan'ın kitapçığında köy sosyalizminin ya da bir tür kooperatifçi yaklaşımın izlerini bulmak mümkün, ama bir yandan da güçlü bir kendine yeterlik, sadelik ve dinsel temalarını buluyoruz: Çiftçi şehirli meslek erbabından daha sade ve dürüst olarak tasvir ediliyor, köyde kurulacak evlerin tek tip olacağı, köylülerin giysilerinin sade ve basit olması gerektiği, yiyeceklerin de basit ve yararlı olanlarının seçileceği, köyün yönetiminde İsa'nın eşitlik ve adalet yolundaki emirlerinin hâkim kılınması gerektiği ileri sürülüyor. Dinsel referansları güçlü bir püriten hayat tasvir ediliyor. Sırvantsdyants'ın aktardıklarıyla sınırlı olduğumuz için daha net bir yorum yapmak mümkün değil, ancak 1860'lar Rusya'da Narodnik hareketin güçlenmeye başladığı yıllar. Osmanlı Ermenileriyle Rusya Ermenileri arasındaki siyasal ve entelektüel bağlar düşünüldüğünde, Narodniklerin "halka doğru" düşüncesinin biraz deforme olmuş bir biçimi de söz konusu olabilir. Sonuçta bir ideal düzen, ütöpik bir hedef öngördükleri açık: "Nor Mart" (Yeni İnsan) ve "Nor Hay" (Yeni Ermeni).

Bu "Yeni İnsan" hedefi neredeyse bütün ütopyacı girişimlerin sahip olduğu ve herhalde bundan sonra da varlığını sürdürecektir bir hedef gibi görünüyor.

Demek ki pek fazla milliyeti olmayan bir kavram. Türkiye'de bu ismi taşıyan en az iki dergi yayınlandı galiba.

Söyleşi: Emine Bora

köyündeki Kağtsrahayyats Surp Asdvadzadzin Manastırı'nda karşılaşıyorlar ve Natanyan'ın eleştirileri nedeniyle Sırvantsdyants onu kendini fazla önemseyen biri olarak tasvir ediyor. Ama mesele kendini önemseyip önemsememeye indirgenemez elbette. Natanyan doğrucu Davutluk yapıyor, Palu ve civarının Ermeni köylüsünün yoksulluğundan, cehaletinden sorumlu tuttuğu herkesi eleştiriyor. Devlet idarecilerini yerel zorbalarla işbirliği yaptıkları, rüşvet aldıkları için, içlerinde Ermenilerin de bulunduğu yerel zorba ve ağalar ise köylüye baskı yaptıkları, tarlasını, bağını bahçesini yağmaladıkları, elinden aldıkları için eleştiriyor. Öte yandan, taşradaki ruhanileri ağalarla, beylerle işbirliği yapmakla suçluyor. Ermeni Patrikhanesi'ni ise köylünün uğradığı zulüm-

Rahip Vahan Bardizakti (Der Minasyan), Karekin Sırvantsdyants (1840-1892) ve Hirimyan Hayrik, katoliklik döneminde. Tablo, Ermeni-Rus ressam Ayvazovski tarafından yapılmış.

Epeyce var. Sözelimi, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gayrimüslimlerin Katolik ve Protestan misyonerlerle işbirliği yaptığı yönündeki iddialar hiç de geçerli görünmüyor. Aksine, rahiplerin notlarına bakılırsa, bundan en çok Ermeni Kilisesi rahatsız. Zira misyonerler daha çok onlara dönük faaliyetlerde bulunuyorlar. Hem Natanyan hem de Sırvantsdyants, Ermeni Kilisesi'nin misyonerlerle rekabet edebilmek için eğitim meselesine büyük önem vermesi gerektiğini, modern okulların kurulmasının şart olduğunu defalarca dile getirmiş. Rahiplerin anlatımlarına göre, Osmanlı toplumundaki dinsel hoşgörüyü dair iddialara da ihtiyatla yaklaşmak gerek. Üç rahip de, gezdikleri bölgelerdeki Ermeni kilise ve manastırlarının, savaş koşullarını fırsat bilen aşiretler ve zorbalar tara-

OSMANLI İKTİSADININ FARKLI BİR YÖNÜ

16. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda, kırsalda ve kentlerde üretim ve nüfus eğilimlerinin, vergilendirme ilişkilerinin ayrıntılı bir incelemesi olan Devlet ve Köylü, sadece Osmanlı için değil, erken modern dönemde diğer Avrasya bölgelerinin tarihlerine de ışık tutabilecek nitelikte bir toplumsal-iktisadî dönüşüm modeli ortaya koyuyor. Yayımlandığı ilk günden beri referans kitap olma özelliğini koruyan, gözden geçirilmiş ve genişletilmiş baskısıyla eşsiz bir kaynak.

HURİCIHAN İSLAMOĞLU
Osmanlı
İmparatorluğu'nda
Devlet ve Köylü
376 sayfa

İletişim Yayınları

www.iletisim.com.tr • e iletisim@iletisim.com.tr • twitter.com/iletisimbirlikim • www.facebook.com/pages/Iletisim-Yayinlari/107362772630656

Genel Dağıtım PUNTO t 212 496 10 50 f 212 551 30 13 e punto@puntokitap.com • www.puntokitap.com

Bedenler ve barikatlar

Judith Butler, çağımızın en etkili düşünürlerinden biri. Etkisi iki yönde, hem teoride hem pratikte. Yeni siyaset alanlarında feminizmin dahi boş bıraktığı alanları doldurmaya çalışan, "queer" analizleriyle salt cinsel olmayan bir toplumsal cinsiyet varoluşunun muktedir ve muhalif yanlarını araştıran Butler, KaosGL'nin bu yıl beşincisini düzenlediği Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma için Ankara'daydı...

Türkiye'nin kadın ve aileden sorumlu Devlet Bakanı Aliye Kavaf yakın zamanda "eşcinselliğin bir hastalık olduğuna ve tedavi edilmesi gerektiğine inanıyorum" dedi. Bu beyan hakkında ne düşünüyorsunuz?

Judith Butler: Böyle bir siyasal makamda oturan bir insanın çok dikkatli olması gerektiğini düşünüyorum. Eğer "ben bunun bir hastalık olduğuna inanıyorum" diyorsa, sanki bir bireymiş gibi davranıyordur. Fakat gerçekte bakanlık makamından, devlet ve hükümet adına konuşuyor. Öyleyse bizzat devlet, eşcinselliğin bir hastalık olduğunu, tedavi edilmesi gerektiğini söylüyor. Şimdi, Kavaf, bunu hangi temelde söylüyor? Bu onun kişisel inancı mı? Dinî inancı mı? Gerçekten bu konuda çalıştı mı? Sağlık uzmanlarının ne dediklerini biliyor mu? Peki eşcinselliği patolojik olmaktan kalıcı olarak çıkarmaya yönelik birçok ilerleme kaydeden uluslararası hareketi ihmal etmesi ne anlama geliyor? Beni en çok üzen şey şu: Biz her şeyden önce homofobinin bir tür bozukluk olup olmadığını sorabiliriz, değil mi? Bunu salt istihza ya da kötü niyetlilik anlamında söylemiyorum. Gerçekten de, eğer psikoloji hakkında konuşmak istiyorsak, homofobiye dair epey çalışma mevcut. Eşcinsellik korkusu ya da nefreti nedir? Bakanlığın homofobi üzerine çalışmalara fon ayırmasına yönelik bir çağrı yerinde olmaz mıydı? Çünkü şu anda Türkiye'de en önemli mesele, hükümetin seyirci kaldığı bir ortamda, ülkenin dört bir yanında transgender bireylere yönelik saldırıların, eşcinsellere, lezbiyenlere ve biseksüellere yönelik açık ayrımcılığın olması. Devlet, polisin gey ve transgender kişilere karşı işlenen nefret suçlarının yeterince takipçisi olmuyor ve bu suçları soruşturmuyor. Öyleyse, Aliye Kavaf, eşcinselliğin bir hastalık olduğunu düşündüğüne dair bir yorum yaptığında, gey, queer, biseksüel ve transgender hayatların korunmaya değer olduğuna inanmayan, gey ve transgender insanların nüfusun bir parçası olarak yasalar nezdinde eşit muameleye layık olduklarını takdir etmeyen bir kültürel iklime katkı yapmış oluyor... Bence bu patolojikleştirme, birisinin hasta olduğunu söylemek, onları dışlamanın başka bir yolu; onları sadece norm dışına itmek değil, aynı zamanda yurttaşlık fikrinden de çıkarmaktır. Bu insanların "biz sağlıklı ve normal" yurttaşlardan yalıtılmaları gerektiğini söylemenin başka bir yoludur. Bununla da aktif şekilde mücadele etmek gerekir.

Bakanın bu beyanını Litvanya'da mart

ayının ilk haftasında Meclis'ten geçen bir yasayla ilişkilendirebiliriz. Bir AB ülkesi olan Litvanya, ailenin korunması adına kamusal alanda eşcinselliğin dışavurumunu yasaklayan bir yasayı kabul etti.

Çünkü aile, varlığını eşcinselliğin kamusal alandan dışlanmasıyla koruyabilir. Doğru, bu durum çok uzun bir süredir devam ediyor.

Kavaf'ın beyanıyla Litvanya'daki durumun paralellüğünün tesadüfî olduğunu düşünüyor musunuz? Homofobinin kesin bir şekilde yasallaşmaya başlamasının Bakan Kavaf'ın politikasıyla bağlantısı var mı?

Litvanya örneği kendine has. Fakat burada sıradışı olan, belirli bir türden kişisel özgürlüğe imkân tanyormuş gibi görünmesi. Ancak eğer gey ya da lezbiyen bireylere hasta diyecekse ya da onların cinselliklerini hastalık olarak tanımlayacaksa, o zaman bunu ister kamusal, ister özel ortamlarında yapsınlar, bu onları zaten patolojikleştirmektedir. Kamusal alandaysa, kabahat ve cürüm sayarak suç haline getiriyorsunuz. Bu yüzden, Litvanya aileyi cinselliğin kamusal tarafında tutmak stratejisiyle biraz farklı bir konumda ve bu açıdan dikkat çekici. Burada nasıl işliyor, bilmiyorum ama, pek çok ülkenin aile yasalarını yeniden tanzim etmeyi düşünmesinde Vatikan'ın muazzam bir etkisi var, çünkü biliyorsa-

nuz, evliliğin bir erkek ve bir kadın arasında olabileceğini söylemeye inatla devam ediyor. Ve insanlar da zaten "çöküş halindeki Batı"daki eşcinsel evlilik hareketlerinden ve bundan kaynaklanan sorunlardan haberdarlar. Heteroseksüel evlilikleri doğaya dayandıramayız, çünkü o zaman başka tür bir evlilik mümkün olmazdı diye düşünülüyor. Bu yüzden de, onu yasaya dayandırmalı, cinselliği tam olarak düzenleyemediğimiz için kamusal biçiminin ne olduğunu belirlemeliyiz deniyor.

Öyleyse eşcinselliğin kamusal olarak yasaklanması Vatikan'ın etkisi midir? Yasal alanda eşcinselliğe yönelik yeni bir tutumun ortaya çıkabileceğini düşünüyor musunuz?

Bu onu kişisel/özel olana indirgemeye ilgili bir sorun. Eğer bir gey sokakta açıkça homofobik bir saldırıya uğruyor ya da eğer bir transgender birey çalıştığı yerden transgender olması nedeniyle kovuluyorsa, onların aslında kamusal salahiyyetleri var mıdır? Mahkemede "ben ayrımcılığa ya da saldırıya uğradım" demek yetkisini haizler mi? Ve eğer uğradıkları saldırının sebepleri gey ya da transgender olmaları ise, bu göz önünde bulundurulacak, hesaba katılacak mı? Ayrımcılığın mevcut bir biçimi olarak kabul edilecek mi? Sorunun özel ya da kişisel olduğunu söylemek, aslında yasanın sizi korumadığını söylemenin başka bir şekli. ABD'de eğer bir şeyin özel/kişisel olduğunu söylerseniz, o zaman yasalar sizi korur. Fakat bu yüzden orası ABD. Neden böyle olduğunu bilmiyorum. Bizler ihlâl edilemez özel/kişisel haklarımızın olduğunu düşünüyoruz, fakat bu farklı bir yasal gelenek.

Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma için buradasınız ve savaş karşıtı hareketin queer hareketle bağlantısı üzerine konuşacaksınız...

Aslında çoğunlukla militarizm karşıtlığı

Judith Butler, California Üniversitesi - Berkeley'de, Retorik ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde profesör. Türkçedeki kitapları: "Cinsiyet Belası –Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi" (Metis), "Kırılgan Hayat –Yasın ve Şiddetin Gücü" (Metis), "Taklit ve Toplumsal Cinsiyete Karşı Durma" (Agora), "Yaşam ile Ölümün Akıbalığı –Antigone'nin İddiası" (Kabalcı), "İktidarın Psikik Yaşamı –Tabiiyet Üstüne Teoriler" (Ayrıntı), "Hegemonya, Olumsuzluk, Evrensellik" (Ernesto Laclau ve Slavoj Žižek'le birlikte) (Hil), "Ulus-Devlet Marşını Kim(ler) Söyler" (Gayatri Spivak'la birlikte) (Agora)

üzerine konuşacağım. Irak ya da Afganistan'daki işgallere karşı çıkan mobilizasyonlar, militarizm karşıtı bir siyasal harekete nasıl evrilebilir? Önce, askerî iktidar ve militarizmle neyi kastettiğimiz hakkında biraz düşünelim. Bunun birkaç biçim aldığını düşünüyorum. Bir defa, Afganistan ve Irak'taki gibi apaçık, aktif savaşlar var. Bir de İsrail devleti tarafından Ortadoğu'da, Gazze ve Lübnan'a karşı sürdürülen –kim bilir sırada kim var– periyodik savaşlardan söz edebiliriz. Afrika da dahil birçok coğrafyada, hepimizin engellemeye çalıştığı hem aktif hem de periyodik savaşlar sürüyor. Ancak bu savaşların birçoğu aslında devletin artan militerleşmesiyle alakalı. Bu da şu demek: Topraklarını ve sınırlarını yeni yöntemler ve iktidar biçimleriyle savunan birçok devlet, askerî güçlerini takviye etme hakları olduğuna inanıyor. Bunun sonucunda da, Avrupa ya da ABD'deki göçmenlerin gözaltına alınmasını içeren geniş bir güvenlik aygıtının meydana çıktığını görüyoruz. Sınırların güvenliğini sağlamak, belirli toplulukları dışarda bırakmak ve ulusal kimlik politikalarını sürdürmek için, militer ağına parçası haline gelen ülkeler arasında inşa edilmiş yeni duvarlarımız var. Aynı anda hem gözetim hem de güvenlik amacı güden polis teşkilatının yetkileri de artıyor. Bunlar belki süregiden savaş hal-leri değil, fakat askerleşmenin, militerleşmenin parçası olarak değerlendirilmeliler. Bu tür bir militerleşme, her nevi özgürlüğün bastırılmasını, bedenlerin regüle edilmesini ve gözetimini içerir. Aynı zamanda sizin kimliğinizden, internetteki haberleşmelerinizden ve yakın ilişkilerinizden haberdar olmayı da kapsar. Bu yüzden de Avrupa'da göçmen mücadeleleri, açıkça ifade edilen bir çatışma sürecine girmese de militarizmin Türkiye'deki ve bazı komşularındaki yükselişi, özgürlüğün ne olduğu, nereden geldiği ve bedenlerimizin mekân ve zamanda nasıl düzenlendiği gibi meseleler hakkında yeni ilkelerin belirmesine sebep oluyor. Anti-militarist hareketler de zaten bu yüzden varlar. İnsanlar, askerî iktidarın bu tür özel köklerinin izini sürüp onlara karşı çıkmaya çalışıyor. En çok, askerî gücün ve güvenlik mefhumunun totaliterleşmesine karşı çıkan anarşist grupları kayda değer buluyorum.

Arundhati Roy, "devlet şiddeti ile ona karşı direnişin şiddetini eşitlemek ah-lâksızlıktır" diyor. Şiddeti siz nasıl tanımlarsınız? Arundhati Roy'un sözlerini, beden ve cinsiyet politikaları ve Türkiye'deki Kürt direnişiyle beraber düşündüğünüzde, siz nasıl bir tablo çiziyorsunuz?

Öncelikle, tam da şiddeti tanımlayamayacağımı düşünüyorum. Tek bir şiddet biçimi olduğunu düşünmüyorum. Şiddet daima çok yönlüdür. Biçim ve yöntemleri açısından çeşitlilik arzeder. Bu yüzden şiddet hakkında konuşurken çok spesifik olmak zorundayız. Şiddet karşıtı olabilirim, fakat eğer karşıysam, aklımdakinin hangi şiddet çeşidi olduğunu söylemek zorundayım. O zaman bu be-

nim pasifist olduğum, asla şiddet kullanmayacağım anlamına mı gelir? Kendimi savunmak için şiddet kullanamayacak mıyım ya da bir direniş hareketinin parçası olan şiddetli lanetler miyim? Şubat ayında, Filistin - Cenin'de bana şu soruldu: Sömürgeleştirilmeye karşı silahlı direnişe katılan birini yargılar mısınız? Böyle bir yargılama yapmam dedim. Bu, "yere yatıp teslim olun" anlamına gelmez. Ama bazen yere yatmamız gerekir. Hatta, bazen Gandhi'nin tavsiye ettiği gibi tanklar üstünüze gelir ve siz yere yatarsınız. Bu güçlü bir eylemdir, çünkü

Judith Butler, konferansın ardından dostlarıyla Ankara sokaklarında

Bakanlığın homofobi üzerine çalışmalara fon ayırmasına yönelik bir çağrı yerinde olmaz mıydı? Çünkü şu anda Türkiye'de en önemli mesele, eşcinsellere, lezbiyenlere ve biseksüellere yönelik açık ayrımcılığın olması.

gelip tam da bedene dayanır. Burada bedeninizi sömürgeci gücün hesaba katması ve müdahale etmesi gereken başka bir güç olarak kullanıyorsunuz. Bu, bedeninizi bir barikat haline getirmektir. Bedenin bu tür bir kullanımı şiddetten azade midir? Bunu tam olarak bildiğimizi sanmıyorum. Fakat bir topluluğa yönelik saldırı ile bu topluluğun direnişi arasında ahlâkî bir fark olduğu hususunda Roy'a katılıyorum. İsrail - Filistin apartheid duvarına karşı eylemler yapan anarşistler de bedenlerini sınıra yerleştiriyor. Hem de bunu yaralanacaklarını bilmelerine rağmen yapıyorlar. Bu da sömürgeciliğe, mülksüzleştirmeye ve tecride karşı epey etkili bir eylem biçimi... Benim için queer siyaseti daima ittifaklarla ilgili olmuştur. Bu bir kimlik kategorisi değildir. Biliyorum, "ben queer'im" diyen insanlar var, fakat bana göre, mesele "queer" olmakla ilgili değil. İnsanlar gey, lezbiyen, "erkeksi" (butch) ya da transgender olduklarını ifşa edebilir. Bu tür konuşmaların yapılabilmesi olmasından mutluluk duyuyorum, fakat queer'in siyasal açıdan önemli bir kavram haline gelişi bence homofobi karşıtı mücadeleyle ilgilidir. Bu da herkesi kapsamaya yönelik bir davetle başladı. Biz, kimin kiminle yattığını umursamıyoruz. Hiç kimseyle yatmıyorsanız, bunu da umursamıyoruz. Hatta siyasal açıdan hangi gruplarla ilişkide olduğunuz da önemli değil. Eğer homofobiye karşıysanız, bu bizimlesiniz demektir. Sanırım son 15-20

yılda ırkçılığa karşı mücadele edilmeden homofobiye karşı da mücadele edilemeyeceği iyice açık hale geldi. Sömürgeci tahakküme karşı çıkmadan ırkçılığa karşı hiçbir mücadele gerçekleştirilemez. Aynı zamanda cinsel azınlıkların hakları da, etnik, ırksal ve dinsel azınlıkların hakları tesis edilmeden hayata geçirilemez. "Biz geyler kendimiz adına eşit haklar istiyoruz ve haklarından sistematik olarak mahrum bırakılan diğer insanlarla ilgilenmiyoruz" da diyemezsiniz. Tam tersine, heteronomik, dışardan kendini dayatan iktidarın nasıl inşa edildiğine ve kendini nasıl sürekli kılabilmesine dair sistemli bir analize ihtiyacımız var. Bu iktidarın hangi azınlıkları unutturmaya, yasadışı ilan etmeye, dışlamaya ve yabancılaştırmaya ihtiyaç duyduğuna bakmalıyız. İktidarın kullandığı bu yöntemlerin hepsi tahakkümdür. Ve aradaki bağlantıyı kurmazsak akılsızlık etmiş oluruz. Bazen bu zordur, çünkü bazen ittifak kurmak isteyebileceklerimiz bizimle uzlaşmayabilir ya da arada muazzam bir gerilim ortaya çıkabilir. Bu duruma, radikal queer'lerin müdafa etmeye çalıştığı göçmen topluluklarının içinde homoseksüellikten hiç de hazzetmeyen birçok insanın da bulunduğu Hollanda'da şahit oldum. Bir yandan da, bunun hiçbir önemi yok. Siz ittifak kurmaya çalışıyorsunuz, eşitlik için mücadele ediyorsunuz ve baskıya karşı mücadele ediyorsunuz. Ve mücadelenin seyri içinde insanlar anlayışlarını değiştiriyorlar, farklılıklarıyla uzlaşmayı başarıyorlar. Diyorlar ki: "Bak, ben bu mesele için seninle birlikte mücadele ediyorum. Siyasal olarak bu yönetim biçimine beraberce karşıyız ve şu anda her konuda anlaşmak zorunda olmadığımızı sen de biliyorsun." Yani, benim için koalisyonlar görüş ayrılıklarıyla beraber yaşamaktan ve yıkmaya ya da köklü bir değişime uğratmaya çalıştığınız iktidarın biçimine odaklanmaktan geçiyor. İnsanlar bölünüp, parçalanıp birbirleriyle çatışmaya başladıklarında ortak hedeflerinin ne olduğunu unutuyorlar. İstisnasız her konuda uzlaşmaya varmadan beraber yol katedemeyeceklerine inanırlarsa da, korkunç bir hata yapıyorlar. Zaten insanlar beraber yol aldıkça değişiyorlar. Ortak bir mücadele içine girilince, dönüşme şansı da bulunur.

Türk milliyetçiliği, farklı kültürel, tarihsel ve sosyal arka planlardan gelen toplulukları birleştirmeye çalışan bir tutkal işlevi görüyor. Son zamanlarda Kürtler, Alevîler, kadınlar ve LGBTT bireyler bu milliyetçiliğin empoze ettiği ulusal kimliği kırmaya başladılar. Bu farklı gruplar ya da hareketler yatay bir düzlemde nasıl birleşebilirler?

Bir ABD vatandaşı olarak gelip de size bir yöntem önermem doğru olmaz. Fakat, gerçekten ilgilendiğim şey, bu hareketlerin her birinin bünyesinde ne türden bir devlet iktidarı analizi yapıldığıdır. Bu hareketler açısından devlet iktidarının hangi boyutu kritik odak noktası haline getiriliyor? Özellikle buradaki militarizmi, giderek askerî iktidarla özdeşleştirilen

ulus yorumunu, Türkiye'ye içkin maskülenliği, Kürt karşıtı eğilimi, Ermeni tarihinin yok sayılmasını düşünürsek, tüm bu meselelere hareketlerin nasıl baktığıyla ilgilenirdim. Demek istediğim, muhtemelen erkek egemenliği üzerine odaklanan feministleriniz vardır, ya da insanların etnik kimliklerine dayanarak ayrımcı muamele görmesinden kaygı duyanlarınız. Aynı zamanda bir tür karşı-milliyetçiliğin de önemli olduğunu düşünüyorum. Tabii bunu enternasyonalizm ya da küresel kültür adına hayata geçirmekten bahsetmiyorum. Bildiğiniz gibi ulusötecilik (transnationalism), McDonald's ve Benetton'la ilgili bir husus değil. Beni alâkadar eden, Türkiye'nin de bulunduğu bölgede, ülke sınırlarını aşan, başka ülkeler ve mücadelelerle bağlantı halindeki milliyetçilik karşıtı hareketler. Bu tür hareketler çok önem kazanıyor.

Türkiye'deki soylulaştırma ve modernleşmeyle LGBTT ve queer hareketini nasıl bağlantılandırırsınız?

Her şeyden önce, Türkiye üzerine düşünürken ve okurken, kamusal alanın nasıl kontrol edildiğini, kamusal alana çıkmakta kimin özgür olduğunu, orada kimin korunaklı bir konumda yer aldığını merak ediyorum. Bana öyle geliyor ki, kamusal alanın soylulaştırılması ve özelleştirilmesi ekonomik açıdan modern bir Türkiye fikrini üretmek için bir araç olarak kullanılıyor. İlginç şekilde, üretilen bu fikrin bir kısmının pazar ekonomisine daha fazla dahil olduğunuz AB'yle, diğer bir kısmının da gerçekte Avrupa karşıtı olması muhtemel bir milliyetçilikle alâkalı olması. Bu da oldukça karmaşık bir durum. Ancak çok daha temel bir yerden bakıp şöyle sorabiliriz: Bedenler

neye ihtiyaç duyar ve bedenlerin itibarının teslim edilmesi için gereken kamusal yükümlülükler nelerdir? Bedenler barınmaya, gıdaya, kendilerini ifade etme hakkına, seyahat hakkına, bir işte çalışmaya, cinsel ve samimi ilişkileri de kapsayan yakınlıklar kurma hakkına ihtiyaç duyarlar. Bunun anlamı, sınıf farkına bakılmaksızın, herkes için yaşanabilir hayatlar sağlamak adına barınma projelerine yönelik eşitliğe dayalı politikalar üstüne düşündürmektir. Öte yandan, modern soylulaştırma yolunda şık bir öncelikle inşa eden ülkeler, aslında yoksulları dışarı doğru itiyorlar. Buenos Aires'te göz kamaştırıcı konut bloklarının hemen bitimindeki yüksek duvarların arkasında insanlar çadırlarda yaşıyorlar. Öyleyse

Eğcinselliğin hastalık olduğunu söyleyen Kavaf, gey, queer, biseksüel ve transgender hayatların korunmaya değer olduğuna inanmayan, yasalar nezdinde eşit muameleye layık olduklarını takdir etmeyen bir kültürel iklime katkı yapıyor.

insanların barınma hakkına ulaşması için bir hükümetin yükümlülükleri nelerdir? Barınma, bedensel bir ihtiyaçtır. Aileden farklı birlikte yaşam yapılarına da ihtiyacımız var. Gerçekte "birlikte yaşamak" (household) aileden farklı bir kavram. Aile ve evlilikten çok farklı bağlılık ve ittifak şekilleri de mevcut. Bu yüzden, transgender bireylerin sokaklardaki taciz ve cinayetlerden korunması gerektiği gibi, queer, gey ve biseksüel bireylerin birlikte olma özgürlüğü de sağlanmalı. Birçok özgürlük biçimi, yükselmekte olan militarizm ve güvenliğe vurgu yapan devletlerce yok ediliyor.

Bu durumun kapitalizmle olan bağlan-

tısını nasıl kuruyorsunuz?

Bu açıdan "kırılganlık" (precarity) kavramı benim için önemli, çünkü farklı azınlıklardan insanlar kırılganlık durumu içine konuyor. Yasal güvenceden mahrum yaşamak durumunda kalıyorlar ve bazen bizzat yasa tarafından zulüm görüyorlar. Eğer kırılgan durumdaki farklı grupları düşünürseniz, örtüşen şartlara sahip olduklarını görürsünüz. Açığa, barınma sorunlarına, kanun tarafından korunmadıkları için şiddete maruz kalıyorlar. Tüm bunlar kırılgan koşullarda yaşamak demek. Ve bence kırılganlığa karşı mücadele, gayrimilliyetçi, gayrimilliyetçi ve koalisyona dayalıdır.

Türkiye'deki LGBTT hareketine ne söylemek istersiniz?

Buradaki mücadeleden çok etkilendim. Öylesine düşmanca ve umursamaz bir hükümetiniz var ki. Fakat en azından eylemleriniz ve küresel ölçekte gerçekleştirdiğiniz ittifaklarla siyasetçilerinizi mesele üzerinde konuşmak zorunda bırakıyorsunuz. Tahminimce, siyasetçiler konuştuğukça gerçekten korkunç şeyler söyleyecekler. Burada iyi olan, –paradoksal olarak– konunun konuşulmasının gerekli olması. Bir kez siyasal söyleme girince o zaman onunla mücadele edilebilir ve bir tartışma ortamı yaratılabilir. O zaman her yerden insanları bir araya getirebilirsiniz. Şu an dünyada, eşitlik üzerine yeniden düşünmek adına muazzam bir uluslararası baskı var. Bu tartışma cinsel azınlıkları da kapsıyor. Sadece ABD'nden değil, Güney Amerika'dan, Çin'den, küresel bir baskıdan bahsediyorum. Yakında müttefiklerinizle buluşacaksınız.

Söyleşi: Milen Nae - Atalay Göçer / Çeviren: Kürşad Kızıltuğ

JUDITH BUTLER VE YIKICI SİYASET

Sabit kimliklere karşı radikal belirsizlik

Bir toplumda insan kimdir? Kim vatandaş? Kimlerin hakları vardır veya kim hak talep edebilir? Kimin hayatı korunmaya değer bir hayattır? Genel olarak kimler kamusal alanda varolabilir? Kim algılanan bir varlıktır? Yaşamaya değer hayat hangisidir?

Bunlar, 1990 yılında yayınlanan "Gender Trouble" (Cinsiyet Belası) kitabından itibaren feminist filozof Judith Butler'ın zihnini sürekli meşgul eden ve Butler'ı, insanların istisnasız bağlı olduğu, onları tam olarak tayin etmesi bile büyük ölçüde belirleyen bir iktidar ilişkileri analizine götüren sorulardır. Hâkim normların belirlemediği bir düşünce, benlik, beden ve cinsiyet algısı yoktur ve bizler bu normları her gün hayata geçirdiğimiz için Butler'ın performans dediği, iktidarı yeniden üretiminin parçası olmaktan kurtulamıyoruz.

İktidar analiziyle Butler, işte topluma yerleşik bu şiddet yüklü normları ve söylemleri sorunsallaştırıyor. Bu norm ve söylemler, toplumda belirli bir insan yaşamını "yaşamaya değmeyen" veya "korumaya değmeyen" hayat olarak belirliyor; ya da genel olarak kamusal görünürlüğünü veya varolmasını engelliyor. Bunun bir örneği, "heteroseksüel matris"tir. Bu, bir yandan cinsiyet olarak sadece kadın ve erkek ikiliğine izin veren, diğer yandan ise sözde biyolojik cinsiyet (sex) ile bunun toplumdaki karşılığı (gender) arasında bir tutarlılığı ve de heteroseksüel bir arzuyu dayatan farklı hâkim norm-

ların bir etkileşimidir. Butler, hâkim, kanlı bir mantığın parçası olarak doğal görünen bu kategorileri teşhir ediyor. Bu mantığa uymayanın hayatı toplumsal olarak tanınmıyor, dikkate alınmıyor, yaşamaya değer bir hayat olarak görülüyor, ardından yas tutulabilir sayılmıyor ve korunmaya değer görülüyor.

Yeni çalışmalarında Butler teorisini "kırılganlık" (precarity) kavramı etrafında genişletiyor. Şimdiye kadar teorisinin merkezine cinsiyet normlarını yerleştiren Butler, bu sayede, teorisini ister toplumsal, ekonomik ve hukukî koruma eksikliği nedeniyle, ister doğrudan devlet şiddeti nedeniyle olsun, insanları yaralayan, şiddete maruz bırakan ve katleden her tür iktidar mekanizmasıyla tamamlıyor.

Ancak Butler iktidar mekanizmasını analiz ederken dönüşüm olanaklarını ve siyasal stratejileri sürekli düşünüyor. Post-yapısalcı düşüncenin bir temsilcisi olarak da görülen Butler, yaptığı iktidar analiziyle, insanın, iktidar ilişkileri içerisinde ne kadar çok sarmalandığı, onlar tarafından belirlendiği ve hiçbir zaman da bundan arınmayacağını savunduğundan, kendisinin ve toplumsal ilişkilerin tam bilincinde ve de bu doğrultuda eylemde bulunan bir özne fikrini eleştiriyor. Aynı zamanda da iktidar, varolan normların insanlar tarafından icra edilmesine bağlıdır ve Butler'a göre değişim ancak bu koşulun gerçekleşmemesi ya da yeniden üretiminin engellenmesi ile

mevcuttur.

Butler, bu tür toplumsal iktidar mekanizmalarının, tutarlı ve doğalmış gibi görünen norm ve söylem oluşumlarının politik stratejiler aracılığıyla yıkılmasını, yeniden üretimlerinin ve sürekliliğinin kesintiye uğratılması gerektiğini savunur. Butler'ın ilk yazılarında eleştirdiği gibi, sistem içerisinde belirli bir grubun taleplerinin ifadesi olan kimlik politikası, kimi zaman gerekli ya da başarılı olsa da, varolan iktidar ilişkilerini asla dönüştüremez, çünkü ikilikler üzerinden kurulu egemenlik mantığına tutsaktır.

Yıkıcı siyaset "queer" olmalıdır. Queer bir kimlik kategorisi değildir, aksine, şiddet içeren egemenlik mantığının bir parçası olan, kimin kabul görüp görmeyeceği ya da kimin kamusal alanda söz sahibi olup olmayacağını belirleyen bu kategorilere karşı çıkmayı amaçlamaktadır. Söz konusu olan, kendi kendini, sınırları belirlenmiş, sabit ve değişmez, toplum ve devlet içerisinde kabul görmüş şekil ve kimlik içerisine sıkıştırmamak, kesin sınırları belirlenmiş bu kimlik tanımlarını sorgulamaktır. Varılması gereken nokta, toplumsal alanda büyük bir katılımla belirlenmiş kimlik, insan, özne tanımlarının dışladıklarının, şiddete dayalı yasa, norm ve fikir oluşumlarının yok edilmesi yoluyla yaşamaya değer bir hayat imkânına kavuşabilmeleridir. Bugünkü varolan baskıcı normların sözde daha iyi, sabit yenileriyle değiştirilmesi yerine, bugün bizim için belirsiz olan bir gelecekte sürekli ve köklü bir açıklığın bulunması esas meseledir. Butler için bu politikayı bir arada tutan şey, olanaksız bir kimlik değil, şiddet yüklü iktidar mekanizmalarının eleştirisi ve ortadan kaldırılmasıdır.

Ulrike Flader

AHMET ÜMİT

İstanbul Hatırası

Byzantion'dan İstanbul'a uzanan
heyecan yüklü, tarihsel bir serüven...
Yedi hükümdar, yedi kadim mekân,
yedi gizemli olay ve yalın bir gerçek!

Talan edilmiş bir tarih...
Yağmalanmış bir şehir...
Umutları çalınmış insanlar...
Ve buruk bir aşk hikâyesi!

Birinci Baskı
100.000
Adet

Hazırlayan: Koray Löker

Yasakta hayır yok

Hiz. Muhammed'e hakaret içeren sayfalar olduğu gerekçesiyle Pakistan'dan girişi engellenen Facebook ve Youtube için, Pakistan İçişleri Bakanı Rehman Malik, konuyu hükümet nezdinde görüşmelerini ve meslektaşlarına bu siteleri bloke etmenin iyi bir şey olmadığını söylediğini ifade etmişti. Sadece hakaret içeren unsurların bulunduğu bazı sayfaların yasaklı kalacağını açıklayan bakanın konuşmasını takip eden gün Youtube açıldı. Malik'in Türkiye ile resmi temaslarda bulunmasını istedik.

İstek cıvıltı

İran seçimlerinin ardından başlayan protestoların en hızlı duyulduğu mecra olduğu gibi, protestoların organize edilmesinde de görev alan Twitter, İsrail'in uluslararası barış eylemcileri filosuna yaptığı saldırının ardından ilk akla gelen adreslerden biri oldu. Twitter mesajlarının bir bağlam içinde gruplanması için kullanılan imlerden, bu olay için #flotilla seçildi. İm, Twitter'ın "hakkında en çok konuşulan konular" listesinin ilk sırasında görüldüğü an kaybolunca, sansür dedikodusu ya-

yılmaya başladı.

Amerika'nın siyasi temellere dayanan ricalarını kıramadığına İran seçimleri sonrasında şahit olduğumuz Twitter, vakti daha önce kararlaştırılmış bir bakım işini, devlet erkânının ricası üzerine ertelemiş ve İran'daki protestoların Twitter üzerinden yayını aralıksız sürebilmiştir. Bu kez probleme teknik bir aksaklığın neden olduğunu ve konuyla ilgilendiklerini açıklasalar da, Facebook'la ilgili dedikodular gibi, Twitter da kamuoyunda güven sorunu yaşamaya başladı gibi görünüyor.

GAZETESİNDEN, KİTAPÇISINA YAYIN DÜNYASI BLOGLARI KEŞFETTİ

Bir blog aç da, neşemizi bulalım

Manga Eurovision'da ikinci olunca Sezen Cumhur Önal, Ajda Pekkan'ın bile artık rock söylemesi gerektiğini, devrin rock devri olduğunu buyurdu. Memleketin kadim marazı, bir kavram, akım, yaklaşım ana akımcı keşfedilince suyu çıkarılır. Yine racondandır, keşif hatırı sayılır bir gecikmeyle gerçekleşir. Dünyada tahtını sosyal medyaya devreden bloglar, Türkiye plaza dünyasında (hem iş dünyası hem de medyasıyla) nihayet keşfedildi. Popülaritesi kısa, ömrü uzun olası yayıncılık aparatına yakından bakıyoruz. Bir yanda yakın tarihli magazin gelişmeler, diğer yanda dünyanın en popüler blog yazılımı Wordpress'in kaptanı Matt Mullenweg'in İstanbul'u ziyareti...

Blog sözcüğü, İngilizce ağ kayıtları anlamındaki web log sözcüklerinden Peter Merholz tarafından yapılan bir sözcük oyunuyla 1997 yılında doğdu. Merholz, ilk blog örneklerinden biri kabul edilen sitesinin sloganı olarak "We blog" (biz blogluyoruz) cümlecikini kullanınca hem isim hem fiil olarak kullanılabilen blog sözcüğü ölümsüzleşmiş oldu. Bugün bütün bloglardan bahsetmek için kullanılan Blogosfer sözcüğü, artık politik gündem belirleme gücü olan alternatif bir medyayı da tarif ediyor.

Bloglar aslında birer web sayfası. Teknik anlamda farkları, bir web sayfası yapmak için sahip olunması gereken donanım ve araçlara ihtiyaç duymadan da kullanılabilecek kolaylıkta araçlar olmaları. Gerçek önemi ve etkisiyse, kavramsal düzeyde yarattıkları değişimden geliyor. Yani, okuyucuların yorum yapabilmesi sayesinde, enformasyona müdahale olanağı tanınan en yaygın ve kolay kullanılan araç. Bugün web 2.0 olarak adlandırılan ve üzerinde dev bir ekonomi dönen fenomen, içeriğin kullanıcılar tarafından üretilmesine dayanıyor. Bu mantığın neye karşılık geldiğini deneyimlediğimiz ilk yaygın mecra da bloglar oldu.

İnternet yaygınlaşmaya başladığı günden beri altkültür toplulukları tarafından etkin biçimde kullanıldı. Bu etkileşimin etkisiyle elektronik altkültürler de doğdu. Usenet, e-gruplar, BBS'ler kendilerine ait dilleri ve topluluk kültürleriyle ayrı birer çalışma alanı olmayı hak eden tarihler yarattı. Bloglar, bu geçmişin mirasını hakıyla kullanırken, en güncel teknolojileri en kolay biçimde sunarak tahtı devraldılar. Bugün taht, Facebook başta olmak üzere, popülerleşen yeni bir mecra, yani sosyal medya siteleri tarafından ele geçirildiyse de, buna bloglar aslı-

Fanzinler web sitelerinin olanaklarını ilk keşfeden yayınlar arasındaydı. Fotokopiye kıyasla çok daha gelişmiş olanaklar estetik tercihlerin gelişmesini de sağlayınca, e-dergi ve fanzin birbirine yaklaşmaya başladı.

na rücu ediyor ve bir altkültür mecrası olarak kendilerini yeniden tanımlıyor diye de bakılabilir. Bir yandan blogcu olmak, hayatı bloglarla anlamlandırmak gibi bir yaklaşım var. Diğer yanda, vatanş gazeteciliğinin gelişimi, fanzin kültürünün elektronik ortama taşınmış olması gibi konular tartışılıyor.

Türkiye blogculuğu aslında çok yeni değil. Adı böyle kalsa da, konmasa da, 2000'li yılların başından beri birçok blog yayında. Sezyum sözcüğünün İstanbul dışında da gülümsemelere yol açan bir isme dönüşmesi, Radikal ya da Penguin'den çok önce nev-i şahsına münhasır bloguyla gerçekleştirmişti. Bugün yerinde yeller esen Hafif, Yeni Raki, Disguast, enerbats gibi adresler de, Türkçe harf kullanmanın bile hatırı sayılır bilgisayar bilgisi gerektirdiği yıllarda özgün ve nitelikli içerik sunan bloglardı.

İş dünyası tarafından blogların keşfedilmesi, biraz da mirasçıları durumundaki mikroblog ve sosyal medya sitele-

rindeki popülerliğe paralel gelişti. Facebook, Twitter gibi mecraların ne kadar büyük ekonomileri besleyebildiği ortaya çıkınca, bu alanı ticarileştirme eğilimi, reklam ve halkla ilişkiler açısından pazar olarak değerlendirme yaklaşımı baskın hale gelmeye başladı. Bu yaklaşımın bloglara varan yönü biraz da sosyal medyanın yüzer-gezer haline karşı blogların daha sağlam, geçmişiyile bütünlüklü duran, tanınırlığa açık yapıları gibi görünüyor. Sosyal medyanın çok takip edilen isimleri, kendilerini bloglarıyla ispatlayan kişiler. Sosyal medyadaki mesajların yenileri geldikçe, eskileri neredeyse uçup gidiyor. Buna karşı bloglar daha zamana direnebilen yapılarıyla bu ilişkiyi mümkün kılıyor.

Kâr vaat eden blog yarışı

Bu yerel ve taze ticarileşme operasyonunun en çarpıcı örneklerinden biri Blog Ödülleri organizasyonu. Çeşitli kategorilerde yılın en iyi blogunu belirlemek üzere düzenlenen organizasyonda hem konuyla ilgili medya ve reklam profesyonellerinin yönlendirmeleri hem de halk oylaması kullanılıyor. Dördüncü kez düzenlenmesine rağmen çok fazla aksaklıkla ilerliyor oluşu, blogları organizasyonun kendisinden daha arka plana atışı ve ön eleme yapmasına rağmen sorunlu içeriklere dair politika belirleyememesi yüzünden ağır eleştirilere maruz kalıyor. Bu yıl, aday olan ve ön elemeyi geçen bir blogun, başka bir blogun içeriğini olduğu gibi kopyaladığı ortaya çıktığında "her blogu tek tek okuyamayız ya" açıklamasıyla akılda kalan organizasyon, blogları aslında reklamverenler açısından yarıştıran gibi görünüyor. Ürünlerini, tanıtımlarını yapmak üzere tanınmış blog yazarlarına gönderen firmaların sayısı son bir-iki yılda onlarca kat artmış durumda. Doğru yazarı tercih etmek isteyen şirketler, eski usullerle çalışan reklam ajanslarının verileri ve deneyimleriyle yetinmiyorlar. Bu tür organizasyonlar, sektördeki açığı dengeleme görevini de üstlenmiş oluyor.

Diğer yakın tarihli popüler ve magazin örnekler de, Ayşe Arman'ın blog okuyucusu olması ve Cem Mumcu'nun blog yazarlarından kitap dizisi. Arman, "Anlam Arama" başlığıyla yayınladığı bloguyla bu mecrada tanınan isimlerden Hazal Yılmaz'ı konu ederek "Sizi gerçekten uyarıyorum, yeni bir kadın geliyor... Onu koy gazetemeye, bir sürü çatlak okuru

olmazsa ben neyim... Ama gelmez, o ayrı... Çünkü tezgahını kurmuş, kendi blogu ve takipçileri var, kendi yaşında kavruluyor..." cümleleriyle blogcu gururu gibi bir tutumu da kendiliğinden atfetmiş oldu. Yılmaz, Hürriyet'te köşe teklifi alsın blogcu gururu gösterip reddeder mi, yeni bir kariyere başlamak için bu fırsatı değerlendirir mi, bilinmez... Henüz böyle bir teklif gelmiş gibi de görünmüyor.

Öte yandan, Okuyan Yayinevi'nin sahibi Cem Mumcu, benzeri bir öneriyi yayıncı/girişimci olarak başka blog yazarlarıyla gerçekleştirdi. Haziran başında çıkacağı duyurulan "Küçük Aptalın Büyük Dünyası", PuCCA takma ismini kullanan bir blog yazarı tarafından yazıldı. Serinin devamında Her Boku Bilen Adam (bok sözcüğü b.k şeklinde yazılarak) ve Sami Hazinses mahlaslı iki blog yazarının daha kitaplarının çıkacağı söyleniyor. Mahlas kullanımı çeşitli nedenlerle edebiyat tarihi boyunca var oldu ama, böyle bir kullanım yayıncılık dünyasında pek yaygın değil. Hele hele seçilen mahlasların, uydurma isimler değil, başkalarına ait isimler olması durumu daha da özel hale getiriyor.

Bir çizgi film karakterinin ismi olan Pucca, aynı zamanda karaktere dayalı koca bir marşandiz ürün ekonomisinin de markası. Böyle bir marka olması, yazar ismi olarak tercih edilmesine engel değil. Blog dünyası racununda bunun

yeri var. Kurulan özdeşlik, markanın kendisini hatırlatma etkisi derken, hiçbir marka henüz bir blog yazarına bu tür kullanımlar nedeniyle müdahale etmedi. Bizatihi bu kullanımda göremesek bile, benzeri isim aparmalarını, imge aparmalarını '80'li yıllarda terim olarak yaygınlaşan sanatsal aparma (appropriation art) ile anlamlandıran, aynı bağlama koyanlar da var. Bu ilişki, yayıncılık dünyası içinde, uluslararası yayın birliklerinin kuralları, telif ve marka konularındaki sorumluluklar ile aynı anda nasıl müm-

Tanıtlarını yapmak üzere ürünlerini tanınmış blog yazarlarına gönderen firmaların sayısı arttı. Doğru yazarı tercih etmek isteyen şirketler, eski usüllerle çalışan reklam ajanslarının verileri ve deneyimleriyle yetinmiyorlar.

kün olacak zaman gösterecek. Mesele basitçe telif haklarının ödenerek isim hakkının alınmasında da bitmiyor. Asıl soru şu: Konvansiyonel yayıncılık, bu türden takma isim kullanımına uygun bir zemin sunma becerisine sahip mi? Dizüstü Edebiyat Serisi'nin devamında Sami Hazinses mahlaslı blogcunun sıra bekliyor olması, bu tartışmanın devam edeceğini düşündürüyor. İsmi kullanımı başka, blog yazarının aslında kitabının basılması sürecini var eden birikimini temsil eden isimden vazgeçmesi başka bir tartışma yaratacak gibi...

Fotokopi yerine blog

Blogların güçlü olduğu bir başka alan, özellikle fanzin kültürünün kolayca nakledilebildiği elektronik dergiler. Blogspot, WordPress gibi popüler blog araçlarından önce de fanzinler web sitelerinin olanaklarını ilk keşfeden yayınlar arasındaydı. Fotokopiyeye kıyasla çok daha gelişmiş olanaklar estetik tercihlerin gelişmesini de sağlayınca, e-dergi ve fanzin birbirine yaklaşılmaya başladı. Bugün Türkçe konuşulan internet dünyasında birçok e-dergi yayında. Bunların bazıları kolektif birer blog, bazıları tasarımlarını PDF gibi basılmaya uygun biçimlerde ayrıca sunarak matbu dergicilikle ilişkisini sıcak tutmayı deniyor. Takipte olduğumuz kolektif elektronik yayınlar arasında Afili Filintalar (www.afilifilintalar.com) [Futuristika!] (www.futuristika.org), Etrafta (www.etrafta.com), Düğümküme (www.dugumkume.org), Yeni Medya (yenimedya.wordpress.com) Prenses Mektuplar (www.prensesmektuplar.com) örnekler sayılabilir.

106. sayıda Murat Gülsoy'la e-kitap konusunda sohbet ederken, bloglar bir edebiyat arayüzü olarak okunabilir mi, kitapların yerini bloglar alabilir mi diye sorarken eklemiştik: Yayınevleri bu gelişmeler karşısında neler yapabilir? Görünen o ki, bu soru, tazeliliğini bir süre daha yeni tartışmalarla beslenerek koruyacak.

Koray Löker

WORDPRESS'İN YARATICISI İSTANBUL'DAYDI

Önce ifade özgürlüğü, sonra para

Mikrofonumuzu, blog dünyasının yapıtaşlarından WordPress'in geliştiricileri ve kullanıcılarını bir araya getiren WordCamp etkinliği için İstanbul'a gelen Matt Mullenweg'e uzatıyoruz. Mullenweg, b2 adlı bir blog programını geliştirerek tüm dünyada milyonlarca kişi tarafından kullanılan WordPress'i yaratan, henüz 26 yaşında bir programcı...

Bloglar kişisel mecralar olarak tanınıyor, ama uzun zamandır küresel şirketler, büyük kurumlar ve hatta zaten internet yayını olan gazeteler ya da televizyonlar bile birer blog açıyorlar. Kurumsal blogların amacı nedir?

Matt Mullenweg: Firmaların blogları olmalı, çünkü bu, müşterileriyle insanî bir diyalog kurmalarının en iyi yolu. Böylece ürünlerin arkasında insanlar olduğunu gösterebilirler. İletişimin tek yönlü bir sokak gibi algılanması artık mümkün değil.

Bloglar, altkültürlere uygun bir mecra özelliği de gösteriyor. Blogculuk kültürünü nasıl tanımlıyorsunuz? Bir blogu blog yapan nedir?

Blog kültürünü gündelik anlamıyla bildiğimiz kültürden ayırtılabilecek çok fazla özellik görmüyorum. WordPress'le her gün milyonlarca insan kişisel günlüklerden kanserle savaşa kadar, Fortune 500 sitelerinden Wired.com gibi dergilere kadar her şeyi yayınlayabiliyor.

Yayın yapmayı basitleştiren bir araç olarak bloglar insanların sözlerini yaygınlaştırmasını çok kolaylaştırdı. Öyle ya da böyle, ifade özgürlüğünün gelişiminden bahsetmek mümkün... Ana akım gazetelerin, yayıncıla-

rın blog yazarlarını keşfetme eğilimini bu bağlamda nasıl değerlendiriyorsun? Konvansiyonel medya ve yeni medya arasındaki ilişki hakkında neler söyleyebilirsin?

Bir gazete yayınlamak için gerekenleri garajıma koyup da bu işe girişmem mümkün olamazdı. Fakat WordPress gibi araçları kullanarak fikirlerini yayınladığında, New York Times'la aynı şartlara, üstelik de önemli maliyetleri aşarak sahip olabiliyorsun. İnternet üzerinde her iki adres de eşit uzaklıkta. Bu durum, becerikli olanın daha ön plana çıkabilmek, kendini gösterebilmek için fırsat eşitliğine sahip olmasını sağlıyor.

Fikir özgürlüğü konusunda WordPress'in kurumsal tavrı da dikkat çekiyor. Adnan Ok-

tar'ın çalışmalarını afişe eden bloglar yüzünden WordPress.com adresine Türkiye'den erişim engellendiğinde ya da Çin hükümeti içeriği filtrelemenizi istediğinde ciddi trafik kaybına mâlolmasına rağmen ifade özgürlüğünden yana tavır koymuştunuz. Üstelik, topluluk kanadının örgütlendiği WordPress.org adresinin aksine, .com adresi bütünüyle ticarî bir yapıya sahip olmasına rağmen... Bu bir şirketten kolayca beklenebilecek bir tavır değil, özgür yazılım modeli acaba ticaret anlayışını da etkiliyor mu?

Kesinlikle! .com adresi tamamen aynı ve kâr amaçlı bir yapı. Buna rağmen, orada aldığımız kararlar da, yıllardır katkılarla büyüdüğümüz bir toplulukla çalışmanın deneyimlerinden çok etkileniyor. Kişisel olarak sansür ve ifade özgürlüğü konularını çok önemsiyorum. Tıpkı GPL ve özgür yazılımı önemseydiğim gibi. Uzun vadede, beş, on ya da yirmi sene sonra, ticarî müşterilerimiz de ilkerimize bağlı olmamıza hak verecektir, bu Çin'de tamamen yasaklı olmamız pahasına olmuş olsa da.

İstanbul'daki WordCamp etkinliği, "WordPress hakkında her şey" sloganıyla düzenleniyor. Fakat yıllar içinde blog kültürü, teknik gelişmeler gibi konulardan çok girişimcilik, risk sermayesi, "WordPress'le nasıl para kazanırsınız" gibi konular öne çıkmaya başlamış görünüyor. Blog kültürünün ticarileşmeye başladığını düşündüğün oluyor mu?

Dünya çapında onlarca WordCamp etkinliğine katıldım. Ticarileşmeyle ilgili konular konuşulurken bile, insanların merakı ve hevesi, daha çok kendini ifade edebilme, yaratıcılık, özgürlük ve "okuyuculara nasıl ulaşırım" gibi sorulara kayıyor diye gözlemledim. Bunlar benim de WordPress'in temel ilkeleri arasında saydığım düşüncelere paralel temalar.

Handikaplar, plaseler, sürprizler

Futbol zevkini değil, ulusal cihad duygusunu pompalayan bir millî ruhun takımı sahada olmayacağına göre, dört senenin sultanı Dünya Kupası'nı rahatça seyredebiliriz. Aksi olsa –yani Terim’li millîler gruplardan kavga dövüş çıksa–, seyir zevkini bir yana bırakıp memleket halleri üzerine kafa patlatacaktık herhalde. Neyse, rahatta, objektif pozisyondayız. Şimdilik, takımların son durumlarına bir bakalım...

Güney Afrika’nın gelir uçurumu, Dünya Kupası yüzünden derinleşen toplumsal problemleri derken, kupa vakti geldi çattı. Mayıs ayı sonunda Kolombiya’nın, Güney Afrika’yla yapacağı dostluk maçı öncesinde Johannesburg’da kaldığı beş yıldızlı otelde yaklaşık 3 bin dolarlık kişisel eşya çaldırıldığı göz önünde bulundurulursa, saha dışındaki olaylarla da çok konuşulmaya namzet bir kupa bekliyor futbol meraklılarını. (Geçen yıl yine Güney Afrika’da yapılan Konfederasyon Kupası’nda benzer bir olay Mısır takımının başına gelmişti.) Üstüne bir de FIFA’nın bilet sisteminin çöküp 90 bin bileti satılmış göstermesi protestolara yol açtı. Güney Afrika’lı yetkililer hazırlıkların yanı sıra bu işten de alınlarının akyyla çıkıp o pek tanınan “dünyaya rezil olduk” damgasını yememek için duaları da hızlandırdılar muhtemelen. Polis ise 54 bin kişilik güvenlik ekibi ve yeni alınan 90 milyon dolarlık malzemeye bu kupanın gelmiş geçmiş en güvenli kupa olduğunda ısrarlı. Güvenliğin nasıl bir şiddet doğuracağını tabiindeyiz.

Sahada ise eski yıldızlar yenileriyle, favoriler de iddiasız, sürpriz peşinde koşan takımlarla karşılaşacak. Türkiye bu kupada yok ama, memleket sahalarından 15 isim var. Bir de, Türkiye kökenli beş oyuncu: Serdar Taşçı ve Mesut Özil Almanya’nın, Gökhan İnler, Eren Derdiyok ve Hakan Yakin da büyük ihtimalle İsviçre’nin formasını terletecekler. İşte, kupadaki gruplar, öne çıkan isimler ve takımların son durumlarının aklı düşürdükleri...

A Grubu: Fransa, Güney Afrika, Meksika, Uruguay

Henry’nin el yordamıyla attığı gol sayesinde İrlanda’yı eleyip kupaya gelen Fransa’da pek sevilmeyen teknik direktör Raymond Domenech’in son maçları. Fransa iddialı değil ama, sonuçta 1998’deki kupa şampiyonluğundan hemen önce de FIFA sıralamasında tarihinin en düşük seviyesindeydi; kesin konuşmaktan kaçınmak lâzım. Parreira’nın Güney Afrika’sının ne yapacağı meçhul; takımın en önemli yıldızı, geçenlerde bir söyleşisinde Johannesburg’da beraber büyüdüğü çoğu arkadaşının şimdi hapiste olduğunu açıklayan Everton’lı Steven Pienaar. Uruguay’ın yıldızı Forlan, Meksika’nın yıldızıysa bu sene Barcelona’da pek şans bulamayan Márquez. Grubun tanınan isimleri: Uruguay defansındaki Fenerbahçeli Lugano ve Meksika forvetinin yarım sezonluk Galatasaraylısı Giovanni Dos Santos... Meksika’da, temmuzdan itibaren Manchester United’in kadrosu-

Steven Pienaar

na katılacak olan, 11 uluslararası maçta yedi gol atmış 22 yaşındaki Javier Hernández de dikkate değer bir isim.

B Grubu: Arjantin, Güney Kore, Nijerya, Yunanistan

Güney Amerika’dan ittire kaktıra son anda finallere kalan Arjantin, bazılarının göre teknik direktörsüz. Maradona, kupayı kazanabilirse Buenos Aires sokaklarında çıplak dolaşmayı vaat etti. Messi’yle, Inter’de 30 yaşında parlayan Milito’yla, Real Madrid’li Higuaín’le, Manchester City’li Tevez’le, Atlético Madrid’in genç yıldızı Agüero’yla çok acayip bir hücum gücü var Arjantin’in. Güney Kore’deki yıldız oyuncular ise Manchester United’da bu sezon 26 maçta oynayan Park Ji-Sung ve Bolton’ın 21 yaşındaki forveti Lee Chung-Yong. Nijerya’nın yıldızı John Obi Mikel, dizinden ameliyat olup katıldı takıma. Afrika Kupası’ndaki hayal kırıklığından beri İsveçli Lars La-

2010 Dünya Kupası’nda eski yıldızlar yenileriyle, favoriler de iddiasız, sürpriz peşinde koşan takımlarla karşılaşacak. Türkiye bu kupada yok ama, memleket sahalarından 15 isim var. Bir de, Türkiye kökenli beş oyuncu.

gerbäck’in çalıştırdığı takımda iki oyuncu hariç hepsi Avrupa’da oynuyor (30 kişilik kadroya çağrılan üç kaleci de İsrail’de). Kupa öncesi en sessiz takımlardan biri olan Yunanistan’ın teknik kadrosuysa bir istikrar abidesi: 2001 yılından beri Otto Rehhagel takımının başında.

C Grubu: ABD, Cezayir, İngiltere, Slovenya

1990’dan beri her kupaya katılan ABD, 2009 Konfederasyon Kupası’nda İspanya’yı eleyip final oynayarak büyük süksa yapmıştı ve bu turnuvada da sürpriz bekleniyor. 28 yaşındaki golcü Landon Donovan, Türkiye karşısında 122. millî maçına çıktı. Öte yanda, Afrika Kupası’nda dördüncü olan Cezayir, gruptaki üç takımla da tarihinde hiç karşılaşmamış. En önemli oyuncularını 35 yaşındaki Refik Saifi olarak gösteriliyor, ama yaş ortalaması yaklaşık 25 olan, sürpriz yapabilecek bir kadrosu var. İngiltere, üç golü de Japonların attığı son hazırlık maçını zar zor 2-1 kazansa da, Gerrard,

Lampard, Rooney’li kadrosuyla turnuvarın favorilerinden; en azından Messi’nin bir numarası... Kupaya ikinci defa katılacak olan Slovenya ise göze çarpan yıldız oyuncusu olmayan, biraz kapalı kutu bir takım.

D Grubu: Almanya, Avustralya, Gana, Sırbistan

Bu grupta Almanya ile Gana karşılaştığında muhtemelen Dünya Kupası tarihinde bir ilk gerçekleşecek ve iki kardeş, iki ayrı takımın formasıyla sahada olacak: Her ikisi de Berlin doğumlu Gana’lı Kevin-Prince Boateng ve Almanya millî takımındaki kardeşi Jerome Boateng. Abi Kevin-Prince, 15 Mayıs’ta Chelsea -Portsmouth arasında oynanan FA Cup finalinde Michael Ballack’ı feci bir faulle hem oyunun hem de Dünya Kupası’nın dışında bırakarak, 23 Haziran’daki eşleşmenin ilk önelemini aldı. Galatasaray’da sezonu yatarak geçiren Kewell ve çalışkan Neill ile sezonu Antalyaspor’da tamamlayan Jedinak, Avustralya’nın tanınan isimleri. Sırbistan, turnuvaya daha önce “Yugoslavya Federal Cumhuriyeti” ve “Sırbistan -Karadağ” isimleri altında iki kez katılmış, ikincisinde sıfır çekmişti. Manchester United, Chelsea, Inter gibi takımlar-

da oynayan oyuncularıyla mayıs ayındaki hazırlık maçında Yeni Zelanda’ya 1-0 yenilince kıyamet koptu, ama yine de her şey beklenebilir. Afrika Kupası ikincisi Gana, Sırp teknik direktör Milovan Rajevac ve çoğunluğunu 2009 U-20 Dünya Kupası şampiyonu takımın oluşturduğu genç kadrosuyla, rakipleri epey koşturacak cinsten bir takım. Essen’in Afrika Kupası’ndan beri süren sa- katlığının geçmemesi, en büyük kayıp.

E Grubu: Danimarka, Hollanda, Japonya, Kamerun

On senedir Morten Olsen’in çalıştırdığı Danimarka, Rommendaal, Grønkvær, Tomasson, Jørgensen gibi hepsi birer yıldız, ama artık yaşını başını almış forvet kadrosuyla sorun yaşayabilir, tecrübe de konuşabilir. Hollanda, görece kolay bir eleme grubundan sekiz maçta sadece iki gol yiyerek çıktı, hazırlık maçlarında ABD ve Meksika’yı 2-1 yendi. Inter’in Şampiyonlar Ligi’ni kazanırken en önemli kozu olan Sneijder’in yanında van der Vaart, Robben, Kuyt, van Persie gibi isimler olacak; çeyrek finale kadar sorun yaşamaları sürpriz olur. Arka kade dördüncü kez Dünya Kupası’nda boy gösterecek Japonya ise çoğunluğu kendi liginde oynayan, Avrupa izleyicisine yabancı bir takım. Birkaç yıldır da uluslararası futbolda pek varlık göstermişliği yok. Hazırlık maçlarında Sırbistan ve Kuzey Kore’ye gol atmadan yenildi, İngiltere maçındaysa iki golü yanlış kaleye attı. Paul Le Guen’in çalıştırdığı Kamerun, Afrika Kupası’nın hayal kır-

rıklığı yaşayan takımlarındandı; bu sene mayıs sonuna kadarki hazırlık maçlarında İtalya, Gürcistan ve Slovakya'yla berabere kaldı. Eski yıldız Roger Milla'nın "millî takıma hiçbir şey vermedi" diyerek eleştirdiği Eto'o buna karşı takımı bırakma tehdidinde bulundu. Dönmeye ikna edilirse takıma kaptanlık yapacak, ona Kayserispor'dan Hamidou, Ankaragücü'nden Geremi ve Trabzonspor'dan Song eşlik edecek. Song, Zidane'la beraber iki ayrı Dünya Kupası'nda kırmızı kart gören iki futbolcudan biri. Olur da takımı elenmeden kırmızı kart görürse, üç ayrı kupada bu mertebeye ulaşan ilk isim olacak.

F Grubu: İtalya, Paraguay, Slovakya, Yeni Zelanda

Son dünya şampiyonu İtalya'nın en önemli futbolcusu olarak kaleci Buffon gösterilmiş Guardian'da. Bu da gök mavililerin form durumu hakkında epey bir bilgi veriyor. Inter Avrupa şampiyonu oldu ama, kadrosundaki üç İtalyan futbolcudan sadece biri, o da ancak uzatmalarda oynadı. Kadronun yaşı ileri, yine de kale önünden fazla açılmayacaklardır. Tamamı kendi ülkelere oynayan İtalya takımı oyuncularının aksine Paraguay'ın kadrosu çoğunlukla Arjantin ve Almanya'da oynayan oyunculardan kurulu. Alman futbol dergisi Kicker tarafından 2006 Dünya Kupası'nın en seksi oyuncusu seçilen Santa Cruz, hâlâ takımın en önemli silahı. Paraguay bu kupaya yedinci, Slovakya ise ilk kez katılıyor. Gruplarda Çek Cumhuriyeti'ni geride bırakması pek havalıydı. Ankaragücü'nden Vittek ve Sapara ile Beşiktaş'tan Holosko bu kadroda. Eski Beşiktaşlı Karhan ise sakatlandığı için yok. Yeni Zelanda, tarihinde karşılaştığı Avrupa ve Güney Amerika takımları karşısında tek galibiyetini Gürcistan'a karşı almış. Bahreyn'i ele yerek kupaya katılan takımın üst seviye bir ligde oynayan tek oyuncusu Blackburn'den Ryan Nelsen.

G Grubu: Brezilya, Fildişi Sahili, Kuzey Kore, Portekiz

Brezilya, Dünya'nın 2006'da teknik direktörlüğe getirilmesinden beri 2007'de Copa América'yı, 2009'da Konfederasyon Kupası'nı kazandı, Dünya Kupası elemelerinde Güney Amerika birincisi oldu, katıldığı hiçbir turnuvada saf dışı edilemedi. Galatasaraylı Elano'nun da yer aldığı 23 kişilik kadroda Barcelonalı Dani Alves, Interli Maicon, Real Madridli Kaká, Sevilla'lı Fabiano ön plana çıkan isimler. Ve tabii ki kaleci Júlio César... Fildişi Sahili, 2006'da Arjantin ve Hollanda'nın arasından sıyrılamamıştı, şimdi basının pek sevdiği sevimli bir tâbirle yine "ölüm grubu"nda. O zaman

her maçta gol atmışlardı, bu sefer başlarında Eriksson olduğu için daha emniyetli oynayabilirler. Manchester City'den Kolo Touré, Barcelona'dan Yaya Touré, Arsenal'den Eboué savunma, Chelsea'den Kalou hücum silahları -Drogba sakatlığından dolayı muhtemelen forma bulamayacak. Orta sahada oynama ihtimali olan isimlerden biri Galatasaraylı Keita. Diğer yanda Kuzey Kore, Güney'le savaşa tutuşmazsa biraz futbol oynayacak; geçen yıl oraya konuk olduklarında futbolcularının zehirlendiğini iddia etmişlerdi. Daha önce 1966'da çeyrek finale çıkan Kuzey Kore kadrosunda Japonya'da doğup büyüyen, Japonya'nın Kawasaki Frontale takımında oynayan ve 21 millî maçta 14 gol atan Jong Tae-se'ye, "halkın Rooney'si" deniyor; Kuzey Kore habire turnuvalardan men edilmeseydi, Tae-se uluslararası arenada daha çok görünebilirdi. Son Dünya Kupası'nda dördüncü olan Portekiz, mayıs ayında tam kadro çıktığı maçta Yeşil Burun'la 0-0 berabere kalıp pek umut vermedi. Ama sonuçta Ronaldo var.

H Grubu: Honduras, İspanya, İsviçre, Şili

En son 1982'de Dünya Kupası'nda görünen Honduras martta Türkiye'yle hazırlık maçı oynayıp 2-0 yenildi. Takımda Serie A'da oynayan üç ve Premier League'den bir oyuncu var, ama tanınmış isim yok; bir puanın bile başarı olacağını tahmin etmek zor değil. İspanya ise zaten kendi adına konuşan bir takım. Sahaya sadece Xabi Alonso, Xavi Hernández, Andrés Iniesta, Cesc Fàbregas'la çıksalar bile zorlanmadan yarı finale çıkmaları gerekir kâğıt üzerinde. Güiza kadroda yok. Öte yandan, Dünya Kupalarındaki kronik başarısızlıkları yine metafizik bir durum yaratabilir: İspanya bundan önce birçok kez iddialıydı, sadece dört kez çeyrek finale çıkabildi. Bir keresinde dördüncü oldu, ama topu topu 13 takımın katıldığı 1950'de... Turnuvaya dokuzuncu kez iştirak eden İsviçre'nin durumu da İspanya'dan parlak değil. Üç kez çeyrek finale çıkmışlar, sonuncusu 1954'te. Son eleme gruplarında kendi evinde Lüksemburg'a yenilmek gibi bir utanca rağmen grup birincisi oldu İsviçre. İstikrarsızlığı her iki şekilde de yanıtlanabilir. Güney Amerika elemelerinde Brezilya'nın ardından ikinci olup gelen Şili'nin ise 1962'de kendi evindeki Dünya Kupası'nda dördüncülüğü var. 2007'de U-20 Dünya Kupası'nda üçüncü olan kadrodan A takıma yükselen isimler sürpriz yıldızlar sunabilir. Beşiktaşlı Tello da kadroda.

Doruk Yurdesin

M E T İ S E D E B İ Y A T ' T A

GEORGES PEREC

YENİ !

Bahçedeki Gidonları Kromajlı Pırpır da Neyin Nesi?

Roman, Çeviri: Cemal Yardımcı, 96 sayfa

Nice harp akademisinin ödüllendirmekte bir an bile tereddüt etmeyeceği bir yazardan, askerlik sanatı ve insanlık halleri üstüne bir sinsi gülüş. Bu romandaki, savaşın en canalcı anında, imdat isteyen genç bir askerın Cezayir cehennemine düşmemesi için ellerinden gelen her şeyi yapan (ama heyhat! başarıya ulaşamayan) yiğit gençler, Ajax ve Aşil'in, Herkül ve Telemak'ın, Üç Silahşörler'in ve hatta Kaptan Nemo'nun, Saint-Exupéry'nin hakiki mirasçılarıdır.

Şeyler

Altmışlı Yılların Bir Hikâyesi

Roman, Çeviri: Sevgi Tamgüç, 112 sayfa

Jérôme'la Sylvie, özgürlüklerinden hiç ödün vermeden her şeye sahip olmayı düşlerler. Oysa düşledikleri yaşama ulaşmanın bir bedeli vardır. Nesnelerle örülü yaşam giderek daha da ulaşılmaz bir imgeye dönüşür. Perec, bu romanında Fransız toplumunun keskin bir tanımını veriyor. Dahası her şey ne kadar tanıdık...

Uyuyan Adam

Roman, Çeviri: Sosi Dolanoğlu, 112 sayfa

Her kitabıyla şaşırtıcı olabilen bir yazardan acı, umut ve doğruluğa dair bir roman...

"Keşke insan türüne ait olmak, o dayanılmaz ve sağır edici gürültüyü de beraberinde getirmeseydi; keşke hayvanlar âleminde çıkıp aşılacak o birkaç gülünç adımın bedeli, sözcüklerin, büyük tasarıların, büyük atılımların o dinmek bilmeyen hazımsızlığı olmasaydı! Karşı karşıya getirilebilen başparmaklara, iki ayak üstünde duruşa, omuzlar üzerinde başın yarım dönüşüne fazla ağır bir bedel bu."

W ya da Bir Çocukluk Hatırası

Roman, Çeviri: Sosi Dolanoğlu, 158 sayfa

Soluk birkaç aile fotoğrafından yeniden kurgulanmak istenen bir çocukluk, bir aile, bir geçmiş. İlk izlenimler, okunan ilk kitaplar, görülen ilk film, biçilen otlar, amiral battı oyunu...

W ise bir olimpiyat hayali. Ateş Ülkesi'nin bir adası. Sırf sporla meşgul olan bir toplumun hayatından sahneler okuyoruz ilkin. İddiasız, sakin bir şekilde başlayan anlatı önce bir iç sıkıntısına, giderek bir karabasana dönüşüyor.

metis

Genel Dağıtım

PUNT

BOB DYLAN FİMLERİ

Hep “orada” olan adam

Bob Dylan, 21 yıl aradan sonra, konser vermek üzere 31 Mayıs'ta yeniden İstanbul'daydı. Ağır Çekim, bu vesileyle Harbiye Açık hava'daki konseri kaçırانları (ve de gidebilenleri), Dylan'la sinemasal bir yolculuğa çağırıyor.

İlk durağımız, belgesel sinemanın öncü isimlerinden D.A. Pennebaker imzalı “Don't Look Back” (Arkana Dönüp Bakma, 1967). Film “Subterranean Homesick Blues” parçasıyla açılır. Dylan'ın elinde şarkının sözlerinin yazılı olduğu kâğıtlar vardır. Bu sahneden ardından Dylan'la birlikte İngiltere'de bir turneye çıkarız. Konuklar arasında Joan Baez ve Donovan gibi isimler de vardır. Aynı zamanda sahne arkasındaki tartışmalara da tanıklık ederiz. Film, Pennebaker'ın öncülüğünü üstlendiği “Doğrudan Sinema” akımının da başarılı örneklerinden biridir.

Yakın dönemden bir örnek: “I'm Not There” (Orada Değilim, Todd Haynes, 2007). Bu kez karşımızda altı ayrı oyuncunun canlandığı karakterler üzerinden kurgulanan bir Bob Dylan var. “Dylan'ın müziğinden ve çoğul hayatlarından esinlenen” filmde, Arthur Rimbaud'dan Woody Guthrie'ye bir dizi ruhsal akrabaya rastlıyoruz. Film, “Don't Look Back'ten “gerçek” Bob Dylan görüntüleriyle son buluyor.

Dylan'ın oyunculuk serüveninden ilk filmimiz, Sam Peckinpah'ın elinden çıkan “Pat Garrett & Billy The Kid” (1973). Bir hikâye anlatıcısını canlandıran Dylan, James Coburn ve Kris Kristofferson gibi isimlere eşlik ediyor. Filmin müzikleri elbette ona ait. Ustanın başrolünde yer aldığı yegâne filmse, “Hearts of Fire” (Richard Marquand, 1987). Genç bir garson kıza aşık olan

düşkün bir rock yıldızını canlandırdığı filmde, sanki sanat hayatı taklit ediyor. Eleştirmenlerden geçen not alamayan film, Dylan'a bu zor dönemde pek de yardımcı olmuyor.

Son durağımız, bir başka ustanın, Martin Scorsese'nin çektiği “Eve Dönüş Yok” (2005). Dylan'ın kariyerinin başlangıç yıllarına odaklanan film paha biçilmez arşiv görüntüleri içeriyor. Filmin DVD'sinin Türkiye'ye geldiğini hatırlatırken, soundtrack'lerinde Dylan'ın parçalarına yer veren yüzlerce sinema ve televizyon filmi de unutmayalım. Tercih sizin.

Her daim muzip: Chris Marker

“La Jetée” (1962), “Sans soleil” (1982), “Son Bolşevik” (1993) gibi filmlere imza atan Chris Marker, 90'ına merdiven dayamışken enerjisinden hiçbir şey yitirmemiş görünüyor.

Takip edenler bilir, Marker internette oyunlar oynamayı sever. Kendisi, aynı zamanda sanal dünyanın popüler sitelerinden Second Life'ta Sergei Murasaki “avatari” ile Ouvrior adlı hayali adada yaşıyor. Burada ünlü kedisi Guillaume-en-Egypte ile ziyaretçilere “Filmlere Veda” başlıklı sergisini geziyor. Kosinski müstear adıyla YouTube'a videolar gönderdiği de oluyor. Marker'ın son çalışmalarından biri de Paris metrosunda çektiği fotoğraflar. Bu ilginç portrelerden küçük bir seçki The New Republic'de (www.tnr.com) yer alıyor. Sunuş yazısı, üçüncü tekil şahıs tonuyla, ünlü yönetmenin kaleminden çıkmış izlenimi uyandırıyor:

“Chris Marker bu projeye başladığında yaşlı bir beyefendiydi, ancak hâlâ çevik ve dinç sayılırdı, bu nedenle de pek dikkat çekmedi. Yaşamının çoğunu şu ya da bu şekilde yeraltında geçirdi. Bu tuhaf dönemde, şehre yeni gelenlerin –yabancılar vs.– ilk kez metroda görüldüklerini farketmesi için uzaydan vahiy immesine gerek yoktu. Şehrin sırrı yeraltında saklıydı. İnsanların yüzlerini tespit etmek ve bu güzellerin, gerçekte kıyameti getiren yabancılar mı, yoksa karşısına çıkan herkesi kurtarmak için gönderilmiş öncü cesur mahkûmlar mı olduğu konusunda düşünmekle görevli olduğunu farkettiler.”

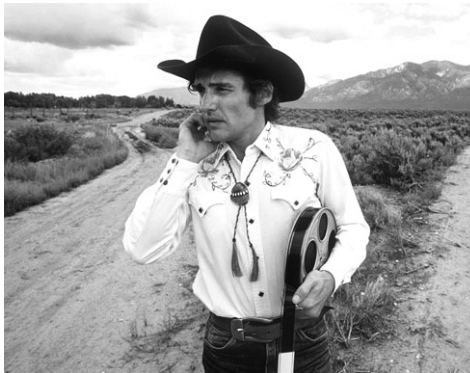
KARA TREN: DENNIS HOPPER (17 Mayıs 1936 - 29 Mayıs 2010)

Asi çocuk ve psikopat amca

Eski Hollywood'da yetişmişti... “Asi Gençlik” (1955) filminden rol arkadaşı James Dean'in iyi ahbabıydı. Western'lerde John Wayne'e eşlik etmişliği bile var. 1969'da yanına Peter Fonda ve Jack Nicholson'ı aldı ve yönettiği ilk filmle yeni Hollywood'un doğumuna öncülük etti. “Easy Rider” (1969), olağanüstü ticarî başarısıyla, stüdyo mantığının dışında bir sinemanın varolabileceğini kanıtladı. Eleştirmen Pauline Kael'in deyişiyle “soyut dışavurumcu bir resmi andıran” ikinci filminin adı manidardı: “Son Film” (1970). Sonrası ise kendi deyişiyle “heba edilen yıllar”... Asid tripleri, silah düşkünlüğü ve fiziksel şiddet...

Ardından, “Amerikalı Dostum” (Wim Wenders, 1977) ve “Kıyamet” (Francis Ford Coppola, 1979) filmlerine kadar, gözlerden hemen hemen uzak kaldı. Muhteşem dönüşü ise, David Lynch'in “Mavi Kadife” (1996) filmiyle oldu. Bu filmde çok başarıyla canlandırdığı uyuşturucu satıcısı sadist rolü üzerine öyle bir yapıştı ki, yaşamının geri kalanında ağırlıklı olarak benzer psikopat rollerinde yer aldı. Ama ne yalan söyleyelim, hepsinde farklı bir karakter olmayı da başardı.

Hopper, Andy Warhol'un yapıtlarını satın alan ilk sanat koleksiyoncularından biri olmakla övünürdü. Oyunculuk ve yönetmenliğin yanı sıra, fotoğrafçı ve ressamdı. Dibe vurmuş bir serseri ve hayatta ikinci kez elde ettiği şansı başarıyla değerlendiren bir mücadeleciydi. 1959'da, daha kariyerinin başındayken, stüdyonun halkla ilişkiler biriminden yapılan bir basın açıklaması onu şöyle tanımlıyor: “Dennis, çalışmadığı zamanlarda yataktan 10'da kalkar, Nietzsche (ve çağdaş oyunlar) okur, sanat galerilerine gider, kitapçılarda kitaplara göz atar ve yabancı filmler izler. Her yaptığı işi coşkuyla yapar.” Daha fazla söze gerek var mı?

X Sinematek

2084 (Chris Marker, 1984):

Yakın tarihli bir başka krizden gelecek öngörüsü (YouTube)

Cennet Batıda (Costa

Gavras, 2009): Siyasal gerilimin ustasından kişisel bir göçmen hikâyesi.

Deccal (Lars von Trier,

2009): Rahatsız etse de, her zamanki gibi kayıtsız kalınamayacak.

Easy Rider (Dennis Hopper,

1969): “Adamın biri Amerika'yı aramaya çıktı, ama hiçbir yerde bulamadı.”

Gir Kanıma (Tomas Alfredson,

2008): Son yılların en ilgi çekici korku filmlelerinden biri (DVD).

Hayırsızada (Sergei

Avedikian, 2010): Kısa film dalında Altın Palmiye sahibi; 1910 İstanbul'undan bir köpek “tehciri”.

Moby Dick (John Huston,

1956): Kaptan Ahab ve Ishmael'le derin sulara yolculuk (DVD)

Plastic Bag (Ramin Bah-

rani, 2010): Werner Herzog'un seslendirdiği duygusal bir plastik torbanın epik yolculuğu (http://futurestates.tv/episodes/plastic-bag).

Zamanın Tozu (Theo An-

gelopoulos, 2008): Usta, Adana Altın Koza Film Festivali'nin (7-12 Haziran) onur konuğu olacaktı.

Karanlık sevda marşları

10 albüm

Ataturk Band Anatolia Beat
Bettye LaVette Interpretations
CocoRosie Grey Oceans
Divine Comedy Bang Goes The Knighthood
Laurie Anderson Homeland
LCD Soundsystem This Is Happening
Mor ve Ötesi Masumiyyetin Ziyân Olmaz
Ricochet The Burning One
Ryan Adams Orion
Tamikrest Adagh

5 şarkı

Master Musicians Of Bukkake Perde Kaldırma
Gogol Bordello Pala Tute
The National Bloodbuzz Ohio
Them Crooked Vultures Mind Eraser, No Chaser
Willie Nelson Freight Train Boogie

WILLIAM S. BURROUGHS yeni bir belgeselle anılıyor. Sonbahara yetiş-tirilecek olan "A Man Within"de Iggy Pop, Laurie Anderson, Jello Biafra söyleşileriyle yer alırken, Sonic Youth ve Patti Smith de müziklere katkıda bulunacak.

SOLO ALBÜM yapan Radiohead'çiler kervanına davulcu Phil Selway de katılıyor. "Familial" ağustos ayında yayınlanacak.

JOHN FRUSCIANTE (Red Hot Chili Peppers'tan hatırlarsınız) sessizliğini bir işbirliğiyle bozdu: At The Drive In ve Mars Volta'nın mülti-enstrümantalist elemanı Omar Rodríguez-López'le kaydettiği yedi parçalık albüm, gayet deneysel bir elektrikli gitar güzellemesi...

CHRISTINA AGUILERA yeni albümü "Bionic"te yeraltı popunun en yetenekli ve çığır açıcı kadın müzisyenlerini yanına aldı: M.I.A., Santi-gold, Goldfrapp, Ladytron ve Le Tigre'ciler, albümün her yanına damga vurmuşlar.

ŞEVVAL SAM sevdiği türler arasında gezinmeyi sürdürüyor. Bu sefer, aslına sadık düzenlemelerle, damardan arabesk hattına girmiş: "Yalnızım Dostlarım", "Kırılıns Ellerim", "İçiyorsam Sebebi Var", "Eller Aldı", "Taht Kurmuşsun Kalbime" hep "Has Arabesk"te...

ROBERT WYATT kendi müziği itibarıyla en zorunu yapıyor, bir "best of" yayınlıyor. Ama "en büyük iskalar" olarak: Raflardaki yerini temmuz ayında alacak olan "His Greatest Misses", "Worship"ten "Ship-building"e, düşünür-rock'çunun şanlı tarihine giriş mahiyetinde.

The Dead Weather / Sea Of Cowards (Warner)

"İşleyen demir ışıldar", Türkçeden Jack White'a ithaf edilebilecek en iyi deyimlerden biri halinde. White Stripes'la sahnede üç buçuk kişilik iş çıkaran, Raconteurs'te gizli kaptanlığı üstlenen, Bob Dylan'la, Rolling Stones'la aşık atan, klişeye düşmeden ve kendi sound'undan taviz vermeden bir "James Bond" tipi temaların altından kalkabilen, son duyumlara göre, işi Jay-Z'yle paylaşmaya götürecek üretkenlik ve açıklıktaki bir müzisyene ancak şapka çıkartılır.

Dead Weather'a dair kelâm edeceksek, hikaye tabii ki Jack White'tan ibaret değil. Ama bir kere, son on yılın en iyi çıkış yapan gitarcısı Jack White, Dead Weather'da davulda! Gitar ve klavyelerde Queens Of The Stone Age'ten Dean Fertita, basta Raconteurs'ten Jack Lawrence ve vokallerde The Kills'den Alison Mosshart var. Bir nevi rüya takımı. Daha ilk albümleri "Horehound"un dumanı üzerindeyken ikinci albüm haberini duyuran bu "A sınıfı yan proje"nin aşk tarifi de, rock'n'roll'u da bir başka. Bir "arkadaşlarla takılma" olarak başlayan

bu buluşma nasıl oldu da "seri" derecede üretken ve "köklü" denecek kadar sağlam olabiliyor, hayret verici.

Dead Weather'ın kitabında aşk öyle çiçekli çikolatalı değil, "delikanlı", sert, karanlık bir sevda. Alison Mosshart'ın çekici sesiyle "Gasoline"ini dinleyince bu tutku daha da su yüzüne çıkıyor: "Bana yaklaştığında / Benzin kokusu alıyorum / Sevgili, sevgili değil / Bir makine istiyorum..."

"Sea Of Cowards" albümünün geneli, "tutku"nun sınırlarını arayan, zorlayan sözlerle dolu. Teslim etmek gerekir ki, bu karanlık sulara böyle-sine bodoslama dalmak her müzisyenin, söz yazarının harcı değil. Albümün ilk parçası "Blue Blood Blues", bir nevi Jack White klasiği. Diğer projelerinde de adında "blues" geçen pek çok parça yapmıştı. "Blue Blood Blues" aslında ileri derecede bir kara sevda marşı sayılabilir; işi kendini inkâra kadar götürüyor: "Seni o kadar seviyorum ki / Varlığım dahi beyhude..." Bir Jack White ve Alison Mosshart düeti olan "Die By The Drop"sa neredeyse evlilik yemini diye bildiğimiz ezberi tersyüz ediyorlar: "İyi günde, kötü günde seni alacağım / Kendi küçük mezarıma..." "I'm Mad"de işler iyice çığırından çıkıyor ve Mosshart'ın peşinde tüm grup adeta galeyana geliyor. "Mad"den kasıt "öfkeli" mi, "deli" mi, pek belli değil.

İlk albümde tutan maya, belli ki ikinci albümde Dead Weather'ın daha sağlam ve sıkı bir grup olmasını sağlamış. Gerek söz yazımı, gerek icra daha da ileri gitmiş. Şimdilik Jay-Z tüyosunu aldık ama, Jack White'ın tornasından çıkacak bir sonraki iş ne olacak, kestirmek güç.

— Reha Öztunalı

Damıtılmış doğaçlama

Sakareller / Beş Dakika Daha (Peyote)

Memleket rock'una yaptığı katkılar artarak devam eden Peyote'de bir albüm daha hayat buldu. 2003'ten bu yana müzik yapan, ama en çok Peyote'de izleme şansını bulduğumuz Sakareller, ilk albümünü, "baba ocağı"nda, sessiz sedasız yayınladı. Kendilerini beşli diye bilirdik. Şu anki kadroya dört kişiden oluşuyor: Veli Uğur Güney gitarda, Bahadır Maşa bas ve bağlamada, Işık Barış Fidaner gitarda, Başar Uğur ise davulda —son ikisi vokalleri paslaşıyorlar.

Sakareller, doğaçlamayı, deneysel havaları hep severdi. İlk albümlerinde, zaten uzun yıllar üzerinde çalıştıkları parçaları ince eleyip sık dokumuşlar, iyice damıtıp önümüze 12 adet "şarkı" bırakmışlar. Üstelik bunları, sürpriz niyetine, tuşlu, yaylı ve üfle-melilerle de zenginleştirmişler. Albümün açılışını gıcır gıcır rock'n'roll "Anı Hırsız"yla yapıyorlar, o dakika insanı sarıp sarmalıyorlar. "Şemsiye" zaten Sakareller konserlerinin "hit" şarkısıydı. Ardından

gelen "Beş Dakika Daha" ise en iyi parçalarından... Sakareller'in müziğini tarif etmek gerekirse, Anadolu rock'u post-rock, shoegaze, azıcık da grunge ile harmanlıyorlar deriz. Birebir taklit değil kastettiğimiz elbette... Replikas, Baba Zula, hatta Nekropsi'yle aynı yola koyulmuşlar. İlkinin tınısını diğerlerinin duruşuyla (bazen de tam tersi) harmanlasalar da, aslında bakış açılarını naklediyorlar, müziğin doğusunun batısının olmayacağını bir defa daha

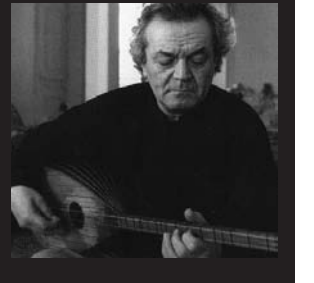
gösteriyorlar... İlk bölümünde daha bir "pop" ilerleyen albüm, ikinci yarıdan sonra, "Tercüman-ı Ahval"le birlikte saykodelik bir havaya bürünüyor. Hatta finalde son dönem Radiohead'lere benzeyen "YK2" ve bağlamanın konuştuğu —adı gibi döngülü— "Yörünge" ile bu hava zirve yapıyor. Her kelimesi özenilmiş "şiircik"lerden oluşan lirikler de cabası. "Babadan kalma nitelik, biraz alçakgönüllü-yüm" deyip eklemişler: "Ama sen yine de çok sev beni, hiç bırakma e mi." Telaşa mahal yok, güzel albümü bulup da bırakır mıyız biz!

— İlker Aksoy

Kara Tren: Talip Özkan (1939 - 2010)

Gâh çıkar gökyüzüne

Üç telli saz diye hor görülen bağlama, onun ellerinde büyük bir tarihsel saygınlık kazanmıştı. Ege'nin zeybeği, zurnası ve klarneti, maharetli parmaklarıyla bağlamada büyük bir ses kazanmıştı. Radyo yıllarından sonra yıllarca Paris'te yaşadı. Halk müziği sanatçıları arasında etkisi muazzamdı. Hakiki bir virtüözu yitirdik...

Belgesel sinemacılığa yeni bir soluk getiren, kafa açıcı festival, DOCUMENTARIST'te geri sayım başladı. 23-27 Haziran arasını bir kenara not düşelim.

KargaArt'ın geleneksel sezon finali sergisi "Kargaşa" 30 Haziran'a dek sürecek... Karga çevresinde toplanmış farklı disiplinlerden yüzlerce sanatçı arasından derlenen seçkiyle galerinin 10. yılı kutlanıyor. Nice yıllara...

expressroll@gmail.com

Kılavuz

Gotan Project, 23 Haziran'da Maçka Küçükçiftlik Park'a geliyor. Massive Attack, Pink Martini, The Cranberries yolda...

Eric Clapton ve Steve Winwood 13 Haziran'da Kuruçeşme Arena'da...

Filiz Gencer'in resim sergisi "Tecrite Direnen Renkler", 9 - 25 Haziran arasında, Beyoğlu'nda, Karşı Sanat Çalışmaları'nda. TAYAD'lı ailelerin desteğiyle...

Anadolu Antik Tiyatroları

Türkiye'yi boydan boya kat edip, antik kentlerin değişmez bir parçası olan tiyatroları, başta akustik çözümler olmak üzere, mühendislik özellikleriyle inceleyen Yaşar Yılmaz'ın araştırması kitaplaştırılmıştı. YEM Yayın tarafından basılan "Anadolu Antik Tiyatroları"na dayandırılarak hazırlanan web sergisine, şimdi Sanal Mimarlık Müzesi'nden erişmek mümkün. Türkiye'deki antik dönem tiyatrolarının kapsamlı dökümünü aktarmayı amaçlayan sergi, 117 adet tiyatrolunun genel yapısal özelliklerini fotoğraflar eşliğinde sunuyor. (www.mimarlikmuzesi.org)

38. İstanbul Müzik Festivali

3 - 30 Haziran tarihleri arasında düzenlenecek olan 38. Uluslararası İstanbul Müzik Festivali, Arvo Pärt, Lang Lang ve klasik müziğin en önemli orkestralarından Viyana Filarmoni de dahil olmak üzere 600'ü aşkın yerli ve yabancı sanatçıyı ağırlayacak. Senfoni ve oda orkestraları, vokal konserler, oda müziği, resitaller ve caz uyarlamaları halinde toplam 21 etkinlik var programda. 21. yüzyılın Mozart'ı olarak takdir gören, yaşayan en büyük bestecilerden Arvo Pärt'in "Ädem'in Yakarışı" yapıtı, 7 Haziran gecesi, Estonya Filarmonik Oda Korosu tarafından icra edilecek. Eserin dünya prömiyeri öncesinde, besteci yaşam boyu başarı ödülüyle taltif edilecek. İzleyicileri festival sanatçıları ve müzik yazarlarıyla buluşturan "Konsere Doğru" söyleşileri bu yıl da program kapsamında.

Ay'a Yolculuk

"40. Yılında Aya Yolculuk!" başlığı altında bir dizi film gösterilmeye başlandı Pera Müzesi'nde. Belgeseller, kült bilimkurgular yer alıyor programda. 1951 yapımı bilimkurgu klasığı "Dünyanın Durduğu Gün", sırf there-min'le koterilmiş müziği için bile görülmeyi hak ediyor. "H.G. Wells'in Ay'daki İlk İnsanları" (1964), "Aya Yolculuk", "Yasak Gezege", "Aydın Gölgesinde", Fritz Lang'ın "Metropolis'i" (1927) ve NASA arşivlerinden çeşitli görüntülerle bezeli epik belgesellere dair ayrıntılı bilgi ve program akışına müzenin sitesinden ulaşılabilir. Gösterim tarihleri, 4, 6, 8, 10, 11, 13 Haziran...

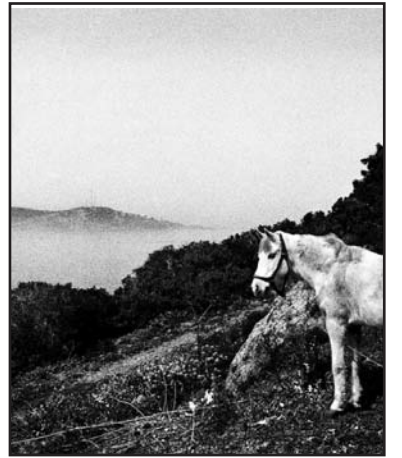

Grup Yorum İnönü'de

Memleketin müzik hayatındaki en uzun soluklu yürüyüşü sürdürüyorlar. İnadına, sebatla, kolektif bir ruhla. Bir müzik grubundan öte, bir okul oldu 25 yıllık birikim. Nice badi-reler atlatıldı, nice mezunlar verdi. 12 Haziran gecesi Beşiktaş İnönü Stadyumu tarihî bir buluşmaya hazırlanıyor. Çeyrek asırlık marşlar, kavga türküleri, ağıtlar hep bir ağızdan söylenecek, 25 yılın muhasebesi görülecek. Ruhi Su'dan Nâzım Hikmet'e, Pablo Neruda'dan Victor Jara'ya bütün ustalara selam durulacak. 60 kişilik kadrosuyla şef Orhan Şalliel yönetimindeki "İstanbul Syhmpnic Project" senfoni orkestrası ve bugüne kadar Yorum'a ses ve şiir vermiş dostları da eşlikte olacak...

Trubadur ve Âşıkların İzinde

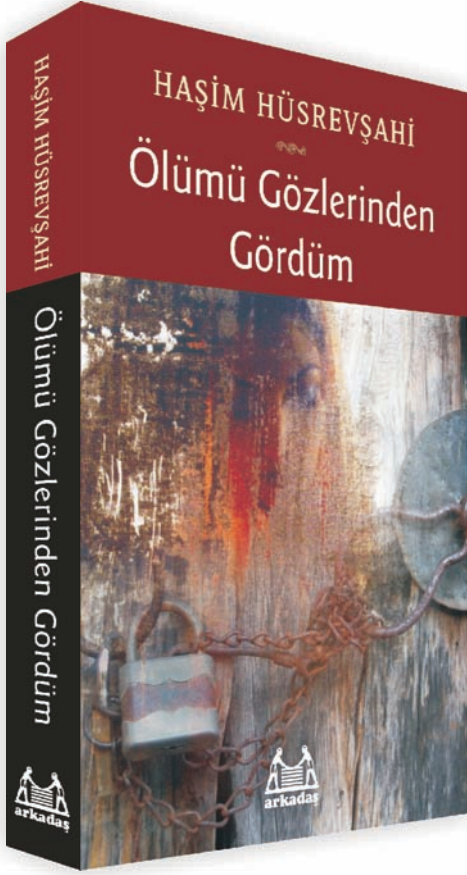
Anadolu ve Güney Fransa'dan yola çıkarak Akdeniz'i dolaşan, kimi zaman kutsal, kimi zaman dindışı içerikli toplumsal meselelerden, özgürlük mücadelelerinden dem vuran ya da mistik ve dünyevî aşkı anlatan şarkılara, deyişlere uzanan repertuarlarıyla Fransa'nın güneyini Anadolu'nun bağrına bağlayan bir trio.. Sam Karpienia Marsilyalı, mandola icracısı, şarkıcı, Oksitan dilinin genç soluğu. Güney Fransa'nın saz şairlerine has Ortaçağ saray şiirlerinin lirik geleneğini çağdaş bir yaklaşımla yorumluyor. Anadolu âşıklarından el almış Ulaş Özdemir ise bağlama ve curasıyla türkülerı sırtlayan bir etnomüzikolog. Geleneksel müziklerden beslenip onları kendilerince yorumlayan bu çağdaş âşıklara, İranlı tonbak ustası Bijan Chemirani'nin vurmali sazları eşlik ediyor. 17 Haziran'da İstanbul Fransız Kültür Merkezi'nde, bir gün sonra Kadıköy'de, Nâzım Hikmet Kültür Merkezi'nde...

İyi Köpek

Fotoğraflarıyla Yunanistan, Rusya, İtalya, Hollanda ve Avustralya'da karma sergilerde yer alan Yusuf Sevinçli'nin ilk kişisel sergisi, "İyi Köpek / Good Dog" Cihan-gir'deki Galerİ InSitu'da açıldı. Fotoğraf çekmeye başladığı ilk günden günümüze kadar çektiği 35 siyah-beyaz kareden oluşan demlenmiş seçki 15 Haziran'a dek görülebilir. Yusuf'un duygusal yolculuğundan izler taşıyan, insanın şehirle ilişkisine odaklanan serginin adı seçkideki bir fotoğraftan esinlenerek konulmuş: "Fotoğrafta yer alan köpeğin yalnızlığı ve şehirdeki umutsuz arayışı serginin içeriğini çok iyi özetliyordu. Köpek, tüm olumsuz koşullara rağmen hayatta kalma güdüsünü temsil ediyordu." Yusuf Sevinçli son olarak İstanbul Modern'de düzenlenen "İçimizdeki Zaman" adlı karma sergide boy göstermişti. (www.insitu.com.tr)

HAŞİM HÜSREVŞAHİ

Türk Romanı'nda yeni ve güçlü bir ses

Türk Edebiyatı'nda çevirileriyle tanınan Haşim Hüsrevşahi bu kez kendi sözcüklerini şiire, şiiri romana dönüştürüyor...

Biz aşkı da bir güvercin gibi hayal ettik, gelip avlumuzun kıyısına oturur sandık.

Bizi görür ve bahçeye iner diye düşündük.

Yaşamın nesinden, neresinden söz ediyoruz?

Ne zaman ki yaşamla yüzleştik, işte o zaman kendimizi bir mahşer yerinde bulduk.

Ne zaman ki dile geldi sözümüz, işte o zaman özgürleştik.

Kitap mağazacılığında farklı bir anlayış...

arkadaş

Kentpark Şubesi Açıldı

KENTPARK AVM • Eskişehir Yolu Giriş Asansörü Kat: 2 No: 103

06520/ANKARA • Tel: 0312 219 92 44 • www.arkadas.com.tr

Billy: (Dennis Hopper) Ne o? O ne öyle? Ne o öyle ya moruk?

Wyatt: (Peter Fonda) Ha?

Billy: Aaa. Olacak iş değil moruk. Şey gibi... O şeyi seyreliyordum moruk, şey gibi –hani geçen sene bir uydü görmüştük ya? Onun gibi bir şey geçti gökyüzünden. Sonra, yani anırsın, aa, birdenbire yönünü değiştirdi ve vınn. Geçti gitti moruk. Parladı ve...

Wyatt: Sen kafayı bulmuşsun moruk.

Billy: Yaa tamam –kafam taş gibi, orası tamam. Ama şey, bir uydü gördüm moruk. Gökyüzünden aktı geçti ve üç kez parladı bana doğru. Bir zigzag yaptı ve vınn moruk... Aynen öyle, onu gördüm ben.

George: (Jack Nicholson) (dümanı savurur ve nefes alır) Sana ıslıdayan o şey UFO'ydü. İki hafta önce Meksika'da bunlardan kırk tane kadar gördük. Onlar... Onların dünyanın her köşesinde üsleri var, biliyor musun... 1946'dan beri buraya geliyorlar. Bilimadamlar, aydan radar ısınlarmı yansıtmayı başardıklarından beri. O zamandan beri hayli kalabalık olarak aramızda yaşıyorlar, faaliyetlerde bulunuyorlar. Hükümetin bütün bunlardan haberi var.

Billy: Sen ne diyorsun be moruk?

George: Ee, sen biraz önce onlardan birini gördün, öyle değil mi?

Billy: Ya moruk, ben bir şey gördüm, ama burda faaliyette olduklarını görmedim. Ne demek istediğini anlıyor musun?

George: Ee, onlar da insan, senin benim gibi, bizim güneş sistemimizden. Tek farkları, onların toplumlarının daha ileri bir düzeyde olması. Yani onların savaşları yok, para sistemleri yok, liderleri yok, çünkü herkes lider onlarda, yani herkes kendisinin lideri... Teknolojileri sayesinde herkesin beslenmesini, barınmasını, ulaşımını sağlıyorlar. Eşit olarak ve zahmetsizce.

Wyatt: Vay bel! Sana bi şey söylüyim mi moruk? Bence –bence ne, öğrenmek ister misin? Bence bu saçmasapan bir düşünce. Bence öyle. Buna ne dersin? Ha, buna ne dersin? Bence saçmasapan bir şey bu. Yani eğer... O kadar akıllıharsa niye kendilerini ifşa etmiyorlar, ha? Niyemseleyi halletmiyorlar ha?

George: Bize kendilerini göstermiyorlar. Çünkü eğer gösterirlerse, bu genel bir paniğe yol açar. Şimdi, yani, bizim hâlâ liderlerimiz var... İşte bu liderler bu bilgiyi gizliyorlar, çünkü bunun yaratacağı şok, bizim köhne sistemimizin sonunu getirebilir. Sonuç olarak bu Venüslüler, evrende her yolun yolcusuyla temas halinde. Bu bilgi, bizim köhne sistemimizi yerle bir edecek bir darbe olur. Dolayısıyla, şimdi Venüslüler, her çeşit insanla temas kuruyorlar, tavsiyelerde bulunmak yanında. Ve insanoglu tanrı gibi kendi kaderine hükmedebilecek. İnsanoglu, herkesin eşit olmasıyla birlikte evrilecek ve kendini aşma imkân bulacak.

Wyatt: Sigaradan ne haber George?

"Easy Rider" filminden (1969)

DENNIS HOPPER

17 Mayıs 1936 - 29 Mayıs 2010